noi luminându-ne, binevoiască a ne povățuì totdeuna adevărul cuvântului și a vieței ceii dupre Dumnezeu; și nici de mincinoasele socotințe să ne amăgim, dupre cuvânt și dupre teorie, nici de amăgirea îndulcirei lumei să ne amăgim, dupre faptă și dupre petrecere. Și câți sântem robi, o de am vețuì cu nobilitate viața noastră prin credință și prin fapta bună, precum s'a nobilat pre sineși și dumnezeescul Onisim, iar câți sântem stăpâni, văzând că robii se fac sfinți și apostoli, precum s'a făcut și Onisim. O! de ne-am sârguì ca să fim mult mai josiți decât aceștia întru împărăția stăpânului tuturor, lui Christos, celui ce pentru noi s'a arătat ca un rob adevărat, Dumnezeu al nostru fiind, căruia slava și stăpânia și cinstea împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, acum și pururea și în veacurile veacurilor; amin.

Aceasta către Filimon s'a scris din Roma și s'a trimis cu Onisim, robul lui Filimon.

A slăvitului și întru tot lăudatului Apostol Pavel, trimitere către Evrei.

Tâlcuită de Teofilact Arhiepiscopul Bulgariei în limba elină și tradusă în cea proastă grecească de monahul Nicodim; apoi tâlmăcită în limba românească de smeritul V. P. M. M [1])

Pricina trimiterei acestia dupre Hrisostom, Teofilact și Icumenie.

Fericitul Pavel a fost Apostol al neamurilor și nu al Evreilor, precum însuși propovedueşte aceasta, zicând: «Incât sânt eu Apostol al neamurilor slujba mea o slăvesc» (Rom. XI, 13). Fiindcă Evreii nu ar fi voit a suferì să propoveduiască Pavel Evanghelia lui Christos la dânșii, fiindcă foarte îl urau pre el mai mult decât pre ceilalți apostoli; fiindcă Pavel cu prefacerea cea de năprasnă și fără de nădejde, arătà pre nebiruita putere a lui Christos, care a atras la credință pre gonaciul cel atât de cumplit al hristianilor. Și negreșit mare semn și dovadă a adevărului propoveduirei noastre a hristianilor (este), că s'a apropiat la credința lui Christos de năpraznă Pavel, Pavel cel atât de ferbinte râvnitor al credinței ceii vechi.

Deci pentru aceasta Evreii cei necredincioși vrăşmăşuiau pre Pavel cu toată puterea lor și nici numele lui voiau a-l auzì, cu atât mai vârtos glasul învățăturei lui; iară cei ce căzuse dintre Evrei și aceia iarăși nu prea luau aminte de dânsul, fiindcă îi despărțià de obiceiurile Legei Vechi și surpà tăierea împrejur. Insă măcar că Pavel s'a trimis propoveduitor la neamuri, precum a zis lui Domnul: «La neamuri departe te voiu trimite pre tine» (Fapt. XXII, 21). Insă a scris și această trimitere către Evrei; căci precum nu i s'a poruncit lui de Domnul să boteze chiar anume,

[1]) Insemnează, că dupre Teodorit, aceasta e a XIII-a dupre rânduеala și anii în care a scris Pavel cărțile sale. Iar dupre Meletie, aceasta s'a scris în anul XXVIII dupre înnălțarea Domnului (biseric. istorie, tom. I).

ci ca să propoveduiască, boteză însă pre oare-cari, fiindcă nici s'a oprit de oare-cine a nu boteză[1]), așa și scrie Evreilor, fi-indcă nu s'a oprit de cineva a nu le scrie, de vreme ce și multă providenție arătă pentru Evrei, ca pentru cei de neamul său, și pentru mântuirea lor se rugă însuși a se face anatema, adecă a se despărți de Christos, pentru mântuirea neamului său (Rom. XI, 3). Scrie însă nu la alții, ci la hristianii cei din Evrei, cari se aflau în Palestina și în Ierusalim, pentrucă acestora averile s'au fost răpit de către Evreii cei necredincioși și aceștia au pă-timit nenumărate necazuri și rele. Pentru aceasta și mult purtă grijă Pavel pentru a trimite acestora milostenie, îndemnând spre aceasta și pre Corinteni și pre Macedoneni, adecă pre hristianii cei ce se aflau în Filipi. Și împărțind propoveduirea Evanghe-liei împreună cu Petru și cu Iacov și cu Ioan, că aceștia adecă să propoveduiască la Evrei, iar Pavel la neamuri, face însă pre săracii cei din Ierusalim, pre credincioșii cei din Evrei, obștești, pentru a purtă grijă de dânșii și ei și ceilalți. «Că cunoscând darul cel dat mie, Iacov și Chifa și Ioan, cei ce se socotiau a fi stâlpi, drepte au dat mie și lui Varnava de împărtășire, ca noi la neamuri să mergem, iar ei să propoveduiască la tăierea îm-prejur. Numai de săraci să ne aducem aminte, care și m'am o-sârduit însuși aceasta a o face» (Gal. II, 9).

Deci de nevoe scrie Pavel Evreilor, celor ce se aflau în Ie-rusalim, pentru ca să-i mângâe, întristați fiind și foarte bântuiți și obosiți de necazurile și răutățile ce au pricinuit lor necredin-cioșii Evreii, cei de un neam cu dânșii; fiindcă atuncea aveau stăpânire Evreii în Ierusalim de judecau, închideau și făceau rău celor ce voiau, și aceasta vrând a o arătă Pavel ziceà: «mânile cele slăbite și genunchile cele stăbănoage, îndreptățile» (Evrei XII, 12). Fiindcă Evreii aceștia, măcar deși erau credincioși, știind însă că strămoșii Evreilor curând dobândeau bunătățile, pentru aceasta foarte se întristau pentrucă și ei nu dobândiau odihnă și mângâere întru necazurile lor ca strămoșii. De aceasta și multe zice lor fericitul Apostol despre credință în trimiterea aceasta și despre sfinții și drepții cei vechi, dovedind, că nici ei încă nu au dobândit bunătățile cele ce nădăjduiau, formăluind cu aceasta două oare-care lucruri: întâi cum că se cuvine și hris-tianii să sufere bărbătește toate relele ce le urmează, și al doilea încă, cum că se cuvine să nădăjduiască răsplătirea pentru relele, ce pătimesc; fiindcă Domnul nu vreà să treacă cu vederea pre

[1]) Vezi la zicerea: „Că nu m'a trimis Christos să botez" (I Cor. I, 17).

sfinții săi cei din veac; încât atunci și ei vor dobândi împreună cu aceștia bunătățile.

Intru această trimitere zice multe Mar. Pavel și despre Tes-tamentul cel Vechiu și despre cel Nou și arată, că legea nu mai are respectarisire (căci deși biserica ceea ce erà în Ierusalim încă stà, dar încă ghicilorește arată că în puțină vreme va stà și nu totdeuna), dovedește însă că și cele ale Evangheliei sânt adevărate. Scrie însă trimiterea aceasta din Italia și aceasta este mai întâi decât cea a doua către Timotei, fiindcă întru aceea arată că viața sa erà aproape de sfârșit, zicând: «Că eu iată mă jert-fesc, și vremea topirei mele a sosit» (II Timotei IV, 6); iar în-tru aceasta făgăduește Evreilor, că-i va vedeà, zicând: «Că cu-noașteți pre fratele Timotei slobod, cu carele, de va veni, curând, vă voiu vedeà pre voi» (Evrei XIII, 23). Și urmează să se fi întâmplat aceasta, căci doi ani a petrecut în Roma legat de Ne-ron, apoi s'a lăsat din legături, precum singur o arată, zicând: «Intru răspunderea mea cea întâia nimenea a fost cu mine» (II Timot. IV, 6). Și iarăși: «Și m'am slobozit din gura le-ului», a lui Neron adecă (lij. 16). Apoi din Roma a mers la Italia și de acolo poate să fi mers la Ierusalim și să fi văzut pre Evrei, apoi iarăși a mers în Roma, când și s'a tăiat de Neron.

Pentru care pricină însă nu se scrie Pavel pre sineși Apos-tol la începutul trimiterei aceștia precum obișnuește a se scrie întru toate celelalte trimiteri ale sale? La cea dintâia răspunde Teodorit, aducând martur pre Climent Stromateul; că scrie, zice, Climent aceasta în tâlcuirile sale, că de vreme ce Domnul nos-tru Iisus Christos s'a trimis la Evrei de către Atotputernicul Dumnezeu, ca un Apostol dupre omenire (precum și Pavel, A-postol îl numește pre Christos în trimiterea aceasta, zicând: «Cu-noaște-ți pre Apostolul și Arhiereul mărturisirei noastre Iisus Chri-stos» (Evrei III, 1); de vreme ce, zice, și Domnul s'a trimis de către Părintele, Apostol către Evrei, pentru aceasta Pavel pentru smerita cugetare și pentru cinstea cea către Domnul, nu se scrie pre sineși Apostol. Al doilea însă zicem, că Pavel nu a fost A-postol al Evreilor, ci al neamurilor; pentru aceasta nu se cuvenea a se scrie pre sineși Apostol întru această trimitere. Și cum că Pavel nu a fost Apostol al Evreilor, ci al neamurilor, și insuși Domnul a adeverit amândouă acestea. Că rugându-se Pavel în Ierusalim în biserică, a zis Domnul către dânsul: «Grăbește și eși în grabă din Ierusalim, pentrucă nu vor priimi mărturisirea ta despre mine (Evreii adecă)» (Fapt. XXII, 18). Și iată cu cuvintele acestea se dovedește că Pavel nu s'a priimit Apostol al

Evreilor. Şi a zis către mine: mergi, că eu la neamuri departe te voiu trimite pre tine (tij. 21). Iată că, cu cuvintele acestea se arată că Pavel a fost Apostol al neamurilor. Drept aceea, fiindcă Pavel a fost Apostol numai al neamurilor, pentru aceasta la toate trimiterile sale celè către neamuri pune pre numele Apostol, scriind ca învăţător ucenicilor săi; iar de vreme ce ceilalţi Apostoli, şi mai ales Petru, au fost Apostoli ai Ereeilor şi aceia aveau purtare de grijă pentru dânşii, pentru aceasta Pavel scrie trimiterea aceasta către Evrei goală de vrednicia apostoleştei dregătorii, precum zice şi Teodorit: Ci nici scrie cu totul numele său cel chiar adecă, Pavel la începutul trimiterei acesteea, precum îl scrie la toate celelalte. Căci dupre Teofilact (ce zice în tâlcuirea stih. 1, al cap. I al ceii către Romani şi în tâlc. s. 18 al cap. XIII al acestei către Evrei) fiind, zic, că Evreii îl vrăşmăşuiau pre Pavel, de aceasta ca nu de îndată din început auzind numele lui să se turbure şi să nu priimească scrisoarea, de aceasta chiar şi-a tăcut numele său la început.

Insă în evreiasca limbă s'a scris trimiterea aceasta[1]) şi apoi s'a tâlmăcit în cea elină, ori de Luca, precum zic unii, sau mai ales de Climent, ucenicul lui Petru, precum judecă cei mulţi, fiindcă păzeşte conceptul şi haractirul alcătuirei lui Climent şi nu al lui Luca precum zice Teofilact (in tâlcuirea stihului III al cap. întâi al aceştia); şi Teodorit[2]). Drept aceea fiindcă s'a tâlmăcit din cea evreiască în cea elină, pentru aceasta tâlmăcirea a făcut să schimbe şi haractirul trimiterilor celorlalte ale lui Pavel, precum se întâmplă şi la toate celelalte cărţi, ce se tâlmăcesc dintru o limbă în alta, pentru idiotismul, ce are fieşte-care limbă. Adevărată însă este trimiterea aceasta a lui Pavel şi pentru prea multe altele şi pentrucă zice: «Că şi împreună cu legăturile a fi pătimit» (Evrei XI, 34). Şi iarăşi: «Şi mai mult mă rog, faceţi-o aceasta, ca mai în grab să mă aflu la voi» (Evr. XIII, 19). Şi: «Cunoaşte-ţi pre fratele Timotei slobod, cu carele, de va venì, curând, vă voiu vedeà pre voi» (Evrei XIII, 23). Că toate acestea sânt cuvinte ale Apostolului Pavel, care obişnueşte a le scrie şi întru celelalte trimiteri ale sale, dar şi noimile trimiterei aceştia înnalte fiind şi prea adânci, nu dà altă oare-care minte, decât naşteri sânt ale singurei minţi ceii mari înfiinţate ale lui Pavel

[1]) Dupre alte se zice, că s'a scris aceasta în limba siro-evreiască, care atuncea erà obişnuită la Evrei. Vezi şi la cartea numită Despre suferirea relighiei, foaea 6.

[2]) Sau de Varnava, dupre cum judecă cei vechi, dupre Evsevie şi Ieronim.

umblătorului prin cer, precum sfinţitul Teofilact o zice aceasta în tâlcuirea zicerei şi purtând toate cu graiul puterei sale (Cap. I, 3 al aceştia).

Deci mai întâi întru această trimitere dovedeşte Pavel, că prorocii pentru aceasta s'au trimis, pentru ca să vestească despre Iisus Christos, şi cum că acesta are să vie, şi cum că ei sânt robi sau slugi şi vestitori ai venirei lui Christos; iar că Christos este Fiu al lui Dumnezeu, impreună vecuitor cu Părintele şi a toate Ziditor, prin carele toate s'au făcut; şi cum că Fiiul lui Dumnezeu e mai pre sus de angheli şi cum că se cuveneà a se face om, ca prin jertfa trupului său, să strice pre moarte. De vreme ce nu prin sângele viţeilor şi ai popilor, ci prin sângele lui Christos Iisus, urmà a se face mântuire oamenilor. Al doilea dovedeşte că legea nici un lucru a săvârşit, ci numai umbra bunătăţilor celor ce vreà să fie, o aveà, şi cum că nu s'a odihnit încă norodul lui Dumnezeu, ci rămâne o zi a odihnei, intru care toţi avem a ne odihnì. Al treilea dovedeşte cum că legiuita arhierie s'a mutat dela Aaron la Christos, al căruia Melhisedec a fost chip, carele nu a fost din seminţia lui Levi. Al patrutea cum că cu credinţă s'au îndreptat toţi strămoşii şi dreptii şi nu cu faptele legei. Al cincilea şi în sfârşit întorcând cuvântul în moraliceasca învăţătură şi lăudându-i pre ei pentru răbdarea ce arată pentru Christos, şi îndemnându-i să steà viţeşte până în sfârşit şi să cinsteascà pre cei mai bătrâni, sfârşaşte trimiterea[1]).

[1]) Pre această trimitere, impreună cu celelalte trimiteri ale lui Pavel, o numără ca adevărată şi o întăresc canon. 85 apostolesc, cel 60 al Soborului din Laodichia, cel 32 din Cartaghen, Marele Atanasie în trimiterea cea prăznuitoare 39, Teologul Grigorie în stihurile sale şi Amfilohie al Iconiei în cele iambiceşti. Adauge insă şi Teodorit a zice, cum că de când bisericile lui Christos au cunoscut şi au dobândit celelalte trimiteri ale lui Pavel, de atuncea au cunoscut şi au dobândit împreună şi trimiterea aceasta către Evrei. Drept aceea foarte fără de ruşine şi fără omenie sânt intru adevăr ereticii Arieni, cari neputând a suferì mărturiile cele arătate în procuvântarea trimiterei aceştia, carele scrie Pavel despre dumnezeirea unuia născut Fiiului lui Dumnezeu, cutează a o lepădà pre trimiterea aceasta, ca pre o neadevărată; şi de nu se ruşinează netrebnicii de alta, se cuveneà măcar a se inruşinà de vechimea vremei, din care biserica lui Christos o citeşte aceasta şi o priimeşte ca adevărată, iar de nu erà destul nici aceasta, trebuià măcar a se induplecà de Evsevie al lui Pamfil, pre carele îl numesc advocat şi ajutător al eresului lor, care mărturiseşte că trimiterea aceasta este a prea dumnezeescului Pavel şi cum că toţi cei vechi această socotinţă o au despre trimiterea aceasta. Insemnează că alcătuirea cea evreiască a trimiterei aceştia, nici la cei prea vechi se află, decât singura tâlmăcire elinească a aceştia.

TÂLCUIRE LA TRIMITEREA CEA CĂTRE EVREI

CAP. I.

CHIMENUL (ADECA TEXTUL EPISTOLEI).

1. In multe feluri și în multe chipuri de demult Dumnezeu a grăit părinților prin proroci.

TÂLCUIRE

Fiindcă credincioșii Evrei cei ce erau în Ierusalim se ticăloșiau de relele și necazurile ce ispitiau dela necredincioșii Evrei, și pentru aceasta se socotiau pre sineși că s'au părăsit de Dumnezeu, de vreme ce nu căștigau repaus de rele și nu se învredniciau de purtarea de grijă, acea a lui Dumnezeu, de care se învredniciau vechii strămoșii lor, pentru aceasta dar Pavel aicea arată cu totul dinprotivă, și zice lor, că voi fraților ați dobândit mai mare dar și mai multă purtare de grijă a lui Dumnezeu decât strămoșii voștri. Căci acelora adecă, Dumnezeu le-a trimis proroci, adecă pre robii și slugile sale, iar la voi a trimis pre însuși Fiiul său. Dar ce va să zică: în multe feluri și în multe chipuri? In loc de: cu deosebire și cu felurimi de chipuri, precum zice Dumnezeu lui Osie: «Eu vedenii am înmulțit și în mânile prorocilor m'am asemănat» (Cap. XII, stih 11)[1]. Drept aceea, de vreme ce, frații mei, v'ați învred-

[1]) Lui Moisi adecă i s'a arătat Dumnezeu în focul cel ce eșiă din rug și în nour și în întunecare și în fumegarea în munte; iar lui Isaia pre scaun înnalt și prea înnălțat, stând împrejur Serafimii; lui Ieremia s'a arătat în chip de toiag și intru alte chipuri; lui Iezechiel în chip de car heruvimicesc și de chihlimbar și de altele; lui Daniil ca un vechiu de zile; lui Amos, în chip de bărbat stând pre un zid de diamant; lui Ilie în chip de zeflr subțire; și de aicea înainte altor proroci s'a arătat altfel și altora altfel; și nu numai prorocilor, ci și patriarhilor: lui Adam, lui Enoh, lui Noe, lui Avraam, Isaac și Iacov și lui Iov în multe feluri s'a arătat Dumnezeu; și totdeuna când se arată lor, se arată cu

nicit a luă un dar ca acesta, pentruce vă întristați și pentruce vă arătați mici de suflet?

In zilele acestea mai de pre urmă a trimis nouă intru Fiiul.

Și cu cuvântul acesta mângâe Apostolul pre hristianii cei din Evrei, zicând lor cum că sfârșitul a toată lumea e aproape și aveți să vă sloboziți de rele și de necazuri; căci firește cel ce se află în nevoință și în lipsă, dacă obosește, când aude, că a ajuns sfârșitul luptei, se odihnește puțin și se mângâe îndată. Ghicitorește însă arată Pavel și alt lucru cu cuvântul acesta ce a zis: *în zilele acestea mai de pre urmă*, adecă când nu a mai rămas vreme a ne mai îndreptă noi oamenii, ce toți sântem supuși muncei, și când ne-am nădăjduit și darurile lui Dumnezeu au lipsit dela noi, atunci cu preslăvire ne-am mân-

o dumnezeiască înfățișare și slavă împreună întovărășită cu un nour, însemnând minunata sa înfățișare. Această dumnezeiască arătare însă se numește de rabinii cei mai noi Sihinas. Și vezi despre aceasta în Sindogmaticul teologhicestei învățături a lui Ioan Litin, cap. XV, foaea 85. Vezi însă ce zice și Mar. Vasilie la începutul Evangheliei lui Ioan: „Tot glasul Evangheliilor adecă mai mare înființat este decât celelalte dogme ale duhului; fiindcă întru acelea pre slugile sale, prin proroci a grăit nouă; iar întru Evanghelii, însuși personalicește a vorbit nouă stăpânul".

Iar Teodorit așa tâlcuește zicerea aceasta: „Inceputul se potrivește cu pilda Domnului, că și Domnul Iudeilor, zicând pilda cea despre vie a arătat pre cei întâi slugi trimise către răii lucrători; apoi după uciderea acelora, că a venit fiiul. Deci cu zicerea *în multe feluri* însemnează pre iconomiile cele de toate felurile: iar cu zicerea *în multe chipuri* arată pre osebirea dumnezeeștilor vedenii, că altfel s'a arătat lui Avraam, altfel lui Moisi și altmintrelea lui Ilie și altmintrelea lui Miheea, iar Isaia și Ieremia și Daniil osebite chipuri au văzut. Aceasta învățându-o Dumnezeul a toate a zis: Cu vedenii am înmulțit și în mânile prorocilor m'am asemănat: că dumnezeiască fire nu e de multe chipuri, ci nevăzută și neînchipuită este. Deci nu vedeau ei pre însăși firea cea nevăzută și neînchipuită este. Deci nu vedeau ei pre însăși firea cea neatinsă, ci oare-care închipuiri, pre care spre trebuință, nevăzutul Dumnezeu le arată. Zicerea însă: în multe feluri, însemnează și alta, cum că fieștecăruia din proroci i se încredință o particularnică oare-care iconomie; iar Dumnezeul tuturor, stăpânul zic Christos, nu a iconomisit, o trebuință oare-care, ci înomenindu-se totul a isprăvit și pre mântuirea oamenilor o a lucrat. Zice însă și Marele Macarie Eghipteanul: „Fieștecăruia din preoți și din sfinți Dumnezeu s'a arătat precum a fost voea sa în folosul celui ce vede: adecă altfel lui Avraam, altfel lui Isaac și altfel lui Iacov, lui Noe, lui Daniil, lui Moisi, lui David și fieștecăruia din proroci, micșurându-se pre sineși, și trup făcându-se și schimbându-se la față, și arătându-se celor ce-l iubesc pre el, nu dupre cât este insuși, că neîncăput este, ce dupre încăperea și puterea acelora, pentru multa și necuprinsa de minte dragoste, ce aveați către dânșii" (Cap. VIII despre înnălțarea minței).

tuit și mai multe daruri decât cei mai dinainte am luat; precum și zicerea: «Intru proroci», ce a zis mai sus este în loc de «prin proroci»; așa și zicerea «întru fiiul» ce o zice aicea, este în loc de «prin fiiul»; de aceasta însemnează-o pentru luptătorii de Duh Evnomiani, cari zic că propunerea *întru* este sortită pentru singur Sf. Duh și prin aceasta hulesc că Duhul nu este de o ființă și de o slavă cu Fiiul. Pentruce însă nu a zis Apostolul că a grăit nouă Christos, ci Dumnezeu și Tatăl? Răspundem că o a zis aceasta întâi pentrucă cei ce au crezut din Evrei, erau încă slabi în credință și nedepliniți și dupre urmare nu puteau să audă cele ale dumnezeirei lui Christos; și alta încă pentru ca să arate că Scriptura cea veche și cea nouă sânt ale singur Dumnezeului celui bun, și nu precum hulesc Maniheii zicând cum că Scriptura cea veche este a Dumnezeului celui rău, iar cea nouă este a celui bun. Vezi însă iubitule, și că a zis Pavel, cum că a grăit Dumnezeu nouă; mestecând adecă și asemănând cu ucenicii și Apostolii Domnului atât pre credincioșii cei din Evrei, cât și pre sinești; fiindcă Dumnezeu nu a grăit Evreilor, către cari scrie Pavel, ci Apostolilor și prin Apostoli a grăit lor și tuturor. Pavel însă mărește lucrul și arată că Dumnezeu a grăit și lor și aceasta o face pentru ca să-i mângâe[1]).

2. Pre carele l'a pus moștenitor a toate.

Adecă al tuturor oamenilor și a toatei lumei simțite și gândite l'a făcut Dumnezeu și Părintele pre Fiiul său Domn, fiindcă nu mai este singur norodul lui Israil, partea și moștenirea Domnului, dupre cea scrisă: «Și s'a făcut parte a Domnului norodul său Iacov, măsura moștenirei sale Israil» (A II-a lege XXXII, 9), ci sânt toți oamenii și toate neamurile; iar moștenitor a zis, pentru ca să arate și pre adeverirea firei și pre nedespărțirea domniei și a stăpâniei lui. Dar cum și cu ce chip a făcut Dumnezeu Domn pre Fiiul său? Dupre omenire adecă, precum se scrie și în Psalmul al 2-lea: «Cere dela mine și voiu dă ție neamurile moștenirea ta și stăpânirea ta marginile pământului» (Psalm II, 8). Și Domnul ziceà după înviere: «Mi s'a dat toată stăpânirea în cer și pre pământ» (Mat. XXVIII, 18)[2]). Dar care

[1]) Și poate pentru aceasta a zis Pavel, cum că a grăit Dumnezeu nouă, întru Fiiul său, pentrucă nu vor fi murit până în vremea aceea întru care scriâ Pavel trimiterea aceasta, toți Evreii, ci mulți dintru aceia cari au auzit cu urechile lor învățătura lui Iisus Christos, încă să fi fost vii.

[2]) Iar Fotie zicerea aceasta o a luat dupre dumnezeire, că așa tâlcu-

domnie și moștenire o zice Pavel aicea? Pre cea din proalegerea și din voea oamenilor, celor ce de bună voe se supun Fiiului și se stăpânesc de el; că supunerea aceasta de bună voe a oamenilor, în urmă s'a dat Fiiului, dupre ceea ce erà om fiindcă l'a cunoscut pre el toți mântuitor și s'au supus lui de voea lor; iar supunerea oamenilor cea firească Fiiul, ca Dumnezeu, totdeuna o aveà, cu carea și fără a vreà ei și a-l cunoaște pre el oamenii, el îi supune și îi stăpânește, ca pre niște făpturi ale lui, precum este scris: «Toate sânt roabe ale tale» (Psalm. CXVIII, 91).

Prin carele și veacurile le-a făcut.

Dupre ce a zis Pavel despre omenirea Fiiului, ceea ce s'a făcut în vremile mai de pre urmă, înnălță acum aicea pre ascultătorul la înnălțimea dumnezeirei, celi mai înainte de veacuri și zice că Dumnezeu și Părintele prin Fiiul a făcut și veacurile. Unde sânt acum Arianii, cari zic, că a fost o vreme când Fiiul nu erà? Că iată Pavel mărturisește, că Fiiul a făcut veacurile. Cum dar a fost veac, când Fiiul nu se afla? Că aceasta e cu neputință, căci făcătorul veacurilor, nu se cuprinde în veacuri; iar fiindcă Părintele este pricinuitor al Fiiului, prin urmare pricinuitor este însuși și al veacurilor, celor ce s'a făcut de Fiiul, dar al Fiiului este pricinuitor firesc; iar al celor ce s'a făcut de Fiiul și se fac este pricinuitor cu facere. Pentru aceasta a zis, că Părintele a făcut veacurile prin Fiiul[1]). Din

este pre zicerea *a toate*, adecă a toate drepturile preacuratei și dumnezeeștei firi; că moștenitor și părtaș al părinteștei ființe și al stăpânirei și al puterei este Fiiul.... apoi ca nu auzind *moștenitor* să socotești că nu dupre fire s'a făcut moștenitor, ci dupre oare-care dar și înfiuire, adauge zicând: „*Carele strălucirea slavei fiind*“ numai că nu zice, că deși l'am zis pre el moștenitor, că l'a pus Tatăl, nimic se socotește smerit sau nevrednic de Dumnezeu: că zicerea *l'a pus* nu este de înfiuire și de punere de moștenitor, ci s'a zis, rogu-te, cu arătarea a târnărei Fiiului de Tatăl, ca de cel dupre fire pricinuitor ca să nu prepunem pre Fiiul protivnic și străin de părinteasca rudire și să socotește două începătorii dezbinate între ele. Că pentru aceasta socotesc că și însăși zicerea *moștenitor* s'a zis, ca să înțelegi de aicea pre pricinuitorul, de unde se trage moștenirea și să nu socotești nenăscut ca pre Părintele, că pentru aceasta socotesc că s'a zis și zicerea moștenitor și zicerea *l'a pus*; căci îndată a adaus *carele fiind strălucirea*, și dacă nu s'a pus a fi strălucire, ci erà strălucire (căci a zis, carele fiind strălucire), nici moștenitor arătat dar e că s'a pus, fără numai dupre chipul care s'a zis de mine.

[1]) Iar înțeleptul Fotie așa tâlcuește zicerea aceasta, apoi zicând că e moștenitor al părinteștilor avuții, Fiiul, tâlmăcește și cum că prin aceasta, zice, s'au făcut veacurile, adecă obștești lucruri sânt veacurile ale aces-

zicerea aceasta nu numai lui Arie, precum am zis, i se astupă gura și se rănește, ci și lui Savelie, fiindcă cu aceasta se introduc două ipostasuri și fețe. Ci și Pavel Samosateul, rană

---

tuia și a Părintelui; iar dacă veacurile sânt lucruri obștești ale Tatălui și ale Fiului, negreșit că și cele în veacuri obștești sânt ale Tatălui și ale Fiului; și dacă veacurile, cu mult mai vârtos și cele ce după veacuri s'au făcut, precum lumea și cele ce sânt într'însa. Dar ce sânt veacurile, răspunde Mar. Grigorie al Tesalon., zicând, că și veacurile sânt zidiri gândite (Cap. LXVIII din fireștile și teologhicești ziceri). Pentru aceasta și Mar. Vasilie zice, că Dumnezeu e mai încolo de veacuri și lucrările lui Dumnezeu și puterile și deplinătățile, zicând așa: iar lucrările duhului care sânt? Negrăite adecă pentru mărime sânt și nenumărate pentru mulțime. Căci cum să înțelegem cele mai încolo de veacuri? Care erau lucrările lui cele mai înainte de gândita făptură? (Cap. XIX despre Sf. Duh). De aceasta și mai înainte pomenitul dumnezeescul Grigorie al Tesalon., zicerea aceasta a Mar. Vasilie puindu-o, zice: „Mai înainte dar de făptura cea gândită și mai încolo de veacuri nimenea a zis cândva ceva zidit, nici a înțeles. Drept aceea puterile dumnezeescului Duh și lucrările sânt nezidite“ (Cap. LXXIII).

Unit cu acestea zice și dumnezeescul Grigorie al Nisiei: „Se socotește că veacul este o oare-care măsură și hotar a mișcărei omenești, socotință și cele ce sânt într'însul. Iar cele mai pre sus de acestea nepricepute și neajunse de socotință rămân curate fiind de tot ceea ce poate veni întru priceperea omenească. Că întru cele ce nu este nici chip, nici loc, nici mărime, nici măsură din vreme, nici alt oare ce se poate gândi din cele ce se pricep, negreșit și puterea minței celii înțelegătoare, căutând a înțelege ceva dintr'însele, va căutà veacurile și pre zidirea cea într'însele, în ceea ce este de o rudire și o seminție cu sine, căci firea cea necuprinsă (adecă dumnezeiască) despre toate părțile e slobodă“ (Cuv. I asupra lui Evnomie). Zidire însă întru veacuri se vede, că numește dumnezeescul Grigorie acesta aicea, pre acea a angheleștilor puteri; căci și fratele său Vasilie pre zidirea anghelilor o a numit veșnică, zicând: Carele (adecă zidirea) este mai veche decât facerea lumei, așezare cuvenită puterilor celor mai pre sus de lumea cea covârșitoare, cea veșnică, cea pururea vecuitoare (Vor. I la Exaimeron). Și aiurea acestași Grigorie zice: „Că nici nașterea celui unui născut n'a fost în veacuri, nici zidirea mai înainte de veacuri“ (Cuv. I asupra lui Evnomie). Insă cu toate că Dumnezeu e mai înainte de veacuri și mai pre sus de veacuri, că Domnul, zice, împărățind preste veacuri și asupra veacului și încă (Eș. XV, 18). Care tâlcuinduo purtătorul de Dumnezeu Maxim a zis: „Că nu e slobod a zice, că s'a început, sau că s'a ajuns de veacuri sau de ani împărăția lui Dumnezeu“ (Cap. LXXXVI al sutei a doua din teolog.). Și David zice: „Cel ce este mai înainte de veacuri“ (Psalm. LIV, 19); cu toate că se zice Dumnezeu mai înainte de veacuri și mai pre sus de veacuri. Sfânta Scriptură însă la multe părți numește pre Dumnezeu veșnic, zicând; „Și a chemat (Avraam adecă) numele Domnului: Dumnezeu veșnic“ (Fac. XXI, 33). Și Sosana a strigat zicând: „Dumnezeul cel veșnic, cunoscătorul celor ascunse.

de moarte priimește din zicerea aceasta, carele de curând și în vreme ziceà, că s'a făcut Fiiul și că s'a început a fi din fecioara Maria. Dar și Arie se rănește cu zicerea aceasta, pre-

---

cela ce știe mai înainte de facerea lor“ (Soz. 42). De aceasta și teologul Grigorie a zis: „Când priveștea mintea la adâncul cel de sus, neavând unde stà și a-și mărgini fantaziile cele despre Dumnezeu, pre nemărginirea cea neajunsă de aici, fără de început l-a numit; iar când la adâncul cel de jos privește și la cele deacia, fără de moarte îl numește și fără de stricăciune, iar când săvârșește pre totul îl numește veșnic, că veacul nici vreme este, nici parte ceva din vreme, că nici măsurat este; ci ceea ce de noi măsurându-se cu întoarcerea soarelui este an, aceasta la cele pururea vecuitoare este veac, care împreună se întinde cu cele ce sânt, ca oare-care mișcare și întindere de vreme“ (în cuv. la naștere).

Iar Mar. Vasilie veacurile nu voește a se numì pururea vecuitoare, fiindcă sânt făpturi; că așa scrie în cuv. II-lea cel asupra lui Evnomie: „Pururea vecuitor însă decât toată vremea și veacul fiindcă e mai vechi; de aceasta și Fiiul și nu nenăscut și pururea vecuitor este. Iată însă că și prea veacuri unele învrednicesc de numirea pururea vecuitoare, căci dintru a fi pururea, au dobândit numirea aceasta: noi însă de întocmai greșeală socotim, că și pentru zidire (adică pentru veacuri) a le mărturisì pururea vecuire și pre stăpânul zidirei a-l lipsì de această mărturisire. Pentru aceasta și Teodorit așa tâlcuește zicerea aceasta: „Iar făcător al veacului a zis pre Fiiul, învățându-ne a-l cunoaște pre el, că e pururea vecuitor și arătăm, cum că de-apururea erà, mai pre sus fiind de toată întinderea ori-cari de vremi. Așa și despre Dumnezeul Tatăl zice Sf. Scriptură cea veche: „Cela ce este mai înainte de veacuri“, în loc de *„pururea fiind“*. Insă sholasticii cei mai noui, altfel iau veacul și pururea vecuirea, că veac zic pre cela ce nici început are, nici sfârșit; de aceasta și la singur Dumnezeu: vor a se zice veșnic la cel fără de început și fără de sfârșit: iar pururea vecuitor zic, că este ceea ce are început, nu însă și sfârșit, precum sânt anghelii și sufletele cele cuvântătoare, ce au nemurire. Pre dos adecă de ceea ce zic vechii și sf. teologi, măcar că și Mar. Vasilie pururea vecuitor a numit mai sus pre cuvenita anghelilor așezare. De mâhnire lucru mi s'a părut, a nu adauge aicea și cuvintele cele frumoase și puternice, ce le scrie sfințit. Avgustin despre veșnicia lui Dumnezeu, că zice așa: „Și cu toate că negrăita fire nu priimește graiul, erà și va fi, ci numai pre este; ca aceasta cu adevărat este neputând a se preface. Dar însă pentru prefacerea vremei, dupre care stă asupra noastră murirea și lesnitoarea prefacere, nu cu minciună zicem, erà și este și va fi (dumnezeiasca fire adecă); erà, adecă în veacurile cele trecute! iar va fi, întru cele viitoare; și este, întru cele de acum. Erà adecă, că nici odinioară a lipsit; va fi, că nici o eată va lipsi; este, fiindcă nici cu cele trecute a apus, nefiind încă, nici cu cele de față, alunecându-se, ne mai rămâind; nici cu cele viitoare împreună va răsări, ca nefiind încă“ (Cart. XCIX la Ioan). Vezi și la tâlc. zicerei: „Prin credință înțelegem că s'au întemeiat veacurile“ (Evr. XI, 3).

cum s'a zis; însă nu atâta de moarte, fiindcă el pre zicerea *prin carele*, o ià rău, ca pre o ajutorire a eresului său și a-rată cu aceasta că Fiiul este slujitor al Tatălui și nu împre-ună lucrător. Iar cum se tâlcuește aceasta (adecă prin carele) și cum că și la Tatăl se zice, vezi tâlcuirea și suptînsemnarea zicerei: «Și prin carele toate» (Evrei II, 10).

3. Carele fiind strălucire a slavei.

Asupra înălțimei acestia, s'a suit Pavel, a teologhiei și a marei lucrărei despre Fiiul; că strălucire pre el îl numește a slavei Părintelui pentru patru lucruri: I) Pentru ca să înțelegi tu, cetitorul, că Fiiul se naște din Părintele. II) Cum că se naște fără de patimă. III) Că Părintele nu s'a împuținat, nici s'a micșorat pentrucă a născut pre Fiiul, și a IV) ca să înțelegi că Tatăl și Fiiul sânt de o ființă și de o fire, adecă, că Fiiul se naște din Tatăl, precum lumina se naște din lumină; că lumină e Tatăl, lumină e și Fiiul, pentrucă a luminat sufletelea noastre și le-a slobozit din întunerecul necunoștinței; pentrucă a arătat oamenilor pre Tatăl; pentru aceasta și ziceà: «Eu sânt lumina lumei» (Ioan VIII, 12). Și iarăși: «Arătat-am numele tău oamenilor» (Ioan XVII, 6). Și pentrucă împreună se arată fără de început și pururea vecuitor cu Tatăl, precum și strălucirea soarelui împreună se arată cu soarele ce strălucește și nedespărțită este de dânsul; fiindcă nici s'a arătat cândva fără de strălucire, nici se înțelege părinte fără de fiu. Deci când vei auzi zicând Arienii, că de se naște din Tată Fiiul, apoi în urma Tatălui iasă, tu împrotivește-te lor și zi: că și raza și strălucirea din soare se purcede, nu este însă și cu vreme în urmă după soare, pentrucă împreună este soare, împreună este și strălucire[1]).

[1]) Iar înțeleptul Fotie așa tâlcuește zicerea aceasta: „Și vezi cât de cu arătare și cu amărunțime a zis, *strălucire* zicând *și fiind, și a slavei;* că prin *strălucire* însemnează pre nașterea Fiiului cea dupre fire din Tatăl. Că nici de cum nimic dupre dar și dupre înfiuire purcede strălucire din ceva, nu din soare, nu din foc, nu din altceva din care s'a înființat a purcede strălucirea; iar prin zicerea *fiind*, arată cum că nu de curând are estime strălucirea, ci din cea pururea vecuitoare, și de-apururea fiind. Iar apoi și dumnezeiasca vrednicie pre zicerea: fiind, o arată că și Tatăl așa zice: cu Ω. O. N. (adecă cel ce sânt și am fost și voiu fi) vorovind lui Moisi. Deci îndestule sânt și *strălucirea* și *fiind* a arătă pre nașterea, cea dupre fire a Fiiului din Tată și pre ființa cea una și pre împreuna pururea vecuire cu Tatăl. Iar acesta (adecă Pavel) adauge zicând *a slavei* ca să zici decât cel prea cinstit și carele este dupre ființă și decât carele mai mare este întru Tatăl, al celuia este Fiiul strălucire. Vezi cum și al cărora este moștenitor Fiiul?

Și chip al ipostasului lui.

Mai sus a zis Pavel pre Fiiul strălucire și prin aceasta a arătat pre ființa cea una și nedespărțită de Tatăl și pururea vecuitoare a Fiiului; fiind însă că strălucirea este neipostatnică, vindecă pre necuviința ființei ceii de o potrivă, pentru a nu luà încăpere Marcel și Savelie, cari ziceau, că Fiiul nu are osebit al său ipostas de Tatăl. Pentru aceasta dupre urmare zice Pavel, că Fiiul este și haractir, adecă chip al ipostasului Tatălui; adecă precum este Tatăl inipostatnic și are ipostas de sineși deplinit, fără a aveà trebuință de altul a se deplini, întru acest chip și Fiiul este inipostatnic și are osebite de sine și deplinit ipostas. Căci Apostolul pre lângă aceasta, că arată cu cuvântul, că Fiiul are neschimbare de către Tatăl, arată pre lângă acestea și cum că Fiiul are al său și osebit chip de cel întâi, adecă de Tatăl; fiindcă haractirul, altul este de chipul cel întâi, fiindcă însuși este înființat de sine, asemenea însă și neschimbat cu chipul cel întâi[1]). Iar sf. Grigorie Nisis, în-

Iar Chiril al Alexandriei așa tâlcuește *strălucirea*. Strălucirea se numește arătând oarecum pre eșirea afară cea din Tatăl, nici o dată schimbată de ipostasul dintru carele este, nici cu totul strâmtorită și privindu-se, ca cum spre a se arătà de sineși și spre a fi în înființare osebită (Cartea despre Treime). Ascultă însă și pre Solomon, cum numește pre înțelepciune strălucire, că strălucire este a luminei ceii pururea vecuitoare (Înțelept. VII, 26).

Iar Mar. Vasilie *strălucirea* așa o tâlcuește zicând: „Chip însă s'au zis și este Fiiul născut și strălucire este a slavei lui Dumnezeu și înțelepciune și putere și dreptate a lui Dumnezeu, nu ca o deprindere, nici ca iscusință, ci ființă vie și lucrătoare și strălucire este a slavei lui Dumnezeu, pentru care și tot întru sineși arată pre Tatăl, dintru toată slava lui strălucindu-se. Deci slava lui Dumnezeu, a zice că nu are strălucire; sau înțelepciunea lui Dumnezeu, că nu ar fi cândva cu Dumnezeu de cătă necuviință este (Cuv. al II-lea asupra lui Evnomie). Iar *strălucire a slavei*, adecă a dumnezeeștei firi o tâlcuește Teodorit; și vezi zicerea: „Părintele slavei" (Efes. I, 17). Și strălucirea însemnează dupre aceasta pre pururea vecuirea și pre nedespărțirea lui Dumnezeu, cuvântului de Tatăl, și pre ființa și firea cea una; că dintru cela ce este, zice, slava, dintru acela este și strălucirea; deapururea însă slava, deapururea dar este și strălucirea; strălucirea însă este de o ființă și cu focul; așa dar și Fiiul cu Tatăl. Iar Isidor Pelusiotul zice așa: „Nimic e însușit așa și însemnător de dumnezeiasca fire, ca pururea vecuirea; că strălucirea adecă cu pururea vecuire o arată; iar haractirul ipostasului pre inipostatisire; iar cuvântul pre nepărtinire și pre neîntruparea: iar Fiiul pre însușire și pre ființa cea întocmai, că dintru acela întrebuințare luându-o, mai mult a ne bucura lăsăm, câtă nu se cuvine dumnezeeștei firi" (Trimiterea 818 către Agaton preotul).

[1]) Iar înțeleptul Fotie așa tâlcuește zicerea: *„chip al ipostasului"*, a-

tru cele împrotiva lui Evnomie zice, că precum prin strălucire a arătat Pavel prin ființa cea deopotrivă și neschimbată a Fiului către Tatăl, așa și prin *haractir* a arătat starea cea întocmai a însuși Fiului către însuși Tatăl; căci cela ce va înțelege mărirea ipostasului, acela cu haractirul cel ce se arată al ipostasului, negreșit măsoară și pre ipostasul al căruia este haractirul; fiindcă nici haractirul întrece pre ipostas (de vreme ce ar fi neipostatnic dupre măsura aceea, dupre care ar în-

decă pre toată ființa și estimea trăgându-o întru sineși. „Dumnezeu este, zice, stăpânitor, este atotputernic, făcător al totului și orice alta din pă-rinteasca estime haracterisește. Afară de a fi Tată, totdeuna este Fiu, pentru aceasta și pre toate cu graiul puterei sale le poartă și le ține și le ocârmuește. Iar Nichifor Blenida pre *haractir* așa îl tălcuește: „haractir însă se zice al părintescului ipostas Fiiul, nu că însuși este în-susirea Tatălui; căci cine ar prepune-o aceasta, împărtășit fiind de cu-vântare? Ci că dupre ceea ce este Tatăl dintru a aveà Fiu se haracte-risește și se cunoaște; și cum că toate ale Tatălui avându-le Fiiul, în-tru sine rămâind Fiu, arată pre acela dintru carele este, precum chipul al aceluia firesc și neschimbat. Pentru care și zice: „Cela ce m'a văzut pre mine, a văzut pre Tatăl" (In cuv. despre credință). Iar Teologul Grigorie zice; „Cu adevărat se zice Fiiul ca unul, nu mulți cu firea; că cel adevărat unul este, iar minciuna de multe chipuri; și ca pecetea cea curată a Tatălui și haractir prea nemincinos" (Cuv. al doilea despre Fiiul).

Și Teodorit așa tălcuește zicerea *haractir al ipostahului de sine-și*, zice, înființat, tot întru sineși arătând pre Tatăl; că e îmbrăcat cu pă-rinteștile haractiruri, așa prin multe numiri ne-au învățat dumnezeescul Apostol (să cunoaștem) și pre adevărul nașterei și pre ființa cea întocmai și pre pururea vecuirea; că de vreme ce zice: „Pre toată mintea o covârșesc cele dumnezeești, și nu este cu putință numai prin un chip a învăța taina teologiei, prin mai multe sânt siliți a o face aceasta pro-poveduitorii adevărului. Așa dumnezeescul Ioan pre Fiiul l'a numit *cu-vânt*: „Că de vreme ce cu nașterea cea omenească e însoțită și patima și vremea, de nevoe pre el l'a numit cuvânt, ca să arate și pre nepă-timire și pre nevremuirea nașterei". Și iarăși: Ca să nu prepue nimenea pre el ipostatnic, cuvânt a fi, care a pătimit-o Marcul și Fotino și Pa-vel (poate Samosateul), de nevoe a adaus a zice: „Și Dumnezeu era cuvântul" (Ioan I, 1). Și pre însuși ipostasul lui însemnându-l și pre firea cea una arătându-o și pre nepătimirea și nevremuirea nașterei în-vățându-o; așa fericitul Pavel, *Fiu* adecă pre el l'a numit, altul osebit de Tatăl, arătându-l dupre cuvântul însușirei; și l'a zis pre el făcător al veacurilor, pre pururea vecuirea lui prin acestea învățându-o. L'a numit încă pre el și *strălucirea slavei*, prin aceasta însemnând și pre împreună pururea vecuire și pre aceeași ființă, că din firea focului iasă strălucirea; a adaus încă a zice că este și *haractir al ipostasului* pre amândouă tot o dată învățându-le; cum că și de sineși este înființat și că întru sineși arată părinteștile haractiruri.

trece pre ipostas; nici iarăși ipostasul este mai mult decât haractirul, căci negreșit ar aveà neharacterisită partea aceea ce ar întrece, precum și aiurea zice acestași Pavel, că Fiiul este în chipul lui Dumnezeu: «Carele în chipul lui Dumnezeu fiind» (Filip. II, 6), și prin aceasta arată nouă, ca să înțelegem că este chipul, adecă ipostasul Tatălui [1]); iar haractir este Dom-nul, în ipostasul Tatălui teorisindu-se. Arată însă cu cuvintele acestea pre măsura cea întocmai, ce o are Fiiul cu Tatăl; de vreme ce în chip, adecă întru Fiiul se teorisește mărirea Ta-tălui, fără a o întrece pre aceasta, căci negreșit ar fi fără mă-sură și nefrumoasă partea aceea, dupre care ar covârși pre chip. Care lucru este cu necuviință să-l gândim despre Ta-tăl; iar dacă mărirea Tatălui este atâta, câtă este și chipul, și haractirul iarăși întocmai măsură cu chipul, negreșit atâta mărire are și haractirul, câtă mărire se teorisește și întru chi-pul lui Dumnezeu.

Și purtând pre toate cu graiul puterei sale.

Auzi acum tu, o Ariane, care iai de ajutor eresului tău pre zicerea: *prin carele*, și zici că pentru aceasta este Fiiul sluji-tor al Tatălui și nu împreună lucrător. Auzi, zic, de poți să înțelegi că aicea Apostolul la Fiiul dă strălucirea și domnia întocmai fără schimbare cu cea a Tatălui; că nu a zis Pavel, purtând cu puterea, ci «cu graiul puterei»; Fiiul, zice, este a-cela ce pre toate le poartă și le ocârmuește cu cuvântul său, cel plin de putere și dovedind, cum că Fiiul cel ce o zice a-ceasta este puternic. Căci precum crezi tu, că Tatăl a zis: «Fa-că-se lumină și s'a făcut lumina» (Fac. I, 3), așa crede și Fi-iul cu cuvântul său cel Atotputernic, pre toate le poartă a-decă le ocârmuește și împreună le ține pre toate. Și mai ales mai mare lucru este decât pre toate a le face, pre toate îm-preună a le ținea, care se luptă cu antipatiile lor, cele în parte firești, și pentru aceasta se primejduesc a cădeà întru a nu fi și a se perde. Și nu a zis, că Fiiul le ocârmuește pre toate, ci că le poartă, dela metaforaua oamenilor acelora, cari cu singurul degetul lor fac un trup mic a se mișcà și a se strămută. Fiiul lui Dumnezeu însă, fiindcă pre globul acest atât de fcarte mare ale toatei făpturei ceii simțite, însuși îl ține totdeuna și-l mișcă cu singurul atotputernicul cuvântul

[1]) Vezi la subînsemnarea zicerei: „Carele în chipul lui Dumnezeu fi-ind" (Filip. II, 6) ca să cunoști că chipul chiar al ființei și al firei lui Dumnezeu să iă dupre teologii cei mai mulți.

său [1]). Căci cuvântul la Dumnezeu nu e gol şi neputincios, pre-
cum este cuvântul nostru al oamenilor, ci e lucrătot şi atot-
puternic. Vezi, iubite cetitorule, câte eresuri se oboară şi câte
noimi înnalte îndată din începutul trimiterei aceştia se propun?
Deci cum cutează unii, cari sânt Arieni (dupre cum am spus

[1]) Vrednice de laudă sânt şi cuvintele Mar. părinte Vasilie, care se
întind la această zicere: „Aşa bunătăţile cele dela Dumnezeu vin către
noi, mai cu multă grăbire decât cele ce fieşte-carele lucrează, sau decât
s'ar zice un cuvânt; că nici fulgerile nici alergarea luminei în aer e aşa
de grabnică, nici uitările cele iuţi ale ochilor, nici mişcările ale însăşi
minţei noastre. Ci mai mult decât acestea întrece grăbirea dumnezeeştei
lucrări, sau precum vietăţile cele mai lenevoase, ce se află la noi, că
nu aşi zice de cele sburătoare, nici de vânturi, nici de purtarea celor
cereşti, ci decât însăşi mintea noastră, dupre mişcare se lipseşte. Că de
ce întindere de vreme ar avea trebuinţă, cela ce pre toate le poartă cu
graiul puterei sale şi nu lucrând trupeşte, nici de lucrare de mâni a-
vând trebuinţă la facerea totului, ci unei voiri nesilite, având următoare
pre firea celor ce se fac? Precum Iudita înţelegând zice: „Şi ai îmbră-
şişat ţie pre toate câte le-ai gândit" (Iudita IX, 5; Cap. VIII despre Sf.
Duh). S'a lăudat oare când prea vestitul matematicul acela şi prea me-
canicul Arhimed, că singur va mişcă pre tot pământul, răzămându-se
asupra socotelilor mecaniceşti movile (pârghie) şi asupra sub movilei sale;
ci cu socoteala de i s'ar dà adecă lui un loc afară de pământ, ca să-şi
aşeze el şi pentru ca să-şi pue movila sa. Şi dacă movila lui şi locul cel
de sub movilă, ar fi fost atât de mare întru mărime, în cât să fi fost po-
trivite pentru a mişcă cu acelea un singur om, o mărime atâta a pă-
mântului zicând: „Dă-mi unde să stau şi voiu mişcă tot pământul"; ci
pricina lui aceasta fiind, cu neputinţă, dupre urmare şi lauda lui a fost
zădarnică şi neînfiinţată şi arătată numai dupre fantazie şi nici odini-
oară putând a veni în lucrare; iar Fiiul lui Dumnezeu cu un singur
simplu cuvânt al său, mişcă şi poartă întru atâtea veacuri, nu numai
pre singura mărimea pământului, ci şi pre toată a totului. Ce zic? Cu
voea singură şi cu o subţire amerinţare mişcă şi poartă pre totul; că
nemărginit fiind întru tot neamul deplinătăţei, nemărginită dupre urmare
are şi atotputernicia şi simpla mişcare a voei sale şi numai cu singura
subţire amerinţarea sa şi prin sine poate, nu numai a mişcă, ci şi a o
obori întru neînţă şi în haos a aduce pre mărimea totului cea întreagă.
Pentru aceasta şi prea viteazul acela luda Macaveul, ziceà către ostaşii
săi, cei şease mii ai săi, acestea: „Că protivnicii adecă nădăjduesc în
armele lor şi în îndrăzniri; iar noi întru atottţitorul Dumnezeu, cel ce
poate şi pe cei ce vin asupra noastră şi pre toată lumea cu o ame-
rinţare a o obori, întru acela nădăjduim„ (II Macavei VIII, 18). Pentru
aceasta şi Isidor Pelusiot a zis: „Pre dumnezeescul şi pre prea negrăitul
Fiiul Tatălui, cela ce se închină de către noi potrivit se numeşte Cuvânt
nu numai căci este cuvântul lui Dumnezeu şi tâlcuitor al Tatălui, pre-
cum unii socotesc, ci şi căci mai îngrabă decât cuvântul lucrează (Trimit.
XLIV către comisul Aetie).

la pricina trimiterei aceştia) a lepădà trimiterea aceasta şi a
zice, că nu este adevărată a lui Pavel, încheind aceasta din
osebitul haractir, ce-l are trimiterea aceasta de celelalte tri-
miteri? Pentrucă trebuià să socotiască, că mărimea noimelor
şi puterea cuvintelor, căruia nu i se poate a zice împotrivă,
ce se cuprind în trimiterea aceasta, ale cui altuia naşteri sânt,
fără numai ale Mar. Pavel? Ale lui Pavel, zic, celui ce are pre
Christos întru sineşi grăind. Drept aceea câţi lipsesc pre Pavel
de trimiterea aceasta, fac un rău întocmai ca cum a-l lipsi pre
Pavel de Christos.

Prin sineşi făcând curăţire păcatelor noastre.

După ce mai sus a zis Pavel pentru mărirea dumnezeirei lui
Dumnezeu Cuvântului, acum aicea se pogoară şi zice şi pentru
omenirea lui şi pentru providenţia şi purtarea sa de grijà cea
către oameni, care lucru e mult mai mare decât a purtà şi
a ocârmui pre toate. Două lucruri însà pune aicea Apostolul:
unul adecă a ne curăţi pre noi de păcatele noastre, şi altul
încă, a face aceasta nu prin altul cineva, ci prin sineşi (Fiiul
lui Dumnezeu adecă). Şi nu numai aici, ci şi în multe părţi ale
trimiterei aceştia se laudà Apostolul, cum că curăţirea aceasta
a păcatelor oamenilor s'a făcut prin însuşi Fiiul lui Dumnezeu
acesta; de vreme ce prin cruce şi prin moartea, ce însuşi a
suferit, ne-a curăţit pre noi; nu numai pentrucă a murit pen-
tru păcatele noastre cel fără de păcat şi căci a luat osânda
de care el nu erà dator, a deslegat de obşte pre toată firea
omenească de osânda căreea erà datoare pentru păcatul lui
Adam, ci pentrucă ne-a dat nouà botezul, carele este închipuire
a morţei lui, prin care noi, cei ce ne botezăm, luăm ertarea
păcatelor noastre, celor mai înainte făcute şi putere spre a nu
ne face deaciia lesne prinşi de păcat [1])

[1]) Pentru aceasta şi teolog. Grigorie pre Christos îl numeşte curăţitor
al toatei lumi, zicând: ci o! pashă mare şi sfinţită şi curăţitoare a toată
lumea" (Cuv. la Paşti). Iar Avgustin început curăţitor îl numeşte pre
Christos în cartea XI despre cetatea lui Dumnezeu, zicând: „Că pentru
aceasta a putut Christos a deslegà păcatele, murind, pentrucă şi a murit
şi nu pentru al său păcat. Deci pre acesta acel Platonicesc (adecă Por-
firie, dupre cum se nevoeşte) nu l'a ştiut că este început; căci de nu
ar fi fost aşa, ar fi cunoscut pre curăţitorul, pre Domnul nostru Iisus
Christos". Zice şi Mar. Vasilie: „Că sufletul cel ce s'a ticăloşit în multe
păcate mai întâi este dator a uri viaţa cea osândită a sa mai înainte
de pomenirea ei îngreţeluindu-se şi urându-o.... Iar apoi a-şi luà învă-
ţător de frică pre îngrozirea judecăţei şi a muncei celii veşnice... Incre-
dinţându-şi curăţirea păcatelor prin sângele lui Christos, întru mila lui

A şezut de-a dreapta mărirei întru cele înnalte.

După ce mai sus a pomenit Apostolul de cruce, dupre urmare zice aicea şi pentru învierea şi înnălţarea Domnului. Şi nu a zis, că i s'a poruncit să şeadă, ci a şezut şi de-a dreapta şi întru cele innalte, nu că doar se cuprinde Dumnezeu în loc, ci pentru ca să se arate cu numirea dreptei, asemănarea ce are Fiiul către Tată, fiindcă a ajuns la însuşi scaunul cel părintesc; şi precum Tatăl este întru cele înnalte, aşa e şi Fiiul[1]);

---

cea mare şi întru mulţimea îndurărilor lui Dumnezeu" (hotărîre în scurt 1). Zice şi Meletie Pigas: „Toată curăţirea a toatei firea şi proalegerei noastre de toate păcatele şi totdeuna prin Christos, pentru Christos întru Christos de Christos ni se face nouă întru cinstit sângele lui. Că pre acesta l'a dat nouă Tatăl sfinţenie, dreptate, izbăvire şi curăţitor. Acesta prin sineşi ca jertfitor şi jertfă, făcând curăţire păcatelor noastre, a şezut de-a dreapta mărirei întru cele innalte, mângâetor nouă către Tatăl făcându-se" (Cart. IV d. hristianism).

[1]) Vezi şi la zicerea: „Carele e de-a dreapta lui Dumnezeu" (Rom. VIII, 34) la subînsemnare. Zice însă şi Teodorit: „Iar zicerea, că a şezut la dreapta mărirei întru cele înnalte, s'a zis omenesţe; că înnalt fiind s'a smerit pre sineşi, şi Dumnezeu fiind s'a inomenit, nefiind smerit s'a înnălţat; nici om fiind s'a făcut Dumnezeu; ci ca Dumnezeu stăpân era preste toate de-apururea, iar ca om şi-a adus slava, pre care o avea ca Dumnezeu. Aceasta şi înşuşi o a zis în Evanghelie: Părinte slăveştemă cu slava, care o am avut-o mai înainte de a fi lumea la tine; şi a cerut nu a luà, ceea ce nu aveà, ci ceea ce aveà a se arătà. Insă s'ar nedumeri cineva pentru ce David şi Apostolul zic, că Christos şeade de-a dreapta Tatălui; iar Ştefan a văzut pre Christos nu şezând, ci stând? „Că iată, zice, văd cerurile deschise şi pre Fiiul omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu" (Fapt. VII, 36). Această nedumerire o desleagă dumnezeescul Grigorie al Nisiei în Eugnomion la sf. Ştefan, întâiul mucenic, zicând: „Că la netrupeasca firea dumnezeirei, că una şi aceeaşi însemnează atât şederea, cât şi starea, adecă dumnezeiasca fire stă întru tot binele şi întru tot binele şeade şi rămâne nestrămutată, cu aceste cuvinte zicând Sfântul: „La covârşitoarea fire este curată de nişte înţelegeri ca acestea atât şederea cât şi starea: că întocmai şi una şi alta, de arătarea ceea ce se înţelege în scurt este osebită....: că şi prin o zicere şi prin alta starea întru tot binele şi nestrămutarea întru toată buna cinstire de Dumnezeu o vom înţelege; că cel ce zice că dumnezeirea stă, şi cel ce zice că dumnezeirea şeade, nimic întru ziceri alta se osebeşte în minte, căci unul zice că stă cu întărire, iar altul şi că şeade cu nestrămutare, dogmatizând de dumnezeire întru bine. Mai aceleaşi le zice şi Areopag. Dionisie, tălcuind ce insemnează starea şi şederea lui Dumnezeu zicând: „Şi ce vom zice despre dumnezeiasca stare şi şedere? Şi ce alta, fără numai că rămâne Dumnezeu însuşi întru sineşi, întru nemişcată insuşire, singură rămâind şi nevăzut mai pre sus şeade? şi că dupre aceleaşi şi despre aceeaşi aşijderea lucrează şi dupre nestrămutare insuşi din sineşi cu totul fiind? Şi dupre nemişcarea aceasta şi

iar de ar zice cineva, că iată scris este: «Zis-a Domnul Domnului meu: şezi de-a dreapta mea» (Psalm. CIX, 1), la aceasta răspundem, mai întâi adecă, că nu a zis că a poruncit, ci că a zis; iar al doilea, aşa a închipuit Cuvântul prorocul, pentru a nu socotí cineva, cum că Fiiul e fără de început şi fără de pricinuitor, ci cum că are început şi pricină firească pre Tatăl.

4. Cu atâta mai bun decât anghelii făcându-se, cu cât mai osebit nume decât dânşii a moştenit.

La începutul trimiterei asemănă Pavel pre Fiiul cu prorocii, pentru slăbiciunea şi nedesăvârşita credinţa auzătorilor; iar acum sporind înainte, arată pre Christos mai pre sus decât anghelii. Şi aşa, încet, încet, aduce pre ascultătorul lângă adevărul dumnezeirei Fiiului. Zicerea însă *făcându-se* se înţelege, în loc de arătându-se, precum Ioan Mergătorul inainte zice: «Cela ce vine după mine, mai întâiu decât mine s'a făcut» (Ioan I, 15); adecă mai cinstit s'a arătat decât mine. Căci aicea zicerea «s'a făcut» nu se zice despre înfiinţarea şi estimea; iar zicerea *a moştenit* s'a zis cu adevărat pentru omenirea lui Christos; fiindcă Christos dupre ceea ce este Dumnezeu Cuvânt, totdeuna şi cu pururea vecuire aveà numele acesta, adecă de a fi Fiu al lui Dumnezeu, precum şi noi obişnuim a vorovì despre acestaşi om şi smerite şi inalte; de pildă când zicem:

---

cu totul nemişcat şi mai ales mai pre sus de fiinţă; că insuşi e pricinuitorul stărei tuturor şi a şederei, cel mai pre sus de toate şederea şi starea" (Cap. IX d. dumnezeeştile numiri). Drept aceea de inchee Arianii, că Fiiul este mai josit ca Tatăl, pentrucă stă de-a dreapta Tatălui, precum l'a văzut pre el Ştefan, învеţe-se ei (precum acestaşi Grigorie al Nisiei zice aicea), că precum zicând David şi Pavel, că Fiiul şeade de-a dreapta Tatălui, tot o dată arată David şi Pavel cum că asemenea şeade şi Tatăl. Aşa şi Ştefan zicând că stă Fiiul, tot o dată arată că asemenea stă şi Tatăl; căci ceea ce se înţelege şi se teoriseşte intru chip, adecă în Fiiul, firesc chip fiind al Tatălui, aceeaşi se înţelege şi se teoriseşte şi intru intâiul chip adecă intru Tatăl. Zadarnică dar se dovedeşte incheerea Arianilor.

Aceasta este deslegarea nedumerirei de mai sus, dacă şederea şi starea dumnezeirei Fiiului se va socoti; iar de se va socoti despre omenirea lui, zicem, că unii dascăli frumos tălcuesc, că pentru aceasta s'a arătat Christos lui Ştefan, întâiului mucenic, nu şezând, cinstind, pentru că s'a sculat, zic aceştia ca să ajute nevoitorului său, carele pătimia pentru dragostea lui şi pentru numele lui mărturisia şi propoveduia; sau, s'a sculat pentru a întâmpină pre cel ce mai întâi a mărturisit pentru numele lui şi carele s'a făcut pildă de bărbăţia celorlalţi mucenici. Şi că precum s'a sculat şi a întâmpinat pre Ştefan, aşa se scoală şi întâmpină şi pre ceilalţi mucenici ai săi, carii au urmat pildei lui Ştefan.

«Mare este omul» (Pilde XX, 6). Despre partea cea mai bună, numim pre tot omul acela, adecă dela suflet; iar când zicem: «Omul este pământ și cenușă» dela partea cea mai rea, adecă dela trup numim pre tot omul. Așa și la Christos une ori adecă dela însușirile și cele ce sânt ale dumnezeirei îl numim pre el tot; iar une ori îl numim pre el dela cele smerite și însușite ale omenirei[1]).

5. Căci căruia din angheli a zis cândva: «Fiiul meu ești tu, eu astăzi te-a născut pre tine? «Psalm, II, 7).

De unde, zice, e arătat că Fiiul e mai presuss de angheli? Dela numele ce-l are; fiindcă numele fiu, insemnează pre adevărul cel firesc ce îl are cu Tatăl și că se naște dintr'insul; căci de ar fi Fiu al lui Dumnezeu dupre dar și nu dupre fire, negreșit ar fi mai josit decât anghelii. Deci zicerea «astăzi te-am născut», nu arată alta, fără numai că din început și din veacul acela de când este Tatăl este și Fiiul. Căci precum la Fiiul, dupre ceea ce este a lui Dumnezeu, se zice «*cel ce este*, că eu, zice, sânt ὁ ὢν (Eș. III, 14); dela timpul cel de față, carele mai ales se potrivește la Dumnezeu[2]); așa și zicerea, *astăzi*, insemnează la dânsul. Unii însă pre zicerea: *astăzi te-am născut pre tine* nu o a înțeles pentru nașterea Fiului cea mai inainte de veacuri și fără de început, ci pre nașterea cea în vreme și dupre trup a lui; pentrucă și aceasta de sus a fost, fiindcă s'a făcut din Duhul Sfânt și cu buna voință a Tatălui[3]).

[1]) Zice însă Teodorit, că și zicerea aceasta dupre omenire s'a zis, căci ca Dumnezeu, făcător e al anghelilor și stăpân al lor; iar ca om, după înviere și după suirea în ceruri mai bun decât anghelii s'a făcut, fiindcă pentru patima morței era mai mic decât anghelii; că puțin ceva mai micșorat decât anghelii vedem pre Iisus, pentru patima morței. Deci precum mai mic era decât anghelii ca om, (de vreme ce aceia își au firea nemuritoare, dar acesta a suferit patimă); așa dupre suirea în ceruri mai bun decât anghelii s'a făcut, că a șezut asupra a toată începătoria și stăpânirea și puterea și domnia și decât tot numele, ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor" (Efes. I, 21).

[2]) De aceasta a zis teologul Grigorie: „Dumnezeu cu adevărat era pururea și este și va fi, iar mai ales de-apururea este; că graiul era, și va fi este nașterere a timpului nostru și a firei celi cugetătoare; iar cel ce este de-apururea, și acesta pre sineși se numește vorovind lui Moisi în munte: că pre toată estimea întru șineși cuprinzându-o, nici începându-se, nici sfârșindu-se, că un oarecare noian de ființă nemărginită și nehotărît, întrecând pre toată înțelegerea și a timpului și a firei" (Cuv. la Nașterea Domnului).

[3]) Unul din cei ce a zis aceasta e și Mar. Atanasie, așa tălcuind:

Și iarăși: «Eu voiu fi lui Tată, și acesta va fi mie Fiu» (I Impăr. VI, 14).

Această zicere arătat s'a zis de Apostol pentru omenirea Fiiului, pentrucă Pavel, când se apucă a zice cele însușite ale omenirei Fiiului, toate le zice fără frică și sfială. Deci firea omenirei cea luată de Dumnezeu Cuvântul, a moștenit pre adevăratul nume al celui ce o a luat, adecă pre Fiu, care-l avea Cuvântul cel ce o a luat și s'a unit cu dânsa; l'a moștenit însă acesta, fiindcă s'a înființat în ipostasul aceluia, precum a zis și Gavriil Arhanghelul către Fecioara, când i-a bine-vestit: «Pentru aceasta și sfântul cel ce se va naște, se va chemă Fiiul lui Dumnezeu» (Luca I, 35). Și iarăși: «Și va fi mare și Fiu al celui prea înnalt se va chemă» (tij. 32). Numele acesta însă nici unul din angheli l'a luat[1]); iar deși oare-cari dintre drepți s'a numit *fii ai lui Dumnezeu:* «Că văzând, zice, fiii lui Dumnezeu» (adecă cei ce se trăgeau din Sit) Fac. VI, 2). Dar însă dupre dar s'au numit așa; iar Christos nu s'a numit Fiu al lui Dumnezeu dupre dar, ci fiuirea i s'a dat luărei omenirei, dupre însușire ipostatnicească, de vreme ce acelaș ipostas al Fiiului s'a făcut ipostas și al omenirei.

6. Și iarăși, când introduce pre cel întâiu născut în lume, zice:

Christos, adecă pre venirea sa cea în trup o numește *eșire*, precum când zice: «Eșit-a sămănătorul să seamene sămânța sa» (Mat. XIII, 3). Și iarăși: «Eu dela Dumnezeu am eșit și vin»

„*Eu astăzi te-am născut pre tine*". Își insușește Tatăl pre nașterea Fiiului, cea dupre trup și pentru aceasta a zis aceasta, astăzi. Ci și Teodorit pentru nașterea cea în vreme a înțeles zicerea aceasta.

[1]) Și anghelii nu s'au numit fii ai lui Dumnezeu, ca nu mărirea lor să nu priimească lucrul cel dupre dar, ci să socotiască dupre fire, adecă, ca nu pentru mărirea lor, să se socotiască dupre fire fii ai lui Dumnezeu și nu dupre dar. Iar dumnezeescul Areopag. Dionisie, zice că anghelii se zic dumnezei, precum și oameni. „Și vei află că și Dumnezeu teologia numește pre ființele cele cerești și mai pre sus de noi și pre bărbații cei sfințiți ce se află la noi prea iubitori de Dumnezeu... Deși dumnezeiasca începătorie și vârfelnica estime cea mai presus de toate este aleasă și mai prea înnaltă și nici una din estimi poate a se numi chiar și cu adevărat și desăvârșit ca dânsa; însă câte din cele cuvântătoare și gânditoare către unirea dumnezeirei pre cât poate, cu totul a strălucit și către dumnezeeștile ei strălucири, pre cât este cu putință fără de atingere se atinge cu urmare dumnezeiască dupre putere de este ertat a o zice și de dumnezeiasca potrivita numire s'a învrednicit" (Cap. XII d. cereasca erarhie); iar teologie numește Dionisie, dupre tălcuitorul Maxim, zicerea aceasta: „Eu am zis, dumnezei sânteți„ (Psalm LI).

(Ioan VIII, 42) [1]). Și iarăși: «Eu dela Dumnezeu am eșit; am eșit dela Tatăl și am venit în lume» (Ioan XVI, 27). Și Miheea zice: «Și eșirile lui din început din zilele veacurilor» (Cap. V, 2). Și potrivit numește Christos *eșire* pre venirea cea în trup; pentrucă noi sântem afară dela Dumnezeu, nu dupre loc, ci dupre proalegere, de aceasta Christos a venit la noi ca sol și vorovind împreună cu noi și petrecând împreună și curățindune-a împrietenit cu Dumnezeu și Părintele; iar Pavel aicea dinpotrivă *intrare* numește pre venirea lui Christos, cea în trup, dela metaforaua acelora, ce clironomisesc (adecă moștenesc) și iau vre o parte sau oare-care avuții. Că aceasta însemnează zicerea «introduce», adecă când încredințează Tatăl Fiiului lumea; fiindcă atuncea a câștigat Fiiul lumea, de voe supuindu-se lui, când s'a cunoscut într'însa prin întrupeasca iconomie. Și se introduce în lume Fiiul nu cu alt chip, fără numai cu trup și ca un om; căci ca Dumnezeu, erà în lume, căci și lumea printr'insul s'a făcut; ci lumea pre dânsul nu-l cunoșteà, precum zice Evanghelistul: «In lume erà și lumea printr'insul s'a făcut și lumea pre dânsul nu l'a cunoscut» (Ioan I, 10). Arată însă aicea Pavel pre Tatăl, cum (introduce pre) Fiiul cel întâi născut [2]) în lume, pentru ca să facă cuvântul său lesne priimit. Iar Grigorie al Nisiei, întru cele asupra lui Evnomie, și sf. Chiril al Alexandriei în alcătuirea sa cea supra scrisă, cum că Dumnezeu e Christos, așa a înțeles pre zicerea: «a-l introduce»; că mai înainte adecă de întrupeasca iconomie, Fiiul erà afară de zidire, nu dupre loc, căci insuși este cel ce pre toate le umple, ci pentrucă Dumnezeu fiind nezidit și fără de trup, nici un lucru aveà obștesc cu zidirea (adecă împărtășitor) și cu oamenii; iar când s'a întrupat, atunci s'a împărtășit cu zidirea fiindcă a unit cu sinești pre firea omenirei cea zidită și pentru aceasta să zice că s'a băgat și a intrat în zidire [3]).

[1]) Zicerea adecă am eșit se înțelege la nașterea Fiiului, cea fără de început; iar zidirea, vin, la nașterea cea dupre vreme, dupre Grigorie al Tesalonicului.

[2]) Vezi la subînsemnarea zicerei: „Carele este început întâi născut din morți" (Cap. I, 18). In câte feluri se zice întâi născut Christos dupre ceea ce e om.

[3]) Iar Fotie așa tâlcuește zicerea cea de mai sus a lui Pavel: „Când introduce pre cel întâi născut în lume, adecă când a binevoit Tatăl a se arată cel întâi născut, Fiiul său cu trup, la cei ce locuiau în lume, atuncea zice: „Și iată anghelii au venit și slujiau lui" (Mat. IV, 11). Și iarăși: „De acum veți vedeà cerul deschizându-se și anghelii lui Dumnezeu suindu-se și pogorându-se la Fiiul Omului" (Ioan I, 52). Intâi

«Și să se închine la toți anghelii lui Dumnezeu» (A doua Lege XXXII, 43; Psalm. XCVI, 8).

Când introduce, zice, Tatăl pre Fiiul său în lume, zice: închină-se lui toți anghelii lui Dumnezeu, adecă insuși Fiiului meu, acestui ce este cu trup. Arată însă cu cuvintele acestea Pavel, că cu cât e stăpânul mai presus de robi, cu atâta și Fiiul este mai presus decât anghelii. Le zise însă acestea Pavel dupre asemănarea omenească, căci precum când intră cineva într'o casă, stăpânul și domnul casei poruncește a i se închină toți robii, cei ce se află intru acea casă; așa și Tatăl, băgând pre Fiiul său când purtà firea cea omenească, inlăuntru în lume, poruncește robilor angheli să se inchine lui, ca Domnului și Stăpânul [1]).

---

născut însă îl zice pre Fiiul, dupre Icumenie, nu căci are și al doilea Fiu Tatăl, ci pentru că-l are pre el unul și singur născut dintr'insul, că întâi născut se zice și la cel ce mai inainte se naște, măcar deși nu ar naște cineva și al doilea fiu.

[1]) Iar Teodorit pre amândouă și pre zicerea *introduce* pre cel întâi născut, încă și pre zicerea *să se inchine lui* (pre amândouă acestea) pre iconomie o insemnează.... Așa și dumnezeescul Ioan a zis: „In lume erà și lumea prin el s'a făcut și lumea pre el nu l'a cunoscut, la ale sale a venit și ai săi pre el nu l'au priimit" (Ioan I, 10). Protivnice însă se par oarecum a fi acestea; că de erà în lume cum a venit, iar de a venit cum erà în lume? Ci și în lume erà ca Dumnezeu și a venit ca om; așa și unul născut este ca Dumnezeu și întâi născut ca om întru mulți frați, așa pururea priimià respectarisire dela angheli, că pururea erà Dumnezeu; i s'a inchinat insă lui și ca unui om. Iar dumnezeescul Grigorie al Nisiei, cel de mai sus, aiurea în cuv. al 2-lea cel asupra lui Evnomie zice: „Că prin zicerea aceasta se insemnează venirea cea a doua a lui Christos, că adăogirea zicerei iarăși numește pre arătarea stăpânului a toate, care se va face la sfârșitul lumei. Căci precum întru numele lui Iisus tot genunchiul se pleacă: al celor cerești și al celor pământești și al celor dintru adânc, deși Fiiul numele cel omenesc nu l are mai presus de tot numele, așa la toată zidirea, cea mai presus de lume, zice să se inchine celui întâi născut, care pentru noi așa este numit, iarăși intrând în lume, când va judecă lumea întru dreptate și pre norod întru adevăr. Și iarăși zice: Pentru aceasta cel ce a intrat o dată în lume întâi născut făcându-se dintre cei morți și dintre frați și dintre toată făptura, când iarăși va intrà în lume, cel ce judecă pre lume întru dreptate, precum zice prorocia, nu leapădă pre numele întâiului născut, carele o dată pentru noi l'a priimit; ci precum întru numele lui Iisus tot genunchiul se pleacă numelui celui ce e mai pre sus de tot numele, așa și numele celui făcut al întâiului născut plinirea tuturor anghelilor i se inchină, pentru chemarea oamenilor veselindu-se ei (Cuvântul al treilea împrotiva lui Evnomie).

7. Şi către angheli zice: «Cela ce face pre anghelii săi duhuri şi pre slugile sale pară de foc» (Psalm. CIII, 4).

Iată aceasta e osebirea cea prea mare, dupre care se osebeşte Fiiul de angheli, adecă: pentrucă Fiiul e nezidit, iar anghelii sânt zidiri şi făpturi. Fiindcă şi zidirea: *cel ce face* însemnează pre aducerea dintru nefiinţă întru a fi şi prefacerea anghelilor, care sânt cea mai josită rânduială din minţile cele nematerialnice; şi are Fiiul acesta prea aleasa şi prea mare osebire şi cu celelalte cereşti puteri, cu scaunele, zic, cu heruvimii, cu serafimii şi cu toate celelalte slujitoare rânduieli şi puteri ale cereştilor fiinţe. Şi nu a zis: cel ce a făcut, în vreme trecută, ci *cela ce face* pre anghelii săi, în vremea de faţă, adecă cela ce ţine pre angheli dupre cuvântul acela dupre carele s'au zidit ei [1]). Aşa se înţelege zicerea aceea a Domnului ce zice: «Tatăl meu până acuma lucrează» (Ioan V, 17), adecă: ţine şi păzeşte prin providenţia sa şi împreună ţiitoarea putere, făpturile şi zidirile acelea, ce s'au făcut şi s'au lucrat o dată, şi le păzeşte pre ele precum s'au lucrat.

8. Iar către Fiiul (zice): «Scaunul tău Dumnezeule în veacul veacului» (Psalm. XLIV, 7).

Anghelii, zice, sânt zidiri şi făpturi, fiindcă pentru aceştia a zis David cuvântul acela: «Cel ce face», iar Fiiul nu e zidire, de vreme ce pentru dânsul, nu s'a zis aceasta: «cel ce face»; ci este împărat şi stăpân şi Dumnezeu; căci scaunul mărturiseşte pentru dânsul şi scaun veşnic; iar veşnicul scaun este semn al împărăţiei şi al stăpânirei şi al dumnezeirei. Insemnează, că zicerea aceasta este protivnică ereticului Pavel Samosateului carele huliă, că Christos adevăratul Dumnezeu şi veşnicul împărat este om gol. Asemenea această zicere este potrivnică şi asupra lui Arie celui cinstitor de zidire, carele huliă pre Fiiul a fi zidire [2]).

[1]) Aceasta o a luat Teofilact dela teologul Grigorie carele zice aşa: „Pre iconomia şi ţinerea celor ce le-au făcut, o însemnează zicerea, că au făcut pre anghelii săi duhuri şi a intemeiat pământul preste întărirea lui. O dată lucrate şi făcute de a întări tunet şi a zidi duh, pre care o dată cuvântul le-a înfiinţat. Necurmată însă este lucrarea şi acum (Cuvântul al doilea despre Fiiul).

[2]) Zice însă Teodorit: „Prin acestea vederat a aratat pre angheli, adecă cum că îşi au firea zidită, iar pre Fiiul cel unul născut, l'a arătat nezidit şi pururea veuitor; că scaunul tău, zice, e în veacul veacului. Şi ne-a învăţat prin acestea că zicerea „a şezut de-a dreapta mărirei, intru cele înnalte", omeneşte o a zis, căci ca Dumnezeu veşnic are scaunul şi împărăţia fără de început şi fără de sfârşit".

«Toiag de dreptate, toiagul împărăţiei tale» (tij).

Iată şi alt semn al împărăţiei Fiiului: toiagul, adecă împărătescul schiptru.

9. «Ai iubit dreptatea şi ai urât nelegirea» (tij).

Aceste cuvinte se potrivesc la Dumnezeu Cuvântul despre omenire, fiindcă omenirea lui priimeşte aceste smerite.

«Pentru aceasta te-a uns pre tine, Dumnezeule, Dumnezeul tău, cu untuldelemn al bucuriei, mai mult decât pre părtaşii tăi» (tij).

Această zicere e împotriva Evreilor, împotriva lui Savelie şi împotriva lui Marcel, fiindcă înfăţişează două feţe: Dumnezeu şi Dumnezeu. Şi pre Marchioniţi încă această zicere îi răsboeşte, cari socotesc că Fiiul nu a luat trup, fiindcă dumnezeirea nu se unge, ci omenirea. Deci David se întinde către Fiiul şi zice: «Dumnezeule, adecă, o Dumnezeule, te-a uns pre tine Dumnezeul tău, adecă Tatăl tău dupre dumnezeire, iar dupre omenire Dumnezeul tău: «cu untuldelemn al bucuriei» pre Duhul Sfânt îl numeşte; *mai mult decât pre ceilalţi oameni* goi, te-a uns pre tine Dumnezeu, fiindcă Christos nu a luat pre Duhul Sfânt din parte, precum a zis: «Că nu din parte dă Dumnezeu pre Duhul» (Ioan III, 34). Nici a fost Christos lucrându-se de către Duhul, precum au fost toţi ceilalţi oameni goi, adecă prorocii şi patriarhii şi sfinţii, ce s'au uns cu venirea a toatei ungerei, adecă a Duhului şi a tot ungătorului, adecă a Tatălui, precum a zis teologul Grigorie [1]). Iar părtaşi ai lui Christos sânt toţi oamenii cei duhovniceşti, cari s'au sfinţit cu aceeaşi împărtăşire a Sf. Duh, căci şi cei deplinţi şi duhovniceşti, ce au fost în Legea Veche, cu credinţa cea întru Christos, carele eră să vie, s'a norocit de Sf. Duh [2]); pentru aceasta şi unşi s'au numit, precum este scris: «Nu vă atingeţi de unşii mei» (Psalm. CIV, 15). Incă şi cei ce sânt în darul Evangheliei, mai curat s'a făcut părtaşi ai lui Christos, fiindcă

[1]) Vezi zicerea teologului la capitolul I, stihul 1, al ceii către Romani, la subînsemnarea zicerilor lui Iisus Christos.

[2]) Intru un glas zice şi teologul Grigorie: „Impreună şi ceva tainic şi negrăit e cuvântul acesta, mie însă foarte de crezut şi tuturor celor iubitori de Dumnezeu, că mai înainte de venirea lui Christos nici unul din cei ce s'au săvârşit fără de credinţa întru Christos nu s'au norocit de aceasta. Că cuvântul s'a înfăţişat cu adevărat în urmă, în osebite vremi, s'a cunoscut însă mai înainte de cei curaţi cu mintea, precum este arătat din multe, de mulţi, cari mai înainte de acela s'au cinstit (Cuv. la Macavei).

s'a împărtășit de moartea lui prin sf. botez și s'a uns cu Sf. Duh, carele se numește untdelemn al bucuriei, pentrucă ne slobozește pre noi de întristarea și posomorârea păcatului și ne face să ne bucurăm pentru nădejdea bunătăților celor viitoare. Iar cum că zicerea «Dumnezeule» este în loc de: o Dumnezeule, martur vrednic de credință este vrășmașul hristianilor Simah, așa tâlcuind zicerea: «Pentru aceasta te-a uns pre tine, Dumnezeule, Dumnezeul tău, cu untdelemn de bucurie mai mult decât pre prietenii tăi». Insemnează insă zicerea «Dumnezeul», cu articolul zicându-se la Fiiul, pentru Arienii, cari zic, că zicerea aceea a Evanghelistului: «Și Dumnezeu erá Cuvântul», fiindcă este fără de articol, nu însemnează pre Fiiul, că e chiar Dumnezeu[1]).

10. Și tu, Doamne, intru inceput pământul ai întemeiat și lucrurile mânilor tale sânt cerurile (Psalm. CII, 26).

Fiindcă mai sus a zis Pavel, cum că *introduce* pre cel intâi născut in lume, ca să nu auzi tu aceasta și să socotești, cum că ca un dar in urmă i s'a dat Fiiului lumea de către Tatăl, pentru aceasta, acum aicea il arată pre el făcător al zidirei acestia, nu in anii cei mai de pre urmă, ci din veac și din inceput. Iar cuvântul acesta oboară pre eresul lui Pavel Samosateului, pentrucă arată că Christos e mai inainte de Fecioara Maria dupre dumnezeire, fiindcă este făcător al fápturei. Acest cuvânt oboară și pre Arie, carele hulià cum că Fiiul este slujitor, sau mai ales și instrument al Tatălui, fiindcă mai sus a zis Pavel «prin carele a făcut veacurile». Și fiindcă și Ioan a zis: «Toate printr'insul s'au făcut» (Ioan I, 3). Căci iată că și Fiiul aicea se arată ziditor și nu slujitor și instrument al Tatălui. Vezi insă, iubitule, cum unește Pavel cuvântul neziditei firi a lui Dumnezeu Cuvântului adecă al dumnezeirei cu cuvântul intrupeștei iconomii și une ori spune cele innalte și dumnezeești cuvenite pentru dumnezeire, iar alte ori, cele smerite și de om cuvenite, pentru omenire.

11. Acestea vor peri, iar tu rămâi, și toate ca o haină se vor învechi (tij).

---

[1]) Și Teodorit incă zice, tâlcuind zicerile acelea: Că iubit-ai dreptatea și ai urit nelegiuirile: pentru aceasta te-a uns pre tine, Dumnezeule, Dumnezeul tău, s'au zis despre omenire; că și prorocul Isaia cele despre Emanoil prorocindu-le, a adaus și acestea: „Mai inainte de a cunoaște pruncul binele sau răul, leapădă răutatea și va alege binele" (Isaia VII, 16); și ungerea incă nu a fost a dumnezeirei, ci a omenirei

12. Și ca o îmbrăcăminte le vei infășură pre ele, și se vor schimbà, iar tu același ești și anii tăi nu vor lipsì (tij).

Cu aceste cuvinte ghicitorește arată Pavel un lucru mai mare decât facerea zidirei, carele este schimbarea și prefacerea lumei; fiindcă toate fápturile cele simțite au să se schimbe de către Fiiul dintru stricăciune intru nestricăciune și atât de lesne, ca cum ar voì cineva a invălătuci o haină, iar dacă atât de lesne Fiiul are să facă prefacerea zidirei intru mai bună, cum dar nu ar fi putut să lucreze și facerea fápturei acestia care este mai josită decât prefacerea?[1]) Din aceste cuvinte insă nu puțină mângâere se pricinuește hristianilor, a cunoaște ei adecă cum că nu așa au să rămâe lucrurile, ci au să se prefacă și cum că Christos, căruia ei se inchină, totdeuna rămâne viu in veacuri; că aceasta insemnează zicerea[2]): Și anii tăi nu vor lipsì.

---

că aceastași osebirea o invață: „cu untuldelemn al bucuriei, zice, mai mult decât pre părtașii tăi.

[1]) Iar tâlcuirea lui Teodorit e aceasta: „L'a arătat pre el stăpân al tuturor, că prin cer și prin pământ a cuprins pre toate cele ce sânt intr'insele, a arătat că e neschimbat și neprefăcut; că acestea insemnează zicerea: *Acestea vor perì, iar tu rămâi.* A arătat și schimbarea fápturei cea spre mai bine, că de dânsul se va face; și pre a lui neincepere și nesfârșire; că *tu*, zice, *același ești și anii tăi nu vor lipsì;* că nu te-ai făcut ce ești, nici priimești oare-care schimbare, că de-apururea acestași ești. Arată insă acestea și pre nepătimirea dumnezeirei; că de ar fi pătimit aceea, cum ar fi aceeași? căci s'ar fi schimbat. Și de ar fi fost în trei zile intru moarte, ar fi lipsit anii". Insemnează insă că pentru aceasta sfințitul Teofilact și dumnezeescul Hrisostom zic, că schimbarea și prefacerea cea intru nestricăciune a zidirei este mai pre sus de facerea ei; căci a fi bine și de-apururea a fi bine, ceea ce are să o dobândiască zidirea prin prefacerea cea intru nestricăciune, e mai pre sus decât a fi zidirea prost și mai ales decât a fi rău aceastași zidire, pre carele vai l'a câștigat ea, prin stricăciunea ce o pătimește acum. Pentru aceasta și mulți vor, cum că cei osândiți de muncă, cari de-apururea sânt vai, mai de folos ar fi fost lor, nici să fi avut estimea cea proastă și facerea, adecă de folos ar fi fost lor, a nu se naște nici decum, precum a zis Domnul pentru Iuda.

[2]) Frumoase sânt și cuvintele ce le-a zis despre neprefacerea lui Dumnezeu, fericitul Avgustin, care se potrivesc la tâlcuirea zicerei acesteea: „deci ce Dumnezeul meu? Neschimbat (este), pre toate schimbându-le; nici odinioară nou, nici odinioară inceput, pre toate innoindu-le și intru invechime aducând pre cei mândri, deși știind ei, pururea fiind liniștit, pururea adunând și de nimenea având trebuință, cerând, deși nimica îți lipsește. Te căești și nu te mâhnești; te mânii și nu te turburi; prefaci lucrurile toate și nu-ți schimbi voea; priimești ceea ce afli și nici odinioară lepezi; prea răsplătești mai mult decât ceea ce ești dator; și

13. Și către carele din angheli a zis când-va: șezi de-adrepta mea, până ce voiu pune pre vrășmașii tăi așternut al picioarelor tale? (Psalm CX, I).

Iată iarăși și cu aceste cuvinte mângâe Pavel și îmbărbătează pre hristianii cei ce au crezut din Evrei, arătându-le lor cum că au să biruiască vrășmașii lor și că vrășmașii lor acestiași sânt și vrășmașii ai insuși ai lui Christos, carele are să-i supue și desăvârșit să-i calce. Și nu zice Tatăl, cum că insuși are să supue pre vrășmașii Fiiului său, fiindcă Fiiul său ar fi neputincios de a'i supune, nu; fiindcă dacă Fiiul atuncea are să judece acolo pre vrășmașii săi, cu cât mai vârtos aicea e puternic a-i supune pre ei?[1]) Dar pentruce o zice aceasta Tatăl?

---

cine are ceva, care nu e al tău? Răsplătind datoriile, nimănuia fiind dator, în dar dând îndatoririle, nimica lepădând" (Cartea I din mărturisiri, cap. II). Despre neprefacerea a lui Dumnezeu zice și Iacov, fratele Domnului: „La carele nu este schimbare, nici umbră de prefacere" (Iacov I, 17). Zice și Malahia: „Eu sânt Domnul Dumnezeul vostru, nu mă schimb" (Cap. III, 6). Zice însă și Grigorie al Nisiei: „Iar acelaș ești și anii tăi nu vor lipsi; prin carele însemnează pre neschimbarea și pre pururea vecuirea firei" (Cuv. III împrotiva lui Evnomie).

[1]) De aceasta și întru cea întâia către Corinteni cap. XV, 25, zice Pavel cum că Fiiul pune pre vrășmași sub picioarele sale; că trebue, zice, a împărăți el, până ce va pune pre vrășmașii săi toți sub picioarele sale; măcar că și acolo zice mai jos, cum că Tatăl supune pre toate Fiiului; iar cum că această zicere David o a zis pentru Christos, aceasta insuși Christos o mărturisește zicând către Farisei: „Ce vi se pare vouă pentru Christos, al cui Fiu este? Zis-au lui: al lui David; a zis lor Christos: Dar cum David întru duhul Domn pre el îl numește, zicând: Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta mea, până ce voiu pune pre vrășmașii tăi sub picioarele tale? Deci dacă David îl numește pre el Domn, cum e Fiu al lui?" (Mat. XXII, 42). Iar zicerea aceasta așa o tâlcuește înțeleptul Fotie zicând: „Deci a înnălțat pre pârga firei noastre aducându-o Tatălui. Și acest dar l'a lăudat Tatăl și pentru vrednicia celui ce l'a adus către el și pentru neprihănirea darului, ce s'a proadus; în cât cu inseși mânile sale l'a priimit și aproape de sineși a pus darul și a zis: „Șezi de-a dreapta mea". Iar șezi a zis, nu pentru ca s'arate cum că cu alt chip nu cuteză Fiiul a ședea de nu i s'ar fi poruncit; să nu fie; ci aceasta o a zis așa pentru ca să nu socotești tu, că Fiiul e fără început și nepricinuit. Iar cum că este de întocmai cinste cu Tatăl, arată și locul șederei, adecă de-a dreapta, care ședere însemnează pre cinstea cea deopotrivă. A arătat și mai sus Pavel zicând, a șezut de sineși, fără a mai auzi mai înainte șezi. Sau prorocul vrând s'arate voea și priimirea Tatălui spre a ședea Fiiul de-a dreapta sa și neputând altmintrelea a o arătă aceasta, a întrebuințat pre zicerea: Șezi. Deci mare lucru este a ședea Christos de-a dreapta Tatălui și covârșește toată firea omenească și pre toată făptura. Insă și aceasta omenește s'a

Pentru ca s'arate cinste către Fiiul său; fiindcă a se mânia Tatăl asupra vrășmașilor Fiiului, cum nu e mare cinste aceasta a Fiiului, sau cum nu e semn de multă iubire, ce o are către Fiiul său? Vezi insă și la cap. XV al ceii I către Corinteni, dela stihul 25 până la 28, unde mai pre larg am vorovit despre supunerea aceasta.

14. Au nu toți sânt duhuri slujitoare, cari se trimit spre slujbă, pentru cei ce urmează să moșteniască mântuire?

Cu aceste cuvinte înnaltă Apostolul cugetările ascultătorilor și foarte mângâe pre hristiani, fiindcă arată că Dumnezeu are multă providențe și purtare de grijă pentru dânșii; de vreme ce pre angheli, cari covârșesc pre oameni, i-a rânduit să slujiască pentru mântuirea oamenilor. Se arată insă că Pavel zice cuvântul acesta, pentru oare-cari oameni, ce luau aminte de angheli și îi cinsteau pre ei mai mult decât se cuvenià; sau mai bine a zice, acest cuvânt îl ziceà Apostolul pentru toți Evreii, cari erau lipsiți de legea, care s'au dat prin angheli și prin urmare aveau împătimire către slujbele anghelilor și îi cinsteau pre ei mai mult ca pre Christos[1]). Deci nu luați aminte de angheli, o hristianilor, mai mult decât se cuvine, nici să-i cinstiți pre ei mai mult decât pre Christos, fiindcă anghelii sânt impreună robi, ca și voi. Vezi insă, o cetitorule, că Pavel puțină osebire face între angheli și între oameni; că măcar că dupre fire multă este osebirea anghelilor de a oamenilor, dar insă Pavel aproape de noi oamenii a pus pre an-

---

zis pentru el, căci ca Dumnezeu veșnic își are scaunul său în veacul veacului, precum a zis mai sus Pavel; de vreme ce slava aceasta, ce o a luat după patimă și după cruce, nu o a luat ca Dumnezeu, ci ca om a luat ceea ce aveà ca Dumnezeu; fiindcă mai întâi nu era smerit și să se fi innălțat, ci innalt fiind mai înainte și în chipul lui Dumnezeu fiind, s'a smerit pre sineși chip de rob luând.... Pentru aceasta și ziceà: „Slăvește-mă pre mine Părinte la tine, cu slava care o aveam la tine mai înainte de a fi lumea" (Ioan XVII). Deci ca om aude: *Șezi de-a dreapta mea*, fiindcă Dumnezeu, veșnică are stăpânirea". Iar zicerea *„până"* care o zice aicea, nu surpă pre cea după aceasta, că adecă după ce se vor pune vrășmașii sub picioarele lui, nu are să mai șeadă de-a dreapta. Să nu fie! Ci vreà s'arate cu aceasta, că nu va slăbi Christos de a pune pre toți vrășmașii sub picioarele tale; căci dupre teologul Grigorie, zicerea *„până"* cu adevărat nu se potrivește viitorimei, ci „până" aceasta o pune aicea; iar după aceasta nu o tăgăduește" (Cuvântul II despre Fiiul). Vezi și la tâlcuirea lui Teofilact, la stihul 25 al capului XV al ceii întâi către Corinteni.

[1]) Adecă precum și Colasenii aveau această socotință; și vezi la cap. II al ceii către dânșii, stihul 18.

gheli; căci făpturile, ca niște făpturi puțin se osebesc între ele, dupre covârșire adecă sau dupre micșurare. Și au slujit anghelii și la Legea cea Veche de multe ori și la aceasta Nouă încă de multe ori, arătându-se lui Iosif și păstorilor binevestindu-le și la mormânt șezând pre peatră, și vestind mironositilor învierea și la înnalțarea Domnului spuind Apostolilor, cum că așa iarăși va venì Domnul. Și lui Cornelie încă anghelii s'au arătat și lui Filip și lui Petru în temniță și în foarte alte multe părți. Insemnează însă din zicerea aceasta a Apostolului, cum că lucru al anghelilor este a slujì cineva spre mântuirea oamenilor, sau mai bine a zice acest lucru este al însuși lui Christos, carele pentru aceasta a venit în lume, pentru ca să mântuiască pre oameni. Drept aceea nu se cuvine a se lenevì cineva despre o slujbă ca aceasta a mântuirei oamenilor, fiind încuviințată anghelilor și lucrul următorului lui Christos[1]).

CAP. II.

1. Pentru aceasta se cade nouă mai mult să luăm aminte de cele ce s'au auzit.

Fiind, zice, că Christos cel ce a grăit nouă are atâta mare covârșire decât prorocii și decât anghelii, cei ce au slujit la Legea cea Veche, pentru aceasta și noi, cari am crezut în Christos, se cuvine să luăm aminte cuvintele cele ce le-a grăit Christos și noi le-am auzit; și să luăm aminte mai mult de aceasta decât de cuvintele Legei ceii Vechi, însă nu a zis așa aceasta aratat Apostolul pentru a nu lovì îndată din început, pre cei ce din Evrei au crezut. A dat însă pricină a o înțelege aceasta, aceia de sineși. Și nu le-a zis acestea Pavel asemănând pre cea veche cu aceasta nouă; să nu fie! Ci le-a zis dupre socoteala Evreilor, cari aveau mare influențe în Legea cea Veche și o cinstiau; iar pre aceasta Nouă o defăimă.

Ca nu cândva să ne alunecăm.

Adecă noi hristianii, cei ce am crezut, se cuvine să luăm aminte la cuvintele Domnului, ca nu cumva să ne alunecăm în vre o prăpastie și să perim. S'a împrumutat cu această zicere însă Pavel dela parimiile lui Solomon unde este scris: «Fiiule, să nu te aluneci, ține dar sfatul meu și înțelegerea»

[1]) Iar Teodorit aceasta așa tălcuește, zicând: „Indestul a arătat și pre osebirea cea dupre omenire, că Fiiul, zice, de-a dreapta șeade; iar anghelii, ca niște slujitori se trimit, pentru mântuirea oamenilor.

(Pilde III, 21); pentru ca s'arate cu zicerea aceasta cât de greu e a alunecă și a cădeà cineva și cât de cu anevoe este a se sculà cineva, după ce o dată s'a alunecat; căci lucrul cel ce o dată s'a tărît și a căzut, cu greu poate a se întoarce înapoi și a venì iarăși în starea cea întâia.

2. Că dacă cuvântul cel prin angheli grăit, s'a făcut adevărat.

Iată aicea curat arată Apostolul scoposul său, celor ce din Evrei au fost crezut, pre care mai sus ghicitorește l'a arătat, precum am prozis. Cuvânt însă prin angheli grăit se cuvine să înțelegem, sau pre cele zece porunci ale Legei Vechi, căci urmă să fi fost angheli față pre muntele Sinai, când se dă Legea, cari aveau purtare de grijă pentru neamul Evreilor (precum mai ales a fost arhanghelul Mihail) și cari făceau glasurile trimbiților și focul și fumegarea, precum s'a scris în cea către Galateni, zicând: «S'a rânduit (Legea adecă) prin angheli» (Galat. III, 19). Și la Fapte: «Care ați luat legea în rânduelì de angheli» (Fapt. VII, 53)[1]). Sau cuvânt numește Apostolul pre toate poruncile lui Dumnezeu, cele ce în Scriptura cea Veche prin angheli s'a iconomisit, precum cele asupra Sodomitenilor» (Fac. XIX), cele asupra locului celui de plângere în vremea judecătorilor (Jud. II, 1), cele din vremea lui Samson» (tij. 13). Pentru aceasta nu a zis Pavel: Legea cea grăită prin angheli, ci *cuvântul,* pentru ca să arate pre poruncile lui Dumnezeu acestea. Deci toate acestea, zice, s'au făcut adevărate și îngrozirile ce a făcut Dumnezeu, toate s'au împlinit în lucrare și nici una din acelea nu au rămas mincinoase; iar scoposul Apostolului, pentru carele zice aceasta, dupre Icumenie, este acesta: Că dacă cele prin angheli grăite toate s'au plinit și s'au făcut, cu cât mai vârtos se vor face cele ce de Fiiul lui Dumnezeu s'au grăit?[2]).

Și toată călcarea și neascultarea au luat dreaptă răsplătire.

Nu altă călcare, zice, a luat dreaptă răsplătire, adecă a luat

[1]) Vezi la subînsemnarea la cap. III al ceii către Galateni, stihul 19.

[2]) Insuși aceasta o zice și Teodorit: Cu sfătuirea iarăși a insoțit cercetarea și arată cât covârșește învățătura rânduirilor celor evanghelicești pre cele ale legei; că pre punerea legei anghelii o arată; iar aicea însuși stăpânul anghelilor mai întâi a proadus învățătura cea mântuitoare și o au priimit pre ea, cei ce au dobândit darul apostolesc. Și legea adecă a fost cuvânt, arătând ce se cuvine a face, iar învățătura Domnului e pricinuitoare de veșnica mântuire.

izbândire și pedeapsă, iar alta nu, ci deobște fiește-care a luat izbândire și nici a rămas neizbândită; pre muncă însă și pre pedeapsă o numește Pavel răsplătire, cu toate că numele răsplătirei este bună și se pune la lucruri ticnite și bune, dar însă Apostolul nu poartă grijă de numiri și de ziceri, ci numirile cele cinstite le pune la lucruri necinstite și dinpotrivă pre cele necinstite numiri, le pune la lucruri lăudate.

3. Cum vom scăpă noi de atâta mare mântuire negrijindu-ne?

Acolo la Scriptura cea Veche mai sus a zis Apostolul cuvânt: Cuvântul cel grăit prin angheli; iar aicea la această Nouă a Evangheliei a zis: mântuire, căci măcar deși acolo în cea Veche s'a făcut mântuire, dar însă nu s'a făcut mântuire mare, pentrucă păzitorii Legei ceii Vechi se mântuiau numai de vrăș-mașii cei trupești și luau plată vremelnicile bunătăți ale pămân-tului; adecă mântuirea acelora erà numai trupească și vremelnică, iar mântuirea care o dărueşte dumnezeiasca Evanghelie și Scriptura cea Nouă, e mult mai mare; pentru aceasta o a și numit pre ea Apostolul atât de mare, fiindcă aicea în darul acesta nou și in Scriptura aceasta s'a făcut stricare morței, peire demonilor[1]) și împărăția cerurilor și în scurt mântuirea aceasta este sufletească și veșnică, despre care a prozis Isaia: «Israil se mântuește de Domnul mântuire veșnică» (Cap. XLV, 17). Toate aceste bunătăți însă și mântuirea s'a pricinuit nouă prin cuvintele cele ce s'au grăit de Fiiul și nu de angheli.

---

[1]) Potrivit e să însemnăm aicea ceea ce e scris în Pateric, pentru a cunoaște fiește-carele cât covârșește Scriptura aceasta Nouă pre cea Veche. Odinioară s'a prefăcut diavolul în chip de om și a venit la coliba unui bătrân străvăzător, a deschis Scriptura cea Veche și cetiă oare cari cuvinte într'insa, cam șoptind; iar bătrânul cu străvăzătorul duh cunoscând, cum că e diavolul, l'a întrebat, ce cetiă; iar el răspunzând a zis: pre cea Veche; și a răspuns bătrânul împrotivă și a zis: Dar pre cea Nouă nu o știi? Și îndată cu cuvântul acesta s'a făcut nevăzut diavolul, nesuferind nici să audă golul nume al celei Noui, ci ca de un fulger așa de singur auzul pârjolindu-l a perit. Pentru aceasta și dumnezeescul Hrisostom zice, că în casa în care e sf. Evanghelie (care este Scriptura cea Nouă), acolo nu rămâne diavolul, ci fuge, „că dacă în casa unde se află Evanghelia, nu cutează a se apropia diavolul, cu mult mai vârtos de sufletul cel ce cugetează noime evanghelicești, nu se va atinge cândva, nici se va sculă asupra unuia ca aceluia demonul“ (Vor. XXXII la Ioan). Se teme însă de Scriptura cea Nouă diavolul, pentrucă aceasta i-a slăbănogit puterea lui și i s'a făcut perdere și peire lui.

Carea luând inceput a se grăi prin Domnul, de cei ce o au auzit s'au adeverit la noi.

Pentru ca să facă Apostolul cuvântul său vrednic de crezare, dupre urmare zice, cum că mântuirea aceasta sufletească și veșnică, nu s'a grăit prin proroci și prin angheli, ci din insuși izvorul a luat începutul său; apoi de acolo s'a împărtășit și nouă, cu adeverire și cu încredințare, prin Apostolii cei inșiși văzători și slujitori ai lui Dumnezeu Cuvântului, care aceasta o zice și Evanghelistul Luca, la inceputul Evangheliei sale, scriind: «Precum a predanisit nouă inșiși văzătorii cei din inceput și cari s'au făcut slujitori ai cuvântului» (Luca I, 2). Dar cum la alt loc Pavel zice, că nu a auzit Evanghelia dela om? așa scriind către Galateni: «Pavel Apostolul, nu dela oameni, nici prin om» (Galat. I, 1). Răspundem, că acolo la Galateni a fost mare și neapărată nevoe a se recomândui Pavel pre sineși, cum că nu e ucenic al oamenilor, de vreme ce se prihănià de către Galateni că nu ar fi auzit de-adreptul pre Domnul, precum ceilalți Apostoli, și pentru aceasta se primejduià a se depărtà propoveduirea sa dela hristianii cei ce se aflau în Galatia. Aicea însă nu erà atâta mare trebuință de a zice, că și insuși a auzit pre Domnul (precum cu adevărat l'a auzit), întâi adecă pentrucă Pavel nu a propovăduit Evanghelia la Evrei și dupre urmare nu se prihănià de dânșii, precum se prihănià de Galateni, că ar fi fost ucenic de oameni și nu al lui Christos. Și alta încă, pentru ca să nu smintiască pre credincioșii cei din Evrei cu cuvântul acesta, cu toate că mai jos zicând: «Impreună mărturisind Dumnezeu cu semne și cu minuni» arată, că și insuși cuvintele ce le propovedueşte nu le-a luat dela oameni, ci dela Dumnezeu[1]).

---

[1]) Și poate că prin zicerea aceasta nu se arată, că Pavel s'a învățat Evanghelia și credința cea întru Christos dela Apostoli, dela inșiși văzătorii și auzitorii Domnului, ci numai că s'a adeverit Evanghelia aceasta: că învățându-se de-a dreptul de insuși Domnul, când i s'a arătat pre cale și de dânsul s'a trimis mai întâi Apostol la neamuri, iar în urmă i s'a adeverit și i s'a încredințat apostolia și Evanghelia, care o propoveduià, de către inșiși văzătorii Domnului: de Petru, zic, și de Iacov și de Ioan și aceasta arătându-o insuși Pavel scrie Galatenilor: și m'am suit dupre descoperire și am arătat lor Evanghelia, care o propovedueșc întru neamuri, în deosebi însă celor ce se socotesc, de cumva indeșert alerg sau am alergat“ (Galat. II, 2). Și poate că Apostolul pluratic zicând: *s'au adeverit intru noi*, nu înțelege, că insuși s'a învățat de către Apostolii, ci credincioșii cei din Evrei, către cari scrià: insă se împreună numeră și pre sineși cu aceia, pentru ca să facă cuvântul său mai lesne priimit.

4. Impreună mărturisind Dumnezeu, cu semne și cu minuni.

După ce a zis mai sus Apostolul, că mântuirea cea grăită de Domnul s'a adeverit prin Apostolii Domnului, arată acum cu ce chip s'a adeverit; căci pentru a nu zice cineva că Apostolii, cei ce au auzit mântuirea aceasta dela Domnul, o a plăzmuit cu minciună dela sineși, zice aicea Pavel, că Dumnezeu mărturisià și adeverià mântuirea aceasta, împreună cu Apostolii și nu o ar fi mărturisit Dumnezeu, de ar fi fost plăzmuire și minciună. Apostolii Domnului, zice, mărturisesc mântuirea aceasta și împreună cu Apostolii o mărturisește și Dumnezeu, nu cu glasuri goale, ci cu semne și cu minuni[1]); adecă cu feluri de minuni, adeverind Apostolii cele ce le zic: «Drept aceea crezând noi cuvintele Apostolilor, pre Dumnezei credem și nu pre oameni».

Și cu multe feluri de puteri.

Pentru ca s'arate Apostolul bogăția darurilor și a minunilor, a zis: de multe feluri, de vreme ce nici în Legea cea Veche, nici altă dată oare când s'a făcut atâtea multe și atâtea osebite și de multe feluri minuni, precum s'a făcut când propoveduiau Apostolii Evanghelia; însă fiindcă și vrăjitorii fac multe semne, pentru aceasta a adaus Pavel zicerea: «cu puteri»; căci ale vrăjitorilor nu sânt puteri, ci slăbiciune numai și nălucire și minciună și plăzmuiri.

Și cu împărțire de Sf. Duh, dupre voea sa.

Și acest cuvânt îl zice Pavel pentru pricina de mai sus a vrăjitorilor, fiindcă semnele, ce le fac vrăjitorii, nu sânt cu puterea Sf. Duh, ci sânt amăgiri și înprilestiri ale necuraților demoni. Arată însă Apostolul ghicitorește cu cuvântul acesta și alt lucru, căci urmă să fi fost între cei ce crezuseră din Evrei mulți, cari să fi avut darurile Sf. Duh, care pentru lenevirea lor să fi lipsit dela dânșii; deci pentru a-i mângâià pre ei Apostolul la aceasta, zice cum că împărțirile Sf. Duh, adecă puterile darurilor Duhului se fac dupre voea a însuși Sfântului Duh, de vreme ce Duhul știe ceea ce e de folos fieșe-căruia și așa împarte darurile sale; căci de multe ori nu ià cineva daruri, pentru necurata viață ce are și de multe ori și având cineva viață curată, nu ià darul pentru ca să nu se mândriască.

[1]) Ce însemnează semnul și minunea, vezi la capitolul XV al ceii către Romani, stihul 19.

Drept aceea și darurile mai de multe ori se dau celor smeriți și neînvicleniți[1]).

5. Că nu anghelilor a supus pre lumea ceea ce va să fie.

Și cu aceste cuvinte arată Pavel covârșirea ce are Fiiul mai mult decât anghelii și zice, că Dumnezeu Părintele nu a supus lumea anghelilor, adecă făptura aceasta, ci Fiiului; iar fiitoare o numește, pentrucă Fiiul lui Dumnezeu, totdeuna era fără de început și mai înainte de veacuri; iar făptura nu a fost mai înainte, ci urmă a se face. Deci cât dupre asemănarea pururea viecuitoarei estimei Fiiului, lumea și făptura erau viitoare, care s'au făcut în vreme.

Despre care grăim.

Adecă despre ceea ce mai sus am zis: «Când introduce pre cel întâi născut în lume». Nu să amăgiască mintea ta, ascultătorule, căutând altă lume osebită de făptura aceasta. Oare cari însă (precum este și Teodorit) fiitoare lume a înțeles pre lumea ceea ce vrea să fie după învierea cea de obște, despre care zice Pavel, că e cuvântul nostru; căci atunci anghelii vor să steà față ca niște slugi, iar Fiiul are să șeazá ca judecător și toți oamenii cei ce se vor sculà din morți au să se judece de dânsul și să ià răsplătirea faptelor lor.

6. Că a mărturisit oare cine oare unde zicând: «Ce este omul că îți aduci aminte de el? Sau Fiiul Omului, că îl cercetezi pre el» (Psalm. VIII, 4).

7. L'ai micșurat pre el puțin ceva decât anghelii, cu slavă și cu cinste l'ai încununat pre el (tij. 5).

8. Toate le-ai supus sub picioarele lui (tij. 6)[2]).

[1]) De aceasta a zis și cuviosul Ioan al *Scărei*, că nu pentru ostenele, ci pentru prostime și pentru smerenie se arată Dumnezeu (Cuv. 26 despre deslușire). Și întru acestaș cuvânt zice, cum că neamul cel de acum pentru răutatea ce are, nu ià dumnezeeștile daruri. Iar Teodorit așa tâlcuește zicerea aceasta: „Fiind însă că și Moisi a întrebuințat faceri de minuni, de nevoe arată întru aceasta că covârșește darul; că aicea nu numai stăpânul a făcut minuni, ci și dumnezeeștii ucenicii lui și moștenitorii acelora. A arătat însă, că și în darurile cele duhovnicești Noul Testament a strălucit; că din vechiu, singuri prorocii se împărtășiau de duhovnicescul dar; iar acum toți cei ce cred, dobândesc Darul acesta; că aceasta o a adaus zicând: *„Și împărțirile Duhului Sfânt dupre voea lui“*. Și foarte înțelepțește a zis, că Dumnezeu prin minuni mărturisește propoveduirea; că atât dovada e vederată, cât și adevărul cel ce mărturisește e zis împotrivă.

[2]) Iar înțeleptul Fotie așa tâlcuește zicerea aceasta, zicând: „Pentru ce Apostolul aduce aicea davidicescul acesta cuvânt, adecă, că ce e omul

Nu arată Apostolul numele prorocului David, care zice acestea, fiindcă voroveşte către oameni iscuşiţi şi cari ştiu Scripturile; aceste cuvinte însă s'au zis de David şi pentru neamul tutulor oamenilor; mai chiar însă se potriveşte aceste la Christos, dupre omenire, de vreme ce Fiiul lui Dumnezeu a cercetat pre firea omenească, care era proastă şi smerită şi mai o nimică pentru facerea ei cea din pământ şi mai ales pentru strămoşescul păcatul lui Adam, căci aceasta însemnează întrebarea prorocului acesta: Ce este omul, că îl pomeneşti pre el? Sau Fiiul Omului, că îl cercetezi pre el? In loc de: nimica este omul şi prea prost. Deci pre aceasta prea proastă fire luând-o Fiiul lui Dumnezeu şi unind-o cu sine, a arătat mai pre sus de toate zidirile, om fiind [1]).

---

că îţi aduci aminte de el? Fiindcă se păreà că se impotriveşte scoposului lui; fiindcă mai sus dovedeşte Pavel, cum că Christos e mai mare ca anghelii; iar zicerea aceasta a lui David, arată că Christos este puţin ceva mai josit decât dânşii; pentru aceasta dar aduce aicea cuvântul acesta şi dezleagă păruta impotrivire; şi dezlegând-o zice că Christos e mai micşurat decât anghelii, nu pentru alta, decât pentru patima morţei, că l'am văzut pre el, zice proroocul, şi nu avea chip" (Isaia LIII, 2). Iartă însă Pavel a se zice zicerea aceasta despre Christos, pentrucă trebniceà ca să mângâie cu aceasta pre credincioşii cei din Evrei; adecă cu aceasta: Toate le-ai supus sub picioarele lui. Iar Teodorit aşa tâlcueşte zicerea: *„Ce este omul, că îţi aduci aminte de el?* Căci nu numai l'ai adus pre el întru fiinţă, ci şi spre a fi bine ai dăruit lui, ci şi totdeuna îţi aduci aminte de el şi îl cercetezi, rău aflându-se. *L'ai micşurat pre el;* aceasta o a zis David aducându-şi aminte de hotărârea morţei, ce o a dat Dumnezeu asupra omului, zicând: pământ eşti şi în pământ te vei întoarce (Facere 3). Căci omul dupre murire, decât anghelii e mai josit. Vrednică însă de luare aminte e tâlcuirea, ce o face la aceasta Eftimie Zigadino, în tâlcuirea Psalmilor, pentru a o potrivi aceasta, cu scoposul lui Pavel. Că acesta puind *stigmi* (virgula) la puţin ceva, uneşte pre zicerea *decât anghelii,* cu zicerea: *cu slavă şi cu cinste l'ai încununat* pre el, care va să zică cum că mai mult decât pre angheli a slăvit şi a încununat pre Christos; iar pre zicerea: *l'ai micşorat* pre el aşa o tâlcueşte acesta, adecă l'ai micşorat pre el decât vrednicia ta pentru firea trupului. Şi aşa se uneşte zicerea aceasta cu noima de mai sus a lui Pavel şi nici o impotrivire are, precum a zis mai sus Fotie. Insă mai jos Pavel zice arătat cum că Christos a fost puţin micşorat decât anghelii.

[1]) Insemnează că Teodorit zice, că Pavel de aceasta a adus mărturie dela Psalmul acesta, pentrucă şi Domnul în Evanghelie a adus Psalmul acesta despre sine şi zicând către ludei: „Au nici o dată aţi cetit că din gura pruncilor şi a sugătorilor ai săvârşit laudă?" (Mat. XXI, 16). Drept aceea aşa din gura pruncilor şi a sugătorilor, cel ce a săvârşit lauda, a cercetat pre firea oamenilor; iar dumnezeescul Apostol cu proroceasca mărturie a adus tâlcuire. Alt tâlcuitor însă aşa o a zis aceasta:

Căci când a supus lui pre toate, nimic a lăsat nesupus lui; iar acum încă nu vedem lui pre toate supuse.

Fiindcă cei ce crezuseră din Evrei se goniau de către necredincioşii Evrei şi pătimiau rele; pentru ca să nu zică aicea: şi cum zici tu, o fericite Pavele, că toate le-a supus Tatăl lui Christos, de vreme ce noi ne gonim şi rău pătimim de vrăşmaşii lui Christos? De aceasta e arătat că nu s'au supus lui încă toţi şi dar înzadar ne amăgeşti tu. Deci pentru aceasta zice aicea dumnezeescul Apostol: Nu te turbură, o hristiane, nici nu te impuţină cu sufletul pentru aceasta; căci deşi acum nu s'au supus lui Christos toate, dar însă au să se supue; că pentru aceasta a zis şi Scriptura pre viitorime, în timp trecut; adecă că au supus lui Christos pre toate Părintele, pentru ca s'arate că atât cu adevărul se vor supune lui toate, ca cum de mult mai înainte le-ar fi supus. Deci zice, nu te întristă, fratele meu, hristiane, de pătimeşti rău, că deşi nu a supus pre toate neamurile la credinţa lui Christos, propoveduirea Evangheliei şi măcar că nu e încă vreme de a se supune desăvârşit toate lui Christos, însă negreşit toate au să se supue lui.

9. Pre Iisus îl vedem oare ce mai micşorat decât anghelii pentru patima morţei, cu slavă şi cu cinste încununat.

Se sileşte dumnezeescul Apostol aicea s'arate cum că cuvintele acestea se potrivesc la Christos şi zice, că cu toate că zicerea: «Toate le-a supus» se vede că încă nu se potriveşte la Christos (şi măcar că a dovedit mai sus, că şi aceasta negreşit are să se facă), dar însă zicerea «a fi puţin ceva mai micşorat decât anghelii», aceasta mai mult se potriveşte la Christos, decât la noi, oamenii cei goi; fiindcă Christos fiind numai trei zile şi trei nopţi în mormânt cu trupul, iar în iad cu sufletul, s'a micşorat puţin decât anghelii, fiindcă anghelii nici ca cum sânt supuşi morţei; iar noi oamenii cei goi iarăşi fiindcă la lungime de mulţi ani ne stricăm şi ne topim în pământ, nu sântem micşoraţi decât anghelii puţin, ci foarte mult [1]). Asemenea încă şi zicerea, că s'a încununat cu slavă şi cu cinste şi aceasta mai mult se potriveşte la Christos, decât la noi oamenii cei goi [2]). Zicând însă Pavel: patima morţei, a arătat pre

---

„Ce este acest uitat: „Că îţi aduci aminte de el? In locul omului zicând, uitat; pentru ca s'arate că omul fireşte uită şi nu îşi aduce aminte, şi aceeaşi este a zice cineva, om şi a zice uitat.

[1]) Iar Eftimie Zigadin zice că omul puţin ceva decât anghelii se micşorează, pentru înpleticirea lui cu trupul şi cu cele din trup.

[2]) Cu slavă adecă era încununat omul, pentrucă s'a fost făcut dupre

adevărata moartea lui Christos; fiindcă moartea lui Christos nu a fost o nălucire de moarte, ci s'a făcut lucrătoare de adevărată moarte, pătimirea cea de mai înainte cu lucru și a pomenit aicea Pavel de cruce și de moarte întâi, pentru ca să îndupleace pre hristiani să sufere vitejește necazurile, privind la învățătorul lor Christos. Și alta încă pentrucă crucea s'a făcut lui Christos slavă și cinste. Deci, zice, și necazurile și patimele, ce le suferiți voi hristianii, slavă au să vi se facă; apoi pentru ce pătimiți de patimile, care vă slăvesc? Și dacă stăpânul Christos a pătimit pentru voi robii lui, pentru ce și voi robii lui, nu suferiți a vă necăji pentru stăpânul vostru?

Ca cu darul lui Dumnezeu, pentru toți să guste moarte.

Cu aceste cuvinte arată Pavel, că Dumnezeu cu nimic erà dator nouă, ci în dar a dat pre Fiiul spre moarte, nu numai pentru credincioșii hristiani, ci și pentru toți cei necredincioși; iar deși nu s'au mântuit toți, aceasta a urmat dela necredința lor și nu din partea lui Christos, fiindcă Christos lucrul său tot l'a săvârșit. Și bine a zis că: «Să guste», căci Christos numai ca cum ar fi gustat cu adevărat moartea, pentrucă în puțină lungime de vreme aflându-se în moarte, numai în singure trei zile, îndată s'a sculat. Drept aceea și dupre aceasta mai pre sus s'a arătat Christos decât anghelii; căci și decât moartea mai pre sus s'a arătat. Căci precum un doftor văzând pre bolnav, că se teme a mâncà bucatele cele gătite pentru dânsul, însuși el mai întâi gustà puțin din acelea, pentru ca să înduplece pre bolnav să îndrăsniască a mâncà, așa și Domnul știind că noi ne temem de moarte, a gustat mai întâi însuși moartea și așa ne-a înduplecat și pre noi a nu ne teme de moarte, ci a cutezà și a o suferi pre o nimica, cu bărbăția și bucuria sufletului nostru. Pentru aceasta a zis Apostolul că, cu Darul lui Dumnezeu a gustat moartea, fiindcă Christos nu a fost supus morței, ca un fără de păcat, ce erà, ci a gustat moartea cu totului tot, dupre Darul lui Dumnezeu, pentru mântuirea noastră. Iar Nestorianii eretici stricà zicerea aceasta și în loc de zicerea: «cu darul lui Dumnezeu» ei scriu: fără de Dumnezeu[1]), pen-

chipul lui Dumnezeu, dupre Zigadin: iar cu cinste a fost pentru supunerea tutulor dobitoacelor către dânsul.

[1]) Ci și Teodorit nu știu cum scrie zicerea aceasta așa: „Că fără Dumnezeu pentru toți să guste moarte. Și așa o tâlcuește zicând: singură dumnezeiasca fire însă este, care n'are nevoe de nimic; iar toată făptura avea trebuință de doftoria iconomiei; că stihiile adecă pentru trebuința oamenilor fiind făcute, le-a făcut să se supue stricăciunei, fiindcă

tru ca să-și întăriască cu aceasta hulitorul eresul lor, adecă ca s'arate cum că, când erà Christos spânzurat pre cruce, nu erà împreună cu el și dumnezeirea, pentrucă nu erà (precum bârfesc ei) dupre ipostas cu el unită, ci dupre atârnare, și dar, și singură locuință. Un drept slăvitor însă luând în râs neînțelepciunea și așa iarăși înțelegerea de a fi spre ajutorul nostru al lor, a zis către dânșii că, fie și precum ziceți voi scrisă zicelor drept slăvitor și nu spre al vostru ajutor; fiindcă fără de Dumnezeu, adecă afară de Dumnezeu pentru fiește-carele altul a murit Domnul și pentru însuși anghelii, adecă pentru a stricà vrajba ce aveau anghelii către noi și că să le pricinuiască bucurie.

10. Că se cuveneà lui pentru carele toate.

Adecă se cuvencà Tatăl, pentru carele sânt toate, adecă pentrucă însuși e pricinuitorul a toate.

Și prin carele toate.

Vezi, o cetitorule, aicea zicerea *prin carele* la Tatăl aflându-se. Drept aceea de ar fi fost aceasta arătătoare de micșorare și de s'ar fi potrivit numai la Fiiul, precum zic arienii, nu se cuvineà Pavel să o potriviască la Tatăl. Ce însemnează însă zicerea *prin carele* ascultă-o, o cetitorule, fiindcă mai sus a zis Apostolul despre Tatăl, cum că pentru dânsul sânt toate, pentru a nu născoci cineva vre o necuviincioasă neînțelegere, cum că Tatăl are trebuință de toate; fiind-că propunerea *prin* însemnează o înțelegere ca aceasta, precum când zicem pentru om, adecă pentru trebuința omului zidirea s'a făcut. Pentru aceasta zic, dupre urmare adauge Pavel și zicerea *prin carele* tâlmăcind cu aceasta și zicând către cel ce cotește, că zicerea «pentru carele» cel ce o a zis mai sus, se înțelege în loc de prin carele și de carele; adecă cum că toate estimile de dânsul s'au făcut; în cât și la Fiiul când se zice *prin carele* așa tre-

și pre om călcarea urmà a-l face muritor: iar puterile cele nevăzute se supărau, se necăjiau dupre dreptate, văzând răutatea ceea ce se politisia între oameni.... Iar înomenirea celuia unuia născut stricând pre moarte și arătând pre înviere.... au topit norul cel posomorât (tâlcuire la zicerea: „a se încheià toate întru Christos" (Efes. I, 10). Ci și în tâlcuirea acestei către Evrei mai acesteași le scrie, zicând: patima adecă pentru toți o a suferit; că toate câte au firea zidită, aveau trebuință de vindecare; că acesta a zis cum că afară de Dumnezeu pentru totul gustà moartea; că singură firea cea dumnezeiască zice, nu are nevoe de nimica, iar celelalte toate aveau trebuință de leacul înomenirei Fiiului lui Dumnezeu.... Deci pentru toate a suferit mântuitoarea patimă, că singură dumnezeiasca fire nu a avut trebuință de vindecarea ceea ce s'a făcut din aceasta.

bue a o înțelege în loc de *de carele,* adecă ca de pricina cea făcătoare și nu ca de o uneltitoare[1]).

Pre mulți fii la slavă aducându-i, pre începătorul mântuirilor prin patimi a se săvârși.

Cu aceste cuvinte însă urmează Apostolul zicerea «cu slavă și cu cinste l'ai încununat, pre el»; iar înțelegerea ce o zice este acest-fel: vrednic lucru, zice, de iubirea sa de oameni a făcut Tatăl, de a arătă mai strălucit prin pătimiri pre întâiul născut Fiu, decât pre toți fiii, care urmează să dobândiască slava lui, ca cu strălucirea aceasta a Fiiului celui dupre fire să arate și celorlalți fii dupre dar, că se cuvine să pătimiască și să nevoiască; iar începător al mântuirei a zis pre Christos adecă pricinuitor. Vezi însă, iubitule, cât fără de asemănare e osebirea între Christos și între noi; căci măcar deși însuși este Fiu și noi fii, cu toate acestea, acesta ne mântuește pre noi, iar noi ne mântuim de dânsul; și fiindcă el aduce la slavă pre fii cei dupre dar, noi ne asemănăm cu dânsul, fiindcă aceeași slavă așa o primim, iar fiindcă el e începătorul slavei noastre, cu aceasta ne osebim noi de el, ca unii ce de dânsul ne mântuim. Insemnează însă că pătimirile sânt săvârșirea și pricina mântuirei[2]). Și cum că cel ce pătimește pentru vre un frate al său, nu numai pre acela îl folosește, ci însuși pătimește mai strălucit și mai desăvârșit se face. Deplinătate însă a lui Chri-

[1]) Iar Marele Vasile zice cum că a zidi Tatăl prin Fiiul, nici arată pre Tatăl nedeplinit spre a zidi, nici iarăși pre Fiiul neputincios de a lucrà, ci arată pre unirea voinței. Drept aceea zicerea este mărturisire a pricinei ceii mai întâi începătoare (adecă a Tatălui) și nu se ia de prihănire a pricinei ceii făcătoare (Cap. VIII despre Sf. Duh). Iar Teodorit propunerile acestea le potrivește la Dumnezeu Cuvântul, că zice așa: „Dumnezeu Cuvântul a arătat pre firea ceea ce o a luat săvârșindu-o; că începător al mântuirei noastre, firea cea luată de el este; că aceea din morți s'a sculat și a neguțat nouă tuturor pre înviere".

[2]) Insași aceasta o zice și Sevir în cap. CLXIII, cel iubitor de adevăr, la Icumenie. Iar dumnezeescul Epifanie zice: „Moartea desăvârșit e mucenia". Iar Clement Stromateul zice așa: „Deocamdată deplinătate pre mucenie o numim, nu căci omul a luat sfârșit de viață ca ceilalți, ci căci a arătat lucru de iubire și desăvârșit s'a deplinit. Incă și cei vechi din cei dela Elini pre săvârșirea celor ce mureau în războiu o lăudau, nu a muri cu sălnicie sfătuind, ci căci cel ce se săvârșește în războiu, fără de frică a scăpat de moarte, tăindu-se trupul și nedurându-l mai înainte sufletul, nici moloșindu-se, precum pătimesc oamenii de boale, că scapă de viață gingășindu-se și ticăloșindu-se. Pentru aceasta nici își slobod sufletul curat, ci ca pre niște spurcăciuni purtând cu sine și sufletul poftele, dacă nu oare-cari dintr'inșii s'au făcut mai buni dupre fapta bună" (Stroma. IV).

stos se înțelege că zice aicea Pavel pre slava cu care s'a slăvit dupre omenire, măcar că aveà firește slava ca Dumnezeu, insă încât nouă erà neslăvit, fiindcă nu se cunoșteà ca proslăvit; de vreme ce dupre răstignire și dupre înviere s'a cunoscut și s'a slăvit, pentru aceasta se zice, că a luat slavă, pre care mă-car deși o aveà firește, dela noi insă nu aveà, aducându-i-se lui slavă. Iar sf. Chiril al Alexandriei deplinătate a lui Christos numește pre nemurire, care lipsià dela Christos, dupre ceea ce erà om pătimitor și muritor; această nemurire insă o a deplinit lui Tatăl prin înviere; fiindcă după ce a înviat Christos, nu-l mai stăpânește pre el moartea. Și nu numai Christos a luat deplinătatea aceasta, adecă nemurirea, ci și pre toată firea oamenilor, prin sineși o a invrednicit să iă aceastași deplinătate, de vreme ce și toți oamenii au să învieze și să rămâe nemuritori. Pentru aceasta și aiurea zice acestași Pavel: «Și deplinindu-se, s'a făcut pricinuitor de veșnică mântuire celor ce se supun lui» (Evrei V, 9).

11. Că cela ce sfințește și cei ce se sfințesc, dintru unul sânt toți.

Iată că și cu cuvintele acestea arată Pavel cum că noi hristianii sântem frați ai lui Christos și cât ne-am cinstit de dânsul. Că cela ce sfințește, zice, adecă Christos, că insuși zice: «Eu sânt Domnul, cela ce vă sfințesc pre voi» (Levit. XX, 8). Și cei ce se sfințesc adecă noi «că vă veți sfinți, zice, și vrednici veți fi» (Levit XI, 44). Dintru unul toți, adecă toți sântem dintru unul și același Părinte, atât Christos, cât și noi. Dar Christos adecă este din Părintele, dupre ceea ce este adevărat și firesc Fiu, născându-se din insași ființa și ipostasul Părintelui; iară noi sântem dela Părintele, ca niște făpturi, împărtășindu-ne din singură lucrarea Părintelui și fii ai lui dupre dar fiind. Vezi insă, o cetitorule, și intru inseși zicerile acestea covârșirea ce o are Christos mai pre sus decât noi; căci el pre noi ne sfințește, iar noi ne sfințim de dânsul. Drept aceea și asemănarea și covârșirea este tot o dată între Christos și între noi[1]).

[1]) Iar Sf. Chiril al Alexandriei zicerea aceasta propuindu-o: „cela ce sfințește și cei ce se sfințesc dintru unul toți", zice: „Să se știe insă cum că dupre cela ce are cuvântul fără de prihană, insuși fiind dătătorul sfințeniei către toți ceilalți și impreună dătător, ca Dumnezeu, cu Dumnezeu și Părintele impreună cu noi se sfințește dupre omenire. Și aceasta e ceea ce se zice *deșertare;* că cel sfânt dupre fire ca Dumnezeu, se zice că a avut trebuință de Dumnezeu, cel ce sfințește. Și a-

Pentru care pricină nu se rușinează a-i numì pre ei frați.

Vezi, iubitule, și aicea covârșirea ce are Christos mai pre sus de noi, căci zicând Pavel că nu se rușinează Christos a ne numì pre noi frați ai săi, arată cu zicerea aceasta de nerușinare, cum că lucrul acesta nu e al firei sale ceii dumnezeești, adecă înfrățirea noastră aceasta, ci că e lucru și ispravă a iubirei lui Christos, ceii către noi, a celui ce nu se rușinează de prostimea noastră; căci deși sântem dela unul și același părinte, însă multă și neasemănată este osebirea, care se află între Christos și între noi, adecă câtă osebire e între Ziditorul și între zidiri[1]).

12. Zicând: «Voiu spune numele tău fraților mei; în mijlocul adunărei te voiu lăudà pre tine» (Psalm. XXI, 23).

De vreme ce Christos s'a îmbrăcat cu firea oamenilor, s'a îmbrăcat tot o dată și cu frăția oamenilor și împreună cu unirea omenirei s'a unit și frăția lui cu oamenii, adecă a se face Christos frate cu toți oamenii. Insă macar că s'a făcut Christos frate al oamenilor, dar iarăși are covârșire mai pre sus

ceasta o zice fericitul Petru: „Pre Iisus cel din Nazaret, cum l'a uns pre el Dumnezeu întru Duhul Sfânt" (Fapt. X, 38; la pendatefh). Iar Mar. Macarie zicerea aceasta ducându-o spre mărturie zice: „Precum trupul Domnului s'a slăvit, când s'a suit în munte și s'a schimbat la față întru dumnezeiască slavă și întru lumina cea nemărginită, așa și trupurile sfinților se slăvesc și strălucesc. Că precum dinlăuntru sla(va) lui Christos, așa s'a întins preste trupul său și a strălucit, într'acestași chip și la însuși sfinții puterea lui Christos ceea ce e înlăuntrul lor, în ziua aceea pre dinafară pre trupurile lor se va revărsà; căci fiind de aceeași ființă și fire (poate de lucrarea și Darul lui Dumnezeu cele înfințate și firești), cari de acum se împărtășesc întru mintea lor. Că scris e: „Și cela ce sfințește și cei ce se sfințesc dintru unul; și slava care o ai dat mie, o am dat lor" (Ioan XVII, 22). Precum dintru un foc multe făclii se aprind, așa negreșit și trupurile sfinților, mădulări fiind ale lui Christos, aceiași se vor face, ceea ce este Christos (adecă dupre chipul slavei); și vezi subînsemnarea zicerei: „Spre a se face el (adecă trupul nostru) de un chip cu trupul slavei lui" (Filip. III, 21 și Vor. XV, cap. XXXVIII).

[1]) De aceasta și Teodorit așa a tâlcuit zicerea. Indestul este a arătà și zicerea „nu se rușinează" pre osebirea fiimei; că despre stăpâni și robi vorovind noi și smerita cugetare a stăpânilor arătându-o, obișnuim a zice: Nu se rușinează (stăpânul adecă) a mâncà împreună cu slugile și a beà și împreună șezând și pre cei bolnavi dintr'înșii însuși a-i vindecà. Deci aceasta și aicea o însemnează, că cel ce a priimit patima pentru noi, nu se rușinează a ne numì frați, pre aceia pentru cari a suferit patima. Și nu numai pre aceștia frați, ci și fii îi numește. Că așa ziceà Domnul în Evanghelii dumnezeeștilor Apostoli: „Fiilor, nu cumva aveți ceva de mâncare?" (Ioan cap. V).

de oameni. Pentru aceasta zice către Părintele, că voiu spune numele tău fraților mei celor întunecați și cari nu știu; și acestă proroceascà zicere e asemenea cu aceea ce ziceà Domnul către acestași Părinte: «Arătat-am numele tău oamenilor» (Ioan XVII, 6).

13. Și iarăși: «Eu voiu fi nădăjduindu-mă întru dânsul» (Psalm. XVII, 20; II Impărați cap. XXII, 3).

Și cu cuvântul acesta arată Pavel, că Fiiul lui Dumnezeu s'a făcut om și frate al nostru; căci precum fiește-carele din oameni nădăjduește întru Dumnezeu, așa și Christos a nădăjduit în Dumnezeu, precum sub fața lui David ziceà, că eu voiu nădăjdui întru dânsul, adecă întru Dumnezeu Părintele. Și arată încă cu acest cuvânt Pavel și cum că toți noi hristianii se cuvine să nădăjduim întru singur Dumnezeu, căci și însuși Fiiul său, cu toate că a fost, neavând trebuință fiind Dumnezeu, însă se zice că nădăjduià întru Părintele, dupre ceea ce erà om. Oare-cari însă așa au înțeles zicerea: «Fiind, zic ei, că mai sus a zis Pavel pre Christos frate al oamenilor, iar mai jos îl va zice pre el Părinte, pentru aceasta aicea în mijloc arată, cum că a se numì Christos frate și Părinte al nostru, acestea sânt numiri ale întrupeștei sale iconomii; iar numele lui cel mai înainte de veacuri este a fì Dumnezeu; căci cine nădăjduește chiar intru altul, afară de întru Dumnezeu? Ca cum ar zice: Fiindcă tu, o cetitorule, ai auzit că am zis pre Christos frate și Părinte al nostru, să nu socotești că el e unul din oamenii cei goi. Nu, să nu socotești așa, de vreme ce el este Dumnezeu și scris este întru Dumnezeu să nădăjduiască omul, «că nădăjduiți, zice, întru dânsul toată adunarea noroadelor» (Psalm. LXI, 8). Drept aceea cuvântul acesta dupre socotiala acelora nu se zice despre fața lui Christos, ci despre fața prorocului David, carele zice, că eu voiu nădăjdui întru dânsul, adecă întru Christos ca întru Dumnezeu. Dar însă noima cea de acest-fel nu e bine potrivită la alcătuirea și la urmarea cuvintelor Apostolului.

Și iarăși: «Iată eu și copiii, cari au dat mie Dumnezeu» (Is. VIII, 18).

Aicea cu aceste cuvinte arată dumnezeescul Pavel, că Christos e Părinte al nostru, carele zice din partea sa, că iată eu și copiii, cari au dat mie Dumnezeu; iar *a dat*, a zis pentru ca s'arate bunavoința Părintelui spre a se întrupà Fiiul; căci de nu ar fi binevoit Părintele a se întrupà Fiiul său, negreșit nici copii ar fì avut Fiiul său acesta.

14. Deci de vreme ce fiii s'au împărtășit de trup și de sânge, și acesta asemenea s'a împărtășit de aceleași.

Rușineze-se de cuvintele acestea ale Apostolului ereticii aceia cari zic, că Christos s'a arătat om, nu întru adevăr, ci dupre fantazie; căci Apostolul nu a zis numai, că Christos este Părinte al nostru dupre omenire, s'a împărtășit ca un om de trup și de sânge, precum se împărtășesc de aceasta și fiii, adecă ceilalți oameni, și cu toate că și aceasta numai de o ar fi zis, ar fi fost îndestul s'arate, că cu adevărat s'a întrupat și s'a făcut om, ci pre lângă aceasta a adaus și pre zicerea *asemenea*, adecă întocmai și fără schimbare, pentru ca s'arate cu zicerea aceasta adevărul și pre neschimbarea de ceilalți oameni a întrupărei Fiiului lui Dumnezeu[1]).

Ca prin moarte să strice pre cela ce are stăpânirea morței, adecă pre diavolul.

Aicea arată pricina pentru care Christos a priimit moartea; și este aceasta, ca prin moartea sa (care o a priimit fiindcă a luat trup și sânge) să strice pre diavolul, carele stăpânirea și puterea lui aveà pre moarte. Cum? Și cu ce chip? Prin păcat; căci fiindcă diavolul a făcut pre oameni să păcătuiască, încă din întâia vreme, acea a neascultărei lui Adam, pentru aceasta el erà, carele pricinuise și pre moarte, întrebuințându-o aceasta, ca pre o armă și ca pre un ostaș înpotriva firei omenești. Deci însăși arma aceasta, care diavolul o întrebuința asupra oamenilor, adecă pre moarte, pre aceasta o a întrebuințat-o și Christos înpotriva diavolului, care aceasta a fost cu adevărat lucruri de o mare înțelepciune și putere; a junghià Christos adecă pre vrășmașul diavol cu însași arma aceea, cu carea el junghià pre ceilalți. Oare-cari însă, precum Chiril al Alexandriei, așa au înțeles pre diavol: carele are păcatul, carele păcat e stăpânire și putere a morței.

[1]) Iar sf. Chiril al Alexandriei așa tâlcuește zicerea aceasta: „Noi cei numărați între fiii lui Dumnezeu ne-am împărtășit de sânge și de trup; adecă sântem în sânge și în trup și în trupuri stricătoare și pământești. Pentru această pricină dar unul născut Cuvântul lui Dumnezeu, firește fiind viață s'a împărtășit de acest și nu dupre alt chip, ci asemenea cu noi; apoi și pricina înomenirei o spune: ca să se strice, zice, diavolul, cel ce aveà stăpânirea morței, să se strice însă prin moarte; ca cum ar fi zis: O înțelepciune a lui Dumnezeu! Prin moarte aveà stăpânire diavolul și prin moarte se va strică el. Dar cum stăpânià prin moarte diavolul? Căci a fost începător al păcatului, prin care păcat a venit moartea și stăpânià pre moarte, adecă stăpânire a morței erà păcatul. Deci diavolul având păcatul și aflătorul fiind, aveà pre stăpânirea morței".

15. Și să izbăviască pre aceia, câți cu frica morței în toată viața erau vinovați robiei.

Christos adecă pentru aceasta a stricat pre diavolul, cel ce aveà stăpânirea morței, pentru ca să sloboziască pre oamenii aceia, cari pentru frica morței erau supuși morței, adecă se țineau sub robia morței, fiindcă și însăși moartea încă nu se stricase; sau o zice aceasta că oamenii cei vechi toată viața lor o petreceau întru o necurmată temere, pentrucă totdeuna așteptau, că au să moară și de frica aceasta nu puteau a luà nici o simțire de îndulcire; că aceasta o a arătat Apostolul ghicitorește zicând: *în toată viața lor*. Deci vinovați erau robiei, adecă totdeuna se cutremurau, precum robii tremură și se tem de stăpânul lor cel tiran și amar și dupre urmare de frica aceasta nu se îndulcesc de nici un lucru veselitor și bucurător[1]). Deci închee, o cetitorule, că cela ce se teme de

[1]) Iar Fotie ziceà, că „oamenii se temeau de moarte ca niște vinovați ai robiei ei"; iar robia morței este a se supune cineva și a sluji păcatului, carele este putere și bold al morței. Deci fiindcă Christos prin moarte a stricat pre diavolul cel ce aveà stăpânirea morței, pre începătorul și aflătorul păcatului, pentru aceasta cu drept chip a slăbit păcatul și noi ne-am slobozit din robia lui și împreună ne-am slobozit și de frica morței. Și aceasta este a vedeà cineva arătat cu lucrul; pentrucă oamenii aceia, cari mai înainte se temeau și fugiau de moarte, ca de un prea mare și covârșitor rău, aceia acum dupre întrupeasca iconomie priimesc moartea, ca pre o schimbare și început de viață mai bună și bucurându-se aleargă la moarte și la mucenie pentru numele lui Christos și pentru legile lui. Vezi, frate, cum ne-a slobozit Christos arătat de frica morței și din robia ei? Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim înțelepțește tâlcuind zicerea aceasta zice, cum că toți oamenii erau robiți îndulcirei și patimilor, pentru frica morței și a chinuirei; că toți iubitorii de argint și iubitorii de slavă și iubitorii de îndulciri pentru aceasta iubesc arginții și slavele și îndulcirile, pentrucă se tem să nu moară în grabă și pentrucă caută să scape de moarte, că nădăjduesc că prin arginți și prin slavă și prin îndulciri au să-și păziască viața la multă vreme, și în scurt a zice: orice ar face omul nu o face pentru alta fără numai ca să-și păziască viața și să scape de moarte. Deci stăpânul nostru Christos vrând să sloboziască pre oameni de robia îndulcirei și a patimilor, i-a slobozit mai întâi de frica morței și așa dupre urmare i-a slobozit și de patimi și de îndulciri și tăind rădăcina, împreună a tăiat și odraslele rădăcinei. Acestea adecă le zice dumnezeescul Pârinte întru cele nedumerite; iar în capetele sale cele cunoscătoare zice așa: „Omul.... către îndulcire își aveà toată pornirea, iar către durere toată fuga; pentru cea dintâi cu toată puterea nevoindu-se; iar asupra acei al doilea cu toată silința nevoindu-se.... îndulcirea pentru iubirea de sine dorindu-o și durerea (adauge și pre moarte, ca pricinuitoare

moarte, acela nu este slobod, ci rob al tuturor. Insă cuvântul acesta este mare mângâere hristianilor, celor ce se necăjesc și pătimesc; fiindcă hristianii, cei ce pentru credință și pentru poruncile Domnului se gonesc și se închid prin temnițe, au mai slobodă și mai dulce viață, decât oamenii cei vechi, cari se arătau că se desfătează și că au odihnă când moartea aveà stăpânire; căci aceia erau robi, pentrucă se stăpâniau de frica morței; iar hristianii s'au slobozit din robia și frica aceasta.

16. Că cu adevărat nu dintru angheli a luat.

Nu a apucat Christos firea anghelilor, nici s'a îmbrăcat cu aceea. Și aceasta arată pre multa iubire, ce a arătat Dumnezeu către oameni; pentrucă ceea ce nu a dăruit anghelilor, o a dăruit oamenilor, adecă a luà trup dintru aceștia[1]).

fiind a durerii) pentru aceastași pricină. Iarăși înțelegem că se silesc a fugi necunoscând facerile patimilor celor făcătoare de rău" (Cap. XIII al sutei a treia din Teologhii).

Iar Gheorghie Coresie în tălcuirile trimiterei aceștia zice, cum că Pavel robie numește pre frica morței, de care moarte omul cel trupesc se teme și fuge de dânsa, fiindcă dupre Aristotel: „Stăpânirea îndulcirilor este moartea". Iar Mesia Christos ne-a slobozit pre noi de frica morței cea de acest-fel. De aceasta ziceà Pavel: „Doresc a mă topì și împreună cu Christos a fi" (Filip. I). Pentru aceasta și hristianii nu se cuvine a se teme de moarte; insă cel ce cu adevărat voește a nu se teme de moarte, se cuvine mai întâi a se teme de păcat și a nu-l face; că netemerea morței se naște din frica și din ferirea de păcat: de aceasta a zis și dumnezeescul Hrisostom: „Că de copilărească frică ne temem, temându-ne de moarte și netemându-ne de păcat" (Cuv. VI la Andriant.); și cuprinzător a zice: cel ce voește a nu se teme de moarte, și a o priimi pre ea cu bucurie, se cuvine a vieții o viață cuvenită hristianilor și cu toată reaua pătimire și asprime. De aceasta a zis Sirah: „O moarte, cât de bună e judecata ta omului celui ce are trebuință de ea și celui ce i s'a împuținat tăria pentru trebuința cea mai de pre urmă și carele se respândește pentru toate" (Cap. XLI, 2). Precum dinpotrivă moartea e înfricoșată și urâtă celor ce viază cu desfătări și cu odihne și cari au bogăție și avuții multe, dupre același Sirah, ce zice: „O moarte, cât de amară este pomenirea ta omului celui ce se află în pace intru avuțiile sale bărbatului celui neräspândit și carele sporește intru toate" (tij stih 1). Pentru aceasta potrivit a zis sfințitul Avgustin: „Nu e cu putință pre moarte a o socoti rea aceluia, carele viața mai înainte i-a urmat bună, căci moartea nu face rău decât acelea câte urmează morței și nu este de cuviință multa neîngrijire despre aceia, cari au să moară, cu ce chip mor; ci a ne îngriji, ca murind ei, unde se vor duce siliți; că hristianii bine cunosc, că mai bine este moartea cuviosului sărac, a căruia rane le lingeau cânii, decât moartea necuviosului bogat, celui ce moare în porfiră și în vison" (Cartea I, capul XI despre cetatea lui Dumnezeu).

[1]) Iar Teodorit zice, că de s'ar fi luat firea anghelilor, ar fi fost mai pre sus de moarte; iar de vreme ce ceea ce a luat a fost omenească, prin moarte

Ci din sămânța lui Avraam a apucat.

Nu a zis Pavel, că a luat Fiiul lui Dumnezeu sămânța lui Avraam, ci că o a apucat, adecă o a prins, pentru ca cu zicerea aceasta s'arate că firea oamenilor fugià de Dumnezeu și se depărtà, dar Dumnezeu o a vânat și ajungându-o, o a prins și prinzându-o, o a împleticit și o a unit cu sineși și așa o a zăticnit din fugă. Și nu a zis că a prins pre firea oamenilor, ci sămânța lui Avraam, întâi pentrucă voià să înnalțe pre Evrei și s'arate pre neamul lor cinstit și că dupre aceasta Evreii sânt mai înnalți decât cei din neamuri, fiindcă dintru dânșii s'a născut Christos dupre trup (fiindcă obișnuește Pavel a face har Evreilor cu pronomiile acelea de care nimenea se vatămă). Și al doilea pentrucă le aduce aminte cu aceste cuvinte de făgăduință, ce o a dat Dumnezeu lui Avraam, adecă: «Că tot pământul pre carele tu îl vezi, ție îl voiu dà și seminției tale până în veac» (Fac. XXIII, 15).

17. Pentru aceea dator erà întru toate a se asemănà fraților.

De vreme ce o dată, zice, Fiiul lui Dumnezeu a priimit să apuce firea omenească și să o uniască cu sineși, urmà negreșit a se asemănà cu noi dupre toate patimile cele firești și neprihănite, adecă și a se naște și a se hrăni, și a se crește și a se ostenì și a pătimì și după toate și a muri; că aceasta însemnează zicerea: a se asemănà intru toate.

Ca să fie milostiv și credincios arhiereu întru cele către Dumnezeu.

Pentru această pricină, zice, a luat Fiiul lui Dumnezeu pre oameni prin mijlocirea firei ceii luate și să ne scoale pre cei ce eram căzuți în păcate. Cum? Și cu ce chip? Fiindcă s'a făcut arhiereu al nostru și a proadus trupul său, cel ce l'a luat dintre noi, în locul a ori-căreea alte jertfe, pentru ca să ne curățiască de păcate și pentru ca să mijlociască către Dumnezeu și să ne împrieteniască cu dânsul, fiindcă eram vrășmași și protivnici ai lui Dumnezeu; iar *credincios* a zis în loc de adevărat și putincios a plini lucrul arhiereului; fiindcă acesta este lucrul adevăratului arhiereu, a slobozì de păcate pre oamenii aceea, ai cărora este arhiereu; sau *credincios* insemnează cum că este lesne priimit la Dumnezeu, când mijlocește el pentru noi[1]).

adecă a plătit datoria oamenilor; iar prin învierea trupului, celui ce a pătimit, și-a arătat puterea.

[1]) Icumenie însă așa tâlcuește „cele către Dumnezeu": pentru lucrurile

Ca să curăţiască păcatele norodului.

Cu acest cuvânt, ca cum ar tâlmăci Pavel, ce însemnează zicerea *a fi credincios* Christos întru cele către Dumnezeu, adecă pentru a curăţi şi a ertà păcatele norodului; fiindcă aceasta e o mare dovadă a iubirei lui Christos ceii către oameni; că a făcut adecă tot chipul şi toate le-a suferit numai pentru ca să dezlege păcatele noastre. Dar pentruce Apostolul nu a zis: păcatele lumei, ci: ale norodului? Pentrucă de o cam dată cuvântul şi scoposul Domnului a fost pentru norodul Evreilor şi pentru dânşii a venit chiar; ca după ce vor crede ei şi se vor mântuì, dupre urmare apoi şi celelalte noroade ale neamurilor să se mântuiască, măcar că s'a făcut dinpotrivă. Pentru aceasta şi anghelul către Iosif a zis: «Acesta va mântui pre norodul său de păcatele lor» (Mat. I, 21). Deci cu acest cuvânt arată Pavel pre nobilitatea Evreilor şi de câtă deosebită provedenţă s'au învrednicit ei dela Domnul.

18. Că întru ceea ce a pătimit însuşi fiind ispitit poate şi celor ce se ispitesc să le ajute.

Cuvântul acesta se vede cu adevărat, cum că este smerit şi prost şi nevrednic de Dumnezeu, căci Pavel când se apucă a zice despre trup şi despre omenirea lui Christos, obişnueşte a zice toate cele smerite, nu însă şi nevrednice de trupul omenesc. Şi aceasta nu e de mirare de vreme ce şi despre Tatăl, carele nu s'a întrupat, multe smerite şi omului cuvenite zice Sfânta Scriptură, precum sânt acestea: «Dumnezeu din cer s'a uitat preste fiii oamenilor, ca să vadă de este cel ce înţelege şi caută pre Dumnezeu» (Psalm. LII, 2). Şi iarăşi: «Pogorându-mă dar voiu vedeà de se fac dupre strigarea lor, ceea ce vine către mine, iar de nu, ca să cunosc» (Fac. XVIII, 21); şi altele ca acestea nenumărate. Deci de vorovește Scriptura aşa de smerit despre Tatăl, carele nu s'a întrupat, cu mult mai vârtos despre Fiiul, carele s'a întrupat şi a pătimit cu trupul? Incă şi dupre alt chip o a zis aceasta Pavel, pentru neputinţa ascultătorilor şi pentru deplina încredinţare a lor; fiindcă oamenii mai adeverită decât toate socotesc cercarea şi ispitirea lucrurilor. Inţelegerea însă a aceştia ce zice Apostolul este aceasta: Că Christos nu numai ca Dumnezeu ştie, ci şi ca om s'a ispitit şi a cunoscut lucrurile prin cercare[1]); căci omenirea lui Christos multe patimi neprihănite a pătimit şi ştie din cercare ce va să zică necazul şi ce va să zică ispita; încât din aceasta poate a ajutà şi pre ceilalţi, cei ce se necăjesc şi se ispitesc, adecă mai osârdnic este spre a dà mână de ajutor şi de milostivire acelora, ce au necazuri şi ispite[2]).

cele cuvenite către Dumnezeu, şi lui Dumnezeu; că pentru acestea s'a făcut arhiereu al nostru, nu pentru zeciuelile cele trupeşti şi pentru pârgi a le cere; ci ne ştiă pre noi, că sântem lucrători împotriva lui Dumnezeu şi ne-a miluit pre noi şi pre el l'a dat nouă arhiereu.

CAP. III.

1. Drept aceea fraţilor sfinţi, părtaşii cereştei chemări.

Drept aceea adică, fiindcă am zis cum că Christos este acest-fel credincios arhiereu şi iartă păcatele noastre şi poate a ne ajutà, socotiţi şi voi, fraţii mei sfinţi, şi veţi aflà că este aşa lucrul acesta; iar *părtaşi ai cereştei chemări* zice, adecă noi hristianii ne-am chemat acolo la cer şi dar să nu căutăm nici unul din lucrurile acestea pământeşti; că acolo în cer este invistierită plata noastră şi acolo este răsplătirea, care are a se dà nouă[3]).

Socotiţi pre Apostolul şi Arhiereul mărturisirei noastre Iisus Christos.

[1]) Insemnează, că dupre Coresie, fiindcă multe sânt ispitile: sau din afară, dela oameni şi dela diavolul făcându-se, sau dinlăuntru, dela diavolul şi din cugetări şi din fantazie şi din poftă săvârşindu-se. Christos însă cu adevărat numai din afară s'a ispitit, nu şi dinlăuntru. Căci ispita cea dinlăuntru este o dulceaţă neregulată a părţei trupului celei de jos şi o poftă, care stăpâneşte pre cuvânt şi îl trage către păcat: că pofta trupului, din strămoşescul păcat născându-se, este început al păcatului şi în firea cea rănită de păcat se află. Drept aceea întru Christos, fără de păcat fiind el, şi mai pre sus de toată prolovirea cea din afară, nu puteà a se aflà.

[2]) Fotie însă aşa tâlcueşte aceasta, zicând: „Poate celor ce ispitesc să le ajute, de vreme ce diavolul din afară a sărit de-asupra trupului Stăpânului celui fără de păcat şi s'a ispitit a-l băgà pre el în ispite (căci şi singur el fără de mijlocire l'a ispitit în munte; şi cu mijlocire el erà carele îndemnà pre ludei să-l omoare). De vreme ce Domnul având trup fără de păcat s'a ispitit şi a pătimit, pentru aceasta cu dreptate a luat putere asupra diavolului şi poate a slobozi pre păcătoşii oameni de ispitele diavolului şi a-i ajutà întru ispite. Căci obrăznicia, ce o a arătat vicleanul diavol asupra trupului Stăpânului celui fără de păcat, aceasta a dat stăpânului Christos dreaptă şi binecuvântată putere, spre a slobozi pre cei ce sânt în păcate de ispitele diavolului şi a se aflà ajutători celor ce se ispitesc.

[3]) Unii însă *chemare cerească* socotesc pre numele hristian, carele se numesc toţi hristianii ucenicii cerescului Christos.

Toate numele acestea sânt smerite și se zic la Christos pentru omenire, precum de multe ori am spus. Deci *apostol* Christos este (adecă trimis), pentrucă s'a trimis către oile casei lui Israil; iar *arhiereu* al mărturisirei noastre adecă al credinței noastre, de vreme ce nu e arhiereu al slujirei celii dupre Legea Veche, ci al credinței noastre[1]).

2. Credincios fiind celui ce l'a făcut pre el, ca și Moisi intru toată casa lui.

Fiindcă Apostolul vreà s'arate pre Christos mai pre sus de Moisi, aduce în mijloc arhieria și zice: Că și lui Christos și lui Moisi li s'au încredințat norod; lui Moisi, pre al Evreilor; iar lui Christos, pre norodul hristianilor. Insă pentru mai mari lucruri și sfârșituri s'a încredințat lui Christos norodul hristianilor; insă de o cam dată nu arată pre covârșirea ce o are Christos mai pre sus de Moisi, pentru ca să nu se întoarcă Evreii, cei ce crezuse despre Pavel; căci deși ei erau hristiani, dar încă erau foarte lipiți către Moisi. Arată insă de această dată Pavel pre Christos asemenea cu Moisi și zice, că Christos este și el credincios către Dumnezeu Tatăl, că l'a făcut arhiereu și apostol; de vreme ce zicerea aicea, *l'a făcut*, nu este pentru inființarea și estimea lui Christos, ci pentru încredințarea și hirotonia lui. Deci credincios este Christos adecă iubit, inainte stătător, provăzător al lucrurilor lui Dumnezeu Părintele său și nelăsându-le ca să se strice, ci pricinuindu-le mântuire precum și Moisi credincios s'a aratat intru toată casa lui, adecă intru tot norodul lui Israil, pentrucă *casă* numește aicea Pavel pre norod, precum și noi obișnuim de a zice cum că cutarele este de cutare casă; iar casa lui, insemnează a lui Dumnezeu sau a lui Moisi, căci norodul Evreilor se ziceà și norod al lui Dumnezeu și al lui Moisi, precum insuși Dumnezeu a zis către dânsul: «mergi curând, pogoară-te de aicea, că a nelegiuit poporul tău, pre carele l'ai scos din Eghipet» (Eș. XXXII, 7). De vreme ce în ce chip este iconomul și epitropul unei case, asa erà și Moisi epitrop al Israilteștului norod. Pentru aceasta a zis Dumnezeu despre dânsul: «Nu asa ca slujitorul meu Moisi intru toată casa mea credincios este» (Numer. XII, 7).

[1]) Și Teodorit încă zice: „Iar cum că și Apostol al mărturisirei noastre s'a făcut după inomenire, intru cea către Galateni a invățat zicând: „Căci când a venit plinirea vremei, a trimis pre Fiiul său, cel unul născut din femee, și nu a zis: l'a trimis pre el să se nască din femee, ci născut din femee l'a zis, precum este arătat, cum că numele trimiterei este potrivit omenirei".

3. Că de mai multă slavă s'a invrednicit acesta decât Moisi, cu cât mai multă cinste are decât casa cel ce o a făcut[1]).

4. Că toată casa se face de către oare-cine, iar cela ce pre toate le face, e Dumnezeu.

Aicea scrie Apostolul covârșirea ce o are Christos mai mult decât Moisi. Zice dar, că și Moisi credincios erà intru toată casa lui Dumnezeu, adecă intru tot norodul lui Israil. Insă și el unul erà din casă, adecă un om erà și el ca și ceilalți Israilteni (deși erà sfânt) și un rob al lui Dumnezeu, asemenea ca ceilalți robi, precum și epitropul și iconomul unei case, deși covârșește pre celelalte slugi ale stăpânului casei, insă și el slugă este a aceluiași stăpân, de o potrivă cu ceilalți. Deci fiindcă și Moisi erà parte din casă, adecă din norodul lui Dumnezeu, pentru aceasta și el s'a zidit precum s'a zidit și casa toată, și cel ce o a zidit, negreșit că îl covârșește. A zidit insă casa Fiiul lui Dumnezeu, trup luând și arhiereu aflându-se pentru dânsa. Deci fiindcă o a zidit, negreșit o covârșește pre ea. Vezi insă, o cetitorule, ințelepciunea lui Pavel, cum a inceput dela trupul și omenirea lui Christos și s'a suit la dumnezeirea lui și dupre urmare a arătat că Christos ca făcător și ziditor covârșește și este mai pre sus de făptura și zidirea sa, adecă decât Moisi[2]).

5. Și Moisi cu adevărat credincios a fost intru toată casa lui, ca o slugă, spre mărturia celor ce erau să se grăiască (Numer. XII, 7);

[1]) Insemnează, că dupre prea cărturarul impreună și prea ințeleptul kir Neofit, zicerea *de mai multă* aicea nu este asemănătoare, deși are inchipuire de asemănare, ci este arătare de deslușire și ca cum ar zice cineva asemănare neasemănată, precum se zice născătoarea de Dumnezeu mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită cu neasemănare decât serafimii; că zicerile cele asemănătoare se zic la cele de o ființă și de o fire. Iar Pavel asemănând pre Christos cu Moisi, aduce de pildă casa și pre cel ce a făcut casa; casa insă și cel ce o a făcut, arătat e că sânt deosebite ființe; drept aceea slava lui Moisi, nici o asemănare are cu slava lui Christos.

[2]) Și Teodorit încă zice: Trebue insă a ști, că covârșirea o a arătat dela dumnezeiasca fire; căci *de mai multă slavă s'a invrednicit acesta;* a zis dupre omenire, că de vreme ce erà și Dumnezeu și Om Stăpânul Christos și amândouă intru o față se teorisesc, de nevoe și cele innalte și cele smerite despre dânsul a le zice, este silit spre arătarea amânduror firilor.

6. Iar Christos ca Fiu.

Iată și altă covârșire a lui Christos pune aicea Apostolul, că Moisi a fost credincios întru toată casa lui Dumnezeu, ca o slugă și rob al lui Dumnezeu[1]) și pentru aceasta a stătut pentru ca să grăiască poruncile stăpânului Dumnezeu către celelalte slugi și împreună robi cu el și dupre urmare pentru ca să fie martur către Dumnezeu la judecata cuvintelor celor ce vreà să se grăiască de Dumnezeu; căci dacă Scriptura pre cer îl cheamă martur și pământul, dupre aceasta ce se scrie: «ascultă cerule și ià în urechi pământule» (Is. I, 2). Și: «Pun martur lor cerul și pământul» (A II Lege XXXI, 28). Și iarăși: «Ià aminte cerule și voiu grăi, și asculte pământul graiuri din gura mea» (A II Lege XXXII, 1). Și: «Auziți munților judecata Domnului și prăpăstiile, temeliile pământului» (Mihe. VI, 2). De cheamă Scriptura martur pre stihiile cele neînsuflețite, cu mult mai vârtos cheamă martur pre omul cel cuvântător, și mai vârtos pre slujitorul Domnului, pre Moisi? Deci Moisi a fost credincios ca o slugă, iar Christos este credincios ca Fiu adevărat și moștenitor, carele ocârmuește lucrurile Părintelui său, dupre părinteasca voe: «Că Fiiul meu, zice, ești tu, astăzi te-am născut» (Psalm. II, 7). Și foarte mare și neasemănată este osebirea, ce o are sluga de fiiul, de vreme ce fiiul este stăpân, iar sluga sau robul este însuși acesta rob sau slugă[2]).

In casa sa, a căruia casă sântem noi, de vom ținea îndrăznirea și lauda nădejdei adevărate până în sfârșit.

Casa adecă a lui Moisi a fost israilteneșcul norod, a căreea parte a fost și insuși Moisi, precum am zis; iar casă a lui Christos sântem noi hristianii, dar însă de vom stà până în sfârșit și nu ne vom prăpăstui. Cu acest cuvânt însă Pavel tot o dată îndeamnă pre hristianii cei ce au crezut din Evrei, să rabde necazurile și să nu se trândăviască și să se obosiască (pentrucă cu un chip ca acesta se vor face casă a lui Christos), dupre ceea ce zice: «voiu locui întru dânșii» (Levit. XXVI, 12). Și pre lângă aceasta îi laudă pre ei, fiindcă arată

[1]) Că cel ce întru alte părți ale Scripturei se numește slugă a Domnului, în cartea lui Isus al lui Navi se numește rob al Domnului: „Moisi robul Domnului, zice" (Cap. XXII, 4).

[2]) Adaugă însă Teodorit zicând: „Că de socotesc ereticii de numire proastă a se numi Fiiul credincios, asculte că și Tatăl asemenea credincios se numește: „Credincios este Domnul întru toate cuvintele sale" (Psalm. CXLIV, 13). Și iarăși: „Credincios este Dumnezeu prin carele v'ați chemat la împărtășirea Fiiului său" (I Corint. I, 9).

că au început a fi casă a lui Christos și se cuvine să adauge sfârșitul bun la bunul început; precum a zis Apostolul: îndrăznirea și lauda nădejdei, căci când nădăjdește cineva cu încredințare, că va fi răsplătire bunelor faptelor lui, acela se laudă încă de aicea întru bunătățile cele nădăjduite, ca cum ar fi făcute și ca cum le-ar dobândi și nu se rușinează, ci mai ales și îndrăzneală are când pătimește și se necăjește pentru Christos cel iubit de dânsul.

7. Precum zice Duhul cel Sfânt: «Astăzi de veți auzi glasul lui[1]),

8. Să nu învârtoșați inimile voastre ca și întru amărâciune în ziua ispitirei în pustie,

9. Unde m'au ispitit părinții voștri, cercatu-m'au și au văzut lucrurile mele patruzeci de ani.

10. Pentru aceea am urît neamul acela și am zis: de-a pururea rătăcesc cu inima și ei n'au cunoscut căile mele.

11. Că m'am jurat întru mânia mea, de vor intrà întru odihna mea» (Psalm. XCV, 7).

Fiindcă mai sus a zis Apostolul despre nădejde și cum că se cuvine hristianii să aștepte cu încredințare, ca să ià de acolo plata faptelor lor și în locul ostenelelor și sudorilor celor de aicea, să priimiască odihnă, pentru aceasta acum aicea adeverează cuvântul său dela prorocul David, ce zice, cum că au să intre întru odihnă toți acei ce cred; precum dinpotrivă cei ce nu cred, nu vor intrà întru odihnă, precum nici Israilitenii acei vechi, fiindcă nu au crezut, nu au putut a intrà în pământul făgăduinței și a se odihni; pentrucă după ce au trecut

[1]) Iar Icumenie așa tâlcuește zicerile: zicerea *astăzi*, însemnează pururea și totdeuna, ca cum ar zice: până când este astăzi, de veți auzi glasul lui Christos celui ce vă cheamă, să nu vă faceți împetriți cu inimile, ca să nu ascultați și să nu credeți cuvintele lui. Care este însă amărâciunea ceea ce s'a făcut în ziua ispitirei? Când Evreii necrezând, ispitiau pre Dumnezeu zicând: „Au doar puteà-va Dumnezeu a găti masă în pustie? Au doar și pâne puteà-va să deà sau masă a găti norodului său?" (Psalm. LXXVII, 19). Iar mai ales amărârea este cărtirea și ispitirea ceea ce s'a făcut de Evrei lui Dumnezeu, precum o zice însuși Dumnezeu: „M'au ispitit cu aceasta a zecea oară și nu a ascultat glasul meu" (Numer. XIV, 22). Iar zicerea *când m'a ispitit pre mine*, sau se dă către ispitire și este articulos, sau se dă la pustie și este asupră de grai de loc, în loc de: unde; iar zicerea: i-am urît, însemnează că m'am îngreuiat de neamul acesta și l'am urît, pentrucă nu mă crede și totdeuna mă supără.

ei Marea Roșie și au luat nenumărate bunătăți în pustie din providența cea pentru dânșii și din puterea lui Dumnezeu; din porunca Domnului s'au trimis douăsprăzece iscoade, pentru ca să teorisiască firea și așezarea pământului Ierusalimului, la care vreà să meargă; iar cei ce au fost trimiși și au cercetat locul, în vreme de patruzeci de zile, au tăiat un strugur mare împreună și rodie și smochine și le-au adus la Moisi și la norod și au zis că pământul Ierusalimului este pământ ce curge lapte și miere, însă are oameni uriași și puternici, cari îl locuesc și sânt cu anevoe biruiți; iar israilteneșcul norod auzindu-le acestea, nu a socotit puterea lui Dumnezeu cea nebiruită, nici minunile, ce le-a făcut pentru dânșii Dumnezeu în Eghipet și în tot pustiul, ci temându-se de cuvintele celor zece iscoade (că Isus al lui Navi și Halev, nu au speriat pre norod, ci mai ales îl îmbărbătau), norodul cârtià asupra lui Moisi și a lui Aaron și au voit să-și facă începător loruși și să se întoarcă iarăși în Eghipet; iar pre Isus al lui Navi și pre Halev, cari îi îmbărbătau, voiau să-i ucidă cu petri. Deci Dumnezeu mânindu-se asupra lor, căci așa de curând au uitat pomenirea atâtora și atâtora minuni, s'au jurat să nu bage pre tot neamul acel necredincios în pământul făgăduinței, fără numai pre copiii lor, câți erau dela douăzeci de ani în jos și pre Isus al lui Navi și pre Halev, precum toate acestea sânt scrise în cap. XIII și XIV al Numerilor, unde și cuvintele dumnezeescului jurământ se află scriindu-se așa: «viu sânt eu», zice Domnul, «de nu dupre chipul ce ați grăit în urechile mele, așa voiu face; în pustiul acesta vor cădeà oasele voastre și toată episcopia voastră și cei numărați ai voștri dela douăzeci ani și mai sus, câți au cârtit asupra mea; de veți intrà în pământul de carele am întins mâna mea a vă sălășlui pre voi pre dânsul; ci decât pre Halev, fiiul lui Iefoni și pre Isus al lui Navi, și copiii cari ați zis că vor fi întru răpire, pre aceștia îi voiu băgà în pământ și îl vor moșteni pre el, de carele voi v'ați depărtat» (Numer. XIV, 28).

Deci fiindcă după mulți ani în urmă prorocul David vorovind ziceà Evreilor, că astăzi de veți auzì glasul lui Dumnezeu să nu învârtoșați inimile voastre, pentru ca să nu pătimiți și voi acelea, ce le-au pătimit strămoșii voștri în pustie și să perdeți odihna aceea, ce o a făgăduit vouă Dumnezeu; fiind, zic, că le ziceà acestea, vederat este, cum că este oare-care odihnă, pre care datori sântem noi hristianii a o năzăjdui, să o moștenim; căci de ar fi moștenit Evreii pre adevărata odihnă, ce trebuință erà iarăși a zice David, că astăzi să nu învârtoșați inimile voastre, precum le-au învârtoșat strămoșii voștri în pustie, ca să nu puteți a intrà întru odihnă? Care dar altă odihnă este, afară de împărăția cerurilor, a căreea închipuire a fost ziua Sâmbetei, cea de odihnă și intrarea ceea ce s'a făcut în pământul Ierusalimului a fiilor neamului celui ce nu a crezut?[1]); pentrucă trei sânt odihnile: cea întâia a Sâm-

[1]) Insemnăm aicea, că nu se cuvine a socoti cineva, cumcă ziua Sâmbetei este zi de înviere, sau că are aceleași privileghii ca și Duminica; căci precum Duminica este închipuire a veacului al optulea celui viitor și împărăției cerurilor, așa și ziua cea de odihnă a Sâmbetei a fost închipuire a împărăției cerurilor, precum zice Pavel aicea: să nu socotiască, zic, aceasta și să se amăgiască: pentrucă și altele multe ale Testamentului Vechiu au fost închipuiri ale împărăției cerurilor, ci nu pentru aceasta au și aceleași privileghii cu Domenica. Așa chip al împărăției cerurilor a stătut intrare fiilor lui Israil în pământul făgăduinței, precum zice aicea însuși Pavel și precum tâlcuește Hrisostom și Teofilact și Icumenie; ci noi hristianii nu cinstim nici ca cum, nici prăznuim intrarea Israiltenilor cea de acest-fel, nici zice cineva, că are aceea, acesteași privileghii ca Duminica. Așa închipuiri ale lucrurilor celor adevărate, adecă ale cerurilor, au stătut sfintele sfinților ale cortului lui Moisi, precum le numește Pavel zicând: „Nu în sfintele cele făcute de mâni a intrat Christos, în închipuirile celor adevărate, ci întru însuși cerul" (Evrei IX, 24). Dar însă de noi hristianii nu se cinstește acum cortul lui Moisi, nici sfintele sfintelor acelora se socotesc că au acelea pronomii de o potrivă cu Domenică, pentrucă au stătut închipuiri ale celor cerești.

Așa poruncește Dumnezeu să prăznuiască Evreii înfipgerea cortului și ziua a opta a aceluia zicând: „Când veți săvârși rodurile pământului să prăznuiți Domnului șapte zile; în ziua întâia odihnă și în ziua a 8-a odihnă" (Levit. XXIII, 17). Iar praznicul înfipgerei cortului aveà închipuirea învierei morților și ziua a opta a înfipgerei erà închipuire a învierei Domnului, precum tâlcuește dumnezeescul Chiril al Alexandriei (foaea 1129 a pendatefhului, adecă a cele 5 cărți ale lui Moisi); și a statorniciei ceii desăvârșit și stăruitoare, ce are a fi întru Dumnezeu, dupre Procopie (tij. 1373), și a veacului viitor dupre Mar. Vasilie, carele zice: „Că ziua a opta este închipuire a veacului viitor", care este a opta zi, dupre care înfipgerea cortului și învierea trupurilor noastre (va fi) și adevărată și cea din sfârșit prăznuire și luminare nediadohisită, adecă nesfârșită" (foaea 1504 tij).

Deci după cum a fost intrarea fiilor lui Israil în pământescul Ierusalim și sfintele sfinților ale cortului lui Moisi și înfipgerea cortului aceasta și ziua a opta a înfipgerei cortului de noi hristianii nu se prăznuesc, fiindcă sânt evreești praznice și ale Legei Vechi, nici se socotesc zile de înviere, nici au aceleași privileghii cu Duminica, și cu toate au stătut închipuiri ale învierei Domnului și ale împărăției cerurilor și ale veacului viitor, asemenea și Sâmbăta măcar că a stătut închipuire a împărăției

betei, întru care a încetat despre toate lucrurile sale, precum este scris: «Și a încetat (Dumnezeu) în ziua a șeaptea despre toate lucrurile sale, care le-a făcut» (Fac. II, 2); despre care

---

cerurilor, fie încă și a învierei Domnului, nu se prăznuește însă de către noi hristianii, nici ca o zi de înviere se socotește, nici are aceleași privileghii cu Duminica; fiindcă Sâmbăta e serbătoare evreiască și a Legei Vechi și nu evanghelicească și a Darului acestui nou, precum este Duminica.

Că precum (pentru ca să zic obștește) toată Legea aveà umbră și chip bunătăților celor ce erau să fie, precum adeverează dumnezeescul Pavel grăind întru duhul: „Că umbră având Legea a bunătăților celor viitoare“ (Evrei X, 1); adecă închipuire fiind a bunătăților celor ce vreau să se deà în vremea Noului Testament de către Isus celor ce erau să-l primiască, precum tâlcuește sfințitul Teofilact, precum Legea Veche, zic, fiind închipuire a bunătăților celor ce vrà să fie, după venirea lui Christos a rămas nelucrătoare și a încetat, în cât dupre partea sa cea slujitorească; cu un chip ca acesta și Sâmbăta fiindcă erà serbătoare a Legei Vechi slujitorească după venirea lui Christos și aceasta împreună cu toată Legea a rămas nelucrătoare și a încetat și în locul aceștia s'a întrodus Duminica, ca ceea ce erà din vechi la Evrei Sâmbăta, aceasta acum la noi hristianii este Duminica. Pentru aceasta și biserica lui Christos Sâmbăta adecă o socotește și a șeaptea zi și împreună numărată cu veacul acest al șeaptelea și ca pre o zi de morți și de cădere; pentrucă întru acesta făcătorul și Domnul lumei nu cu închipuire, ci lucrătorește a fost mort și căzut în mormânt; iar Duminica o cinstește și o slăvește ca o zi de viață și de înviere; fiindcă întru aceasta Domnul călcând căderea și moartea lucrătorește, nu cu închipuire, s'a sculat a treia zi și a înviat iarăși. Și ca pre o a opta zi, ce s'a suit mai pre sus decât cea a șeaptea și sabaticească, dupre întâiul canon al lui Teotil, întru care va fi și învierea morților. Iar de ar și zice cineva că Sâmbăta are pronomiile Duminicei, fiindcă post nu se face într'însa, precum nu se face nici în ziua Duminicei; la aceasta răspund oare cari zicând că pre lângă pricinile ce s'au zis despre aceasta în tâlcuirea apostolescului canon LXIV la canonicul nostru mai sânt și două alte pricini pentru care s'a rânduit a nu se posti Sâmbăta: una, căci Sâmbăta se săvârșià dumnezeiasca liturghie întreagă și nu mai înainte sfințită, precum zice dumnezeescul Vasilie și Hrisostom și alții. Pentru aceasta dar s'a rânduit a nu se posti în ziua Sâmbetei; și altă pricină este pentrucă dupre iconomie compogorâre făcând dumnezeeștii Apostoli pentru Evreii de atuncea, cei dela începutul propoveduirei mulți fiind, la cari erà mare praznic Sâmbăta, dupre iconomie, zic, o au rânduit aceasta, precum și Petru pentru aceiași făcând compogorâre propoveduià tăierea împrejur. Și Pavel dupre compogorâre și iconomie a tăiat împrejur pre Timotei și aduc și pildă la aceasta zicând, că înșiși Apostolii și așezământurile lor pentru aceastași compogorâre către Evrei, au rânduit să se facă și nelucrare Sâmbăta. Dar în urmă canonul XXIX al Sinodului din Laodichia, anatematisește, ca pre unii ce urmează Iudeilor, pre cei ce nu lucrau în ziua Sâmbetei.

această odihnă nu se vede, că vorovește aicea David, fiindcă aceasta erà foarte veche, dela începutul lumei. A doua odihnă este intrarea în pământul Ierusalimului, întru care intrând Israiltenii aveau să se odihniască de războaele și de rătăcirea și de umbletele, ce au făcut prin pustie, alergând în sus și în jos patruzeci de ani întregi. Ci nici pentru odihna aceasta vorovește aicea David, căci Ierusalimul se locuià de Evrei în vremea lui David. Drept aceea nu trebuià a zice pentru aceasta fiindcă erà alta oare-care ce lipsià; se vede dar că este altă odihna, în care Isus al lui Navi n'a putut să bage pre norodul lui Israil, despre care vorovește aicea David. Și care este aceasta afară de cea cerească? care este a treia dupre număr, «De unde, dupre Isaia, a fugit durerea, întristarea și suspinul» (Is. LI, 11). Deci siliți-vă, zice Pavel, siliți-vă, hristianilor, să nu perdeți odihna aceasta pentru necredința voastră, precum și strămoșii voștri Evrei o au perdut. Aceasta e toată noima zicerilor de mai sus ale lui David, celei întru îndelungare întinsă; deci adăugim și aceasta cum că noi hristianii, nu se cuvine să judecăm și să prihănim pre Dumnezeu, ci și când pronoisește pentru noi și când se pare că ne lasă, noi totdeuna se cuvine să credem și să nădăjduim într'insul; fiindcă pre Evreii cei vechi pentru aceasta îi prihănià Dumnezeu, căci îl supărau și cârteau ei, adecă nu nădăjduiau fără îndoială într'insul, cum că toate le poate și cum că nici un lucru e cu neputință lui.

12. Vedeți fraților nu cumva să fie întru unul dintre voi inimă vicleană de necredință.

Zicerea aceasta, ce o scrie Pavel aicea *vedeți*, e un grai, care înfricoșează pre hristianii cei din Evrei[1]), că se vede că erau oare-cari între dânșii, care nu credeau cum că sânt adevărate câte se zic despre răsplătirea faptelor ale fiește-căruia, pentru aceasta voiau să ià cercare de puterea și de providența ce aveà Dumnezeu pentru dânșii, pentru ispitele ce le pătimeau. Deci pentru acestea Apostolul îi siguripsește și îi întărește, aducându-le aminte de pedepsele ce au luat dela Dumnezeu strămoșii lor, cei ce de demult s'au depărtat de Dumnezeu; fiindcă nu atâtă înțelepțesc și înspăimântează pre cei mai mulți dintre oameni relele cele viitoare, care sânt necunoscute, în cât îi înspăimântează cele trecute, care sânt cu-

---

[1]) Iar cum că zicerea: „vedeți“ este cuvânt ce aduce frică și luare aminte și propăzire, vezi la cap. IV al ceii către Colaseni, stihul 17.

noscute lor. Vezi însă, iubitule, că din necredință vine cineva a cugetà cele rele și a le face[1]).

Spre a se depărtà dela Dumnezeul cel viu.

Dupre alt chip nu află intrare necredința în om, fără numai când inima lui pre ascuns se desparte de Dumnezeu prin cugetări și prin așezarea cea rece către dânsul; căci până când ține cineva pre Dumnezeu cu ferbinte așezare a inimei și cu înfocate gânduri și crede cu totului tot și nădăjduește într'ânsul, că toate le poate; până când se află, zic, inima lui întru o credință ferbinte ca aceasta, omul acela nu socotește că este vre un lucru neputincios la Dumnezeu.

13. Ci mângâiați-vă pre sinevă în fiește-care zi, până când se zice: astăzi.

Adecă ziditi-vă, zice, unul pre altul, fraților, și îndreptați-vă și întăriți-vă în lucru bun și fapta cea bună, pentru a nu cădeà cineva din voi în vre un rău; iar deși va cădeà, voi să-l îndreptați până când este viu și se află în viața aceasta; că aceasta însemnează zicerea: *până când se zice astăzi;* că nădejdea se află deschisă în viața aceasta și nu se cuvine cineva a se deznădăjdui vre o dată, ci mai ales nici să se afle, zice, nici cum între unul dintre voi inimă vicleană; iar deși s'ar aflà, să nu cadă omul acela în deznădăjduire, ci voi ceilalți îndemnați-l pre el spre fapta bună și mângâiați-l și îndreptați-l.

Ca să nu se împetriască vre unul din voi cu amăgirea păcatului.

Adecă ca nu cineva din voi să se împetriască din deznădăjduire și să vie întru orbirea inimei, adecă să se facă nesimțitor ca peatra și dupre urmare să rămâe nevindecat și neîndreptat; căci precum trupurile oamenilor cele împetrite și orbite nu se supun mânilor doftorului, asemenea și sufletele cele ce se împetresc nu se supun cuvântului lui Dumnezeu; iar amăgire a păcatului numește ori pre amăgirea diavolului, adecă a nu nădăjdui cineva că va fi răsplătire, sau pre nesimțirea și eșirea din minte; căci a zice păcătosul că eu am greșit vre o dată, apoi nu am nădejde de mântuire, aceasta cu adevărat este amăgire a păcatului; fiindcă păcatul amăgește pre păcătos și îl trage cu totul la sine și îl face să defaime

[1]) Insemnează, că Icumenie zice, cum că bine a zis Pavel: „*Inimă vicleană de necredință* (adecă despărțită de credința lui Dumnezeu), fiindcă este și inimă bună de necredință, precum este scris: „Să nu credeți tot duhul, ci cercați duhurile de sânt dela Dumnezeu" (I Ioan, IV).

și să socotiască cele dimpotrivă, pentru ca să-l ducă în munca veșnică, precum este scris: «Când ajunge necredinciosul în adâncul răutăților, defaimă» (Pilde XVIII, 3). Și cela ce defaimă, nici priimește cât de puțin a crede că este judecată și răsplătire, pentru ca să nu aibă frică în inima sa. Deci se închee, cum că din păcat se naște necredința: «că au zis (păcătoșii adecă) nu va vedeà Domnul, nici va înțelege Dumnezeul lui Iacov» (Psalm. XCIII, 7). Și iarăși: «Că a zis în inima sa (păcătosul adecă și necinstitorul) nu va căutà (Dumnezeu adecă)» (Psalm. IX, 34). Și: «A uitat Dumnezeu» (tij), și câte alte ca acestea[1]).

14. Că părtași ai lui Christos ne-am făcut.

Adecă un lucru ne-am făcut noi și Christos, și precum trupul se împărtășește de cap așa și noi ne împărtășim de Christos. Cu aceste cuvinte bagă Apostolul în inimile hristianilor celor din Evrei, nădejdi bune, ca cum le-ar zice: Christos cel ce atâta muit v'a iubit în cât și trup al său v'a făcut, el nu vă va lăsà să vă despărțiți de sine, numai de veți voi și voi. Pe lângă acestea încă și alta arată Pavel ghicitorește, care o a zis și aiurea, adecă: *De vom suferi, împreună și vom împărăți* (II Timot. II, 12). Că de vreme ce în viața aceasta ne împărtășim de aceleași necazuri și patimi, ce le-a cercat și Christos, urmează dar, că și în cealaltă viață să ne împărtășim și de slava lui Christos.

Numai de vom ținea începutul ipostasului până în sfârșit adeverit.

Inceput al ipostasului zice aicea Apostolul pre credința cea întru Christos; fiindcă prin credința aceasta ne-am alcătuit și ne-am înființat noi hristianii și dumnezeiasca și duhovnicească înființare și a doua naștere cea din sf. botez. Și vezi, iubitule, că și aicea cere Pavel ca o datorie, ca să stăm până în sfârșit adeveriți și întăriți în credință; că nu este destul numai să începem, ci și să săvârșim.

15. Când se zice: «Astăzi de veți auzi glasul lui, să nu vă învârtoșați inimile voastre, ca întru amărâciune» (Psalm. XCV, 7).

Aicea Pavel arată pricina pentru care mai sus a zis *până*

[1]) Și Hrisostom încă aceastași o zice: „Vezi că pre necredință păcatul o naște; că precum necredința naște viață pângărită, așa și sufletul când ajunge în adâncul răutăților, defaimă; defaimând însă, nici sufere a crede ca să scape însuși de frică" (Vor. a VI la aceasta).

în sfârșit și zice că aceasta se arată, fiindcă se zice de David astăzi; că *astăzi* totdeuna este; că astăzi se zice și ziua cea de eri și cea de astăzi, și cea de mâne și de obște fiește-care zi a vieței acestia, astăzi se numește. Deci îndemnați, zice, fraților, unul pre altul spre fapta bună până când se numește astăzi; pentrucă va veni vremea, a trece ziua de astăzi și a nu se mai aflà. Sau să înțelegeți și dupre chip săritor zicerea aceasta; care mai ales se cuvine a se judecà, pentrucă o a zis dumnezeescul Ioan Hrisostomul. Și este chipul cel săritor acest-fel: când se zice astăzi de veți auzì glasul lui, că oare-cari auzindu-l, l'au amărît. Și celelalte toate sânt în mijloc până la zicerea: «Să ne temem dar, nu cumva rămasă fiind o făgăduință de a intrà întru odihna lui». Și apoi zicerea: «Când se zice astăzi, de veți auzì glasul lui și celelalte» nu se unesc cu cele de mai sus, adecă cu: «să ne temem dar» ci cu celelalte.

16. Că oare-cari auzindu-l, l'au amărît[1]).

Oare-cari din Evreii cei împetriți cu inima, zice, și nesupuși, auzind făgăduința ce o a zis Dumnezeu, că voiu dà vouă pământul Hananeilor, adecă Ierusalimul, nu au crezut și au amărît pre Dumnezeu pentru necredința lor, alăturând frica și mărimea trupurilor uriașilor celor din pământul Hanaan; că așa a zis Domnul către dânșii: «Eu sânt Domnul Dumnezeul vostru, carele v'am scos din pământul Eghipetului, ca să dau vouă pământul Hanaan, spre a fi Dumnezeu al vostru» (Levit. XXV, 38). Deci vedeți, zice, și voi frații mei hristiani, nu cumva să nu credeți făgăduințele ce au dat vouă Christos, pentru ca să moșteniți împărăția cerurilor; fiindcă nimic vă veți folosì numai auzind Evanghelia lui Christos, de nu și veți crede și nu veți rămânea în credință, precum nici pre Evreii acei nesupuși i-au folosit singură auzirea făgăduințelor lui Dumnezeu și mai ales pentru aceasta au perit, pentrucă n'au crezut cuvintele lui Dumnezeu.

Ci nu toți cei ce au eșit din Eghipet prin Moisi[2]).

[1]) Insemnează că Teodorit voește zicerea „oare-care" să se cetiască cu chip întrebător; că zice așa: „Cea întâi să se cetească cu chip întrebător (adecă aceasta: „Căci cari auzind, au amărît?); iar cea a doua (adecă aceasta: ci nu toți cei ce au eșit din Eghipet prin Moisi) nu hotărîtor, ci cu chip fățarnic (figurat), că așa formălueşte pre cele de aicea ca afară de Halev al lui Iefoni și de Isus al lui Navi, șease-sute de mii s'au stricat: că pre aceștia i-a zis, că i-a scos din Eghipet. Lipsește însă aicea aceasta: că pre Dumnezeu l'au amărît.

[2]) Aicea lipsește și trebue a se înțelege din afară: „au amărît", adecă ci nu toți câți au eșit din Eghipet au amărit pre Dumnezeu.

Toți, zice, câți au eșit din Eghipet, nu au amărît pre Dumnezeu, de vreme ce Halev și Isus a lui Navi nu s'au arătat necredincioși și pentru aceasta s'au norocit de făgăduințele lui Dumnezeu și au intrat în pământul Ierusalimului, precum am zis mai sus, și vezi la cap. XIV al Numerilor.

17. Și asupra cărora s'a mâniat patruzeci de ani? Au nu asupra acelora ce au păcătuit? ale cărora oasele au căzut în pustie.

Apostolul face cuvântul acesta întrebătoresc pentru ca să fie mai vederat și mai neîmpotrivit lucru; pentru ca cele întrebătorește întru lucrurile cele mărturisite mai de multe ori se pun; către care, zice el, s'a arătat Dumnezeu cu urâciune și cu îngreuere, decât către cei ce au păcătuit? Propune însă și certarea acelora, ce nu au crezut și zice că au căzut oasele lor în pustie, precum împreună cu îngrozire a zis Dumnezeu: «Viu sânt eu, zice Domnul.... In pustiul acesta vor cădeà oasele voastre» (Num. XIV, 29), adecă vor cădeà oasele cele mari ale brațurilor voastre în pustie. Din partea oaselor însă a arătat pre totul trupurilor lor, adecă că vor cădeà trupurile lor și vor murì în pustie.

18. Și cărora s'au jurat a nu intrà în odihna sa? decât celor nesupuși.

19. Și vedem că nu au putut a intrà pentru necredință.

Mai sus a zis dumnezeescul Apostol, că au păcătuit Evreii; iar acum zice că s'au arătat și necredincioși și nesupuși. Deci se vede că Pavel arată ghicitorește hristianilor acestor din Evrei, cum că împreună cu împuținarea de suflet și cu necredința, ce aveau aceia, cădeau și întru alte păcate mulți dintre dânșii. Deci vedem, cum că, câți nu s'au supus, zice, că nu au intrat în pământul făgăduinței, adecă înaintea ochilor noștri se află vederat și mărturisit canonul lor și certarea.

CAP. IV.

1. Deci să ne temem, ca nu cumva rămâind făgăduința de a intrà întru odihnă.

Aicea s'a făcut încheerea chipului celui săritor de mai sus, adecă a zicerei: «Când se zice astăzi, de veți auzì glasul lui» și celelalte. Să ne temem noi hristianii, nu cumva să urmeze

aceastași cercetare și nouă și să nu ne învrednicim a intră
întru făgăduința Domnului, adecă în Ierusalimul cel de sus, iar
deci acesta s'a pus pentru a se face poftorire a cuvântului ce-
lui ce se pune în mijloc spre mai multă înțelegere a cetitori-
lor, căci dupre alt chip este de prisos.

Să se pare cineva că s'a lipsit.

Adecă să ne temem noi hristianii nu cumva să se lipsiască
vre unul dintre noi și să rămâe de a nu intră odihna aceasta
făgăduită de Domnul; pentru a face cuvântul mai blând însă
și mai neîngreuetor și lesne de priimit, nu a zis ca să nu se
lipsiască cineva, ci ca să nu i se pară, că s'a lipsit și că a
rămas de nu a intrat în dumnezeiasca odihna aceea.

2. Că și nouă ni s'a binevestit, ca și acelora, ci nu
i-au folosit cuvântul auzului pre aceia.

Și nouă hristianilor, zice, ni s'a binevestit despre bunătățile
ce vor să fie ale Ierusalimului celui de sus, precum și Evreilor
acelor vechi; ci nouă cu adevărul, iar acelora cu închipuire,
despre Ierusalimul cel simțit. Insă aceasta prost nu va folosi
nouă, de nu vom crede cu adeverire și de nu vom lepădà toată
împuținarea de suflet din inima noastră; precum nici pre E-
vreii cei vechi i-au folosit singur auzul făgăduințelor lui Dum-
nezeu. Vezi însă, o cetitorule, că Pavel la noi hristianii lucrul
l'a numit bunavestire, fiindcă bunavestire (adecă Evanghelia)
hristianilor este făgăduință adevăratelor bunătăți și care se dau
ca pentru biruință și ispravă; iar la Evrei au numit lucrul nu-
mai cuvânt de auzire.

Nemestecându-se cu credință celor ce au ascultat.

Adecă, fiindcă nu s'au unit din Evreii aceia, nici s'au con-
glăsuit prin credință cu cei ce au ascultat, ci s'au osebit de
aceia; nu a zis însă: neconglăsuindu-se, ci a zis minunat «*ne-
mestecându-se*», ca cu zicerea aceasta s'arate pre unirea cea
desăvârșit; iar că *au ascultat* numește aicea pre cei ce au cre-
zut, fiindcă aceștia ce au crezut se pot cu adevărat a se zice,
că au ascultat[1]). Iar fericitul Ioan Hrisostom, *că cei ce nu s'au
amestecat* au înțeles pre cei de pre lângă Halev și Isus al lui

[1]) Iar Fotie pre acei ce au ascultat îi înțelege a fi cei de pre lângă Isus al lui Navi și pre lângă Halev. Deci nu a folosit cuvântul auzului pre aceia, fiindcă nu au fost uniți cu credința adecă prin credință, cu cei ce au ascultat și au crezut, adecă cu Isus al lui Navi și cu Halev, căci de ar fi crezut aceia ca și aceștia, s'ar fi făcut una, fiindcă i-ar fi lipit impreună și i-ar fi unit credința.

Navi; că și aceștia au rămas nerebeluindu-se și nu s'au a-
mestecat, nici împreună au stătut, nici împreună s'au stricat cu
ceilalți, ce s'au revoltarisit și cu cari au fost toți de o soco-
teală cu cei ce nu au crezut. Cari însă au fost aceștia ce nu
au crezut? Aceia adecă, cari au auzit făgăduința lui Dumnezeu,
că are să le deà pământul Hananeilor și nu s'au folosit de auz,
pentrucă nu au crezut și necrezând au cârtit și pentru aceasta
în pământul făgăduinței nu s'au învrednicit a intrà. Aceasta
însă o a zis sf. Ioan dupre înțelepciunea cea mare și adâncă
a sa; mie însă nevrednicului, nu mi s'a (dat) să înțeleg cum
o a zis aceasta[1]).

3. Că vom intrà intru odihnă cei ce am crezut, pre-
cum a zis că m'am jurat întru mânia mea de vor intrà
întru odihna mea.

De unde este arătat, zice, cum că vom intrà întru odihna
Domnului, noi hristianii, cei ce am crezut; din cuvântul ce a
zis Dumnezeu, că nu vor intrà întru odihna mea, cei ce nu au
crezut; căci dimpotrivă aceasta se înțelege. Și precum celor ce
nu au crezut li s'au dat certare pentru necredința lor, a nu
intrà întru odihna Domnului, așa dimpotrivă noi cei ce am cre-
zut vom luà răsplătire și plată a credinței noastre a intrà în-
tru odihna Domnului.

Și măcar că lucrurile dela întemeiarea lumei erau fă-
cute.

4. Că a zis oare unde despre ziua a șeaptea așa: «Și
s'a odihnit Dumnezeu în ziua a șeaptea de toate lucru-
rile sale» (Fac. II, 2).

5. Și întru aceasta iarăși: «De vor intrà întru odihna
mea» (Psalm. XCV, 11).

Acest cuvânt al Apostolului se pare adecă a fi fără urmare,
însă nu e așa. Deci zice Apostolul aceasta, cum că nu poate
cineva a zice, cum că David aicea vorovește pentru odihna
Sâmbetei; căci cum ar zice pentru aceasta, care din vechi s'a
făcut când a luat lumea alcătuirea sa dintru început? Deci a-
rătat e că David vorovește aicea despre o altă oare-care o-

[1]) Nu cumva poate este și mai drept, precum întru alte izvoade se află, adecă cuvântul auzului nu i-a folosit pre aceia, fiindcă cuvântul nu a fost împreună dres și unit prin credință cu cei ce l'au ascultat; că numai până la urechile lor a ajuns, iar la inima lor nu a intrat, nici s'a unit cu sufletul lor pentru necredință.

dihnă, adecă despre intrarea în ceruri; pentru aceasta și cu timp viitor zice, că «vor intrà», fiindcă erau oare-cari după acestea să intre întru odihna aceasta; și precum Sâmbăta se zice adecă odihnă la dumnezeiasca Scriptură și nimic opriă numele acesta, ca și intrarea în pământul făgăduinței să se numească după aceea odihnă; așa asemenea nici acum oprește ceva de a se numi iarăși odihnă, intrarea ceea ce va să fie în împărăția cerurilor, întru care nu vor intrà cei ce nu cred în Christos.

6. Deci de vreme ce rămâne oare-cari a intrà întru aceasta, și acei cărora li s'a binevestit nu au intrat pentru necredință,

7. Iarăși hotărăște oare-care zi, *astăzi*, prin David, zicând după atâția ani precum s'a zis: «Astăzi de veți auzi glasul lui să nu învârtoșați inimile voastre».

8. Că de i-ar fi odihnit pre dânșii Iisus, nu ar fi grăit despre altă zi în urmă.

Cu toate cuvintele acestea Apostolul se sârguește să arate cum că Isus al lui Navi nu a putut să bage pre fiii lui Israil în odihna aceasta, despre care vorovește aicea David și zice iarăși după atâția mulți ani: «Nu vă învârtoșați inimile voastre, ca strămoșii voștri, cari pentru necredința lor nu au intrat în odihnă». Pentru aceasta cu aceste cuvinte Apostolul ne dă nouă să înțelegem dimpotrivă, cum că de vom crede, vom intrà întru odihna aceasta. Drept aceea arătat este că odihna aceasta va să fie și ne așteaptă pre noi; fiindcă pentru odihna cea din Ierusalim nu făgăduià David; pentrucă în vremea lui David ludeii aveau Ierusalimul și toată Palestina; ci nici pentru ziua a șeaptea nu zice, de odihna Sâmbetei, fiindcă aceasta erà trecută și s'a făcut dela întemeiarea lumei. Deci alta a treia odihnă este împărăția cerurilor, întru care introduce pre oameni adevăratul Iisus Christos și credința cea întru Iisus Christos.

9. Drept aceea s'a lăsat sabatism norodului lui Dumnezeu.

Nu a zis odihnă, ci sabatism, nume evreesc puind, întru care se bucurau Evreii și se împătimeau. Sabatism însă numește pre împărăția cerurilor; pentrucă precum în ziua Sâmbetei porunceà Legea să se depărteze Evreii de toate lucrurile cele trupești și pătimitoare și singure acelea lucruri să le facă preoții, câte erau spre slujba lui Dumnezeu și câte folosiau pre

suflet; așa și atunci întru împărăția cerurilor toate vor fi duhovnicești și dumnezeești și nici un lucru va fi trupesc sau ostenicios și supărător. Drept aceea a zis Isaia: «De unde departe este durerea și scârba și suspinarea» (Cap. LI, 15)[1]. Ascultă însă și ce zice mai jos Pavel:

10. Că cela ce va intrà întru odihna lui și acela s'a odihnì despre toate lucrurile sale, precum și Dumnezeu despre ale sale.

Aicea tâlmăcește dumnezeescul Apostol, pentruce a numit pre odihna cea de acest-fel sabatism; pentrucă zice și noi întru odihna împărăției lui Dumnezeu intrând, încetăm, adecă ne odihnim despre toate lucrările noastre, precum a încetat și s'a odihnit Dumnezeu de toate lucrurile sale cele de nevoe spre alcătuirea lumei, numind *sabat* adecă încetare sau odihnă pre ziua întru care a încetat despre acelea; căci în viața aceasta multă osteneală și nevoință se află drepților și pentru celelalte supărătoare împrejurări ale vieței acestia; iar mai ales pentru sudorile virtuței sau ale faptei bune; iar acolo întru împărăția cerurilor nu va fi lucrare nici pentru moraliceasca fapta bună, ci va fi numai teorie și îndulcire nesățioasă de Dumnezeu. Deci ceia ce doriau s'audă credincioșii cei din Evrei, cum că se vor slobozì adecă de ostenele și de trude și de ispitele vieței acesteia, aceasta a spus lor Apostolul pentru ca să-i mângâe[2].

11. Deci să ne sârguim, să intrăm în odihna aceea.

---

[1]) Norod însă al lui Dumnezeu numește Pavel pre cei credincioși, dupre Icumenie și dupre Fotie, ce zic: „Odihna aceasta este afierosită norodului lui Dumnezeu; iar norod al lui Dumnezeu este cei ce cred într'insul și păzesc poruncile lui".

[2]) Iar sf. Calist cel cu mintea înnaltă și prea teoretic anagoghicește și înnalt tâlcuește zicerea aceasta a Apostolului zicând: „A încetat (adecă s'a odihnit) Dumnezeu despre toate lucrurile, care a început a face, ci dupre împlinirea cea în cuvânt și întru duhul acelor ce s'au făcut; cu asemenea chip și mintea cea dumnezeesc îmbunătățită încetează despre toate lucrurile sale, care a început a le face din început spre împlinirea lumei ceii gândite dupre fapta bună; ci după ce mai socotește și oarecum mai cercetează cu cuvântul lui Dumnezeu și duhul cel făcător de viață împreună pre toată lumea și pre cele gândite, ce sânt într'insa îndestul, și dela acestea iarăși mai suindu-se cu cuvântul și cu duhul la cele de către oare-cari zise metafizicește și se înduplecă la tainicile teorii cele simple și slobode ale teologhiei, ca atuncea întru încetare, mai multă odihnă și pace dobândește în adevărul cel gândit și dar se îndumnezeește întru lumina cunoștinței și întru împărtășirea duhului celui făcător de viață întru Christos Iisus, Domnul nostru" (Cap. LXXIV; în filocalie).

Fiindcă prin cuvântul acesta a dovedit Apostolul că este și a treia odihnă, împărăția cerurilor adecă, îndeamnă apoi pre credincioșii cei din Evrei să intre întru aceasta. Și bine a zis ca să ne sârguim, fiindcă singura credința aceasta de sinești nu este îndestulă a băgà pre om întru odihna aceea, de nu va fi întovărășită impreună cu credința și viața cea îmbunătățită și sârguința și osârdia cea prin lucrări.

Ca să nu cadă cineva întru aceeași pildă a nesupunerei. Să ne sârguim, zice, o fraților, să intrăm întru odihna cea a treia, ca să nu cadă cineva din aceia, dupre aceeași pildă a Israiltenilor, adecă asemenea precum a căzut din odihna cea simțită a Ierusalimului nesupușii Evrei: căci precum aceia, după ce au trecut partea cea mai multă de cale și au pătimit rău în pustie, au căzut însă pentru necredința lor și nu s'au învrednicit a intrà în pământul făgăduinței. Așa, zice, și voi vedeți și luați aminte bine, nu cumva după atâta nevoință ce ați petrecut pentru credința lui Christos să cădeți în odihna împărăției cerurilor, pentrucă nu v'ați nevoit până în sfârșit, fiindcă aceasta e chiar a cădeà cineva, adecă a nu se nevoì până în sfârșit[1]).

12. Că viu este cuvântul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decât toată sabia cea cu două ascuțișuri.

Precum, zice, pre Evreii cei nesupuși nu i-au perdut nici răsboi nici sabie ci cuvântul lui Dumnezeu; de vreme ce ei de sinești cădeau și periau dupre dumnezeiasca mânie, fără de a-i răsboì și de a-i stricà cineva din afară, așa se va face și nouă acum hristianilor; pentrucă însuși cuvântul lui Dumnezeu cel ce a pedepsit pre aceia, ne va pedepsì și pre noi; că viu este totdeuna și nu se stinge. Insă și dupre alt chip a zis că *e viu*, ca nu auzind tu cuvânt să socotești că este oare-care cuvânt grăitor și neînființat și care se revarsă în aer. Pentru aceasta zice, că cuvântul lui Dumnezeu acesta este viu și înființat și lucrătoresc și asupra căruia suflet va cădeà îi va pricinui cumplite rane. Vezi însă, o cetitorule, compogorârea ce o întrebuințează Apostolul, căci despre cuvântul lui Dumnezeu vorovind, pomenește sabie și tăere lucruri obișnuite la noi și omenești pentru ca să arate din acestea covârșirea puterei lui Dumnezeu.

[1]) Fiindcă dupre Teodorit: „Cela ce viază cu trândăvire și nu dorește a dobândi bunătățile cele făgăduite va fi vinovat osândirei a nesupușilor acelora".

Și străbătând până la despărțirea sufletului și a duhului. Infricoșat lucru zice aicea sf. Apostol, că arată sau că cuvântul lui Dumnezeu desparte pre duhul de suflet și lasă pre suflet pustiu de Darul Duhului și de sfințenia pre care Domnul în Evanghelie o a numit în două tăere: «Că va venì, zice, domnul robului aceluia în ziua întru care nu așteaptă și în ciasul întru carele nu-l știe și îl va tăià pre el în două și partea lui cu fățarnicii o va pune» (Mat. XXIV, 50)[1]); că precum un împărat când greșește vre un cinovnic, mai întâi îi ià brâul cel împărătesc și dregătoria ce o are și atuncea îl pedepsește, așa și când greșește omul și nu se pocăește, mai întâi ià Dumnezeu dela dânsul pre Darul Duhului Sfânt, ce i l'a dat și apoi îl muncește; sau arată Apostolul cum că cuvântul lui Dumnezeu străbate până și la duhurile cele netrupești și nematerialnice[2]). Iar unii așa au înțeles zicerea aceasta, însă nu uniți

[1]) Despre această tăere în două zice Mar. Vasilie: „Tăere în două este, precum am zis, înstrăinarea cea desăvârșit a sufletului de către Sfântul Duh. Că acum deși nu s'a mestecat cu cei nevrednici, dar însă se pare oare-cum a fi de față pre lângă cei ce o dată s'au pecetluit, așteptând mântuirea lor cea de întoarcere; iar atuncea desăvârșit se va tăià darul sufletului celui spurcat: pentru aceasta „Nu este în iad cela ce mărturisește, nici întru moarte cela ce pomenește pre Dumnezeu, ne mai fiind de față duhul ajutorului" (Cap. XVI despre Sfântul Duh).

[2]) Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim, duh numește întru carele sânt zidite simțirile, adecă duhul acela prin carele lucrează simțirile; iar duhul acesta ca un prea curat și prea subțire, mijlocește între grosimea trupului și între nematerialnicia sufletului și prin aceasta sufletul se unește cu trupul și lucrează în viața aceasta. Și se numește duh sufletesc și de viață și în chip de ou și umezeală vânoasă de către teologi și de către fizici și metafizici: deci cuvântul lui Dumnezeu e atât de lucrătoresc și prea simplu, în cât străbate printre sufletul și printre duhul acesta și le desparte pre acestea atât de firește unite, iar Areopag. Dionisie tălcuind zicerea aceasta a Apostolului zice: „Mic insă adecă (oarece) subțire se zice la Dumnezeu lucrul cel ce covârșește toată mărimea și îndelungarea și cel ce incape fără oprire prin toate, deși este acel mic pricinuitor începătoresc a tuturor, că nimic vei aflà neîmpărtășit de ideea acelui mic. Așa dar se cuvine a se luà la Dumnezeul micul, ca unul ce este preste toate și prin toate fără oprire incape și lucrează și străbate până la despărțirea sufletului și a duhului și a încheeturilor și a măduhilor și este judecător al gândurilor și al înțelegerilor inimei, iar mai ales al tuturor estimelor, că nu este făptură nevăzută înaintea acestuia" (Cap. IX, despre dumnezeeștile numiri).

In tălcuitorul sf. Dionisie, purtătorul de Dumnezeu Maxim, tălcuind zicerea sfântului acestuia, zice: covârșitoarea străbatere a incăperei lui Dumnezeu și asupra celor fără de trupuri se arată; că a străbate până la despărțirea sufletului și a duhului aceasta vădește cum că și insuși

cu scoposul Apostolului, precum mi se pare mie. Deci zic a-
ceștia, cum că cuvântul lui Dumnezeu intrând în suflet, des-
părțește și împărțește părțile sufletului și îl face pre el priimi-
tor și incăpător de cunoștința tainelor sale; căci precum sabia
spintecând și despărțind partea aceea a trupului, care o lo-
vește și străbate și intră inlăuntru în trup; așa și cuvântul lui
Dumnezeu, de nu va spintecă și nu va despărți părțile su-
fletului cele unite, nu poate să intre și să străbată inlăuntru
intr'insul[1]).

Și a încheeturilor și a măduhilor.

Pentru ca să nu audă credincioșii cei din Evrei pre singure
părțile sufletului cele gândite (pre care le-au zis mai sus) și
să se leneviască fiindcă pedeapsa acelora este nearătată și ne-
văzută, pentru aceasta pune aicea Pavel și pre părțile trupu-
lui, pentru ca să simtă mai mult; fiindcă lucrurile cele arătate
și simțite acelea mai mult lovesc și inspăimântează pre om.

Și judecător al gândurilor și al înțelegerilor inimei.

Cu aceste cuvinte arată Apostolul pre dumnezeirea lui Dum-
nezeu Cuvântului; fiindcă lucru al singur lui Dumnezeu este
însușit de a judecă, adecă de a cercetă și a ști gândurile ini-
milor; «că cela ce cercetează, zice David, inimile și rărunchii
cu dreptate, Dumnezeu este» (Ps. VII, stih 10). Și Solomon,
fiiul lui, a zis: «Tu numai singur știi inima tuturor» (III Im-
părăț. VIII, 34)[2]).

---

neintruparea sufletului și cea în chip de gând poate a se despărți de
către Dumnezeu, pentrucă și gândurile Dumnezeu le înțelege, pre care
mintea mișcându-se și lucrând le gândește, că și prin cea atât de ne-
trupească și nedespărțire (căci ce e între minte și între gândire?); Dum-
nezeu încape printre acestea, precum s'a zis: „Tu ai înțeles gândurile
mele de departe"; ci și printre suflet și printre duh, adecă intru care a-
vem intărite simțirile noastre, și prin care sufletul simte pre cele simțite
(și prin care avem gândirea chibzuirilor), Dumnezeu și printre acestea
încape. Pre acest duh însă înțelepții Elinilor îl numesc putere și oare-cum
al doilea suflet simțitoresc al sufletului. Deci acest suflet simțitoresc este
cel până în măduhe și prin vine și încheeturi și în oase și în tot tru-
pul locuind.

[1]) Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim așa tălcuește zicerea aceasta:
„Despărțirea sufletului și a duhului zice pre osebirea virtuților celor din
fire, ale cărora cuvinte firește le avem, și ale celor din duh, pre ale că-
rora dar dupre hărăzire îl priimim; că pre osebirea acestora cu bună
judecată o face cuvântul judecând" (Cap. LXXII din a cincia sută din
cele teologhicești).

[2]) Iar dumnezeescul Maxim așa tălcuește: „Gândurile și înțelegerile,
de care cuvântul este desluș itor, zice, sânt atârnările sufletului, atât că-

13. Și nu este făptură nearătată inaintea lui.

Dumnezeu Cuvântul, zice, nu numai cearcă și cercetează
cuvintele oamenilor, ci și anghelii de a'i zice și arhanghelii și
heruvim și serafim, toate sânt arătate inaintea lui și nici o
făptură este care poate a se ascunde de ochiul lui, cel a toate
văzător[1]).

Și toate sânt goale și despoiate inaintea ochilor lui.

Apostolul ca s'arate mai curat, cum că toate sânt goale și
arătate inaintea lui Dumnezeu Cuvântului, a intrebuințat o zi-
cere dela metaforaua oilor acelora, ce se despoae; căci pre-
cum oile, după ce se despoae, adecă după ce priimesc cuțitul
în grumazul lor și se junghie și după ce le scoate pelea, toate
cele dinlăuntru li se arată; așa și lui Dumnezeu Cuvântului
toate-i sânt prea arătate. Unii însă această zicere o au înțeles
că sânt oile cele spânzurate de grumaz, sau mai bine a zice
cele spânzurate și cari au grumazul în jos; iar alții iar deszugru-
mătățite au zis pre cele plecate în jos, cu grumazul plecat,
fiindcă nu pot toate făpturile a se uită și a vedeà fără clătire
slava Domnului Dumnezeului nostru; tu însă, o cetitorule, înțe-
legerea cea dintâi priimește-o[2]).

---

tre dumnezeeștile cuvinte și către cugetări și către insuși pricinile atâr-
nărilor adecă, că gândirea pornește pre pomenirea a căreea insușire este
atârnarea; iar înțelegerea socotește mărginire, carea haractirisește pri-
cina" (Cap. LXXIII din suta a cincia a celor teolog.). Și iarăși zice:
„Gândirile adecă atârnările cele dupre adânc, nearătate la cele zise și
înțelegerile inimilor, adecă pricinile acestora, cele nearătate dupre suflet"
(Suta CCI, tij).

[1]) Iar dumnezeescul Maxim așa tălcuește: „Căruia nu este vre o zi-
dire nearătată intru noi, cărora ni se pare că îi sânt ascunse; ci toate
îi sânt goale și înțelese; ci nici ceea ce are să se facă de noi și care
au să se gândiască" (Cap. CCI din aceeași sută din teolog.).

[2]) Iar Teodorit așa tălcuește zicerea desgrumătățite sau despoiate zi-
când: „Iar zicerea dezgrumătățite sau despoiate ochilor lui din metafo-
raua vitelor celor ce se jertfesc o a pus, care desăvârșit fără de glas
zac, junghierea luându-le viața și impreună cu viața și glasul. Așa, zice,
și noi când ne vom judecă intru a doua venire, vom vedeà toate ne-
legiuitele și păgânești fapte, care le-am făcut; și pe când avem să
priimim dela Dumnezeu hotărârea muncirei noastre, cunoscând că aceasta
este dreaptă și cu drept cuvânt. Acestea însă, zice, le-a scris dumne-
zeescul Apostol, nu numai pentru credincioșii din Evrei ai vremei aceiia,
ci și pentru toți noi hristianii. Pentru aceasta se cuvine totdeuna a ne
aduce aminte și a provedeà înfricoșatul județul acela al lui Dumnezeu
și a ne cutremură și a ne înfricoșà de el și păzind cu deadinsul po-
runcile Domnului, să așteptăm odihna aceea, ce o făgăduește nouă
Dumnezeu. Iar cum că toate sânt cunoscute și goale lui Dumnezeu, a

Către carele este nouă cuvântul.

Către insuşi Dumnezeu Cuvântul avem să dăm răspundere pentru faptele ce am făcut. Vezi hristiane, unde a suit Apostolul lucrul, că de vreme ce mai sus a zis, cum că dupre aceeaşi pildă a nesupuşilor acelora Evrei, vom cădea şi noi din odihnă, pentru ca să nu socoteşti, tu cetitorul, cum că noi hristianii avem să luăm aceeaşi muncă cu Israilteni; pentru aceasta aicea arată Apostolul cum că noi vom luă şi vom pătimi mai înfricoşate munciri decât aceia.

14. Deci având Arhiereu mare, care a străbătut cerurile, pre Iisus Fiiul lui Dumnezeu.

Ca cum ar întrebă cineva pre Apostolul şi ar zice: Cum, o fericite Pavle, şi cu ce chip putem a nu cădea din odihna cea din ceruri şi a nu ne impuţină cu sufletul? Sfătueşte-ne şi învaţă-ne. Pentru aceasta răspunde Apostolul şi zice aicea: Că îndestule sânt şi pildele cele mai înainte zise ale Evreilor celor nesupuşi, ca să ne înţelepţiască cu frica şi să ne facă mai siguri. Insă pre lângă acelea avem şi Arhiereu, carele poate a ne ajută şi a ne mântui, numai de vom ţineà mărturisirea şi credinţa; fiindcă Arhiereul nostru nu este mic şi ori cum s'ar întâmplà, ci este mare şi puternic şi nu acest-fel, precum a fost Moisi; că Moisi cu adevărat nici insuşi a intrat în odihna Ierusalimului, nici pre israilteneşcul norod l'a introdus intr'insul; iar Christos Arhiereul nostru a străbătut cerurile şi acum şeade impreună cu Tatăl şi poate a ne dà şi nouà intrarea în ceruri şi a ne face moştenitori ai făgăduitei odihne.

Să ţinem mărturisirea.

Nu dă Pavel pre toată lucrarea mântuirei noastre la Arhiereul Christos, ci cere şi pre a noastră lucrare; căci poate Christos a ne introduce în odihna cea din ceruri, dar insă şi noi

arătat dumnezeescul Avgustin zicând: „Cine din oameni va aveà atâta mare înţelepciune, cu care Dumnezeu cunoaşte pre toate? In cât nici cele ce se zic viitoare, în cât toate a le aşteptà ca să vie, ci şi cele trecute şi cele ce vor să fie impreună cu cele de faţă sânt inaintea aceştia" (Cartea XV despre sf. Treime). La aceasta se potriveşte şi zicerea aceea a lui Iov: „Gol este iadul inaintea lui şi nu este îngrădire peirei" (Iov XXVI, 6). Care tâlcuindu-o Olimbiador zice, că înaintea lui gol este neluminatul şi intunecatul iad şi megieşita iadului peire, adecă moartea nu are ascundere; că nu e făptură nearătată inaintea lui... S'au zis insă şi în Pilde că: „Iadul şi peirea arătate sânt Domnului" (Cap. XV, 12). Că nu s'a ascuns de el, nici locul intru care sufletele se fineau mai inainte de venirea sa, nici cei ce se socotiau că au perit pentru stricăciunea şi moartea".

de ne vom arătà vrednici de odihna aceea. Dar care mărturisire zice aicea să ţinem? Pre mărturisirea adecă cum că este inviere, cum că este răsplătirea faptelor, cum că este în ceruri nenumărate bunătăţi gătite pentru cei drepţi, cum că Christos este Dumnezeu şi altele asemenea. Aceastà mărturisire, să o ţinem, zice, cu statornicie şi să nu o lăsăm să se alunece şi să fugă din inima şi din gura noastră, ci precum la inceput, când ne-am botezat, o am mărturisit pre ea, aşa şi până în sfârşit să o ţinem cu adeverire şi toate cele înfricoşate vor perì dela noi.

15. Că nu avem arhiereu, carele nu poate a compătimì cu neputinţele noastre.

Fiindcă Pavel indeamnă pre hristianii cei din Evrei să steà statornici în credinţă şi să nădăjduiască în Dumnezeu, pentru aceasta face cuvântul său vrednic de crezare şi zice, cum că Arhiereului nostru nu-i sânt necunoscute neputinţele şi metehnele noastre, precum celorlalţi arhierei, cari nu ştiu nici ce lucru este necazul, pentru aceasta nici osârdnici spre a ajutà pre cei ce se necăjesc. Iar Arhiereul nostru toate neputinţele şi patimile firei, ca un om mai inainte le-a cercat şi după ce le-a cercat atuncea s'a suit în ceruri, pentru ca să poată a compătimì şi cu neputinţele noastre[1]).

Ci ispitit întru toate dupre asemănare fără de păcat.

Toate, zice, le-a cercat şi le-a suferit Arhiereul nostru Iisus Christos, adecă şi gonit a fost şi a flămânzit şi a ostenit şi scuipit a fost şi s'a clevetit şi a pătimit şi în sfârşit s'a răstignit. Şi toate acestea le-a suferit dupre asemănarea noastră; adecă asemenea precum suferim şi noi ceilalţi oameni; le-a suferit insă afară de tot păcatul; pentrucă el nici ca cum a făcut păcat, nici când le pătimià acestea a zis vre un cuvânt sau a făcut vre o lucrare păcătoasă; să nu fie! Drept aceea, zice, şi voi hristianii puteţi să petreceţi intru necazurile voastre fără de păcat, de nu vă veţi mânia adecă, ci veţi mulţămì pentru dânsele Domnului[2]). Şi dar pentruce obosiţi şi sânteţi ca

[1]) Şi Teodorit incă zice, că Pavel a numit Arhiereu pre Domnul nostru: „Fiindcă a proadus jertfa cea pentru noi şi a ridicat păcatul lumei şi pentru aceasta şi *miel* s'a numit, că iată, zice, mielul lui Dumnezeu cel ce ridică păcatul lumei (Ioan I, 29). Şi arătat este şi celor foarte prigonitori că numirile acestea sânt omeneşti.

[2]) Teodorit insă aşa tâlcueşte zicerea: Cei ce au fost crezut în vremea aceea multe intreite invăluiri de ispită priimiau. Deci îi mângâe pre ei, invăţând că Arhiereul nostru, nu numai ca Dumnezeu ştie nepre ei, invăţând că Arhiereul nostru, nu numai ca Dumnezeu ştie ne-

niște slăbănogi, pentru împuținarea sufletului vostru? Oare-cari insă zicerea fără de păcat, o au înțeles așa; adecă cum că Christos, când pătimia patimile cele mai sus arătate, nu le pătimia pentru vre un canon și pedeapsă a greșalelor sale, fiindcă a fost fără păcat.

16. Deci să ne apropiem cu îndrăzneală la scaunul darului.

De vreme, zice, ce avem Arhiereu fără de păcat, carele a biruit lumea: «Că în lume, zice, necaz veți aveà, ci îndrăzniți; eu am biruit lumea» (Ioan XV, 33), datori sântem și noi hristianii ucenicii lui, a ne apropià la dânsul cu îndrăzneală, adecă fără să avem rea conștiință, sau a ne îndoì cât de puțin; ci să nădăjduim în Arhiereul nostru cel acest-fel iubitor de oameni; căci măcar deși noi avem păcate, dar insă el este fără de păcat și scaunul lui nu e scaun de judecată și de osândire, ci scaun de har și de milă. Drept aceea se cuvine a ne apropià la el, cu îndrăzneală, nădăjduind că are a ne dăruì nouă cererile, cele ce-i vom cere; că două scaune sânt ale lui Christos, unul adecă este scaun al darului, lângă care cei ce se apropie, iau cu dumnezeescul dar și izbăvirea și ertarea păcatelor lor; iar celalalt scaun al lui Christos, carele se va arătà întru a doua a sa venire, nu e scaun de har (fiindcă nimenea atuncea ià dar și ertarea a păcatelor lui), ci este scaun de judecată. Scaun insă numește aicea Pavel, ca tu cetitorul, auzind că Christos este Arhiereu să nu socotești că el stă, ci că șeade, căci măcar că Christos ca om se zice Arhiereu, pentru darul și compogorârea cea către noi, dar insă el ca Dumnezeu șeade pre scaun dumnezeesc și impărătesc, precum este scris: «Zis-a Domnul Domnului meu, șezi de-adreapta mea» (Psalm. CIX, 1).

Ca să luăm milă și har să aflăm spre ajutor la bună vreme.

De ne vom apropià acum, zice, la scaunul Arhiereului Christos, vom aflà milă și har, pentrucă în bună vreme ne apropiem la dânsul și în vreme cuviincioasă; că în vreme priincioasă, zice, te-am auzit pre tine și în zi de mântuire am ajutat ție (Is. XLIX, 8). Atuncea insă întru a doua venire de ne vom apropià la dânsul, nu vom aflà milă; fiindcă atuncea nu este scaun de dar, precum am zis, ci scaun de judecată; acum șeade Arhiereul nostru și im-

putința firei noastre; ci și ca om a luat cercare de pătimirile noastre, de singur păcatul rămâind neimpărtășit.

păratul Christos, pentru ca să dăruiască, atunci se va sculà pentru ca să judece: «Că scoală-te, zice, Dumnezeule judecând pământul» (Psalm. LXXXI, 8)[1]. Și iarăși: «Dreptate și judecată este gătirea scaunului tău» (Psalm. LXXXVIII, 14).

CAP. V.

1. Că tot arhiereul din oameni luându-se, pentru oameni se pune spre cele ce sânt către Dumnezeu.

Cu aceste cuvinte voește Apostolul să arate cum că Noul Testament este mult mai presus decât cel Vechiu și începe mai intâi a cumpănì pre amândouă preoțiile, adecă pre preoția preoților Legei cei Vechi și preoția lui Christos; și din această cumpănire arată, că preoția lui Christos are multă covârșire și osebire de preoția Legei Vechi; insă fiindcă de o camdată se păreà, că se impotrivește scoposului său, multe insușiri din cele ce sânt datoare a se aflà la preoți, care la Christos nu se află (căci Christos nici din seminția preoțească a lui Levi se trăgeà, nici a fost preot pre pământ, nici s'a hirotonisit de oameni și pentru ca să zic mai cuprinzător, nici chipul preoției lui Christos aveà vre o slavă trupească și fantazie, precum aveà chipul preoților celor vechi; precum să aibă clopoței și potcoave [tăblițe] și petrii scumpe și altele asemenea; ci cele ale preoției lui Christos a fost toate duhovnicești), fiindcă zic, că acestea se arătau că se impotrivesc scoposului Apostolului, pentru aceasta și el mai intâi numără acelea, care sânt obștești la Christos și la ceilalți arhierei. Apoi pune și acelea care singur Christos le are ale sale osebite de ale celorlalți; fiindcă atuncea se face covârșirea oare-cărui lucru cu adevărat

[1]) Zice insă și Hrisostom: „Aceasta și noi a o zice este bună vreme să ne apropiem cu îndrăzneală cerând; numai credință proaducându-i și toate le dă; acum este vremea dăruirei; nimenea pre sineși nu se deznădăjduiască; atunci e vremea deznădăjduirei, când se inchide cămara cea de nuntă, când va intrà impăratul să vadă pre cei ce șed; când vor dobândì sânurile patriarhului Avraam, cei ce au să se invredniceasca de dânsele; iar acum incă nu" (Vor. VII la aceasta). Iar Icumenie așa zice: „Acum cela ce se apropie ià milă și har; că în bună vreme este acum și indemânatecă apropierea și cererea ajutorirei, căci apropierea cea întru judecată pentru ajutorire este fără de vreme; că acolo nu va mai dà ajutorul în dar precum acum, ci cu judecată". Iar Teodorit așa tălcuește, zicând: „Că cei ce ne apropiem în viața aceasta și arătăm credința cea limpede și curată, în ziua judecății vom dobândì iubirea de oameni".

dupre cumpănire; sau a vre unei fețe, când aceasta întru altele adecă, se împărtășește cu lucrul ori cu fața cu care se cumpănește sau, se asemănează; iar întru altele covârșește pre acela. Deci a se luà[1]) dintre oameni arhiereul, aceasta este obștească și la Christos și la ceilalți arhierei; așijderea și a se pune arhiereul pentru oameni spre cele ce sânt către Dumnezeu, adecă a mijloci către Dumnezeu pentru oameni, și aceasta asemenea este însușire obștească și la Christos și la ceilalți arhierei.

Ca să producă daruri și jertfe pentru păcate.

Aicea tâlcuește Apostolul, ce lucru este a se pune arhiereul pentru oameni spre cele către Dumnezeu, cum că e adecă a îmblânzi pre Dumnezeu asupra păcatelor oamenilor și această însușire încă obștească este și la Christos și la ceilalți arhierei, însă nu desăvârșit; căci Christos pre sinești s'a adus lui Dumnezeu dar și jertfă; iar ceilalți arhierei proaduceau lui Dumnezeu alte lucruri, jertfe și daruri. Darul însă și jertfa dupre o amărunțită socotiala se osebesc una de alta; la dumnezeiasca Scriptură însă fără osebire se află, precum mai jos vei înțelege[2]).

2. Putând a pătimì măsurat cu cei ce nu cunosc și se amăgesc.

Arhiereul, zice, carele se ià dintre oameni pentru a mijloci către Dumnezeu, acela poate a pătimì măsurat, adecă a se conmăsurà și a compătimì și a se compogorì și a ertà celor ce din neștiință păcătuesc. Vezi însă, o cetitorule, cum că tot păcatul se naște din necunoștința și amăgirea minței; căci deși se pare cuiva că cunoaște răul, dar însă în vreme când îl face se întunecă și pentru aceasta pătimește de necunoștință și de

[1]) Icumenie însă pre zicerea „din oameni luându-o" tâlcuește cum că se înțelege în loc de: osebindu-se, adecă alegându-se; deci de oameni propuindu-se arhiereul iarăși pentru propuitorii oameni stă la cele ce sânt către Dumnezeu.

[2]) Vezi la cap. I al cărței leviticești, unde Moisi numește dar pre jertfa viteilor și a oilor și a caprelor și a paserilor și la cap. XXIII al aceleiași cărți leviticești pre jertfă de-aîndărăptul o numește dar; și la cap. II din alăturare, în locul uneia pune pre amândouă zicând: „Iar de va proaduce vre un suflet dar jertfă Domnului semidali (fărină aleasă de grâu) va fi darul lui" (stih 1). Și iarăși: „Iar de va proaduce dar jertfă îngrășată din Livan" (tij 4). Și iarăși: „Iar de va fi jertfa ta pe gratii (ardere de tot) darul tău semidalii se va face cu untdelemn" (tij 7). Vezi și tâlcuirea zicerei: „Tot arhiereul se pune spre a duce daruri și jertfe" (Evrei VIII, 3), care cuprinde mai pre larg despre acestea.

amăgire; căci se amăgește mintea lui de netezirea și îndulcirea poftei păcatului[1]).

Fiindcă și el este cuprins de neputință.

Cea mai simplă precum socotesc însă și mai adevărată tâlcuire a zicerei acestia este aceasta: că pentru aceasta măsurat pătimește și se compogoară arhiereul către cei ce nu știu și păcătuesc, fiindcă și insuși are neputință și este supus oarecărora păcate vrednice de ertare; drept aceea fiindcă știe măsura omenești neputințe dela sinești, se compogoară și iartă dupre aceasta se deosebește arhiereul de către norod, dupre a ertà celorlalți; fiindcă dupre celelalte, asemenea are neputință și el cu cei mulți.

3. Și pentru aceasta dator este precum pentru norod, asemenea și pentru sinești a proaduce pentru păcate.

Toate insușirile acestea ce le au ceialalți arhierei, nu le are și Christos, ci dupre acestea covârșaște pre ceilalți arhierei; fiindcă nici neputința păcatelor o a avut Domnul, nici pentru sinești a proadus lui Dumnezeu, ci numai pentru ceilalți oameni.

4. Și nu luișì cineva îșì ià cinstea, ci cel chemat de Dumnezeu.

Iată și altă insușire a arhiereului pune aicea Apostolul, care se află și la Christos, adecă a nu sărì asupră și a alergà insuși de sinești la preoție, ci a se chemà de Dumnezeu și așa a o priimì[2]); însă cuvintele acestea Apostolul ghicitorește le

[1]) Pentru aceasta avea dreptate auritul condeiu al dumnezeescului Ioan a scrie acestea: „Că nimica este așa fără de socoteală ca păcatul, nimic așa fără de minte și nebun și repede: pre toate le răstoarnă și le turbură și le perde ori unde ar sări: grozav este a vedea, înfricoșat și urît: și de l'ar zugrăvi pre el vre un zugrav, mi se pare că nu ar greși așa a-l plăzmui ca pre o muere cu chip de hiară, varvară, foc răsuflând, grozavă, neagră, în ce chip poeticii cei din afară zugrăvesc schilele, că cu nenumărate mâni se apucă de gândurile noastre și nevăzut năvălesc înlăuntru și pre toate le sfâșuesc, ca câinii cei ce mușcă pe furiș" (Vor. IX la cea către Corinteni).

[2]) Pentru aceasta și Dumnezeu pre nume cheamă pre cei ce erau să ieratefsească lui; că zice așa către Moisi: „Și tu adă către tine pre Aaron fratele tău și pre fiii lui și din fiii lui Israil a eratefsi mie Aaron și Nadav și Aviud și Eleazar și Itamar, fiii lui Aaron" (Eș. XXVIII, 1). Care tâlcuindu-o aceasta Chiril al Alexandriei zice așa: „Cei aleși anume se cheamă către sfințita lucrare, că nu îșì ià luișì cineva cinstea, ci cel chemat de Dumnezeu, dupre ceea ce este scris". Deci nimenea să nu vie de sinești îndemnat spre a preoți lui Dumnezeu, ci să aștepte che-

arată, cum că arhiereii cei de atunci ai Evreilor, de sineşi alergau şi săriau asupra arhieriei, cumpărându-o cu bani şi legea călcându-o.

Ca şi Aaron.

Căci şi Aaron dintru început de Dumnezeu fiind chemat prin Moisi, fratele său, aşa a luat preoţia, fără a cere el de sineşi vrednicia aceasta, precum este scris: «Şi tu adă înaintea ta pre Aaron, fratele tău» (Eş. XXVIII, 1). «Ci şi când a odrăslit toiagul lui Aaron» (Numer. XVII). S'a arătat că el a fost de Dumnezeu propus, adecă de Dumnezeu hirotonit; asemenea şi când a înghiţit pământul şi pre Core, şi pre Datan, şi pre Aviron, şi când a ars focul pre cei două sute cincizeci dintre fiii lui Levi, pre adunarea lui Core, pentrucă cereau să ierateţesească şi atuncea, zic, s'a arătat Aaron, că este hirotonit de Dumnezeu, precum acestea sânt scrise în cap. XVI al Numerilor.

5. Aşa şi Christos nu pre sineşi s'a slăvit a se face arhiereu, ci cela ce a grăit către el: «Fiiul meu eşti tu, eu astăzi te-am născut pre tine» (Psalm. II, 3)[1].

6. Precum şi întru altul zice: «Tu eşti preot în veac dupre rânduiala lui Melhisedec» (Ps. CIX, 4).

Ceea ce ziceà Christos la multe părţi ale Evangheliei, că eu nu am venit de sinemi, ci m'am trimis de către Tatăl: «Eu dela Dumnezeu am eşit şi am venit, că nici am venit de sinemi, ci acela m'a trimis» (Ioan VIII, 42). Aceea ce Christos o a zis, aceasta şi Pavel o arată aicea, că Christos s'a trimis de Dumnezeu şi nu s'a slăvit însuşi pre sineşi, spre a se face Arhiereu, ci Dumnezeu carele a grăit lui şi a zis: «Tu eşti Fiiul meu şi tu eşti preot în veac dupre rânduiala lui Melhisedec», acesta este carele l'a slăvit; că din afară se înţelege că «l'a slăvit». Deci fiindcă Aaron aveà multe semne simţite, cu care se cunoşteà că este arhiereu de Dumnezeu propus, precum am zis mai înainte; iar Christos nu aveà nici un semn simţit al arhieriei sale, ci şi cei ce s'au împotrivit lui şi l'au omorît, mai mult sporià întru acea vreme şi stăpâneà preste ceilalţi; pentru aceasta Pavel aicea arată un semn al arhieriei lui Christos mai mare, care le mărturiseşte pre Christos din prorocii, cum că este arhiereu de Dumnezeu propus, adecă hirotonit de

marea; că cel ce se apucă să răpiască, care nu are alegerile cele de sus, va priimi osânda lui Datan şi a lui Aviron.

[1]) Formă de lipsă este aicea, că lipseşte din afară aceasta: „L'a slăvit pre sineşi a se face arhiereu", precum zice şi Teofilact.

Dumnezeu. Se vede însă că este nepotrivită prorocia, ce o aduce aicea Pavel, din psalmul al doilea, adecă acesta: «Fiiul meu eşti tu, eu astăzi te-am născut pre tine», pentrucă pricina eră să dovedească Pavel, cum că Christos este arhiereu de Dumnezeu propus; iar această mărturie arată, că s'a născut dela Tatăl. Dar însă să ştii, o cetitorule, că prorocia aceasta este foarte potrivită; pentrucă a se naşte Christos dela Dumnezeu ca Dumnezeu, aceasta a fost o proformăluire şi de a se hirotoni de Dumnezeu ca un om[1]). Apoi şi aceasta încă socoteşte-o, că de vreme ce în Psalm CIX a zis Tatăl către Fiul: «Din pântece mai înainte de luceafăr te-am născut pre tine» (Psalm. CIX, 3). Şi apoi după puţin zice: «Tu eşti preot în veac, dupre rânduiala lui Melhisedec» (tij 4). Pentru aceasta a unit Pavel pre amândouă zicerile, celc ce în amândoi Psalmii se zic despre naştere, ca cum ar zice aşa: «Să nu socoteşti, o cetitorule, că pentru un altul oare-carele se zice aceasta: *tu eşti preot în veac,* ci pentru acela ce s'a născut mai înainte de luceafăr»; că acesta altul nu este fără numai acela carele în al doilea Psalm se zice, că astăzi s'a născut; căci şi zicerea «*mai înainte de luceafăr*» şi zicerea «*astăzi*», amândouă arată pre nevremuirea, şi cum că din început este Fiiul, de când e şi Tatăl; iar Psalmul II este arătat cum că tot se dă la Christos; deci şi zicerea «tu eşti preot în veac» la acestaş Christos se dă şi mai ales pentrucă Domnul Psalmul acest CIX l'a arătat pentru sineşi zicând către Iudei: «Dar cum David cu duhul Domn pre acesta îl numeşte, zicând: «Zis-a Domnul Domnului meu, şezi de-adreapta mea?» (Mat. XXII, 43). Spue dar Iudeii, carele alt arhiereu s'a făcut dupre rânduiala lui Melhisedec, afară de Christos? Au nu toţi preoţii au fost sub lege? Au nu păziau Sâmbetele? Au nu proaduc jertfe?

Deci prea vederat este, că acestea s'au zis pentru Christos,

[1]) Zicerea aceasta însă de se va înţelege despre naşterea lui Christos cea în vreme şi trupească, precum a tălcuit Mar. Atanasie şi Teodorit (Şi vezi la subtinsemnarea stih 6 al cap. I al aceştia), mai potrivită este la pricina aceasta a Apostolului: căci a binevoi Tatăl să se nască Fiiul său trupeşte, aceasta a fost progătire şi de a se hirotoni el şi arhiereu de către însuşi Tatăl. Am zis însă că Christos ca om s'a hirotonit, adecă arhiereu propus de Dumnezeu s'a făcut de către Dumnezeu Tatăl şi nu de către oameni, adecă de către arhiereii Evreilor; fiindcă aceasta nici întru o parte din Scriptură o a arătat dumnezeeştii Evangheliştii; iar istoria ceea ce o pomeneşte Suidas, care zice pre lângă celelalte şi că Christos s'a hirotonit dupre legea lui Moisi; aceasta zic, cei mai mulţi nu o priimesc.

fiindcă singur Christos a proadus proaducerea sa cu pâne și cu vin, ca și Melhisedec[1]). Dar pentruce a zis aceasta «în veac?» Pentrucă Christos încă și acum mijlocește și se roagă lui Dumnezeu și Părintelui pentru noi, cu trupul acela pre care l'a jertfit pre cruce pentru noi, adecă pre însuși patimile acelea ce le-a suferit Christos mai inainte pentru noi, pre acelea le

[1]) Se zice însă Christos arhiereu dupre rânduiala lui Melhisedec, căci dupre Mar. Athanasie, Melhisedec nu s'a uns cu un delemn sfințit, adecă cu mir spre a se face preot precum și Christos, căci acela a fost arhiereu al celor din neamuri, precum și Christos, căci el cu pâne și cu vin a blagoslovit pre Avraam. Se zice și Christos preot, dupre rânduiala lui Melhisedec, căci dupre Fotie Christos a proadus mai intâi jertfă fără de sânge, pâne adecă și vinul evharistiei, ca Melhisedec și apoi a proadus trupul său pre cruce. Și ca să zic preste tot cuprinzător, Melhisedec pentru opt pricini se zice că a fost închipuire a lui Christos, precum zice mult învățatul Gheorghie Coresie. I) Că Melhisedec eră împărat al dreptății, precum arată numele său. II) Că eră impărat al lui Salim, adecă al păcei. III) Că se ziceà fără tată și fără maică și fără genealogie. IV) Că a fost fără de ani fiindcă nu s'arată în Scriptură de câți ani eră și când s'a născut și când a murit. V) Că a fost preot, nu cu untdelemn uns ca Aaron, precum am prozis. VI) Cum că nu a avut moștenitori. VII) Aveà închipuirea lui Christos Melhisedec dupre blagoslovenia (cu care a blagoslovit pre Avraam) și i-a luat zeciuială; pentrucă precum arhiereul Melhisedec a fost mai mare decât Avraam, fiindcă și a blagoslovit pre Avraam și zeciuială dela dânsul a luat, așa și Christos este mai mare decât Aaron, carele Aaron încă aflându-se în rărunchii lui Avraam, fiindcă dintru acela se trage, negreșit și el s'a blagoslovit de către Melhisedec, când acesta a blagoslovit pre Avraam; și lui Melhisedec ca unui mai mare și acesta prin strămoșul său Avraam i-a dat zeciuială. VIII) Melhisedec a fost închipuire a lui Christos fiindcă proaduce jertfă lui Dumnezeu pâne și vin precum și Christos, de vreme ce ființa preoției din proaducere atârnă. Pe lângă aceste opt pricini insă să mai adăogim și alte trei, pentru care Melhisedec a fost închipuire a lui Christos dupre înțelept. Platon, Mitropolitul Moscvei, adecă a IX) Pentrucă Melhisedec nu se pogoria din seminția lui Levi, ca Aaron și ca ceilalți arhierei; X) Pentrucă precum Melhisedec nu arată Scriptura, că a săvârșit multe sfințite lucrări, ci una singură, așa și Christos numai singură sfințită lucrare săvârșind și proaducându-se pre sineși lui Dumnezeu jertfă, prin aceasta una singură a făcut desăvârșit sfinți pre cei ce cred într'insul; iar a XI) Că precum Melhisedec nu arată Scriptura, că a murit și dupre aceasta are preoția veșnică, așa și Christos veșnic rămânând, veșnic are și preoția și nu ca preoții Legei Vechi, carii muritori fiind, nu eră cu putință a rămâneà cu veșnicie și dupre urmare nu puteau să aibă preoția veșnică. Iar lângă acestea unsprăzece pricini adaogă și pre a douăsprăzecea, că precum Melhisedec a fost arhiereu al celor din neamuri, așa și Christos, precum mai sus a z's Mar. Atanasie, toate acestea zice și Apostolul intru această Epistolie deosebi câte una, una, precum vei vedeà, cetind aceasta; noi insă le-am adunat acestea aicea pentru scurtare, pentru lesnicioasa pomenire și pentru iubirea de învățătură a ta, o iubitule cetitorule.

propune și acum spre mijlocire pentru mântuirea noastră și cu acelea fără grăire grăește către Tatăl și ca cum ar zice acestea: O Părintele meu, iată patimile acestea, ce le-a pătimit iubitul tău Fiiu pentru oameni; milueşte-i dar pre ei pentru patimile acestea care eu am priimit a le pătimi. Sau se zice Christos arhiereu în veac, fiindcă proaducerea și liturghia ceea ce se face în toate zilele, ci și în viitorime se va face de preoții lui Dumnezeu, până în sfârșitul a toată lumea, pre insuși Christos acesta îl are și arhiereu și preot și jertfă, carele pre sineși se sfințește și se proaduce și se împarte și se dă; căci de câte ori se face proaducerea și liturghia aceasta, moartea Domnului se vestește, ceea ce o dată s'a făcut pre cruce. Vezi și tâlcuirea zicerei: «Carele și se roagă pentru noi» (Rom. VIII, 34).

7. Carele în zilele trupului său.

Zile ale trupului lui Christos zice Pavel pre zilele acelea, în care a trăit Christos cu trupul în lumea aceasta, nu că doar acum a lepădat trupul; să nu fie! Căci și acum are trupul acela unit în ipostasul său deși fără stricăciune și mai pre sus de insuși patimile cele trupești și neprihănite ale firei; adecă mai pre sus de foame și de sete și de osteneală și de cele asemenea cu acestea. Insă cu zicerea aceasta s'a imprumutat Apostolul dela David, carele zice în Psalm CIV: «Și în zilele mele voiu chemà» (stih 2); căci tot Psalmul acesta Apostolul îl înțelege la Christos.

Rugăciuni și cereri către cela ce puteà a-l mântui pre el din moarte cu strigare tare și cu lacrimi producând.

Toate acestea s'au zis de Apostolul pentru trupul și omenirea lui Christos, căci Christos ca Dumnezeu nu aveà trebuință a se rugà cu strigări mari și cu lacrimi[1]), pentrucă acestea

[1]) Insemnează că, de patru ori a plâns Domnul, precum se vede în sfințitele evanghelii: mai intâi pentru Lazăr (Ioan XI, 35). Al doilea aproape de vremea patimei, dupre apostoleasca zicerea aceasta: aceasta insă a urmat când au venit Elinii și căutau să vadă pre Iisus și Iisus a zis: „Părinte a venit ciasul, ca să se slăviască Fiiul Omului, și acum s'a turburat sufletul meu, și ce voiu zice? Părinte, mântuește-mă de ciasul acesta“ (Ioan XII, 23), precum sfințitul Teofilact o mărturisește aceasta, tâlcuind zicerea aceasta a lui Ioan: aceasta insăși David, ca despre partea lui Christos o a prorocit zicând: incunjuratu-m'au durerile morței, primejdiile iadului m'au aflat, necaz și durere am aflat și numele Domnului am chemat: „O Doamne, izbăvește sufletul meu“ (Psalm. CXIV, 3); că această turburare a Domnului insemnează plângere. A treia oară, când a văzut cetatea Ierusalimului de departe și a plâns asupra ei (Luca XIX, 41). Al patrulea când șezând impreună cu ucen-

nu sânt insuşite ale lui Dumnezeu, ci fără îndoială se zic la omenirea lui Christos pentru două pricini: una adecă pentru ca să se arate cum că omenirea sa cea luată dela noi a fost adevărată; şi alta încă pentru ca să se arate covârşirea dragostei şi a purtărei de grijă, ce aveă pentru noi oamenii; fiindcă pentru a noastră dragoste şi mântuire se rugă acestea Domnul, insuşindu-şi faţa noastră, ca întru sine să cheltuiască şi să strice pre frica morţei, care o are firea noastră cea omenească[1]). Şi cum că nu le rugă acestea Domnul pentru sineşi, ci pentru noi şi despre faţa noastră însuşi, socoteşte-o din aceasta, pentrucă în nici o parte a Evanghelici nu se vede că s'a rugat Christos pentru ca să se scoale, ci mai ales se vede dinpotrivă, pentrucă stăpâneşte şi hotărâtor ziceă: «Strigaţi locaşul acesta şi eu în trei zile îl voiu ridică» (Ioan II, 19). Şi iarăşi: «Stăpânire am a pune sufletul meu şi stăpânire iarăşi a-l luă pre el» (Ioan VIII, 18).

Şi fiind auzit pentru buna sa evlavie.

8. Cu toate că fii fiind.

Şi aceste cuvinte pentru omenirea lui Christos se zic şi pentru neputinţa hristianilor celor ce le auziau; căci cei ce crezuseră din Evrei, încă nu aveau oare-care mare socotinţă şi încredinţare pentru Christos. Înţelegerea cuvintelor acestora însă este acest-fel: că atâta multă evlavie aveă Christos către Părintele şi atâta vrednică de ruşine, în cât a se face mai mult ispravă a aceştia decât a Darului lui Dumnezeu de a fi ascultat el; că de evlavia sa aceasta, oare-cum să se ruşineze el de Dumnezeu şi Tatăl şi l'a înduplecat, măcar că erà Fiu al său adevărat şi aveà către Părintele pre îndrăzneala cea din fire[2]). Drept aceea şi voi, zice, fraţii mei hristiani, nu vă în-

nicii întristându-se a plâns pentru peirea lui Iuda: că acestea a zis, zicând: „S'a turburat cu duhul şi a mărturisit şi a zis: „Amin zic vouă, unul dintre voi mă va vinde" (Ioan XVII, 22). Că turburarea aceasta, plângere insemnează, dupre Chrisostom (Vor. XV la aceasta către Evrei).

[1]) Iar cum că zicerea aceasta e din partea omenirei Domnului, mărturiseşte şi teologul Grigorie, zicând: rămâne a înţelege noi şi despre care deplinătate şi înţelegere este şi că s'a învăţat ascultare de cele ce a pătimit şi despre arhierie şi despre proaducere şi despre vânzare şi despre rugăciunea către cela ce puteà a-l mântui pre el din moarte şi despre nevoinţa şi turburarea şi rugăciunea şi orice alta de acest-fel dacă nu sânt arătate tuturor, cum că s'a zis despre trupul cel ce a pătimit, cele de acest-fel de numire, nu despre firea cea neschimbăcioasă şi mai pre sus de pătimire (Cuv. al II-lea despre Fiiul).

[2]) Iar înţeleptul Fotie mai adânc tâlcueşte zicerea aceasta; că zice că două lucruri se cer aicea, mai întâi că zice Pavel că a fost ascultat, în

tristaţi mai mult, fiindcă aveţi stăpân pre Christos, carele să ascultă de către Părintele şi orice aţi cere, el va isprăvi; precum şi insuşi a făgăduit în Evanghelia aceasta zicând către ucenicii săi: «Eu către Tatăl meu merg şi orice veţi cere întru numele meu, eu voiu face ca să se slăviască Părintele întru Fiiul» (Ioan XIV, 12).

---

vreme când Christos se rugă să treacă păharul morţei dela el şi nu a trecut, ci şi s'a răstignit şi a murit. Şi al doilea de care evlavie a fost ascultat? Şi către cea dintâi răspunde cum că răstignirea lui Christos nu a fost una şi simplă, ci îndoită, că cu una se lepădă de moarte; „că tată, zice, de este cu putinţă treacă păharul acesta dela mine" (Mat. XXVI); iar cu alta cereà moartea: „Insă nu precum eu voesc, ci precum tu" (tij. 39). Care şi Ioan mai descoperit arătând ziceà cum că Domnul rugà pre Tatăl, zicând: „Părinte, slăveşte pre Fiiul tău, ca şi Fiiul tău să te slăviască pre tine" (Ioan XVII); iar slavă numeşte pre cruce. Deci de vreme ce două cereri a propus Fiiul către Părintele, pre una pentru ca să nu moară şi pre cealaltă pentru ca să moară, pentru aceasta Pavel a zis cum că a fost ascultat Fiiul pentru evlavie, adecă pentru compogorârea ce o a arătat şi a voit mai bine a face voea Părintelui, decât voea sa; adecă a voit mai bine a muri, decât a nu muri. Că această cerere s'a împlinit şi s'a ascultat, şi nu lepădare de moarte. Pentru aceasta şi zice Pavel, că s'a deplinit Christos, adecă prin pătimiri şi prin cruce şi prin moarte s'a cunoscut la noi deplinit şi mai pre sus de cuvânt bun şi iubitor de oameni; iar rugăciuni şi cereri a zis, pentru ca s'arate pre doimea cererei lui Christos şi cum că rugăciunile şi cererile acestea le făceà, nu pentru ca să treacă moartea, ci către cela ce puteà a-l mântui pre el de moarte, bine şi cu totul înţelepţeşte ca când vei auzi tu, că s'a răstignit Christos şi că s'a îngropat, să nu socoteşti că acestea le-a suferit pentru neputinţa Părintelui său, ci pentrucă obştească a fost voea şi a Părintelui şi a Fiiului, a pătimi Fiiul dupre trup, pentru mântuirea lumei. Se poate a se înţelege zicerea, că a fost ascultat pentru evlavie şi pentru scularea cu care Dumnezeu şi Părintele a sculat pre Christos din morţi, nelăsându-l pre el la multă vreme în moarte. Fiindcă la multe părţi pre cele smerite le zice Pavel, adecă cum că Părintele a sculat pre Christos. Iar aceasta: *Măcar că Fiu fiind* să înţelegi dupre chip săritor aşa: Carele în zilele trupului său, măcar că Fiu fiind a proadus rugăciuni şi cereri şi celelalte; adecă şi cu toate că prea mari privilegii aveà ca Fiu, de a le face toate câte şi Părintele, cu socoteală însăşi stăpânitoare, fără de rugăciune şi de cerere, dar însă fiind în zilele trupului său, proaducea rugăciuni şi cereri. Insă se poate zicerea *măcar că Fiu fiind*, a se uni cu zicerea: *a fost ascultat pentru evlavie*, precum se află scris, adecă s'a ascultat zice, măcar deşi că erà Fiu, şi nu s'ar fi rugat ca să fie ascultat, fiind că aveà voea sa împreună unită cu voea Părintelui său. Se poate insă a se înţelege aceasta „deşi Fiu fiind" şi cu zicerea cea de mai jos, adecă cu aceasta: „S'a învăţat ascultarea, din cele ce a pătimit", căci deşi erà Fiu şi ştiià ca Dumnezeu ascultarea, s'a învăţat însă aceasta şi prin ispitirea pătimirilor ca om.

S'a învățat ascultare din cele ce a pătimit.

S'a învățat, zice, Christos a ascultă de Dumnezeu și Părintele învățându-se aceasta din pătimirile ce a suferit; se vede insă prost teorisindu-se, că ar fi necuvenită aceasta ce se zice cum că s'a învățat ascultarea din cele ce a pătimit el, de vreme ce și inainte de a pătimi a fost atât de ascultător Părintelui, in cât și insuși pătimirile acestea le-a suferit pentru ascultarea Părintelui său; că zice aiurea Pavel despre Christos: «Ascultător făcându-se până la moarte; iar moarte de cruce» (Filip. II, 8). Deci invață-te, o cetitorule, că de vreme ce hristianii cei ce crezuseră din Evrei, se păreau că s'au fost depărtat dela credința lui Christos, ca unii ce erau mici de suflet, pentru aceasta zice Pavel acestea smerite pentru Fiiul lui Dumnezeu, pentru ca să-i induplece pre ei cu covârșirea aceasta a celor ce se zic, să se supue și să asculte de voea lui Dumnezeu și să nu cârtiască, nici să se turbure pentru necazurile ce pătimesc, ci să mulțămiască și să aștepte ajutorul Domnului cel de sus. Pentrucă, zice, și Fiiul pentrucă a ascultat și a suferit patima, pentru ascultarea aceasta a fost ascultat de Părintele și s'a izbăvit sufletul din moarte; că nu a rămas in moarte, ci după trei zile s'a sculat și de atunci s'a învățat să asculte de Dumnezeu, fiindcă ascultarea poate a isprăvi multe mari lucruri[1]). Deci dacă Christos a câștigat din pătimirile, ce a pătimit; cu mult mai vârtos, zice, voi frații mei hristiani, din acestea aveți a câștigà. Văzuși, iubitule, că pentru folosul ascultătorilor și pentru neputința lor, a făcut Pavel atâta compogorâmânt, in cât a se păreà, că zice oare-care necuviincioasă. Ascultă incă și cele următoare:

9. Și deplinindu-se.

In cât prin patimi se face deplinătate. Și dar voi pentrucă, zice, frații mei hristiani, vă intristați pentru necazurile, ce pă-

[1]) Insuși aceasta o zice și ințeleptul Fotie, că s'a învățat Fiiul din cele ce a pătimit, ascultarea, adecă cu ispita s'a învățat câtă eră mărimea ascultărei, pentru care l'a ascultat pre el Părintele; fiindcă și Fiiul a ascultat de Părintele; că l'a sculat pre el Părintele din morți, și l'a pus să șeadă de-a dreapta, și l'a slăvit, că această ascultare o știa Christos ca Fiu și Dumnezeu, precum o știa și Părintele: ascultându-se insă de către Părintele pentru ascultarea sa, s'a învățat aceasta și cu cercarea ca un om. Ascultare insă dupre Ioan este: „Moarte de voe, lepădare de sufletul său desăvârșită, cu lucrul arătată prin trup, mormânt al voei și ridicarea smerirei" (Cuv. IV despre ascultare). A zis insă și Ava Mios că adevărata ascultare este în loc de ascultare; că de ascultă cineva de Dumnezeu, îl ascultă pre el Dumnezeu (In Paterice).

timiți, de vreme ce acestea vă face depliniți? Vezi despre deplinătatea lui Christos și la tâlcuirea și la subinsemnarea zicerei: «Prin patimi a se deplini» (Evr. II, 10).

S'a făcut tuturor celor ce ascultă de dânsul pricină de mântuire veșnică.

Adecă Christos nu numai s'a mântuit adecă s'a izbăvit de moarte prin inviere, ci și celorlalți le-a pricinuit mântuire și inviere și nu mântuire vremelnică, precum de pildă este a mântuì cineva pre oare-cine din războiu, sau din boală, sau din foamete, sau din altă oare-care vremelnică și trupească primejdie de moarte; ci a pricinuit veșnică mântuire, despre care a zis Isaia: «Israil se mântuește de Domnul cu mântuire veșnică» (Is. XCV, 17). Și aiurea acestași zice: «Iar mântuirea mea in veac va fi» (Is. LI, 6). Dar cărora le-a pricinuit mântuirea aceasta Domnul? Celor ce il ascultă pre el și păzesc poruncile lui. Drept aceea voi, frații mei hristiani, pentru ce vă arătați nesupuși lui Christos și vă primejduiți a cădeà din mântuirea voastră? Vezi, o cetitorule, că toată alcătuirea cuvântului s'a formăluit așa de smerit de către Pavel, pentru impuținarea sufletului ascultătorilor, precum mai sus am zis. Insă și intru acestea smerite ale iconomiei, ce le zice Pavel, strălucește in inălțimea teologhiei, că s'a făcut, zice, Christos pricinuitor de mântuire; care lucrul acesta este și isprava a inaltei dumnezeiri și nu al omenirei ceii smerite, fiindcă nimenea poate a se face pricinuitor de acest-fel de mântuire, fără numai Dumnezeu, «Că a Domnului este mântuirea» (Psalm. LXI, 1).

10. Numindu-se de Dumnezeu arhiereu dupre rânduiala lui Melhisedec.

De vreme ce, zice, a pătimit Christos, pentru aceasta și s'a numit arhiereu, fiindcă s'a proadus pre sinesi Părintelui său jertfă. Insă măcar că a proadus sânge, nu l'a proadus insă dupre rânduiala arhiereilor Evrei, ci dupre rânduiala lui Melhisedec; căci precum Melhisedec nu s'a uns de oameni spre a fi preot; așa și Christos nu s'a uns de om, ci de Dumnezeu cu untuldelemn al bucuriei, adecă cu Duhul de o ființă cu sine; și precum Melhisedec nu a proadus jertfe de ale legei, așa nici Christos, și precum aceia eră impărat și Christos. Incă și alte asemănări aveà Melhisedec de ale lui Christos, precum am zis la subinsemnarea cea trecută despre Melhisedec, dupre câte chipuri a fost inchipuire a lui Christos.

11. Despre carele mult este nouă cuvântul și cu ane-

voe de tâlcuit a spune, de vreme ce trândavi v'ați fă-
cut cu auzurile.

Apostolul fiindcă voește a spune osebirea ce are preoția lui
Melhisedec și a lui Christos, de preoția legei Evreilor, pentru
aceasta mai intâi ceartă pre hristianii cei ce din Evrei au cre-
zut, către cari scrie și arată cum că pentru socoteala lor cea
prunceascâ au făcut compogorâre de a grăi așa de smerite cu-
vinte și noime pentru Christos, zicând că de nu ar fi fost ei
așa de neputincioși și nedepliniți in socoteală, mult mai ina-
inte ar fi arătat noimele cele innalte și cuvintele cele despre
dumnezeirea lui Christos. Deci zice pentru trândăvirea voastră
și pentru neputința voastră cuvântul este cu anevoe de tâlmă-
cit, cum adecă Christos este arhiereu dupre rânduiala lui Mel-
hisedec și fiindcă voi nu înțelegeți, pentru aceasta nici eu nu
pot a tâlmăci cuvântul acesta bine și cum trebue[1]). Și către
Corinteni ziceà Pavel, că nu puteà a le grăi lor, ca unor băr-
bați duhovnicești, fiindcă aveau intre sineși prigoniri și pizmuiri;
pentru aceasta îi numià pre ei trupești (I Cor. III, 1, 2, 3);
iar pre acești hristiani din Ierusalim, nu îi numește trupești,
pentrucă neinvățătura lor a pricinuit multele necazuri și ispi-
tele, ce a pătimit; ci îi numește trândavi adecă leneși și cu
anevoe înțelegători. Zicând insă că «v'ați făcut», arată că ei
din vechi erau sănătoși și osârdnici și ageri cu mintea; iar a-
poi s'au făcut trândavi și leneși și greu înțelegători.

12. De vreme ce datori fiind voi a fi învățători pen-
tru vreme.

Zicând Pavel cum că voi, fraților, se cuvenià a fi învățători
celorlalți, impreună cu lauda mestecă pre prihănirea hristianilor
acestor din Evrei; pentrucă arată cu cuvintele acestea, cum că
cu mulți ani mai inainte au crezut in Christos, și au auzit multe
dogme tainice pentru Christos; care amândouă sânt vrednice
de laudă de nu ar fi fost căzut ei in trândăvire[2]). Vremea insă
zice și indelungarea ei ce o ați petrecut intru credința lui Chri-

[1]) Teodorit insă zice că, iarăși, pomenind de Melhisedec, voește preoția lui a o arătà mai mare decât pre cea leviticească; se pare insă că întârziază pentru neputința celor ce se învățau; că aceasta zice, despre carele este nouă mult cuvântul și cu anevoe de tâlcuit.

[2]) Fotie insă așa tâlcuește zicerea aceasta, că datori voi fiind a fi învățători, nu numai nu sânteți învățători, ci nici puteți a vă învățà dogmele și tainele cele mai deplinite pentru Christos, ci numai pre cele mai începătoare și smerite și mai simple, și nu de obște literile cuvintelor lui Dumnezeu, ci literile începutului cuvintelor lui Dumnezeu.

stos, iubiților, trebuià a vă face osârdnici, ageri la minte și
puternici intru cunoștință, voi insă ați intrebuințat atâta vre-
me in zadar, pentrucă ați căzut in trândăvire și in lenevire.

Iarăși aveți trebuință de a vă invățà pre voi, care sânt
stihiile începăturei cuvintelor lui Dumnezeu.

Stihii numește Apostolul pre cuvintele cele despre omenirea
lui Christos; căci precum când voește cineva a se invățà carte,
mai intâi se cuvine a invățà literile cele douăzeci și șease, a-
decă: a. b. c. d.... așa și la credință, mai intâi se cuvine a
invățà cineva cele despre omenirea lui Christos[1]) și a se de-
prinde despre cele smerite, apoi a se sui la dogmele cele in-
nalte, cele despre dumnezeirea lui; fiindcă acestea au trebuință
de mai deplinită și mai innaltă intelegere pentru a le pricepe.
Din aceste cuvinte ale Apostolului, invață-te, o iubite cetito-
rule, să știi această obștească știință, pentru ca să-ți aduci a-
minte când cetești toate trimiterile fericitului Pavel, fiindcă
Pavel pentru neputința ascultătorilor acelora, către cari scrie,
mai de multe ori se indeletnicește intru intelegerile cele sme-
rite și omenești pentru Christos, iar cele innalte și de Dum-
nezeu cuvenite noime despre Christos rar le zice. Și iată că,
și trimiterea aceasta de cuvintele cele smerite pentru Christos,
este plină; iar deși are vre o intelegere innaltă și dumnezeește
cuviincioasă, puțină o are aceasta și rare ori.

Și v'ați făcut având trebuință de lapte și nu de hrană
vârtoasă.

Nu a zis, că aveți trebuință, ci v'ați făcut având trebuință,
adecă voi inși-vă v'ați făcut pre sine-vă acest-fel, fiindcă v'ați
făcut din proalegerea și voea voastră să aveți trebuință de
lapte și nu de hrană vârtoasă. Și lapte numește adecă aicea
Apostolul pre cuvântul cel smerit și nedeplinit, precum il nu-
mește și in cea intâia către Corinteni zicând: «Ca pre niște
prunci intru Christos, cu lapte pre voi v'am adăpat, nu cu
hrană; că incă nu ați putut» (I Cor. III, 2). Și arătând ce este
laptele a zis: «Că nu am judecat de a ști ceva intru voi, ci
numai pre Christos Iisus și pre acesta răstignit» (I Cor. II, 2),

[1]) Intru un glas și Teodorit tâlcuește zicând: „Litere ale începutului cuvintelor lui Dumnezeu, a numit Pavel pre cuvintele cele mai smerite despre Christos, că celor ce incă nu aveau deplinită pre credința lui Christos, propoveduitorii le aduceau pre singure cuvintele adevărului ale omenirei. Așa fericitul Petru Iudeilor vorovind a măsurat invățătura cu neputința ascultătorilor; că pre Iisus a zis Nazareul, bărbat dela Dumnezeu arătat la noi" (Fapt. II, 22).

precum zice Teodorit. Iară hrană vârtoasă numește Pavel pre noimele cele mai deplinite și mai înnalte. Nu trebuià, zice, o fraților, a pomeni eu acum obiceiurile legei ceii lucrătoare, și din acelea să asemănez pre Christos cel fără de asemănare și să închei, că Christos este arhiereu și că a proadus jertfă și că a rugat pre Dumnezeu cu glasuri înnalte și cu rugăciuni; dar însă fiindcă și voi dupre suflet vă hrăniți cu aceste smerite, pentru aceasta și eu spun vouă acestea. Insemnează însă, o cetitorule, aicea două lucruri: unul adecă cum că cuvintele acele smerite, cari nu se potrivesc la noi hristianii cei de acum, de vreme ce acum am ajuns la deplinătate, acestea se potriviau și hrăniau pre hristianii acei vechi pentru nedeplinătatea ce aveau ei. Și altul încă cum că cuvintele lui Dumnezeu (ne învățăm) că sânt hrană adevărată a sufletului, de aceasta și a prorocit Amos, cum că Dumnezeu va dà Evreilor foamete, de a auzi cuvântul Domnului, zicând: «Iată vin zile, zice Domnul, și voiu trimite foamete pre pământ, nu foamete de pâni, nici sete de apă, ci foamete de a auzì cuvântul Domnului» (Am. VIII, 11)[1].

13. Că tot cela ce se împărtășește de lapte, neiscusit este de cuvântul dreptății, că prunc este.

Dreptate numește aicea Apostolul pre viața cea amărunțită și despre toate părțile deplinită, ca cum ar zice aceasta, că cel nedeplinit și carele nu se împărtășește de dogmele cele înnalte ale credinței este neiscusit de filozofia cea de sus și nu poate a o priimì și a întrebuință viața amănunțită și cuvenită celor depliniți, pre care această viață și Mântuitorul Christos de datorie o cere dela noi hristianii zicând: «De nu va covârșì dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intrà întru împărăția cerurilor» (Mat. V, 20). Sau dreptate numește Pavel pre însuși Christos, și ca cum ar zice aceasta: că cel ce se împărtășește numai de cuvintele cele smerite pentru omenirea lui Christos (că acestea sânt lapte), acela nu priimește cuvintele cele înnalte și vrednice pentru dumnezeirea lui (că acestea cuvinte sânt ale dreptății); fiindcă

---

[1]) Pentru aceasta și teologul Grigorie a zis: „Pâne este cuvântul lui Dumnezeu cu carea se hrănește sufletele cele ce flămânzesc de Dumnezeu". Și Iezechiil zice: „Și am văzut și iată mână întinsă către mine și întru dânsa cap de carte..... Și a deschis gura mea și m'a hrănit cu capul acela" (Iezechiil II, 9). Și Sirah zice despre înțelepciune: „Știutorul legei o va înțelege pre ea și se va supune ei, ca unei maice, și ca pre o femee de feciorie o va priimì pre ea, îl va hrănì pre el cu pâne de înțelegere și-l va adăpà cu apa înțelepciunei" (Sir. XV, 1).

unul ca acela este prunc încă și nu are putere și iscusința spre a le priimi.

14. Iar a celor desăvârșiți este hrana cea vârtoasă. Adecă acelora depliniți în duhovnicească vârstă însușirea le este de a priimi dogmele cele înnalte despre dumnezeirea lui Christos. Vezi aicea, frate, altă pruncie și deplinătate cari pot a o avea și cei ce dupre trupească vârstă sânt depliniți și bătrânii? Adecă pruncia ceea ce se teorisește dupre minte și duhovnicească cunoștință. Și iarăși dinpotrivă vezi deplinătate duhovnicească, pre care pot a o avea și cei ce sânt cu trupul tineri și nedepliniți? Deci sârguește-te și tu a te face deplinit dupre duhovnicească vârstă, ca să priimești hrană a tu pre tainele cele înnalte și de Dumnezeu cuvenite pentru Christos.

Care pentru deprindere își au simțirile iscusite, spre deslușirea binelui și a răului.

Deprindere numește Pavel pre deplinătatea și întărirea moralurilor. Deci cel ce este desăvârșit și statornic în moral, acela își are simțirile sufletului iscusite de dumnezeeștile Scripturi pentru a deslși cu acelea, care dogme sânt înnalte și smerite și care sânt sănătoase și stricate. Că pentru dogme voroveșe aicea Apostolul și nu pentru viața bună sau rea; căci și pre viața cea de acest-fel bună, sau rea, fieșe-carele o deslușește; că știe cum că păcatul este rău și că virtutea este bună. Vezi însă tu, o cetitorule, că este trebuință a ne iscusi totdeuna și a ne mustrului și a avea mult iscus în sf. Scripturi, dacă voim să deslușim dogmele, care sânt ereticești și care drept slăvitoare; și de voim a nu dă urechile noastre fieșe-cum spre a le ascultă toate și inima noastră spre a le crede, de vreme ce dupre Iov: «Urechea adecă deslușește graiurile, iar gâtlejul gustă hrănile; întru multa vreme, înțelepciunea, iar întru multa viață, știința» (Iov XII, 11). Pentru aceasta poruncește și ucenicul cel iubit al Domnului, zicând: «Iubiților nu tot duhului credeți, ci cercați duhurile de sânt dela Dumnezeu» (I Ioan cap. IV, 1).

CAP. VI.

1. Pentru aceea lăsând cuvântul începăturei lui Christos să venim spre deplinătate.

Și mai sus a zis Apostolul că v'ați făcut trândavi și prunci și ați ajuns a avea trebuință să vă învățați iarăși întâele litere

ale credinței; ci și acum aicea zice, că se cuvine voi hristianii ca niște depliniți să socotiți și să treceți cuvântul începăturei lui Christos, adecă să covârșiți întâele începături ale credinței și cuvintele cele despre omenirea lui Christos și să alergați spre deplinătate, adecă să fiți puternici de a priimi dogmele cele mai înnalte, cele despre dumnezeirea lui Christos. Ori și altfel o vei înțelege aceasta: că de vreme ce hristianii cei ce din Evrei crezusera, se vedeă că schiopătează în viața și petrecerea hristicească, pentru aceasta Apostolul grăește acum lor despre viața hristicească și ca neprihănita, ca și cum ar zice lor, că nu se cuvine voi o frații mei hristiani, a vă allă totdeuna începători despre credință, adecă a vă învață numai introducătoarele și începătoarele cuvinte cele despre credință, ci se cuvine a vă purtă și către deplinătate, adecă se cuvine să aveți și viață mai bună și deplinita prin fapte; căci deplinit și desăvârșit se zice acela, carele împreună cu dreapta credință are și viață prea bună[1]), căci început și temelie a mântuirei omului adecă este credința, căci fără de credință nici o faptă poate a se întări și a pricinui mântuire, precum nici fără temelie, poate vre o peatră a se zidi, și precum nici fără de

[1]) Înțeleptul Fotie însă zicerea aceasta așa o tălcuește zicând: Care cuvânt al lui Christos? adecă cuvântul învățăturei, cum ca se cuvine să punem temelie de pocăință dela faptele cele moarte; cum că se cuvine să credem în Dumnezeu, că se cuvine să ne botezăm și să ne învredniciim de Sf. Duh, cum că este înviere și judecată, că de obște trebue a se înțelege la toate acestea și cuvântul și învățătura. Și două deplinătăți voește acesta a se înțelege cu zicerea aceasta și două începătorii ale cuvintelor lui Dumnezeu: adecă: litere ale începutului cuvintelor lui Dumnezeu sânt a ne lepădă noi de Satana și de lucrurile lui și a crede în Dumnezeu și a ne boteză și a luă Duh Sfânt și a ști noi cum că este înviere și judecată; iar litere ale cuvintelor lui Dumnezeu și nu ale începăturei cuvintelor lui Dumnezeu sânt a ști noi, cum că a pătimit Christos pentru noi, cum că a luat asupra sa păcatele noastre, cum că a făcut mântuire, cum că s'a făcut arhiereu al nostru, cum că s'a produs jertfă pre sineși pentru noi și cum că orice altă este asemenea cu acestea; și deplinătate iarăși este: una adecă sporirea întru fapte bune și răbdarea cea în ispite și în necazuri, care deplinătatea aceasta este între începătura cuvintelor lui Dumnezeu și deplinătatea ceea prea înnaltă și care chiar se numește deplinătate; iar deplinătatea a doua ceea prea înnaltă și chiar proprie este amărunțita înțelegere despre teologhia lui Christos, în cât este în putință omului. Deci mai întâi crezând, ne botezăm; II) Cunoaștem câte a pătimit Christos pentru noi, dupre omenire și câte a făcut. III) Ne deplinim cu faptele cele bune și IV) Ne învredniciim de cunoștința cea dupre teologhie, care este deplinătatea cea mai pre sus în viața aceasta.

litere nu poate cineva a învăţă carte; insă nu se cuvine cineva totdeuna a se zăbovi cu literile, nici totdeuna a se învăţă hristianul despre credinţă ca un nedeplinit şi prunc; iar dacă cineva tâlcuirea cea de mai inainte a zicerei o priimeşte, iar pre aceasta a doua o leapădă, ca pre o nepotrivită la cuvintele cele mai inainte zise ale lui Pavel, acesta să înţeleagă, cum că Pavel obişnueşte, că de acolo unde zice altele să sară la altele; precum a făcut la cea intâia către Corinteni, unde vorovind despre cincle, cele ce se făceau la biserică, a sărit la cina Domnului pentru taine şi a pus în mijloc cuvântul cel despre acesta (I Cor. XII). Deci aşa a făcut şi intru această trimitere şi mustrând mai sus pre credincioşii cei din Evrei, pentru trândăvirea şi neputinţa ce aveau ei spre a priimi cele mai desăvârşit, acum aicea sare la cuvântul cel pentru petrecere, numindu-i pre ei nedepliniţi şi pentru aceasta, adecă pentrucă nu a adaus la credinţă şi viaţă amărunţită şi deplinită[1]).

Nu iarăşi temelie puind de pocăinţă dela lucruri moarte şi de credinţă intru Dumnezeu.

Nu cumva, zice, şi acum faceţi fraţilor, ceea ce aţi făcut la inceput când eraţi să vă botezaţi, adecă nu cumva iarăşi aveţi trebuinţă de pocăinţa cea dela faptele cele moarte şi de lepădare de lucrurile lui Satana, care o aţi mărturisit, când eraţi să vă botezaţi; căci cel ce se aproprie la Christos şi va să se boteze, arătat este că se apropie căindu-se pentru viaţa sa, cea de mai inainte intru necredinţă şi în răutate; pentru aceasta şi vârfelnicul Petru, învăţând pre Iudei, mai intâi le-a zis să se pocăiască şi apoi le-a zis să se boteze: «Pocăiţi-vă şi botezе-se fieşte-carele din voi intru numele lui Iisus Christos» (Fapt. II, 38); căci de nu-şi va pări cineva mai intâi necredinţa sa cea de mai inainte şi răutatea sa, cum va priimi pre cea de a doua adecă credinţa şi virtutea? Pentru aceasta şi dupre urmare zice că: «Şi de credinţa cea in Dumnezeu». De vreme ce după ce se pocăeşte cineva în vremea botezului pentru relele fapte ce a făcut, atuncea priimeşte credinţa cea

[1]) Intr'un glas insă cu sfinţitul Teofilact tâlcueşte zicerea aceasta şi Icumenie: „Cum că Pavel sus a zis inceput, pre cuvintele cele despre omenirea Domnului, iar deplinătate pre cele despre dumnezeirea lui, iar ca să nu se mâhniască credincioşii cei din Evrei, cum că nu sânt vrednici de cuvintele cele mai deplinite, pentru aceasta aicea îi numeşte pre ei Pavel depliniţi, nu insă ca mai sus, ci inceput numeşte botez şi pre punerea mânilor preotului cea din vremea botezului şi pecetea; iar deplinătate pre filozofia cea prin fapte".

in Christos; adecă mai intâi se leapădă de diavolul şi de toate lucrurile lui şi atuncea se impreuncază cu Christos. Deci, zice Apostolul, că voi hristianii nu se cuvine a vă învăţă ca nişte incepatori în credinţă şi ca nişte catihumeni, fiindcă voi mai intâi aţi crezut; insă glăcitoreşte arată Apostolul cu aceste cuvinte, cum că cei ce din Evrei au fost crezut, se clătiau in credinţă şi pentru aceasta aveau trebuinţă de temelie, adecă de învăţătură a credinţei incepătorească, pentru ca să se intăriască intr'insa.

2. De învăţătura botezurilor.

Pavel aicea n'a zis botezuri multe, adecă pentru a arătă că sânt botezuri multe; să nu fie! ci a zis ceea ce urmă la aşezarea cea de acest-fel a hristianilor, celor ce din Evrei crezuseră; căci de i-ar catihisi cineva, zice, pre ei a doua oară, i-ar şi botezа a doua oară; şi iarăşi, când ar fi căzut din credinţă, i-ar fi botezat, negreşit din această necuviinţă, de nevoe s'ar fi făcut şi botezuri multe. Pentru aceasta, zice, arătat este, că nu se cuvine a vă botezа voi a doua oară, ci a rămânеа intru botezul acel unul, ce aţi luat; că poate hristianii aceştia, fiindcă ţineau incă obiceiurile Legei Vechi, care avea multe spălături, dupre urmare cugetau evreeşte poate, cum că şi in Darul Evangheliei au trebuinţă de multe botezuri. Vezi insă, o cetitorule, cum că Pavel a pus mai intâi mai sus pocăinţa şi al doilea a pus botezul, pentrucă după pocăinţă se dă botezul, precum am prozis; că de vreme ce insaşi pocăinţa de sineşi nu are putere a face pre oameni curaţi de tot strămoşescul păcat şi de cel de a lor voe, pentru aceasta ne botezăm, pentru ca să ne curăţim de păcatul cel de acest-fel şi pentru ca totul mântuirei noastre aşa să fie al Darului lui Christos*[1]).

[1]) Dumnezeescul Ghenadie al Constantinopolei zice, că ar fi formă săritoare aicea şi se citeşte aşa: „Nu doar iarăşi puind temelie de învăţătură de pocăinţă de fapte moarte de botezuri şi de puneri de mâni şi de invierea morţilor şi de judecata veşnică; fiindcă la cei ce vin la credinţă aceste le punem inainte ca o temelie, adecă învăţătura cea despre aceste toate; cum să se pocăiască de faptele cele moarte, cum să creadă în Dumnezeu ca să se boteze după ce vor crede, cum să primească Darul Sfântului Duh prin punerea mânilor preotului, după ce se vor boteză şi după ce vor priimi duhul, că se cuvine să creadă cu incredinţare, că au să invieze din morţi şi ca se ştie că după ce vor inviă, au să se judece şi au să ia răsplătire veşnică de faptele lor ori bune ori rele". Insemnează incă că Teodorit zice, că pentru aceasta Pavel a zis botezuri la număr de multe, pentru cei ce pătimesе darul botezu-

De punerea mânilor.

După botez se puneà mânile Apostolilor preste cei ce se botezau, și prin punerea mânilor aceasta luà aceia Duh Sfânt, de unde și prorociau și minuni făceau. Și vezi la Fapte, care zic cum că: «Puind Pavel mânile sale preste ei, a venit Duhul cel Sfânt preste dânșii și grăiau în limbi și proaduceau» (Fapt. XIX, 5)[1].

De învierea morților.

Învierea morților se mărturisește adecă de cei ce vor să se boteze cu simbolul credinței, că mărturisesc în simbol aceea, cum că așteaptă învierea morților. Și se însemnează și se închipuește învierea aceasta în botez, prin închipuirea celor trei afundări și eșiri; pentrucă, măcar că acele trei eșiri în botez chiar și cu adevărat închipuesc pre învierea lui Christos cea de a treia zi, însă împreună dupre urmare închipuesc (prin acele trei afundări și trei eșiri din apă) pre îngroparea cea împreună cu Christos și prin învierea acelor ce se botează care au să o dobândiască prin credința lui Christos celui ce a înviat, a căruia învierea întru botez să închipuește.

Și de judecată veșnică.

Adecă de judecata lui Christos ceea ce are să fie, care are ori dă ori plăți și bunătăți veșnice celor ce au făcut cele bune, se vede că le scrie Apostolul celor ce din Evrei au fost crezut, și în urmă să se fi clătit ci din credință și să fi viețuind viață rea și trândavă; ca cum ar zice lor: Luați aminte frații mei, că nu poate cineva din voi a socoti și a zice, că de vom viețui cu lenevire sau și de vom cădea din credință, avem iarăși să ne botezăm, avem să ne curățim iarăși de păcatele noastre și iarăși avem să dobândim darurile acelea ale Sf. Duh, carele l'am fost dobândit mai înainte prin punerea mânilor preoților; ba, să nu socotiți așa, pentrucă vă amăgiți și greșiți.

3. Și aceasta o vom face, de va slobozi Dumnezeu.

Și aceasta, zice, o vom face; aceasta care? A venì adecă întru deplinire de va voi și Dumnezeu; aceasta însă o a zis Pavel, nu că Dumnezeu nu voește să ne facem depliniți; că

lui, că sânt mulți; căci cum că Pavel propoveduià un botez, dovedesc următoarele cuvinte ale lui.

[1]) Insemnează însă cum că acum, Darul Sfântului Duh se dă la cei ce botează prin ungerea dumnezeescului mir, pentru aceasta și se zice de către preot atuncea: „Pecetea Darului Sfântului Duh".

însuși a dat nouă poruncă, ca să ne facem desăvârșiți atât în Testamentul cel Vechiu, cât și întru acest Nou: «Desăvârșit să fii înaintea Domnului Dumnezeului tău» (A II-a lege XVIII, 17). Și: «Deci fiți desăvârșiți, precum și Părintele vostru desăvârșit este» (Mat. V, 48). Ci o a zis aceasta Apostolul întâi, precum noi obișnuim a zice, că de va voi Dumnezeu, am gând să fac lucrul acest bun; și alta încă pentru ca să ne învețe, că toate faptele noastre se cuvine să le facem dupre voca lui Dumnezeu și a nu ne bizui în judecata și puterea noastră, nici la insesi bunătățile cele vederate și la faptele cele mărturisit bune și la facerile de bine. Pentru aceasta și Apostolul Iacov poruncește să zicem la fiește-ce lucru ce vrem să-l facem, cuvântul acesta: «De va voi Domnul»; «veniți acum cei ce ziceți astăzi, sau mâne vom merge în cetatea cutare și vom zăbovì acolo un an... In loc de a zice voi: de va voi Domnul și vom trăì, și vom (face) aceasta sau aceea» (Iacov IV, 14). Pentru aceasta și insuși Pavel scrià Corintenilor: «Voiu venì însă curând, de va voi Domnul» (I Cor. IV, 19). Și către Efeseni: «Și iarăși mă voiu întoarce la voi, Dumnezeu voind» (Fapt. XVIII, 21). Vezi și subinsemnarea zicerei: «Ca doar cândva m'aș îndreptà în cale dupre voca lui Dumnezeu» (Rom. I, 10).

4. Că cu neputință este cei ce o dată s'au luminat.

Nu a zis Apostolul că e nepotrivit și fără cuviință, ci a zis că e cu neputință a nădăjdui aceia a se botezà a doua oară, cari o dată s'au luminat, adecă s'au botezat[1]). Și o zice aceasta, ca cu totul să șteargă din fantazia hristianilor, o neputincioasă nădejde ca aceasta și mincinoasă socotință.

Și cari au gustat din darul cel ceresc.

Adecă cu neputință este zice, a se botezà a doua oară aceia cari au gustat o dată cerescul darul botezului, adecă acei ce prin botez au luat o dată ertarea păcatelor lor, că aceasta este dar dumnezeesc și ceresc, căci «cine poate a ertà păcatele, fără numai unul Dumnezeu?» (Marc. II, 7).

Și cari s'au făcut părtași de Duhul Sfânt.

Apoi după ertarea păcatelor prin botez, se dà Sf. Duh prin punerea mânilor Apostolilor asupra celor ce se botezau, precum am spus; căci dupre Solomon, duhul nu locuește în trup plin de datoria păcatelor; «în suflet rău meșteșugareț, nu va intrà înțelepciunea, nici va locuì în trup plin de datoria păca-

[1]) Cum că botezul este unul, vezi la zicerea: „un botez" (Efes. IV, 5) și la subinsemnarea aceștia.

telor; că Duhul cel Sfânt al învăţăturei fuge de vicleşug şi se va depărtă de socotelile neînţelepţilor» (Înţelept. I, 4).

5. Şi cari au gustat graiul Domnului cel bun.

Nu a zis Apostolul arătat ce este graiul acesta, ne dă insă să înţelegem cum că graiu este toată duhovnicească învăţătură[1]).

Şi puterile viitorului veac[2]).

Puteri ale viitorului veac numeşte Pavel ori că vor face minuni cei ce se botează prin Duhul cel Sfânt, ori că să vieze viaţă angheliceasca şi să nu aibă trebuinţă de nici una de aceste pământeşti şi să priviască cu totului tot către bunătăţile cele ce vor să fie şi de aicea încă să aibă ca o arvună a veţei ceii viitoare, pre viaţa cea duhovnicească şi nematerialnică şi în lumea aceasta.

6. Şi căzând, iarăşi să se înnoiască spre pocăinţă.

Cu neputinţă este, zice, cei ce vor cădea din credinţă a se innoi iarăşi intru pocăinţă, adecă prin pocăinţă. Deci ce? Pocăinţa este de lepădat? Să nu fie! ci de lepădat este innoirea cea a doua prin botez[3]). Fiindcă al singur botezului este insuşit

[1]) Înţeleptul Fotie insă zice, cum că metaforiceşte aicea să iă zicerea *a gustal* şi insemnează aceasta, că s'a învăţat, s'a catihisit. Graiu bun insă a zis Pavel pre făgăduinţa bunătăţilor, dupre Teodorit; iar Mar. Macarie zicerile Apostolului acestuia tălcuindu-le zice: „Şi insuşi cei ce au gustat incă din Darul lui Dumnezeu şi sânt părtaşi duhului, de nu se vor siguripsi se vor pogorî şi se vor face mai răi decât ceea ce erau, când erau lumeşti (adecă necredincioşi); nu căci Dumnezeu e schimbăcios şi neputincios sau că Dumnezeu se stinge, ci căci insuşi oamenii aceia nu se unesc cu darul, pentru aceea se prefac şi cad în nenumărate răutăţi; căci cei ce au gustat din darul acela, amândouă le au impreună cu dânşii, bucuria şi mângâerea, temere şi cutremur, veselie şi plângere; că se plâng pre sineşi şi pre Adam tot; fiindcă una este firea oamenilor şi lacrimile unora ca acestora sânt pâne şi plângerea dulceaţă şi odihnă" (Vor. XV—XXXVI).

[2]) Aceasta Fotie tălcuindu-o, zice, că cei ce s'au învăţat cele ce poate veacul viitor şi ce este trebuinţa viitorului veac, adecă cum că în viitorul veac nu are sfârşit nici fericirea raiului, nici ticăloşia muncei iadului, căci judecătorul este nesmintit şi drept şi altele multe; cei ce s'au învăţat, zic, aceştia şi vor cădea, cu neputinţă este a se innoi iarăşi prin botez intru pocăinţă.

[3]) Şi dumnezeescul Chiril al Alexandriei asemenea zice în cartea a şeasa despre slujirea cea intru duhul: toate acestea perzându-se şi căzând iarăşi a se innoi intru pocăinţă, aceasta e cu neputinţă. Dar ce? Lepădat-a-o pocăinţa? Să nu fie! Ci pre pocăinţa cea prin botez. Zice insă şi Meletie Pigas în tălcuirea simbolului aceştia despre aceasta: „Nu a zis Pavel că e cu neputinţă a se pocăi, precum oare-cari socotind s'au rătăcit, ci a se innoi iarăşi, adecă iarăşi a se boteză; că de atâtea ori pocăindu-se de câte ori păcătuieşte omul; a se boteză insă, numai

lucru, de a innoi cu totul pre omul cel vechiu, precum şi prorocul David aceasta o a prorocit, zicând: «Innoise-vor ca ale vulturului tinereţele tale» (Psalm. CII, 5). Iar lucru insuşit al pocăinţei este a slobozi pre cel ce se pocăeşte de invechirea păcatului şi a-l face pre el intărit intru fapta bună; insă intru strălucirea aceea, ce o pricinueşte botezul, pocăinţa nu e in stare a aduce pre om, pentrucă acolo la botez, totul este desăvârşit al Darului lui Dumnezeu. Şi dar Pavel zice aicea, că este cu neputinţă cei ce vor cădea din credinţă, a se innoi iarăşi prin pocăinţa, ceea ce s'a făcut mai inainte de botez; de vreme ce cei ce vor să se boteze, mai inainte se pocăesc pentru viaţa lor cea mai dinainte şi apoi se botezau, precum mai sus acestaş Pavel a zis, pocăinţă numind de fapte moarte, şi noi am zis. Şi este arătat şi din cele următoare, că pentru aceasta zice acestea Pavel, pentru ca s'arate că al doilea botez nu este.

A doua oară răstignind loruşi pre Fiiul lui Dumnezeu.

Botezul este cruce, fiindcă intru dânsul impreună se răstigneşte cu Christos omul nostru cel vechiu şi ne facem impreună sădiţi cu asemănarea morţei lui Christos, precum zice Pavel aiurea: «Aceasta cunoscându-o voi că omul nostru cel vechiu impreună s'a răstignit, ca să se strice trupul păcatului de a nu mai robi voi păcatului» (Rom. VI, 6). Şi iarăşi: «Că de ne-am făcut impreună sădiţi cu asemănarea morţei lui» (tij 5). Şi iarăşi: «Câţi în Christos ne-am botezat, intru moartea lui ne-am botezat; impreună dar ne-am ingropat cu dânsul prin botez intru moarte» (tij 3). Căci precum Christos a murit pre cruce dupre trup, aşa şi noi murim intru botez dupre păcat. Deci şi cela ce se botează a doua oară, în cât din partea sa a doua oară răstigneşte pre Christos; dar insă aceasta este fără cuviinţă, dupre acestaşi Pavel: «Că Christos sculându-se din morţi, zice, nu va mai muri, că moartea pre el nu-l mai stăpâneşte» (Rom. VI, 9). Deci nici botez al doilea este, că

o dată poate" (măcar că dupre Clement in tălcuiri, zice, că adese-ori a cădea nu e departe de a păgânătăţi). Rusineze-se dar Novaţianii, cari rău inţelegând zicerea aceasta a Apostolului, nu priimiau intru pocăinţă pre aceia, cari au fost căzut din credinţă şi s'au fost lepădat de Christos în vremea goanei lui Dekie. Că este pocăinţă şi pentru insuşi cei ce s'au lepădat de Christos; şi martori sânt Galatenii, cari cu toate că au fost căzut din Darul Evangheliei, s'a priimit insă de Pavel şi copilaşii ai săi i numeşte pre ei; şi vezi subinsemnarea stihi 19 al capului al patrulea al ceii către Galateni.

nici cruce, nici moarte a doua a Domnului este; căci și de ar fi al doilea botez, ce ar oprì a fi și al treilea și al patrulea și accasta să fie fără sfârșit? Nu a zis însă Pavel aceasta a doua oară răstignind și să stea, ci a adaus și acestea «*lorași*», pentru ca să arate cu adăugirea aceasta, cum că cei ce din Evrei crezuseră, vieţuind o viaţă trândavă și lenevoasă, toate lucrurile lor le fac nedeplinite, ca cum ar fi al doilea botez să-i curăţiască și ca cum ar dovedì intru dânșii aceasta ca adevărată, aceasta rea socotinţă și cugetare, cum că este adecă al doilea botez.

Și pilduindu-l.

Adecă triumfându-l și rușinându-l pre Fiiul lui Dumnezeu; aceasta însă poţi, o cetitorule, a o înţelege în două chipuri: sau că cei ce au răstignit atuncea pre Domnul pentru rușinea lui, au izvodit a-l răstignì cu acest-fel de moarte de cruce, blestemată adecă și ocărâtă și rânduită pentru oamenii cei făcători de rele; sau că Christos cel ce s'a răstignit o dată și a inviat, se crede el cum că este nemuritor deaciia întru tot veacul. Deci acela ce îl răstignește pre el a doua oară prin al doilea botez, unul ca acesta mincinoasă arată pre nemurirea cea de acest-fel, ce se crede al lui Christos, și aceasta pricinește lui Christos pilduire și mare rușinare. Deci dupre două chipuri este cu neputinţă a fi al doilea botez: întâi, că ori carele hristian se va învrednicì a se boteză și a dobândì darul Duhului, apoi ar defăimà darul acesta, unul ca acela nu mai e vrednic a dobândì iarăși acelaș botez și innoirea cea prin botez. Încă și dupre alt mai înfricoșat chip nu este al doilea botez, căci este cu neputinţă iarăși a se răstignì și a mai murì Fiiul lui Dumnezeu.

7. Că pământul cela ce beà pre ploaea, care de multe ori vine preste dânsul.

Pământ numește Apostolul pre sufletul; iar ploae pre învăţătura dumnezeescului cuvânt, precum și Dumnezeu mai inainte apucând zice: «Și nourilor voiu porunci să nu verse preste ea (preste vie adecă, care se înţelege sufletul) ploae» (Is. V, 6). Și prorocul David zice: «Râul lui Dumnezeu s'a umplut de ape» (Psalm. LXIV, 10); adecă omul cel dăruit de Dumnezeu spre a învăţà, acesta s'a umplut de duhovnicestile ape cele de sus, adecă de darurile Duhului. Ghicitorește însă arată Apostolul cum că credincioșii acești din Evrei, au priimit adecă și au băut cuvântul și învăţătura Evangheliei și de multe ori l'au auzit acesta, însă nu s'au folosit de el; care aceasta și mai sus o

a arătat Pavel, când a zis către dânșii: «Căci datori fiind a fi învăţători pentru vreme, iarăși aveţi trebuinţă de a vă învăţà voi» (Evr. V, 12).

Și rodind iarbă de bună treabă.

Iarbă de bună treabă numește Apostolul vieţuirea cea îmbunătăţită, pre care o naște sufletul, cel ce a priimit învăţătura Evangheliei; fiindcă nici un lucru este atât de bună treabă, adecă atât de bine potrivit și cuviincios omului, cât este curata și îmbunătăţita vieţuire. De aceasta a zis Eclisiastul: «Sfârșitul cuvântului tot auzul; de Dumnezeu teme-te, poruncile lui păzește-le, că aceasta e tot omul» (Eclisiast. XII, 13).

Acelora pentru cari și se plugărește.

Pre vieţuirea cea îmbunătăţită zice, că o naște și o odrăslește sufletul acelora pentru care și se plugărește și acelora este de bună treabă, adecă însuși oamenilor acelora, cari întrebuinţează acest-fel de vieţuire; fiindcă însuși acela ce rodesc pre fapta cea bună sau virtutea, aceștia și o dobândesc. Oare-cari însă pre zicerea «*acelora*» o au înţeles, în loc de: învăţătorilor, fiindcă îmbunătăţita vieţuire pentru învăţători se plugărește (adecă se urmează) de către ucenici, fiindcă învăţătorii pre fapta bună a ucenicilor lor, o dobândesc ca lorași[1]).

Se împărtășește de blagoslovenie dela Dumnezeu.

Cu acest cuvânt lovește Apostolul pre Elini, cari pre răsărirea și odrăslirea rodurilor o supra-scriu firește puterei pământului și nu cuvântului lui Dumnezeu și provedenţei lui și bunei cuvântări, ce a zis: «Să odrăsliască pământul verdeaţă de iarbă» (Fac. I, 11). Fiindcă nici mânile plugarilor sânt cari fac rodurile, ci totul desăvârșit este al lui Dumnezeu; căci el e cel ce blagosloveste pământul și el este, carele dă lui aducere de roade.

8. Iar odrăsluind spini și ciuline.

Nu a zis născând, precum a zis mai sus pentru verdeaţa cea de bună treabă, ci a zis odrăslind, ca cum ar zice cineva, că

[1]) Iar Icumenie *plugari* pentru cari se plugăresc rodurile cele duhovnicești, numește pre Tatăl și pre Fiiul, că Tatăl meu, zice, este lucrător de pământ (Plugarul) (Ioan XV). Și Fiiul încă sămănător este; „că a eșit, zice, sămănătorul de a sămănà sămânţa sa" (Mat. XIII); pentru Dumnezeu dar se plugăresc rodurile. Și aceasta asemănându-o Apostolul zicea: „Iar acum robindu-vă lui Dumnezeu a mers rodul vostru spre sfinţenie" (Rom. VI); că viaţa cea îmbunătăţită pentru aceasta se plugărește, pentru ca să plăcem lui Dumnezeu, pentru care să ne învrednicim de blagoslovenia cea dela dânsul.

pământul clocotește și revarsă afară ca o prisosință oare-care spinii și ciulinele; iar spinii și ciulinele sânt grijile vieței și amăgirea bogăției și fandazia slavei și de obște tot păcatul; și aceasta însemnându-o David ziceă: «M'am întors în ticăloșie, când se înfipgeau în mine ghimpi» (Psalm. LI, 4). Fiindcă păcatul nu vine prost la ticălosul păcătos, ci se inneacă înlăuntru în inima lui și de nu-l va scoate îndată păcătosul pre el tot, ci va lăsă înlăuntru în inima sa vre un ghimp al lui, acela face rană întrânsul și îi pricinuește chin și durere prea iute; de aceasta dupre urmare păcătosul are trebuință de multă silință, pentru ca să vindece rana păcatului. Păcatul încă este și ciulină în trei cornuri, pentrucă ori din care parte l'ar apucă pre el omul, îl împunge și îl rănește pre el și din toate părțile este urâcios și dureros; căci și în viața aceasta pricinuește păcătosului rușine și mai ales în viața cea viitoare [1]).

Netrebnic este și de blestem aproape.

Pământul cel bun și aducător de roduri a zis Apostolul că se blagoslovește de Dumnezeu, iar cel împetrit și neroditor, nu a zis că este blestemat de Dumnezeu, ci a zis că e aproape de blestem; pentrucе? Pentru ca să nu se deznădăjduiască păcătoșii; căci păcătosul, cel ce este împetrit și neroditor și aproape de blestem, acela de ar voi, poate prin pocăință a se face pământ roditor de fapte bune și a se face departe de dumnezeescul blestem.

Al căruia sfârșitul spre ardere.

Și acest cuvânt l'a spus Pavel, pentru ca să nu se deznădăjduiască păcătoșii, căci nu a zis, cum că negreșit pământul cel neroditor are să se ardă, ci a zis că sfârșitul lui este spre ardere, adecă dacă până în sfârșit va rămânea păcătos și neroditor și nu va arătă pocăință se va arde în gheena focului. Drept aceea de ar voi păcătosul poate a se depărtă de păcat

[1]) Pentru aceasta a zis Mar. Vasilie, că mai înfricoșată decât întunerecul și decât focul cel veșnic este rușinea, ce au să o sufere păcătoșii în cealaltă viață, pentru păcatele lor; că cei ce au făcut cele rele spre ocară și spre rușine se vor seulă, privind întru sineși rușinea și închipuirile păcatelor, ce au făcut; și-dar mai înfricoșată este rușinea decât întunerecul și decât focul cel veșnic, întru carele vor veșnici păcătoșii, pururea în ochii lor având urmele păcatului celui făcut cu trupul, oare cum ca o văpsea nespălată întru pomenirea sufletului lor, necurmate rămânând; puțin însă este a se apropiă de lumina cea adevărată și a le descoperi și după descoperirea celor ascunse, a nu se duce cu fețele rușinate (tâlcuire la zicerea: „Apropiați-vă de dânsul și vă luminați și fețele voastre nu se vor rușină" (a Psalmului XXXII).

și a dezrădăcină spinii și păcatele din inima sa și a se face ales cu faptele cele bune și a luă dela Dumnezeu blagoslovenie.

9. Insă sântem încredințați pentru voi, iubiților, de cele mai bune și care sânt aproape de mântuire, deși grăim așa.

După ce îndestul a prihănit și a înspăimântat dumnezeescul Apostol pre hristianii cei din Evrei, acum iarăși îi îndulcește și îi vindecă, pentru ca să nu-i facă desăvârșit leneși și trândavi; pentrucă cela ce înfruntează numai pre omul cel trândav și leneș și împreună cu înfruntarea nu-l mângâe, îl face mai trândav pre el și mai leneș. Deci zice lor, cum că acestea le zic vouă, frații mei hristiani, nu că vă prihănesc și să vă ocărăsc doar, că sânteți plini de spini și de păcate, ci le zic vouă, pentrucă mă tem, să nu vă faceți unii ca aceștia. Și nu a zis, că nădăjduim pentru voi cele mai bune, ci că sântem încredințați, adecă știm cu adevărat și cu încredințare pentru voi, cum că nu sânteți acest-fel de spinoși, precum scriem, ci mult mai buni și cum că vă siliți pentru mântuirea voastră, măcar deși v'am vorovit cu așa mustrări. Sau le zice acestea Pavel pentru petrecerea lor, adecă cum că voi fraților nu sânteți așa spinoși, nici sânteți aproape de blestem, nici spre arderea focului, precum am zis; ci altă răsplătire este gătită vouă dela Dumnezeu, pentru îmbunătățita viața voastră. Și ascultă și cele următoare [1]):

10. Că nu e nedrept Dumnezeu spre a uitá lucru vostru.

Vezi, o cetitorule, că cu cuvântul acesta Apostolul i-a mângâiat pre ei și i-a imputernicit ca să nădăjduiască cele mai bune fiindcă le-a adus aminte de faptele lor cele mai dinainte și de dreptatea lui Dumnezeu. Căci de este drept Dumnezeu, precum și este, negreșit nu va uitá lucrul vostru și milostivirea și dragostea ce ați arătat către frații voștri, ce o va răsplăti cu plată veșnică. Nu vă impuținați dar cu sufletul, fraților, ci nădăjduiți cu adeverire cele mai bune, că drept fiind Dumnezeu are a le răsplăti vouă. Și dar câte am zis vouă cu înfruntare, nu le-am zis pentru voi, căci știu că voi nu sânteți vrednici de blestem, ci de blagoslovenie.

Și osteneala dragostei, care o ați arătat întru numele lui pentrucă ați slujit sfinților și slujiți.

[1]) De aceasta și Teodorit zice că Apostolul pentru a nu se păreà că îi lingușește și că nu îi laudă cu adevăr, pentru aceasta aduce aminte lor dupre urmare de bunătățile acelea, ce mai înainte le-a isprăvit, pentru ca mai osârdnici să-i facă către cele dumnezeești.

Mari lucruri și isprăvi mărturisește Pavel cu cuvintele acestea, că au isprăvit hristianii acești din Evrei; și nu lucruri prost numai, ci făcute cu osârdie; căci a sluji cineva însuși și a osteni pentru odihna săracilor frați, aceasta înseamnă osârdie și ferbințeală de suflet. Dragoste însă numește Apostolul pre milostenia pre care o au arătat acestia, nu la frații cei ce aveau trebuință, ci întru numele lui Dumnezeu. Vezi însă aicea, o cetitorule prea marea mângâere a celor ce miluesc; pentrucă acestia, zice Pavel, că nu miluesc oameni, ci pre însuși Dumnezeu, precum și Domnul în Evanghelie a zis: «Întru cât ați făcut unuia dintru frații mei acești mai mici, mie ați făcut» (Mat. XXV, 40). Căci cel ce milucște pentru numele lui Dumnezeu și poartă de grijă de omul cel nedrept, pentru Dumnezeu poartă de grijă de el și îl milucște. Frați însă numește pre credincioșii hristiani; căci fiește-carele credincios este sfânt, măcar de este și lumesc; «că se sfințește, zice, bărbatul cel necredincios prin femeea cea credincioasă și se sfințește femeea cea necredincioasă prin bărbatul cel credincios» (I Cor. VII, 4); că credința este ceea care face pre sfințenie. Drept aceea să nu ne sârguim a milui numai pre săracii monahi, cei ce se află în pustie, ca pre niște sfinți, ci să miluim și pre frații săraci, cei se află în lume; pentrucă sfinți sânt adecă și pustnicii și schitenii dupre credință și dupre viață; dăr sfinți și cei lumești dupre credință și mulți încă din acestia sânt sfinți și dupre viață[1]). Vezi însă, o cetitorule, cum înțelege sf. Apostol pre hristianii cei din Evrei, fiindcă nu a zis numai, că au slujit ci sfinților și au stătut până aicea; ci a adaus și că slujesc, adecă cum că nu au încetat, ci și acum încă le slujesc.

11. Dorim însă ca fiește-carele din voi aceastași osârdie a o arătă, spre încredințarea nădejdei până în sfârșit.

Ca cum ar zice cineva: o fericite Pavle, pentruce priciná le zici acum nouă acestea? Tu mai sus ne-ai înfruntat atât de

[1]) Pentru aceasta zice și dumnezeescul Hrisostom: „Nu numai de vom vedeà monahi în închisoare, atuncea să intrăm, iar de am vedeà mirean să nu intrăm; sfânt este și acesta și frate... Dar nu știu de unde a început aceasta și de unde a apucat a se ținea obiceiul acesta; căci cela ce caută numai pre monahi și numai acelora voește a le face bine și pre aceia iarăși iscodindu-i și zicând de nu va fi vrednic, de nu va fi drept, de nu ar face minuni, nu-i voiu întinde mâna, bunătatea cea mai multă a milostenici o a perdut. Și însuși aceasta încă cu vremea iarăși o va perde, măcar că milostenia aceeași este, care se face la cei păcătoși și la cei vinovați; că milostenia aceea este, nu când ajută pre cei ce au isprăvit bunătăți, ci când milucște pre cei greșiți" (Vor. X la aceasta).

mult, că ne-ai numit trândavi și plini de spini, și acum cum ne lauzi? La acestea, zic, răspunde Mar. Apostol, cum că acestea le zic vouă acum, pentrucă doresc să faceți acest-fel de faceri de bine și în viitorime; iar acele de mai sus le-am zis vouă, nu pentru cele trecute fapte ale voastre, prihănindu-vă, pentrucă acelea erau bune, ci pentru cele de acum și de față (că v'ați lenevit și ați răcit osârdia voastră cea de mai înainte); căci m'am temut ca nu și în viitorime să faceți acest-fel, ce fel am zis ca sânteți. Nu a zis însă, că voesc fiește-carele din voi, să arate și în viitorime acest-fel de osârdie, care este cuvânt însușit al stăpânirei învățătorilor, ci a zis, că doresc, carele este cuvânt însușit al dragostei părinților ceii către fii; căci nu voesc, zice, binele vostru a fi numai în goale cuvinte, ci și sufletul meu dorește și se aprinde pentru sporirea voastră. Acest-fel de înțelegere are zicerea doresc. Și nu prost pentru toți voi o doresc aceasta, ci și în deosebire fiește-căruia din voi. Așa purtă grijă de trei ori fericitul Pavel pentru toți și pentru mici și pentru mari și așa pre fiește-carele din hristiani îl știă cu amărunțime, ca și păstorul cel bun pre fiește-care oae a sa o știe pre nume; că ascultă pre parimiastul zicând: «Cu cunoștință să cunoști sufletele turmei tale, să pui inima ta asupra cirezei tale» (Pild. XXVII, 23). Și pentruce o doresc aceasta? Pentru ca să vă sârguiți, zice, întru încredințarea nădejdei, adecă pentru ca să o arătați deplinită și plină de nădejdea mântuirei voastre și pentru a nu vă păgubi. Vezi însă, iubitule, că Apostolul nu-i înfruntează pre ci vederat, nici zice că voi ați perdut nădejdile mântuirei voastre și dar îndreptați-vă și veniți în sporirea voastră, cea de mai înainte; ci ca cum ar zice lor acestea: Eu voesc și doresc să vă sârguiți totdeuna și acel fel de îmbunătățiți cum erați mai înainte, acest-fel să fiți și acum și să vă faceți și în viitorime.

12. A nu vă face trândavi.

Și acest cuvânt îl face Pavel spre vindecarea și îndreptarea hristianilor, celor din Evrei; fiindcă întinde cuvântul spre vremea viitoare și zice: pentru ca să nu vă faceți în viitorime trândavi și leneși, macar că mai sus a zis în vremea trecută cum că v'ați făcut trândavi, însă nu prost trândavi, ci cu auzurile; căci până la urechile lor au stătut trândăvirea; acum însă adauge a zice, că mă îngrijesc, ca nu trândăvirea aceasta să ajungă și până la sufletul și inima voastră; căci precum pre trup îl vatămă neluerarea și nemișcarea, așa îl vatămă și pre

suflet nelucrarea celor bune și *il face pre el mai leneș.*

Ci următori ai celor ce au moștenit făgăduințele prin credință și îndelungă răbdare.

Mai sus a adus aminte Pavel credincioșilor celor din Evrei de bunătățile și de virtuțile, ce le-au isprăvit ei mai înainte, aducând pilde de fapta bună nestrăine, ci pre însuși ale lor; acum însă îi sue pre dânșii și la pilda faptei bune a strămoșului și a patriarhului lor Avraam; căci pentru a nu socoti ei, că s'au defăimat și s'au părăsit de Dumnezeu, ca niște nevrednici de nici un cuvânt, pentru aceasta arată lor, cum că aceasta mai ales este însușire a bărbaților celor viteji și mari de suflet, a se ispiti și a se necăji, și cum că Dumnezeu așa obișnuește a întrebuință pre prietenii săi cei mari și credincioși; căci de ar fi dat Dumnezeu îndată cele ce a făgăduit prietenilor săi, nu s'ar fi arătat credința acelora prin răbdare, pentrucă atuncea se vede cineva, că crede cu adeverire Dumnezeului celui ce a făgăduit, când va trece vreme multă și el nu ia făgăduințele cele de Dumnezeu date, crede însă cu adeverire, că le va luă și nu se împuținează cu sufletul, nici obosește. Pentru aceasta zice Pavel, că eu zic vouă acestea înfruntătoare cuvinte, pentru ca să vă deștept, ca să vă faceți și voi următori strămoșilor voștri, cari au moștenit făgăduințele lui Dumnezeu prin credință și prin îndelungă răbdare. Și cari sânt strămoșii aceștia? Mai la urmă la cap. XI îi va spune Apostolul. Vezi însă, o cetitorule, că Pavel mai întâi a zis credința și al doilea îndelunga răbdare, pentrucă aceasta din credință se naște. Căci de nu ar crede cineva, cum că cu adeverire îi va dă Dumnezeu făgăduințele, precum le-a făgăduit, nu ar răbdă îndelung și nu ar îngădui.

13. Că lui Avraam făgăduindu-i Dumnezeu, de vreme ce nu avea pre nimenea mai mare, ca să se jure, s'a jurat asupra sa, zicând:

14. Cu adevărat blagoslovind te voiu blagoslovi și înmulțind te voiu înmulți (Fac. XXII, 16)[1]).

[1]) Fiindcă mulți luând prilej din cuvintele acestea ale lui Dumnezeu, vor a se jură; pentru aceasta înțeleptul Fotie, prilejul acesta al lor surpându-l, așa tălcuește zicerea: „Deci ce este aceasta, asupra mea m'am jurat, ce zice Domnul? În loc de precum este oamenilor puterea jurământului adeveritoare făgăduinței, așa este necălcarea făgăduinței mele; că de multe ori urmând mai înainte jurământ, sau nestatornicia socotinței, au stricat jurământul cu călcarea lui, sau curgerea materiei și nestatornicia pământeștilor lucruri și împlinirea statorniciei socotinței celor ce s'au jurat, o curmă; iar la proasta (simpla) făgăduința lui Dumnezeu, nimic este de acest-fel, nici a gândi; nu cumva și crezând să nu o ia; căci Dumnezeu și nici un jurământ luând, dumnezeiasca făgăduință a sa este mai pre sus de tot jurământul; a adauge însă obișnuește aceasta *asupra mea m'am jurat* și mai ales și rânduește mai înainte de făgăduințele sale, ori acelor dătătoare de cele întristăcioase și îngrozitoare, ori de bucurie și de veselie pricinuitoare, indesert dar năzuesc la forma cea pusă înainte a cuvântului, cei ce obișnuesc a face jurâmânturi; că nicăiri s'a văzut dumnezeirea întrebuințând nici jurâmânturi, nici hotărătoare adevăruri" (Amfiloh. întreb. CXCV).

[1]) Și Mar. Vasilie zice adecă, cum că cela ce s'a arătat lui Moisi în rug și lui Iacov, adauge încă și lui Avraam (a fost Fiiul lui Dumnezeu de vreme ce se scrie: „și anghel s'a arătat lor și Dumnezeu); „deci arătat este fiește-căruia, că unde se zice și anghel și Dumnezeu, însuși cel unul născut se numește, este arătat și arătându-se pre sine dupre neam oamenilor și voca Părintelui său vestindu-o sfinților" (Cuv. II asupra lui Evnomie). Încă și Sevir aceasta însăși o zice" (foaca 576 și 578, în tomul I al șirului celor 5 cărți). De aceasta și biserica cântă, în cântarea a cincea, adecă a glasului al doilea, a canoanelor celor ale Treimei: „Lui Moisi în rug arătându-te în chip de foc, anghel al Părintelui te-ai

Măcar că mulți strămoși sânt, cari prin credință au dobândit făgăduințele, Apostolul însă pre ceilalți i-a lăsat de o camdată, păzind să-i arate lor mai în urmă, iar aicea pre singur Avraam îl arată, întâi adecă pentru vrednicia și mărimea patriarhului; că aceasta este coroana patriarhilor și al doilea pentrucă Avraam s'a învrednicit mai mult decât toți ceilalți prin credința de făgăduințele lui Dumnezeu; și prin pilda acestuia arată credincioșilor celor din Evrei, cum că nu se cuvine a se împuțină cu sufletul, ci a îngădui lui Dumnezeu, carele obișnuește a nu dă curând cele ce le făgăduește, ci după trecere de vreme. Dar când s'a jurat asupra sa Dumnezeu? Când a zis către Avraam, după ce el a făcut ascultare și a voit să jertfiască pre fiul său: «Asupra mea m'am jurat, zice Domnul" (Fac. XXII, 6). Dar poate ar zice cineva, cum că și această zicere *cu adevărat* este jurământ al lui Dumnezeu, care-l face asupra sa; căci zicerea ἀμήν, va să zică, chiar cu adevărat, care nu este alta, ci adverb, adeveritor al adevărului; și adevăr cine este altul, fără numai Dumnezeu? Așa obișnuește a zice și Domnul în Noul Testament, la prea multe locuri: «Amin, amin zic vouă» (Ioan V, 19; VI, 26; VIII, 34; X, 1; XII, 24; XIII, 16; XIV, 12; XVI, 20). Și cu cuvântul acesta, acela jurământ jură, carele și părintele a jurat în Testamentul Vechiu; de vreme ce Dumnezeu pre nimenea altul având mai mare de cât sine, ca să se jure pre acela, ci jură asupra sa, măcar deși zic unii[1]), că și cela ce a vorovit atuncea lui Avraam a fost

Fiul. Că zice Scriptura: Că a zis anghelul catre Avraam; și că anghel nu s'ar fi numit Dumnezeu Tatăl, ci Fiiul, carele dupre Isaia este anghel al sfatului celui mare (Isaia IX, 6)[1].

15. Și așa îndelung răbdând a dobândit făgăduința.

Pentruce aproape de sfârșitul scrisorei acestia zice Pavel, cum că toți strămoșii nu au luat făgăduințele, ci le-au privit pre ele de departe și le-au urat, iar acum aicea zice, că Avraam a dobândit făgăduința? Spre deslușirea nedumerirei acestia răspundem, că nu zice Pavel pentru aceleași lucruri aicea și acolo, ci pentru altele zice aicea și pentru altele acolo; că aicea zice, pentru făgăduințele cele bune în viața aceasta, care le-a dobândit Avraam după îndelungata vreme a vârstei sale, precum a fost a naște fii și a se hrăni în bătrânețe bune și

numit cuvinte"; iar întâia cântare a glasului șeapte: „Arătându-te în rug lui Moisi cuvinte a lui Dumnezeu, ca un foc curățitor".

Iar dumnezeescul Avgustin face siloghism despre capul acest XXII al Facerei, carele arată despre Avraam și zice așa: „La începutul capului acestuia s'a scris cum că Dumnezeu a ispitit, adecă a cercat pre Avraam și i-a poruncit să meargă să jertfiască pre fiul său, apoi zice Scriptura că l'a strigat pre el îngerul Domnului din cer și a zis: „Să nu pui mâna ta pre copilaș". Ce este înțelegerea acestei ziceri? Dumnezeu a poruncit a se omori Isaac și anghelul lui Dumnezeu a oprit aceasta și cum Avraam a ascultat de angheli, carele i-a poruncit să nu omoare pre fiul său și s'a împotrivit lui Dumnezeu, carele i-a poruncit să-l omoare, acest lucru este de râs și necuviincios. Deci Dumnezeu a grăit întru amândouă vremile și în cea întâia și în cea din urmă; a grăit însă prin un anghel, carele a fost slujitor al lui. Și pricina pentru care anghelii vorovesc une ori, ca cum ar fi însuși Domnul, este pentrucă ei grăesc nu întru numele și fața lor, ci întru numele și despre fața Domnului, carele îi trimite; cu un chip precum și când un crainic obștesc întru o curte spune hotărârea judecătorului sau a împăratului și nu se însemnează în faptele cele obștești și în condice, cum că crainicul a făcut hotărârea aceea, ci că a făcut judecătorul sau împăratul, întru al căruia nume și față și stăpânire, o a propovăduit aceasta crainicul (Vezi la foaea 88 a adunărei teologhicestei învățături a lui Ioan Iitin, unde voește acela, cum că Domnul și Dumnezeu nimăruia și nici o dată a grăit sau s'a arătat de sineși; ci totdeuna prin epitrop anghel, sau prin sol, carele a înfățișat pre Dumnezeu și pentru aceasta a grăit întru numele și stăpânirea lui (vezi și la subînsemnarea zicerei: „Și de glasul graiurilor" (Evrei XII, 19).

[1]) Iar Teodorit așa în scurt și luminat tâlcuește zicerea aceasta: „A arătat Pavel, zice, pre adevărul celui ce a făgăduit; că Dumnezeu, zice, eră nimic având mai pre sus de sine și martur a fost jurământul; că asupra sa s'a jurat; dar însă și făgăduind, și cu jurământ aceasta făcându-o, nu îndată a împlinit făgăduințele, ci patriarhul a avut trebuință de îngăduire multă și prea multă vreme trecând, așa a văzut adevărul făgăduinței.

altele. Iar acolo zice pentru cerestile bunătăți, pre care încă nu le-a dobândit; însă amândouă și a dobândi adecă Avraam făgăduințele și a nu dobândi făgăduințele, pentru mângâerea hristianilor celor împuținați cu sufletul o scrie Pavel, una adecă pentru ca să ne mângâem și noi, cum că vom dobândi și noi făgăduințele, de vom răbdă îndelung și de vom aștepta; iar cealaltă pentru ca să ne învețe Apostolul, că dacă Avraam acela nu a dobândit făgăduințele și măcar că a murit mai înainte de atâția ani, cum nu am fi noi fără de minte căci ne mâhnim și ne scârbim că încă nu luăm dumnezeestile făgăduințe? Vezi însă, iubitule, că Pavel a zis cum că Avraam răbdând îndelung a dobândit făgăduințele, pentru ca să arate cât de mare este puterea îndelungăi răbdări și a îngăduirei și pre lângă acestea pentru ca s'arate, cum că nu numai făgăduința lui Dumnezeu a isprăvit totul, ci și îndelunga răbdare și îngăduirea lui Avraam. Cu acest cuvânt însă cerescul umblător înspăimântează pre hristianii cei din Evrei, pentrucă le dă să înțeleagă, că precum îndelunga răbdare și îngăduirea dobândește făgăduința, așa dinpotrivă împuținarea de suflet și nerăbdarea se face pricină a se lipsi de făgăduință precum aceasta s'a întâmplat norodului israilitenesc, care împuținându-se cu sufletul și nerăbdând, nici ca cum a dobândit făgăduința lui Dumnezeu, adecă moștenirea Ierusalimului, ci toți au murit în pustie. Dar ar zice cineva: și cum sfinții și drepții ai Legei ceii Vechi, cu toate că au răbdat îndelung și au îngăduit, nu au căpătat făgăduințele, precum zice Apostolul la sfârșitul trimiterei acestia? Răspundem că, deși nu le-au dobândit încă, le vor dobândi însă după învierea din morți; iar cârtitorii Israilitenii accia și împuținații cu sufletul nici atuncea le-au dobândit, nici în viitorime le vor dobândi.

16. Că oamenii adecă pre cel mai mare se jură și sfârșitul a tot cuvântului lor cel de prigonire spre adeverire este jurământul.

Oamenii, zice, obișnuesc a se jură pre lucrul cel mai mare ce au; și când se face jurământul de dânșii, stinge pre toată împotriva zicere și adeveriază pricina pentru care se face și mai mult nu rămâne nici o îndoială; căci multe se zic mai înainte și împotrivă se zic despre ambe părțile, adecă despre elevetitori și despre cele ce se elevetește, apoi în sfârșit când se face jurământul de către unul din acestia se adeveriază celălalt și dezleagă toată îndoială.

17. Intru care mai mult vrând Dumnezeu a arătă moș-

tenitorilor făgăduinței pre nestrămutarea sfatului său, a mijlocit jurământ.

Adecă pentru aceasta (că aceasta insemnează zicerea *intru care*), că de vreme ce la oameni jurământul pricinuește toată încredințarea și adeverirea jurământului, jură-se Dumnezeu; sau zicerea *intru care*, este în loc de, intru a se jură, zice, Dumnezeu asupra sa, a arătat cu covârșire, cum că cu adevărat și fără strămutare, va face cele ce au făgăduit; căci se cuvenea adecă Dumnezeu a se crede de către oameni și fără de jurământ, fiindcă este adevărat și a minți nu poate; pentru neputința noastră însă face compogorâre și nu se uită la vrednicia sa și la dumnezeiasca sa mare cuviință, ci pentru a îndupleca și a încredința pre noi oamenii priimește și sufere a face jurământ și a zice lucruri nevrednice de dumnezeiasca sa mărire. Deci noi sântem, zice, credincioșii moștenitori ai făgăduinței lui Dumnezeu, ceii date lui Avraam, care ne-am binecuvântat întru sămânța lui Avraam, care sămânță este Christos. Vezi însă, iubitule, că Pavel a zis, cum că a mijlocit, pentru ca să arate, că și atuncea Fiiul s'a făcut mijlocitor între Dumnezeu și între oameni; fiindcă prin Fiiul, ca prin cuvânt se jură Dumnezeu Părintele și făgăduia lui Avraam.

18. Ca prin două lucruri nestrămutate, întru care cu neputință e a minți Dumnezeu.

Prin două lucruri; prin care și care? Prin unul adecă simplu a zice Dumnezeu și a făgădui numai; iar prin altul a adauge încă și jurământ la făgădința sa; căci fiindcă la oameni aceasta se socotește mai de crezut și mai adevărat lucru, jurământul adecă, pentru aceasta și Dumnezeu l'a adaus; iar zicerea *intru care* este în loc de, din care, adecă din care aceste două lucruri se arată prea de crezare făgăduința lui Dumnezeu, că cu neputință este a minți Dumnezeu. Deci precum zice aicea Pavel, că s'a jurat Dumnezezeu compogorământ făcând pentru neputința noastră (cu toate că nepotrivit este lui Dumnezeu a se jură); așa a zis și mai sus zicerea: «S'a învățat răbdarea din cele ce a pătimit»; fiindcă oamenii aceasta o socotesc cum că este vrednică de crezare, a cunoaște cineva lucrul cu ispita și cu cercetarea.

Tare mângâere să avem cei ce am năzuit a ne ținea de nădejdea, ceea ce ne zace înainte.

Adecă pentru aceasta s'a făgăduit și pentru aceasta s'a jurat Dumnezeu lui Avraam, pentru ca să avem noi, moștenitorii credinței și ai făgăduinței lui Avraam, mare îndemnare și mângâere; fiindcă Dumnezeu mai mult pentru noi a făcut jurământul, adecă pentru încredințarea noastră, celor ce am alergat și am crezut într'insul, decât că l'a făcut pentru Avraam. Dar în ce lucru avem noi îndemnarea și mângâerea aceasta? Intru a ținea, zice, nădejdea, ceea ce-ne zace înainte, adecă ca din făgăduințele acelea pământești, ce s'au dat atuncea lui Avraam, să ne încredințăm noi pentru cele cerești și ca să nu ne îndoim despre fiitoarele bunătăți, care nădăjduim să le căpătăm, ci ținând cu încredințare și cu siguranție nădejdea noastră, să nu fim necredincioși, fiindcă nu vedem împlinită nădejdea aceasta și făgăduințele lui Dumnezeu; «căci nădejdea, văzându-se, dupre acestaș Apostol, nu este nădejde» (Rom. VIII, 24). Căci făgăduința cea cu jurământ, care s'a dat către Avraam, aceasta s'a dat și către noi hristianii, cari am crezut în Christos, carele este sămânță a lui Avraam, precum s'a zis mai sus.

19. Pre care o avem ca o anghiră a sufletului sigură și adevărată.

Făgăduința aceasta, zice, despre bunătățile cele fiitoare, o avem noi hristianii, ca o anghiră adevărată și întărită; căci precum anghira ține caicele cu întărire în vremea furtunelor, așa și nădejdea cea adevărată face statornici și răbdători pre hristianii aceia, cari se clătesc de ispite. Insă nu a zis prost Apostolul anghiră, ci *anghiră sigură și adevărată*, pentrucă este și anghiră, care nu poate a ținea cu siguranție. Dupre cuviință dar și înțelepțește dumnnezecescul Apostol, aicea nu a adus pildă pre temelie, ci anghira; pentrucă temelia se aduce spre pilda celor foarte statornici și filozofi, adecă a oamenilor celor răbdători; iar anghira se aduce spre pilda celor ce se clătesc și a celor ce au furtuni și turburări, în ce chip erau acei ce din Evrei crezuseră, cari se turbură de ispite[1]).

Și cari intră intru cele mai dinlăuntru ale catapetezmei.

Mai sus a zis Pavel, că îngăduiți, fraților, și cu adevărat veți dobândi nădăjduitele bunătăți; acum insă mai desăvârșit încredințându-i zice, că bunătățile acestea viitoare, încă de acum le avem și le dobândim cu nădejdea, pentrucă nădejdea noas-

[1]) Teodorit insă aduce și altă asemănare a anghirei cu nădejdea: cum că precum anghira ascunsă fiind în fundul mărei, nu lasă a se clăti caicele, așa și nădejdea pentru cele viitoare ascunsă fiind inlăuntru în adâncul inimei noastre, nu lasă pre sufletele noastre a se turbură de ispite.

tră intrând în lăuntru în cer (că cerul îl numește catapeteazmă), ne face pre noi a ne aflà înlăuntru în bunătățile acelea ce le-a făgăduit Dumnezeu, măcar deși încă ne aflăm aicea jos pre pământ, și măcar că încă cu fapta nu le-am dobândit; fiindcă cerul și bunătățile cele din ceruri a făgăduit Domnul în fericirile, cele ce sânt în Evanghelie, a ni le dà nouă, carele a zis (Mat. V). Atâta mare putere are nădejdea, în cât pre pământeni îi face cerești; și precum în cortul cel vechiu al lui Moisi, erà catapeteazma cea țesută (adecă perdeaua), care despărțià pre sfintele sfintelor de celalalt cort; așa și cerul este ca o catapeteazmă (adecă o perdea), care despărțește pre cele de jos și pământești, de cele mai dumnezeești și cerești.

20. Unde înainte mergători pentru noi a intrat Iisus.

După ce mai sus a zis dumnezeescul Apostol, că nădejdea noastră intrà înlăuntru în cer, acum adeverează aceasta aicea și o încredințează prin însăși lucrurile, adecă cum că și Christos a intrat înlăuntru, în partea catapetezmei, ceii mai dinlăuntru, adecă a cerului, și nu a intrat prost, ci înainte mergător a intrat, adecă acesta mai întâi a deschis calea și a intrat într'insul, ca și noi hristianii să intrăm în urma lui; căci înainte mergătorul este înainte mergător al oare-cărora, ce îi urmează și osebirea ce este între înainte-mergătorul și următorii lui, nu este atât de multă, precum nu este atât de multă și osebirea lui Ioan și a lui Christos, dupre aceasta adecă, dupre care Ioan a fost întâi mergător, iar Christos a fost următor al mergătorului înainte. Deci și voi frații mei, nu vă scârbiți pentrucă curând veți intrà acolo, unde este și Christos înainte mergătorul al nostru. Nu s'a îndestulat Apostolul a zice numai înainte mergător, ci a adaus și aceasta: «pentru noi», spre mai multă încredințare, ca cum ar zice aceasta: Christos nu aveà trebuință a intrà întru cele mai dinlăuntru ale cerului; căci cum ar fi avut trebuință el, carele este Dumnezeu și se află în tot locul? Ci precum a purtat trup pentru noi, așa și a intrat întru ceie mai dinlăuntru ale cerului pentru noi, pentru ca să deschidă nouă calea; drept aceea numai decât avem să intrăm și noi în cer. Pentru aceasta și Domnul ziceà: «In casa Părintelui meu, multe locașuri sânt; iar de nu aș fi zis vouă: merg să gătesc loc vouă, și de voiu merge și de voiu gătì loc vouă, iarăși voiu venì și vă voiu luà pre voi la mine, ca unde sânt eu și voi să fiți» (Ioan XIV, 2). Ori zicerea «pentru noi» se înțelege în loc de: pentru aceasta a intrat Christos întâi mergător în cer, pentru ca să mijlociască și să steà pentru noi către Părintele, precum și arhiereul o

dată în an intră întru sfintele sfinților, pentru ca să îmblânziască pre Dumnezeu pentru păcatele norodului.

Dupre rânduiala lui Melhisedec, arhiereu aflându-se în veac.

Și acest cuvânt este prea mare mângâere hristianilor, a fi adecă Christos arhiereul nostru sus și nu jos și a fi mult mai bun decât arhiereii Evreilor, dupre osebite chipuri. I) Dupre rânduială, fiindcă nu dupre rânduiala arhiereilor acelora a fost arhiereu, ci dupre rânduiala lui Melhisedec. II) Dupre deosebit chip, pentrucă nu este arhiereu în cortul cel de jos, făcut de mâni; ci în cerul cel de sus, nefăcut de mâni. III) Dupre testament, fiindcă Christos a fost arhiereu al Testamentului celui mai mare și mai desăvârșit decât cel vechiu, adecă al celui nou. IV) Dupre stăruirea vremei, căci Christos nu este arhiereu vremelnic, ci veșnic[1]). V) Dupre față, căci Christos e Fiu al lui Dumnezeu și nu om gol, precum erau ceilalți arhierei; drept aceea pentru toate covârșirile acestea, ce le are arhiereul nostru Christos, se cuvine a vă bucură fraților și a nu vă întristă. Insă să știi, o cetitorule, că precum Christos pentru omenirea, cu care s'a îmbrăcat s'a făcut arhiereu, așa și toate acestea următoare, ce le-am zis arhieriei lui Christos, pentru aceeaș omenire a lui Christos se zic și nu pentru dumnezeire.

CAP. VII.

1. Că Melhisedec acesta, împăratul Salimului, preotul Dumnezeului celui prea înnalt[1]), carele a întimpinat pre

[1]) Zice însă și Teodorit, că Christos este arhiereu veșnic, nu doar că aduce jertfe, fiindcă o dată a proadus jertfă pre însuși trupul său pre cruce, ci pentrucă, ca un mijlocitor proaduce Părintelui pre cei ce cred întru el. De aceasta zice Pavel aiurea: „Printr'insul avem apropierea amândouă părțile întru un Duh, către Părintele" (Evrei II, 18). Și Domnul zice în Evanghelii: „Nimenea vine către Părintele, fără numai prin mine" (Ioan XIV, 6). Și adauge acestași Teodorit, cum că pentru aceasta Apostolul a pomenit mai sus jurământul care l'a făcut Dumnezeu către Avraam, pentru ca s'arate nestrămutarea sfatului lui Dumnezeu și împreună cu aceasta să formăluiască și împreună să dovediască adevărul și nestrămutarea arhieriei lui Christos ceii dupre rânduiala lui Melhisedec; de vreme ce pentru arhieria aceasta a lui Christos a făcut Dumnezeu jurământul: „Că s'a jurat, zice Domnul, și nu se va căi, tu ești preot în veac dupre rânduiala lui Melhisedec" (Psalm. CIX, stih 4).

[1]) Așa se face fără de lipsă cuprinderea aceasta lipsită: că acest Melhisedec împăratul Salimului, preotul Dumnezeului celui prea înnalt, este cel ce a întimpinat pre Avraam....

Avraam, când s'a întors dela tăerea împăraților și l'a blagoslovit pre el,

2. Căruia și zeciuială din toate i-a împărțit Avraam (Fac. XIV, 18).

Are scopos Apostolul, ca cu cuvintele acestea să dovediască micșorarea ce are Vechiul Testament decât Noul și dimpotrivă să arate covârșirea ce are acest Nou, mai mult decât cel Vechiu. Și aceasta o a arătat adecă și la inceputul epistolei: acești, când a zis cum că Dumnezeu celor vechi le-au vorovit prin prorocii robii săi, iar nouă fiilor darului ne-a grăit prin Fiiul său; dar fiindcă erau neputincioși cei ce auziau, fiindcă se împuținase cu sufletele din pricina ispitelor, a mângâiat împuținarea lor de suflet cu cuvintele, ce a apucat a le zice mai înainte, iar după ce îndestul i-a mângâiat și i-a îmbărbătat, atuncea iarăși aduce în mijloc cuvântul și invățătura, cum că Testamentul acest Nou covârșește pre cel Vechiu. Și vezi înțelepciunea lui Pavel! Arată pre Melhisedec, carele erà închipuire a lui Christos, că covârșià pre Avraam, că de nu l'ar fi covârșit, nu l'ar fi blagoslovit pre Avraam și nu ar fi luat zeciuiele dela dânsul; și fiindcă din Avraam se trăgeau preoții Legei Vechi, arătat e, că și pre aceia îi covârșià Melhisedec, fiindcă blagoslovind el pre strămoșul lor Avraam și luându-i zeciuele, tot o dată blagoslovià și luà zeciuele și dela preoții, cei ce se trăgeau din Avraam; și dacă închipuirea lui Christos, Melhisedec, atâta covârșià pre preoții legei, cu mult mai vârtos îi covârșià pre ei Christos, întâiul chip al lui Melhisedec și Melhisedecul cel adevărat și cu lucrul? Aceasta este toată noima și înțelegerea apostolești zicerei acesteia; iar Apostolul a scurtat povestirea și istoria cea despre Melhisedec, pre care o arată dumnezeiasca Scriptură și face Apostolul într'insa o teorie, aligorisindu-o tainic și duhovnicește.

Mai întâi adecă tâlcuindu-se împărat al dreptății.

De aicea începe Pavel să arate cum a fost Melhisedec închipuire a lui Christos și mai întâi zice, dela însuși numele lui Melhisedec, învață-te tu, o cetitorule, amărunțimea și asemănarea, care aveà Melhisedec cu Christos; căci *Melhi* va să zică împărat, iar *sedec,* va să zică dreptate. Și carele altul este împărat al dreptății afară de singur Domnul nostru Iisus Christos? Pentru aceasta prorocul Malahia a zis despre Christos: «Și va răsărì vouă, celor ce vă temeți de numele meu, soarele dreptății» (Malah. IV, 2). Și Pavel aiurea zice: «Carele s'a fă-

cut nouă înțelepciune dela Dumnezeu și dreptate și sfințenie și izbăvire» (I Cor. I, 30).

Iar apoi și împărat al Salimului, carele este împărat al păcei.

Și dela cetatea încă, al căruia Melhisedec erà împărat, învață-te, o cetitorule, cum că acesta a fost închipuire a lui Christos; căci Salim va să zică, pace[1]). Și carele altul este împărat al păcei afară de Christos, carele a împăcat pre cele ce sânt în ceruri și pre cele de pre pământ, iarăși dupre acestaș Pavel? (Col. I, 20). In cât la nici un om go! se potrivește numele de a fi împărat al dreptății și împărat al păcei fără numai la Dumnezeu-Omul Christos; că Melhisedec le aveà acestea cu numiri goale; iar Christos le are cu lucrul și cu adevărul.

3. Fără de tată, fără de maică, negenealogisit[2]).

---

[1]) Cetatea Salim este insuși Ierusalimul chiar, care pentruce se numește așa, vezi la subînsemnarea zicerei: „Iar Ierusalimul cel de sus este slobod" (Gal. IV, 27).

[2]) Lângă zicerile cele ce au să se zică ale purtătorului de Dumnezeu Maxim la tălcuirea apostoleștei zicerei aceștia adaugă-se și aceasta ce zice, cum că poate și fieste-carele a se face ca Melhisedec fără de tată și fără de maică și fără de număr de neam: „Tot cela ce și-a omorît mădulările cele dupre pământ și a stins toată cugetarea trupului său și s'a lepădat cu totul de toată atârnarea cea către trup, prin carea se împarte de către noi dragostea cea îndatorită singur lui Dumnezeu și carele s'a lepădat de toate cunoștințele trupului și ale lumei pentru dumnezeescul dar.... Unul ca acesta se face fără tată și fără maică și negenealogisit, dupre Mar. Melhisedec, neavând cum a se ținea de trup și de fire, pentru unirea ceea ce s'a făcut cu duhul" (Cap. CCV din suta a șeaptea din teologhicești). Vrednică de știință este istoria care se scrie în Pateric pentru Melhisedec. Că a povestit Avva Daniil, că un bătrân purtător de semne (poate făcător de minuni) din prostime ziceà, că Melhisedec este fiiul lui Dumnezeu. Această greșită cugetare a bătrânului însă aflându-o dumnezeescul Chiril al Alexandriei, cu un înțelept chip ca acesta a îndreptat pre bătrânul: Știindu-l pre el că este om purtător de semne și că aveà multă îndrăznire către Dumnezeu, s'a fățărnicit, că insuși erà, carele aveà greșită cugetare cea de acest-fel. Deci chemând pre bătrânul a zis lui: Avva, socotesc că Melhisedec este fiiul lui Dumnezeu. Deci te rog, să te rogi lui Dumnezeu, să te încredințeze de este adevărată socoteala mea aceasta. Bătrânul însă cu bucurie ascultând a rugat pre Dumnezeu trei zile, ca să-l încredințeze despre aceasta; iar Dumnezeu a ascultat rugăciunea lui și l'a încredințat pre el. Drept aceea bătrânul cu bucurie întorcându-se la sf. Chiril a zis: M'am încredințat stăpâne de Dumnezeu, că Melhisedec nu este fiul lui Dumnezeu, ci om ca și ceilalți oameni, căci în vremea ce mă rugam pentru aceasta mi-a arătat mie Dumnezeu pre toți strămoșii dela Adam până la Melhisedec, unul câte unul; și când a venit înaintea mea Mel-

Iată învață-te, o cetitorule, și altă asemănare ce aveà Melhisedec cu Christos, căci precum Melhisedec erà fără tată și fără maică, nu căci nu aveà tată și maică (fiindcă aveà și el născători, ca unul dintre ceilalți oameni), ci căci nu s'a genealogisit (adecă nu i s'a numerat neamul) în dumnezeiasca Scriptură, nici se pomenesc numele născătorilor lui într'insa, precum se pomenesc numele născătorilor celorlalți drepți; precum Melhisedec, zic, a fost fără de tată și fără de maică, asemenea a fost și Christos; căci fără de tată a fost Christos dupre vremelniceasca naștere cea de jos, fiindcă din singură Fecioara Maria, maică-sa, s'a născut dupre trup fără de tată; iar fără maică erà dupre nașterea cea de sus și mai înainte de veacuri; fiindcă s'a născut din singur Tatăl, mai înainte de toate veacurile dupre dumnezeire, negrăit și nepriceput. Este încă și Christos negenealogisit, precum a fost și Melhisedec negenealogisit; fiindcă dupre Isaia: «Neamul lui cine îl va povesti?» (Is. XIII, 8); pentrucă și Părintele cel de sus, carele l'a născut, este netâlcuit și insuși chipul încă al nașterei lui, ceii mai înainte de veac este nepriceput; dar și maica, ceea ce jos l'a născut nu cade sub socoteală de om, dupre chipul cu care l'a născut, fiindcă nimenea poate a înțelege, cum fecioară fiind, fără sămânță l'a zemislit! Cum fără de osteneală l'a purtat! Cum fără de dureri și de stricăciuni l'a născut! Și altele ca acestea. Deci Christos cu adevărat și cu lucrul este fără Tată și fără maică[1]); iar Melhisedec a fost fără tată și fără maică, nu cu adevărul și cu lucrul, căci aceasta este cu neputință, ci pentrucă nu se pomenesc numele născătorilor lui în dumnezeiasca Scriptură. Drept aceea zicerea negenealogisit este tâlmăcitoare zicerei, fără de tată și fără de maică, precum ar zice Apostolul: Așa am zis pre Melhisedec fără tată și fără maică, ca pre un negenealogisit, fiindcă genul și neamul lui nu se pomenește în dumnezeiasca Scriptură.

Nici început de zile, nici sfârșit de viață având, asemănat însă cu Fiiul lui Dumnezeu, rămâne preot pururea.

---

hisedec, a zis mie anghelul: acesta este Melhisedec. Drept aceea m'am încredințat, cum că el este om și nu fiiul lui Dumnezeu. Și așa cu acest-fel de meșteșug înțelept, a îndreptat sf. Chiril pre bătrânul. Ci și insuși dumnezeescul Chiril în conscrierile sale mustră pre oare-cari, ce au socotit că Melhisedec a fost anghel și nu om.

[1]) De aceasta a zis pentru Christos și teologul Grigorie: „Melhisedec se socotește cel fără de maică, fără tată se face; fără de maică mai întâi, fără tată al doilea" (Cuvânt la Nașterea Domnului).

Şi acest cuvânt, o cetitorule, asemenea îl vei înţelege, ca şi cele mai înainte zise, căci Melhisedec dupre ceea ce erà om, cu adevărat a avut şi început de zile şi sfârşit de viaţă; însă dupre ceea ce noi nu ştim, nici când s'a născut, nici când a murit, fiindcă aceasta nu ne-am învăţat dela Scriptură; pentru aceasta în cât dupre cunoştinţa noastră, nici început are Melhisedec, nici sfârşit[1]). Christos însă, ca Dumnezeu ce este cu

[1]) Iar purtătorul de Dumnezeu şi cel cu adevărat dupre nume Mar. Maxim, foarte înnalt şi dupre dumnezeiască cuviinţă tropologhiceşte pre Melhisedec cel fără tată şi fără mamă zicând: „Fără tată, fără maică şi negenealoghisit", nici început de zile, nici sfârşit de viaţă se scrie că a avut Mar. Melhisedec, precum adevăratul cuvânt al purtătorilor de Dumnezeu bărbaţi a arătat, nu pentru firea cea zidită şi dintre cele ce nu erau, dupre cari au început a fi şi au venit în fiinţă; ci pentru darul cel dumnezeesc şi nezidit şi carele de-apururea este mai pre sus de toată firea şi de toată vremea, din Dumnezeu cel ce este de-apururea" (din Teorii). Şi iarăşi: „Toate câte după Dumnezeu în urma sa înţelepţeşte dupre teorie făcându-le şi întru nici una din estimi rămânând întru care se teoriseşte mărginirea cea căţuşi decât, dumnezeescul Melhisedec, înnălţându-şi mintea către razele cele dumnezeeşti şi fără de început şi nemuritoare ale lui Dumnezeu şi Tatălui. Şi din Dumnezeu prin cuvânt dupre Darul Duhului s'a născut şi poartă întru sineşi pre asemănarea lui Dumnezeu celui ce l'a născut, întreagă şi adevărată; fiindcă toată naşterea are fiinţă a deplini cel ce s'a născut întocmai cu cel ce l'a născut; că cel ce s'a născut din trup, zice, trup este şi cel născut din duh, duh este" (Ioan III, 6). Şi iarăşi s'a făcut Melhisedec fără început şi fără sfârşit, ne mai purtând întru sine vremelniceasca viaţă, ceea ce se mişcă şi care are început şi sfârşit şi sufere multe patimi, ci pre singura cea dumnezeiasca şi pururea vecuitoare a cuvântului, celui ce locuiă într'insul şi care nici de moarte se mărgineşte.

Zice însă şi Icumenie, cum că Melhisedec dupre neam a fost hananeu, precum este a înţelege cineva aceasta dela locul, al căruia erà împărat şi dela cei ce îi aveà de un hotar cu el; fiindcă al Selimului erà împărat, adecă a celui ce acum se zice Ierusalim şi erà megieşi cu Sodomitenii şi aproape de Avraam, cel ce locuià lângă stejarul Mamvri. Şi Teodorit încă zice: „Sămănă să ti fost el însă din neamurile acelea care locuiau Palestina, că al acelora şi împărat şi preot s'a întâmplat a ti". Iar dumnezeescul Epifanie aşa zice despre Melhisedec că: „De către oare-cari şi tatăl şi maica lui Melhisedec se pomenesc, însă dupre zicerile Scripturei nu îi are arătaţi; ci au zis unii că Iracla să se ti numit tatăl lui; iar maica lui Astorot, pre care o zic şi Asiria; şi erà acesta fiu al locuitorilor vremei aceleia, ce locuiau în câmpul Savi". Dar însă despre aceasta bine a zis Teodorit că: „Dumnezeescul Pavel zicându-l fără tată şi fără maică negenealogisit, cine-ar şti adevărul?" (în şirul celor cinci cărţi, foaea 197 şi 198). Pentru aceasta şi istoria ce se cuprinde în conscrierile Mar. Atanasie, despre genealogia lui Melhisedec, de către cei mai mulţi se judecă, a nu ti cu adevărat a Mar. Atanasie, ci minciunoasă.

firea, nici început de zile are, pentrucă este fără de început dupre începutul cel dela vreme, măcar că are început pre Tatăl, ca pre o pricină firească a sa; nici sfârşit are pentrucă este fără de sfârşit. Şi pentru ca să zicem tot ceea ce se în-

Din cuvintele cele de mai sus ale Mar. Maxim, cu lesnire poate cineva a dezlega nedumerirea, care o propune mulţi; adecă oare însuşi sfinţii chiar sânt cei ce se arată hristianilor în somn, celor ce îi roagă şi cercetează neputinţele lor şi fac feluri de minuni; sau anghelii iau asemănarea sfinţilor şi ei sânt cei ce se arată, celor cari chiamă pre sfinţi? Că unii zic că anghelii sânt, cari se arată în locul sfinţilor şi nu sfinţii, precum împreună mărturiseşte şi sf. Isaac: „Şi zic cum că sfinţii, anghelii iau asemănările oare-cărora sfinţi din cei cinstiţi şi buni şi le arată acestea întru fantazia sufletului în fantazia somnului, întru rânduiala gândurilor lui spre bucurie şi spre apărare şi spre veselie" (Cuv. XXXIII, foaea 209). O închee însă aceasta pentrucă sfinţii scrişi împrejur şi hotărâţi sânt şi nu este cu putinţă unul şi acelaş sfânt în acelaş minut a se aflà în două sau şi în multe locuri; iar fiindcă vedem că unul şi acelaş sfânt se arată şi face multe şi felurite minuni întru aceeaşi minută şi întru aceeaşi vreme, apoi nu se văd însuşi sfinţii, ci în locul lor se văd anghelii; şi aşa prin deosebiţii angheli se săvârşesc minunile cele în osebite locuri, cari se fac întru aceeaşi minută de către un singur sfânt. Noi însă răspundem cu cuvintele cele de mai sus ale înţeleptului Maxim, cum că totul desăvârşit întru acestea este al dumnezeescului dar; că de vreme ce darul lui Dumnezeu nemărginit fiind este în tot locul (că darul, zice teolog. Grigorie, nu este strâns, nici cuprins în locuri. Epist. către cei din Chesaria). Dupre urmare şi sfinţii fiind uniţi cu darul acesta ce se aflà pretutindenea şi cu mult mai vârtos după moarte, prin unirea cea de acest-fel şi ei se aflà pretutindenea, sau cel mai puţin la cele mai multe locuri. In ce chip şi dumnezeescul Melhisedec, unit fiind cu darul cel fără de început şi fără de sfârşit, precum s'a zis mai sus. Deci se arată adecă şi însuşi sfinţii la cei ce îi roagă; şi se vede aceasta dela viaţa sf. Teodor, celui arătat, adecă a lui Tiron. Că se arată întru el mărturisind însuşi Teodor şi zicând celui ce i-a fost perit sluga, cum că nu eram aicea: fiindcă toţi mucenicii ne-am dus spre a face întimpinare dumnezeescului Iosif, scriitor de cântări. Se arată însă şi în locul sfinţilor, anghelii: totul este însă al darului, precum am prozis, prin carele, atotputernic fiind, şi un sfânt poate fără mijlocire a lucrà tot o dată acum în osebite locuri şi a auzi rugăciunea celui ce îl chiamă; dar şi anghelii prin acestaş dar li se descopere cele de pre pământ şi întimpină spre ajutorul celor ce au trebuinţă de ajutor: însă de multe ori se întâmplă şi fără a aveà ştiinţă, cât de puţin sfântul, darul (ori fără mijlocire, ori prin mijlocirea anghelilor) arată la toţi asemănarea sfântului aceluia; aşa cetim în Faptele Apostolilor (Cap. IX, 11), cum că darul a arătat în vedenie lui Pavel, când se rugà, pre Apostolul Anania, fără a aveà Anania ştiinţă; că a zis Domnul către Anania: „Sculându-te, mergi pre uliţa ce se numeşte dreaptă şi caută în casa lui Iuda pre oare-carele Savlu Tarsu; „că iată rugându-se a văzut în vedenie pre un bărbat anume Anania în„trând şi puind asupra lui mânile, ca să vadă iarăşi". A răspuns însă

ţelege din neîncepătura şi nesfârşirea lui Christos, adecă cum
că Christos dupre ceea ce este Dumnezeu, este pururea vecu-
itor şi veşnic. Unde sânt acum Arianii? Audă că Fiiul nu are
început şi dar a fost pururea, şi nu a fost vreme când el nu
a fost. Deci Pavel cu un chip ca acesta dă nouă pricină să
dezlegăm nedumerirea aceasta, care s'ar nedumeri cineva; a-
decă cum Christos este preot în veac, dupre rânduiala lui Mel-
hisedec; de vreme ce Melhisedec a murit şi nu a fost preot
în veac? Căci nedumerirea aceasta o vom dezlegă, zicând cum
că Christos fiind veşnic şi fără sfârşit pentru aceasta şi preot
este totdeuna cu adevărat, fiindcă şi acum şi în toată vremea
credem, cum că se proaduce pre sineşi pentru noi către Pă-
rintele său prin ierurghisitorii preoţii săi, cari ierurghisesc jertfa
cea fără de sânge a trupului şi a sângelui său; încă şi dupre
alt chip este preot veşnic Christos, pentrucă mijloceşte adecă
roagă pre Părintele pentru noi. Ci şi în viaţa viitoare va fi
preot, căci are să ierurghiească atuncea nouă noimele cele
mai desăvârşite şi tainice, dându-se nouă spre mâncare şi spre
băutură pre sineşi nou şi nestricat şi mai pre sus de toată în-
ţelegerea şi priceperea, precum a zis făgăduindu-se: «De acum
nu voiu mai beă din rodul acesta al viei, până când îl voiu
beă pre el nou, împreună cu voi întru împărăţia Tatălui meu»
(Mat. XXVI, 29). Şi iarăşi: «Şi eu aşez vouă, precum a aşe-
zat mie Tatăl meu, împărăţia, ca să mâncaţi şi să beţi la masa
mea, întru împărăţia mea» (Luca XXII, 29).

Iar Melhisedec se zice că are preoţie nesfârşită, nu căci e
viu totdeuna, pentrucă a murit; ci căci nu se arată în Scrip-
tură sfârşitul şi moartea lui, precum se arată a celorlalţi drepţi,
pentru ca să putem cunoaşte dela sfârşitul şi moartea lui, când
a încetat preoţia lui[1]). Deci precum zicerea «împărat al drep-

---

Anania zicând: „Doamne, am auzit dela mulţi pentru bărbatul acesta". Şi urmează zicând celelalte, ca cum nu aveă el ştiinţă, că s'a arătat lui Pavel. Acestea însă toate se fac, pentru ca să se arate a tot stăpânirea darului lui Dumnezeu, carele câte voeşte şi câte folosesc, toate stăpâneşte le face.

[1]) Iar Teodorit aşa tălcueşte zicând: „Despre Melhisedec adecă a zis cum că rămâne preot în veac; pentrucă preoţia nu o a trimis la fii, precum Aaron şi Eleazar şi Fineas; că cela ce trimite soarta aceasta la altul, se pare că i se iă oare-cum vrednicia, lucrarea avându-o altul. Are însă şi altă înţelegere: că precum Moisi—nu numim numai pre puitorul de lege, ci şi pre însuşi legea—aşa şi Melhisedec şi faţa o numim şi lucrul: preoţia aceasta o face stăpână Christos ca unul ce are viaţă nesfârşită.

tăţei» şi «împărat al Salimului», la Melhisedec adecă a fost
numai numirile, precum am zis mai înainte, iar la Christos a
fost cu adevărat şi lucrurile, asemenea şi a nu aveă început,
nici sfârşit la Melhisedec adecă a fost numai închipuire, pen-
trucă nu s'a scris acestea în Scriptură, iar la Christos a fost
că) Melhisedec aveă şi asemănarea cu Christos şi neasemăna-
rea; căci de ar fi fost Melhisedec dupre toate asemenea cu
Christos, nu ar mai fi fost aceşti doi închipuire şi adevăr în-
tre dânşii; ci ar fi fost amândoi sau închipuire sau adevăr.
Sau nu urmează însuşi aceasta în mijloc şi la închipuirea chi-
pului, ci la săvârşirea chipului, căci şi închipuirea chipului are
adecă şi asemănare către chipul cel desăvârşit, fiindcă prin linii
umbros închipueşte pre chipul cel adevărat; are însă şi nease-
mănare, fiindcă chipul, adecă icoana cea adevărată prin linii şi
văpsele, mai curat şi mai arătat a priimit pre haractirul chipului
celui întâi.

4. Vedeţi dar cât este acesta, căruia şi zeciuială i-a
dat Patriarhul Avraam din căştiguri (Fac. XIV, 20).

Fiindcă Apostolul a potrivit pre închipuire la adevăr, adecă
pre Melhisedec la Christos, acum dar cutează şi dovedeşte,
cum că închipuirea lui Christos adecă Melhisedec, este mai
strălucit şi mai pre sus decât însuşi adevăraţii preoţii Evreilor;
şi nu numai decât aceştia, ci şi decât însuşi Avraam, patriar-
hul preoţilor. Şi dacă închipuire este mai pre sus, cu mult mai
vârtos întâiul chip şi adevăratul arhiereu Christos este mai pre
sus decât aceştia? Văzut-aţi dar, zice, fraţilor, cât de mare
este Melhisedec acesta şi cât covârşeşte, căruia i-a proadus
daruri, nu un om de rând, ci Avraam acela, atât de mare pa-
triarh; pentrucă nu fără de socoteală a adus Pavel numire de
patriarh, ci pentru ca să măriască persoana lui Avraam. Vă-
zut-aţi, zice, că din dobânzi, adecă din prăzile oştirei, ce a
făcut Avraam împrotiva celor patru împăraţi, cele mai curate
şi mai cinstite daruri le-a proadus lui Melhisedec? Şi nu poate
zice cineva, cum că Avraam a dat lui Melhisedec din prăzile
ce a luat, căci ar fi fost şi el ajutător la oştire cu Avraam şi
că ar fi ostenit, ba; ci le-a dat acestea lui Melhisedec nimica
ostenind, ci şezând în casa lui. Că aceasta voeşte Pavel să
arate cu cuvântul ce zice mai jos (la stihul 10), cum că a în-
timpinat Melhisedec pre Avraam, întorcându-se dela bătae şi
biruinţa împăraţilor; «că încă în coapsele părintelui eră, atun-
cea când l'a întimpinat pre el Melhisedec» (adecă pre Levi stră-

moșul preoților legei). Deci dacă Melhisedec a fost mai mare decât Avraam, patriarhul și strămoșul lui Levi, din carele se trag preoții legei (că pre vrednicia lui Melhisedec, cea mai mare decât Avraam, o arătat dare zeciuelei); cu mult mai vârtos acest Melhisedec a fost mai mare decât preoții legei?

5. Și cei din fiii lui Levi, luând preoție, au poruncă să zeciuiască pre norod dupre lege, adecă pre frații lor, măcar că din coapsele lui Avraam sânt eșiți (Numer. XVIII, 21).

6. Iar cel ce nu se genealogisă dintru dânșii, a zeciuit pre Avraam.

Cu aceste cuvinte formălueşte Apostolul, arătând că Melhisedec este mai mare decât Avraam și zice, cum că cei din seminția lui Levi (a strănepotului lui Avraam), preotind, zeciuiă pre norod, adecă le luă zeciuială. Și arătat este că aceasta o făceă, ca unii ce erau mai buni și mai cinstiți pentru vrednicia preoției ce aveau; căci pentru care altă pricină cei lumești ostenind și ticăloșindu-se și lucrând în toate zilele, să deă zeciuială din toate rodurile lor preoților și leviților, cari nu lucrau pământul, nici osteneau, fără numai pentrucă preoții decât dânșii erau mai cinstiți și mai sus, adecă fiindcă se îndeletniceau în mai mari lucruri, adecă întru a săvârși dumnezeeștile slujbe ale cortului mărturiei. Că aceasta o mărturisește și dumnezeiasca Scriptură zicând: «Și fiilor lui Levi, iată le-am dat «toată zeciuiala întru Israil în soartă, în locul slujbelor lor, «câte ei le slujesc în cortul mărturiei; și nu se vor apropia fiii «lui Israil în cortul mărturiei, a nu luă păcat aducător de moarte... «și se va socoti vouă luările voastre, ca grâul din arie și luare «din teasc» (Numer. XVIII, 21). Atât de mare, zice, este vrednicia preoției și atât de mai sus sânt decât frații lor, cei de o cinste, cei din acestaș Avraam născuți, preoții cei ce au vrednicia aceasta! Drept aceea fiindcă și Melhisedec a luat zeciuială dela Avraam și fiindcă nu se genealogisă din neamul lui Avraam, adecă cu toate că nu erà din acelaș neam cu Avraam (pentrucă Melhisedec a fost de altă seminție, ca hananeu[1]); și dar este mai mare și mai înnalt decât Avraam, căci cum ar fi dat Avraam zeciuială lui Melhisedec, celui de altă seminție,

[1]) Teodorit însă zice, ca Apostolul cu cuvântul, ce a zis aicea, cum că Melhisedec nu se genealogisă din neamul lui Avraam, a tâlmăcit ceea ce a zis mai sus, că adecă Melhisedec erà negenealogisit și fără număr de neam.

de nu ar fi fost cinstea și vrednicia lui mai mare? Și dacă Melhisedec, care este închipuire a lui Christos, covârșià pre preoții legei și pre insuși Avraam strămoșul preoților, cu mult mai vârtos îi covârșește pre dânșii adevăratul arhiereu Christos, întâiul chip al lui Melhisedec?

Și pre cela ce aveà făgăduințele l'a blagoslovit.

Fiindcă în toate părțile se lăudà și se mărià Avraam, pentrucă a luat făgăduință de bunătăți dela Dumnezeu, pentru aceasta Pavel adauge mărimea aceasta a lui Avraam aicea și zice, că Melhisedec, închipuirea lui Christos a blagoslovit pre Avraam, pre patriarhul cel atât de mare și lăudat, carele s'a învrednicit a vorovi cu Dumnezeu și carele aveà datornic luișì pre insuși Dumnezeu.

7. Fără de toată zicerea împotrivă însă, cel mai mic de cel mai mare se blagosloveşte.

Mai sus a zis Pavel că Melhisedec a blagoslovit pre marele și minunatul Avraam, iar acum aicea zice, că noi oamenii fără îndoială știm și obștească socotință avem în mintea noastră, că cel ce blagosloveşte este mai pre sus de cel ce se blagosloveşte; deci și Melhisedec, cela ce proînchipuià pre Christos erà mai pre sus decât Avraam, carele se blagoslovià de el.

8. Și aicea adecă oamenii murind, iau zeciuială, iar acolo mărturisit fiind că, e viu.

Iată și alt silogism, carele dovedește pre Melhisedec, că este mai mare decât preoții Legei Vechi; căci preoții, zice, aici adecă în lege luând zeciuele, mor și vrednicia lor o lasă la alții; drept aceea nu sânt acesteași totdeuna, cari iau zeciuială; iar acolo, adecă în pricina cea a lui Melhisedec, a luat zeciuele Melhisedec, carele se mărturisește de Dumnezeu, prin David, că este viu; «că tu, zice, ești preot în veac, dupre rânduiala lui Melhisedec» (Psalm. CX, 4); de aceasta totdeuna rămâne în vrednicia lui; iar zicerea că Melhisedec este viu totdeuna, așa să o înțelegi, precum mai sus am tâlcuit, adecă pentrucă nu se arată în Scriptură moartea lui; că nemărturisind Scriptura moartea lui se vede, că zice numai că viazà[1]); unii însă

[1]) Icumenie însă așa tâlcuește: Iau zeciuele cu adevărat și leviții, ce nu e lucru mare acesta, fiindcă mor; și cine ar zavistui cinstea celor ce vor să moară! Iar Melhisedec a luat zeciuele, mărturisindu-se că este viu, ca cum ar zice: că procunoșteà Avraam, că nu va fi arătată moartea lui Melhisedec; însă aceasta nu l'a făcut să zavistuiască și să nu deà cinste lui, prin darea zeciuelei. Iar Teodorit zice: „Și fiindcă urmà a

că leviții mor și că Melhisedec este viu așa înțeleg, adecă cum
că chipul preoției leviților a fost muritor și vremelnicesc, pen-
trucă s'a stricat și a încetat, viind Christos; iar chipul preoției
lui Melhisedec, adecă al preoției ceii dupre Christos, a fost
veșnic, căci este viu și rămâne și nici odinioară va încetà.

9. Și (precum iau obiceiu a se zice) prin Avraam și
Levi, cel ce luà zeciuele, s'a zeciuit.

Ca să nu poată preoții legei a zice: Și ce avem noi a face,
de s'a zeciuit Avraam de către Melhisedec? Sau ce se potri-
vește aceasta la noi? Pentru aceasta zice Pavel, că prin strā-
moșul Avraam și strănepotul Levi, începătorul preoției, ceii du-
pre lege, cel ce ià zeciuelile celorlalți și acesta, zic, prin A-
vraam s'a zeciuit de Melhisedec. Și apoi cum nu este mai pre
sus de începătorul vostru Levi, Melhisedec, carele Levi, prin
strāmoșul sāu Avraam, se înțelege că a dat zeciuele lui Mel-
hisedec? Iar zicerea «precum iau obiceiu a zice», ori insem-
nează aceasta, că în scurt a zice; sau în loc de, și ca să zic
așa; că de vreme ce se păreà lucru cutezător a zice Pavel, că
Levi mai inainte încà de a se naște, s'a zeciuit de către Mel-
hisedec, pentru aceasta a māsurat cuvântul cu stânjānitorul
chip acesta.

10. Cā încā în coapsele Pārintelui sāu erà, când l'a
intimpinat pre el Melhisedec.

Aicea formălueste Pavel cu ce chip s'a zeciuit Levi de cā-
tre Melhisedec și zice: Cā de vreme ce și Avraam strāmoșul
lui Levi s'a zeciuit; și Levi însuși impreună cu strāmoșul sāu
cu putere s'a zeciuit, fiindcā erà în coapsele și în rārunchii
lui (unde plodul și sāmânța mai cu dinadinsul se aflā, dupre
fizici și doftori); în rārunchii, zic, ai lui Avraam și din semānța
acestuia urmā sā se nascā, mācar cā cu lucrare încā nu se
nāscuse[1]); și nu a zis, cā leviții s'au zeciuit de către Melhise-

zice Evreii, cā Avraam nu a fost preot și dupre cuviință a dat zeciuele și a dobāndit blagoslovenia, iar Aaron s'a impārtāșit de dumnezeescul dar al preoției; arātā Apostolul din înțelegere și pre acestia, cā prin pātriarhul și ei au dat zeciuele.

[1]) Cā semānța este pricina vieței lui Levi, în lāuntru dar în coapsele lui Avraam erā; cā Israil erà în coapsā, pricinuitorul lui Levi; zice Fotie.... Iar Teodorit zice: „Incā nefācāndu-se Isaac tatā, când Patriarhul Avraam a priimit blagoslovenia lui Melhisedec; deci încā întru sineși aveà pricina facerei *dreptei*; și din Isaac a odrāslit Iacov; iar din acesta Levi. Deci întru dānsul erà Levi, zice, când a dat zeciuiala și a luat blagoslovenia. Și dar negrešit și acesta a dat zeciuiala și a luat blagoslovenia.

dec, ci Levi, începātorul Leviților, pentru ca sā arate pe co-
vârșirea lui Melhisedec mai mare. O, mirare! Ce cuvânt a cu-
tezat aicea a zice marele Pavel! Căci impreună cu Levi a a-
runcat afārā și a lepādat toate cele iudaicești. Pentru aceasta
și mai inainte ziceà, cā v'ați fācut trāndavi cu auzurile; fiindcā
urmā a le zice lor niște înțelegeri și cuvinte mari ca acestea, în
cât se temeà nu cumva sā sarā credinciosii cei din Evrei și
nici ca cum sā deà auz la cuvintele lui; de aceasta după ce
a formāluit și i-au pregātit pre dānșii, precum a voit, cu cu-
vintele ce le-a zis mai sus, așa aicea zice lor cele ce voește;
fiindcā sufletul omului nu ține întru sineși cuvântul ce-l aude,
nici îl hrānește, precum pāmântul, când priimește sāmânța
la plugari, o ține și o hrānește și o crește, nu; pentrucā a-
colo în pāmânt este firea, care are stāruire și statornicie, iar
aicea, în suflet adecā este proalegere și socotintā, care este
lucru nestatornic și de multe feluri și lesne prefācut. Pentru
aceasta și cel ce este invātātor de norod, mai intāi se cuvine
a iconomisì mult și a progāti sufletele ascultātorilor și atuncea
a zice lor cele ce voește.

11. Deci de ar fi fost sāvârșire prin leviticeasca pre-
oție (cā norodul în vremea aceea a luat punere de lege),
ce ar fi fost încā trebuintā, ca dupre rānduiala lui Mel-
hisedec a se ridicā alți preoți și a nu se zice dupre rān-
duiala lui Aaron?

Mai sus a arātat Pavel, cum cā Melhisedec a fost mult mai
pre sus decât Avraam și decât Levi, strānepotul lui și ince-
pātorul preoției legei; iar acum aicea aduce și altā apucātură
și arātā cum cā preoția cea dupre Christos este sāvârșitā; iar
preoția leviților a fost nedeplinitā; căci zice, dacā și preoția
Legei Vechi, adecā cea dupre rānduiala lui Aaron, ar fi fost
deplinitā trebuià a se ridicā alt preot, adecā Christos, dupre
aceeași rānduialā a lui Aaron; cā Aaron erà din leviticeasca
semintie; fiind insā cā se zice de Dumnezeu, cum cā s'a ri-
dicat preot Christos nu dupre rānduiala lui Aaron, ci dupre
rānduiala lui Melhisedec, deci nedeplinitā erà preoția, cea du-
pre rānduiala lui Aaron și pentru aceasta nedeplinitā fiind s'a
lepādat și alta în locul aceiia, deplinitā se introduce și ține.
Și zicerea *încā* care adauge Apostolul, are multā putere și în-
semnare; și ca cum ar zice aceasta, cā dacā Christos mai în-
tâi erà arhiereu dupre rānduiala lui Melhisedec și apoi s'ar fi
dat legea, dupre cuviintā ar fi zis cineva, cā de vreme ce pre-

oția cea dupre rânduiala lui Melhisedec a fost nedeplinită, pentru aceasta s'a dat preoția cea dupre lege, adecă cea a lui Aaron. Dar acum nu poate cineva a o zice aceasta, pentrucă Christos e mai în urmă decât preoția cea dupre lege și ià loc și rânduială de altă preoție, adecă de preoția lui Melhisedec. De aceasta arătat e, căci nedeplinită fiind preoția cea dupre rânduiala lui Aaron pentru aceasta în locul aceiia a introdus alta, cea dupre rânduiala lui Melhisedec. Ce însemnează însă zicerea: In vremea aceștia, s'a pus lege norodului? Adecă nu poate a zice cineva, că preoția cea dupre Aaron a fost desăvârșită și s'a dat la alte neamuri și nu Evreilor, ci că cu adevărat aceasta s'a dat la norodul evreilor și asupra preoției aceștia s'a pus legea norodului acestuia; adecă s'a rânduit dela Dumnezeu să întrebuințeze preoția aceasta și întru aceasta să urmeze și prin aceasta să proaducă toate jertfele și prinoasele sale la Dumnezeu, să săvârșiască serbătorile și să lucreze feluritele curățiri și toate cele ale legei. Deci pentruce preoția cea de acest-fel și atât de mare s'a lepădat? Negreșit ca o nedeplinită și neputincioasă.

12. Că strămutându-se preoția, de nevoe și legei se face strămutare.

Cu cuvântul acesta arată Pavel că împreună cu preoția aceea și legea ei s'a făcut nelucrătoare (fiindcă și legea este întovărășită împreună cu preoția) și alt Testament și lege s'a introdus dela Dumnezeu și s'a dat; căci dacă preoția, zice, cea a legei s'a strămutat, adecă s'a schimbat în preoția, cea dupre rânduiala lui Melhisedec, adecă în preoția cea a lui Christos, de nevoe urmează a se strămută, adecă a se schimbà și Legea cea Veche, întru altă Lege Nouă a lui Christos; căci preoție fără de lege și Testament și fără porunci, nu poate a fi; s'a strămutat dar preoția cea veche nu numai dupre chip (adecă fiindcă nu este dupre rânduiala lui Aaron, ci dupre rânduiala lui Melhisedec), ci s'a strămutat încă și dupre seminție; fiindcă dela preoțeasca seminție a lui Levi și a lui Aaron, s'a mutat la împărăteasca seminție a lui Iuda, dintru carea se pogorà Domnul, preotul cel dupre rânduiala lui Melhisedec. Și vezi, o cetitorule, taina; precum seminția lui Iuda mai înainte erà împărătească și apoi prin Christos s'a făcut și preoțească, așa și Christos mai înainte erà împărat, ca Dumnezeu totdeuna și mai înainte de a se face om; iar apoi în vremile cele mai de pre urmă, s'a făcut și arhiereu, când a luat asupra sa

trup omenesc și când a proadus lui Dumnezeu jertfa în vremile tainilor și asupra crucei.

13. Că de carele se zic acestea, de altă seminție s'a împărtășit.

Arată cu aceste cuvinte Apostolul cu ce chip s'a strămutat și s'a mutat preoția Legei Vechi dupre seminție și zice cum că Christos de carele se zic acestea și întru carele s'a implinit acestea; acest Christos, zic, dintru altă seminție se pogoară adecă din cea împărătească a lui Iuda și nu din seminția cea preoțească a lui Levi.

De carea nici unul s'a apropiat de jertfelnic.

Din seminția lui Iuda, zice, nimenea s'a apropiat adecă nimenea a stătut lângă jertfelnicul cortului, nici a lucrat lucrurile și slujbele preoților[1]).

14. Că prea arătat este, că Domnul nostru din Iuda a răsărit.

Cucernică și strălucită este zicerea, ce o întrebuințează aicea Apostolul, adecă cum că a răsărit, cu care s'a imprumutat atât din prorocia lui Valaam, celui ce a zis despre Christos: «Va răsărì o stea din Iacov» (la Numer. XXIV, 17); cât și din prorocia lui Malahia, celui ce a numit pre Christos soare al dreptății, unde zice: «Și va răsărì vouă, celor ce vă temeți de numele meu, soarele dreptății și vindecare întru aripele lui» (Malahia IV, 2). Prin zicerile acestea strălucite însă se arată, că întâia înfățișare a Domnului s'a făcut spre luminarea a toată lumea[2]); din Iuda însă a răsărit Domnul; căci dupre

---

[1]) Pentru aceasta dupre Teodorit și Ozie împăratul s'a leproșat, căci din seminția lui Iuda trăgându-se și nu din cea a lui Levi, a cutezat să tămâeze în biserică înaintea jertfelnicului tămâerei, că zice Scriptura: „(că a stătut 81 de preoți) asupra lui Ozie împăratul; nu-ți este ție, o Ozie, ertat a tămâià Domnului, ci numai preoților, fiilor lui Aaron, celor sfinți de a tămâià: eși dintru sfințenie, că te-ai depărtat de Domnul și nu va fi ție aceasta spre slavă dela Domnul Dumnezeu. Și s'a mâniat Ozie; și în mâna lui erà tămâetoarea de-a tămâià în biserică și când s'a mâniat el asupra preoților și lepra s'a arătat pre fruntea lui înaintea preoților în casa Domnului, asupra altarului tămâerilor" (II a Impărat. XXVI, 18).

[2]) Aicea s'ar nedumeri cineva dacă, precum zice Apostolul, erà Domnul din seminția lui Iuda, cum a zis anghelul către Născătoarea de Dumnezeu, cum că erà rudă a Elisavetei, femeea arhiereului Zaharia, care se trăgeà din fiicele lui Aaron, adecă prin preoțeasca seminție a lui Levi? Că legea porunceà a se face nunțile, adecă și bărbatul și femeea a se trage din aceeași seminție. Deci dupre chipul acesta Domnul pu-

Teodorit: «Așa ziceau Iudeii către Irod, întrebați fiind, că i-a
întrebat pre ei, unde se naște Christos. In Vifleemul Iudeei,
că așa este scris prin prorocul: Și tu Vifleeme, pământul lui
Iuda, întru nimic vei fi mai mic întru eghimonii lui Iuda; că
din tine va eși mie povățuitor, carele va păstori pre norodul
meu Israil» (Miheea V, 1).

La această seminție nimic a grăit despre preoție Moisi.
Toate, zice, lucrările preoției la seminția lui Levi le-a afiero-
sit și le-a hotărît Moisi, iar la seminția lui Iuda nimic din a-
ceastea a rânduit, ci numai cele ale eghemoniei și ale voevo-
ziei oștilor, adecă de a fi seminția aceasta ocârmuitoare și po-
vățuitoare și voevozi preste celelalte seminții, când se bat cu
vrășmașii lor.

15. Și încă mai mult mai arătat este, dacă dupre a-
semănarea lui Melhisedec se ridică alt preot.

Ce va să zică *pre arătat?* Adecă cum că osebirea ce are
preoția lui Aaron și preoția lui Christos, este arătată; sau că,
pre arătat însemnează, că a se schimbà preoția cea veche im-
preună și legea, nu numai din aceasta este arătat, adecă căci
Christos cel ce s'a sculat preot nu este din leviticeasca seminție,
ci din alta; ci încă mai vederat este și decât aceasta, ce am
să zic, adecă fiindcă Christos ridică preot dupre asemănarea și
rânduiala lui Melhisedec și nu dupre rânduiala lui Aaron.

16. Carele nu s'a făcut dupre legea poruncei ceii tru-
pești, ci dupre puterea vieței ceii nestricăcioase.

teă a fi din seminția preoțească a lui Levi și dupre urmare puteà a fi
preot leviticesc. Deci spre deslegarea nedumerirei aceștia mai întâi zi-
cem: Elisaveta erà rudenie a Născătoarei de Dumnezeu, fiindcă maica
Elisavetei se trăgeà din seminția lui Iuda, din care erà și Născătoarea
de Dumnezeu, dupre Ambrozie, la tâlcuirea lui Luca, precum zice Co-
resie; și al doilea fiindcă seminția lui Iuda erà împărătească, puteau pre-
oții să iă femei dintr'insa. Drept aceea amândouă aceste seminții dintru
inceput s'au unit: fiindcă și Aaron, arhiereu, a luat femee pre Elisavet
fiică fiind a lui Aminadav și soră a lui Naason a Domnului seminției
lui Iuda și celui întâi al seminției precum zice dumnezeiasca Scriptură:
„Și a luat Aaron pre Elisavet, fiica lui Aminadav și sora lui Naason luișI
femee" (Eș. VI, 23). Și precum mărturisește și Teodorit, tâlcuind zicerea
aceasta a Eșirei, și Teofilact al Bulgariei la Evanghelia lui Luca, tâlcuind
zicerea: „Și iată Elisavet femeea ta" (Luca I). De unde închee Teodorit
acestea și zice: „Deci nu în zădar a învățat (Scriptura adecă), amestec-
carea seminției ceii împărătești și a ceii preoțești; ci arătând, că Stăpânul
Christos din amândouă a odrăslit împărat și preot dupre omenire aflân-
du-se" (In șirul celor cinci cărți. Tom. I). Insă cu adevărat Stăpânul
Christos din seminția lui Iuda erà, din care și Mariam maica sa, a fost.

Carele, adecă Melhisedec, nu s'a făcut precum preoții Legei
Vechi, căci aceia adecă luau preoția, cu legea ceea ce aveà
porunci trupești. Și care sânt acestea? Tae împrejur trupul,
spală trupul, nu lucrà cu trupul și vei dobândi bunătăți tru-
pești. Iar Melhisedec nu s'a făcut preot așa, ci cu putere dum-
nezeiască, adecă pentru a fi viu totdeuna și a fi preoția tot-
deuna la dânsul; iar aceasta a fi Melhisedec totdeuna necur-
mat viu, așa să o înțelegi, precum mai sus o am tâlcuit, adecă
pentrucă nu se pomenește moartea lui în dumnezeiasca Scrip-
tură. Sau pronumele «carele», să-l înțelegi pentru preotul, a-
decă pentru Christos, carele a luat preoția nu dupre trupeasca
poruncă a Legei Vechi, ci prin puterea Tatălui, adecă prin a
sa; că puterea Tatălui însuși Christos este, dupre dumnezeire;
«că Christos, zice, este puterea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 24). Prin
dumnezeiasca putere zic a luat Christos preoția și pentru a-
ceasta nestricată o are și veșnică. Urmarea cuvântului insă cere,
că după ce a zis Pavel de trupeasca poruncă, dupre urmare
se zică *ci dupre puterea duhovnicești porunci.* Dar pentruce o
a zis aceasta așa? Răspundem că, cu zicerea trupeștei a arà-
tat vremelnicia și trecerea vieței aceștia; «că tot trupul iarbà
este zice Isaia» (Cap. XL, 7), pentru impuținarea vremei adecă
și lesnirea veștejirei; pentru aceasta fiindcă a zis Apostolul mai
sus trupeasca viață, adecă vremelniceasca, pentru aceasta du-
pre cuviință zice mai jos: «Dupre puterea vieței ceii nestricà-
cioase»; că Christos adecă cu a sa putere viază totdeuna și
este Arhiereu veșnic[1]).

17. Că mărturisește: «Tu ești preot în veac, dupre
rânduiala lui Melhisedec» (Psalm. CX, 4).

Aicea formăluește Apostolul pentruce a zis mai sus aceasta,
de viață nestricată și zice, cum că Christos totdeuna viază și
este preot veșnic, pentrucă Scriptura îl mărturisește că este
preot în veac; unii insă înțeleg, că nu formăluește zicerea cea
de mai sus Pavel, cu cuvântul acesta, ci aceasta, că nu s'a
făcut dupre legea trupeștei porunci, căci de s'ar fi făcut Chri-

[1]) Teodorit insă așa tâlcuește zicând: „Și de aiurea este cu putință
a se arătà asemănarea acestuia și aceluia; că precum acela (Melhisedec
adecă) moștenitor de preoție nu a avut, așa nici acesta (Christos adecă)
a o trimite aceasta la altul; că poruncă trupeascà aceasta o a numit,
că legea pentru muriciunea oamenilor poruncind după moartea arhiere-
ului, fiiul aceluia să priimească arhieria". Insă trupeasca poruncă Teodo-
rit o înțelege și pentru curățirile trupului, care le rânduià legea, precum
și sfințitul Teofilact adecă mărturisește.

stos preot, zice, dupre lege și dupre trupeasca poruncă a legei, trebuia să zică Dumnezeu: «Tu ești preot dupre rânduiala lui Aaron»; iar acum fiindcă este scris «dupre rânduiala lui Melhisedec», arătat este că Christos nu s'a făcut preot dupre lege, ci dupre alt chip mai înnalt și mai dumnezeește încuviințat.

18. Că schimbare se face poruncei de mai înainte, pentru neputința și nefolosul ei.

19. Că nimic a săvârșit legea.

Mai sus adecă a zis dumnezeescul Apostol, că s'a făcut mutare Legei Vechi și a dovedit aceasta; acum aicea caută și pricina și socoteala pentru care s'a făcut mutarea aceasta, căci oamenii atuncea se odihnesc când află pricina și socoteala lucrului; pentru aceasta zice, că de aceasta s'a făcut mutarea, ori lepădarea și schimbarea poruncei, ce erà mai înnainte, adecă a Testamentului Vechiu celui mai dinainte, pentrucă s'a aflat acela neputincios și nefolositor. Dar ce? Pre nimenea nu a folosit Legea cea Veche? Așa, a folosit adecă, ci spre a face dupre oameni desăvârșiți, nu a folosit. Pentru aceasta și zice dupre urmare: că legea nimic a săvârșit. Dar cum a fost legea și neputincioasă? Pentrucă legea erà mai cu putere, care poruncià; aceasta fă-o; aceasta nu o face. Puterile acestea însă nu băgà în suflet nici o putere, spre a face poruncile cele poruncite, pre care puterea aceasta o dă sufletelor noastre ale hristianilor, Duhul cel Sfânt, când ne botezăm. Dar sar asupra legei Manihcii și alți eretici prihănind legea și zic: Iată că și Pavel prihănește legea; ci noi răspundem lor, că Pavel nu a zis aicea, o nebunilor, că legea este rea, ci nefolositoare și neputincioasă, în cât adecă să deplinească pre oameni precum am prozis; căci precum laptele pruncilor este folositor, când li se dà dupre cuviincioasa vreme; iar bărbaților celor depliniți li este nefolositor; așa și legea Evreilor celor nedepliniți, erà folositoare, pentrucă li slobozià pre ei de slujirea idolilor, și-i aducea către Dumnezeu, fiindcă dà lor oare-care măsurate porunci; iar nouà hristianilor celor depliniți, cari acum am crezut în Christos nu ne mai este de folos, de vreme ce legea poruncià porunci trupești și curățiri ale trupului, de care duhovnicești bărbați nu au trebuință. Drept aceea pentru aceasta acum și s'a stricat; stricarea însă a acelora ce stăpânià oare-când și care aveà tărie este stricarea. Drept aceea și legea atuncea stăpânià și aveà tărie, când erà vremea ei cea cuviincioasă[1]).

[1]) Zice însă Teodorit, că se cuvine să însemnăm, că numește Apostolul neputincioasă și nefolositoare pre cele de prisos ale legei, adecă pre tăerea împrejur, sâmbăta și pre cele asemenea și de obște pre partea legei cea slujitorească, căci pre: să nu ucizi, să nu prea curvești și cele asemenea, adecă partea legei cea moralicească și Noul Testament poruncește a se păzi mai cu întindere. Și vezi despre aceasta subînsemnarea zicerei: „Că voi spre slobozenie v'ați chemat fraților" (Gal. V, 13); și subînsemnarea zicerei: „Pre legea porunci cu dogmele nelucrătoare făcându-o" (Efes. II, 15).

Ci întroducerea nădejdei celei mai bune prin carea ne apropiem la Dumnezeu.

S'a stricat, zice, și s'a desîntărit trupeasca poruncă a legei, a întrat însă, s'a întărit nădejdea, nu precum a fost evreiasca nădejde, simțită adecă și pentru lucruri simțite, pentrucă și Evreii aveau nădejde, când plăceau lui Dumnezeu, ca să stăpânească loc și pământ și să biruiască pre vrășmașii lor și de obște aveau nădejde să dobândească bunătăți trupești, că bunătățile pământului veți mâncà (Isaia I, 19); iar nădejdea noastră a hristianilor nu este acest-fel, ci duhovnicească și mai mare; fiindcă noi nădăjduim să dobândim cerul și să fim aproape de Dumnezeu și să stăm înaintea lui și să slujim noi împreună cu anghelii. Deci mai sus a zis Pavel, cum că nădejdea noastră intrà intru cele mai dinlăuntru ale catapitezmei (Cap. VII, 19); iar acum zice, că prin nădejdea noastră ne apropiem la Dumnezeu, căci nădejdea ne sue la însuși scaunul lui Dumnezeu și ne pune să stăm împreună cu heruvimii.

20. Și pre cât este nu fără de jurământ.

Iată și altă osebire dupre care se osebește noul preot Christos de preoții cei vechi și Testamentul acesta Nou de cel Vechiu; de vreme ce preoția lui Christos nu s'a făgăduit prost și fiește-cui, ci cu jurământ, ca prin jurământ cu covârșire să se creadă cuvântul lui Dumnezeu cel pentru preoție. Care și mai sus ziceà Apostolul, că pentru aceasta s'a jurat lui Avraam Dumnezeu, pentru mai multa încredințare și ca prin jurământ să se arate nestrămutarea că Christos va fi Arhiereu în veac, dupre Icumenie.

21. Că preoții aceia fără de jurământ făcându-se; iar acesta cu jurământ, prin cela ce a zis către dânsul: «S'a jurat Domnul și nu se va căi; tu ești preot în veac dupre rânduiala lui Melhisedec» (Psalm. CX, 4).

Că preoții Legei Vechi, zice, se făceau preoți fără a dà jurământ; că la nici unul dintre dânșii nu se află că s'a jurat Dumnezeu și să fi zis așa: Tu ești preot dupre lege; iar Chri-

stos s'a făcut preot cu jurământ, prin Dumnezeu când a zis lui: «Tu ești preot cu un chip oare-care nou, adecă nu dupre rânduiala lui Aaron, ci dupre rânduiala lui Melhisedec[1]).

22. Christos s'a făcut chizăș dupre atâta mai bun asezământ.

Adecă Christos s'a făcut mijlocitor și chizășluitor de un atât mai Nou Testament, dupre carele Dumnezeu s'a jurat, de a fi Christos preot pentru totdeuna; căci de nu ar fi fost Christos mai mare preot decât cei vechi, nu s'ar fi jurat Dumnezeu pentru el. Drept aceea și Testamentul cel Nou, de carele s'a făcut chezășluitor Christos este mai mare decât cel vechiu; iar ce insemnează chezășie? Chizășluitor, mijlocitor[2]).

23. Și aceia adecă, mai mulți sânt cari se făceau preoți, pentrucă de moarte erau opriți a trăi.

24. Iar aceasta pentrucă rămâne în veac nestrămutată are preoția.

Cu aceste cuvinte arată Pavel pre covârșirea care o are Christos, mai pre sus de arhiereii legei și zice: că acolo în lege sânt mulți arhierei, fiindcă sânt muritori și după moartea unuia, moștenește arhieria celalalt; iar aicea în dar, un arhiereu este, Christos, căci acesta e nemuritor; pentru aceasta dar are preoția nestrămutată, adecă necurmată. Vezi, o cetitorule, cu cât e mai mare Christos decât arhiereii ceii vechi? Cu atâta

[1]) Și Teodorit încă așa tălcuește zicerea aceasta: „Că de vreme ce acesta (Dumnezeu adecă) și pre preoții legei ii hirotonia, pre aceia însă contenindu-i, pre alți in locul acelora i-a hotărît; de nevoe dar a zis (Pavel poate) că pre aceia fără de jurământ ii hirotoniă; iar la acesta și jurământ a adaus. Deci să nu socotiți, că și preoția aceasta va conteni ca aceea și apoi alta în locul aceștia că s'ar face, că jurământul lepădă prepusul aceasta făcându-se.

[2]) Iarăși Teodorit pre zicerea chizăș, așa o tălcuește zicând: Chizăș a numit pre Domnul Christos, carele prin invierea sa, a adeverit pre nădejdea invierei noastre; iar pre a sa inviere, prin minunile cele ce se săvârșiau de către Apostoli, o adeveréa. Iar dumnezeescul Chiril al Alexandriei zice: „Că de vreme ce (preoția cea dupre lege adecă) incă avea trebuință de sfințenie, de aiurea a poruncit a se sfinți; că fără prihană și Sfânta Sfintelor este arhiereu, cel asupra noastră Christos și chizăș al unui Testament mai bun, precum zice Pavel: „Că pentru aceasta și cea de mai inainte a incetat și s'a făcut mutare preoției aceiia, ca una ce nu avea neprihănire și sfințenia cea nemărginită; că pre nici unul l'a făcut desăvârșit dupre conștiință, ci a introdus mai ales invățături de scăldători și dascali de stropituri, către curățiа preoției; că abia intru aceasta să inchee puterea preoției Legei Vechi“ (Cartea a doua din tălcuiri).

adecă cu cât și cel nemuritor este mai mare decât cel muritor.

25. Pentru aceasta și a mântuì desăvârșit poate pre cei ce se apropie printr'insul la Dumnezeu.

De vreme ce este nemuritor, zice, Christos, și arhieria o are fără de moștenire, pentru aceasta poate și a o apară și a mântuì pre toți desăvârșit, adecă poate a dà lor nu mântuire vremelnicească, ci desăvârșită și intreagă și sufletului și trupului și în viața aceasta și în cea viitoare; căci in Legea Veche arhiereul măcar de erà și minunat, dar insă până la o vreme hotărâtă, proaduceà darurile sale la Dumnezeu, adecă in câtă vreme erà viu, precum a fost și Samoil și Aaron și toți ceilalți; iar apoi nu mai aduceau, pentrucă muriau; iar Christos fiind veșnic și Arhiereu pururea viu, pentru aceasta poate să mântuiască și desăvârșit, adecă pentru totdeuna pre cei ce se apropie la Dumnezeu printr'insul; adecă prin credința cea intru dânsul; căci cela ce crede intru Fiiul, acela cu adevărat se apropie la Tatăl; pentrucă Fiiul este calea care aduce pre om către Tatăl; și cela ce umblă pre calea aceasta, cu adevărat va ajunge la Tatăl, precum a zis insuși Domnul: «Eu sânt calea și adevărul; nimănea vine către Tatăl fără numai prin mine» (Ioan XIV, 6).

Totdeuna viu fiind spre a se rugà pentru dânșii.

Aceste cuvinte s'a zis de Apostolul așa smerit pentru omenirea lui Christos; căci Christos dupre omenire este Arhiereu, iar nu dupre dumnezeire; fiindcă Arhiereul după aceasta se zice că se roagă și mijlocește către Tatăl, pentru hristianii, cei ce cred intru el; fiindcă acela ce inviază pre morți și in stăpânire îi face vii, ca Dumnezeu precum și Tatăl; cum ar rugà pre Tatăl, pentru ca să mântuiască pre cei ce cred intru el? Că aceasta nu se potrivește; așijderea și cela ce are toată judecata, cum se roagă? Sau cum cela ce trimite pre anghelii săi, ca să pue pre unii in cuptorul focului; iar pre alții să-i mântuiască; cum s'ar crede că acesta se roagă? Deci arătat este că se roagă, a zis Pavel, pentru omenire; că compogoràre face pentru neputința ascultătorilor, dumnezeescul Apostol (ca cum ar zice), nu vă temeți, o hristianilor, nici să ziceți cu adevărat Christos ne iubește și are îndrăzniala către Tatăl; dar insă putere nu are de a purtà grijă pentru noi, și a ne apără totdeuna să nu o ziceți aceasta, fraților, pentrucă Arhiereul nostru Christos este viu și totdeuna poate a face lucrul său cel arhieresc, adecă a mijloci și a rugà pentru noi. Deci pentru omenire, precum am zis, zice Pavel, că se roagă. Omenirea insă când zic, nu o desparte pre ea de dumnezeirea lui Christos; fiindcă

unul este ipostasul amânduror firilor lui Christos, al dumnezeirei și al omenirei, ci dau (zice Apostolul) celor ce aud, să înțeleagă cele însușite și cuvenite, pentru fiește-care fire, adecă și a dumnezeirei și a omenirei. Și aceasta încă, a purtà Fiiul trup și împreună a ședea cu Tatăl și aceasta, zic, este mijlocire și rugăciune pentru noi; că omenirea Domnului, ca cum ar rugà pre Tatăl pentru noi este, că pentru aceasta s'au luat cu adevărat, pentru a noastră mântuire[1]).

26. Că arhiereu ca acesta se cuvenià nouă, cuvios, fără răutate.

Din aceste cuvinte este arătat, că pentru omenirea lui Christos a zis cele de mai sus Pavel; căci cine ar zice niște cuvinte ca acestea pentru Dumnezeu și nu s'ar rușinà a potrivi niște cuvinte smerite ca acestea la firea acea înnaltă și nepricepută? Deci cuvios este acela, care nu lasă nici un lucru nesăvârșit din acelea cu care este dator; iar fără de răutate este cel neviclean și neamăgitor; iar unul ca acesta a fost Christos, «că nu s'a aflat vicleșug, zice, în gura lui» (Isaia LIII, 9; I Petr. II, 22).

Fără de spurcăciune.

Nici cuvântul acesta l'ar puteà zice cineva a fi laudă a lui Dumnezeu; fiindcă Dumnezeu are fireasca însușire a fi neispitit și mai pre sus de toată spurcăciunea. De aceasta arătat este, că și cuvântul acesta pentru omenirea lui Christos se zice.

Osebit de păcătoși și mai innalt decât cerurile fiind.

Arhiereii legei, zice, deși dupre altele sânt sfinți, dar însă ca niște oameni ce sânt, trag și ei pre lângă sineși oare-care parte de răutate și dupre aceea nu sânt desăvârșit despărțiți de cei pământești; căci cum este cu putință a fi despărțiți, fiindcă și ei sânt vinovați de păcate? Și mai ales nici unul din arhiereii legei nu s'a suit în ceruri; iar Arhiereul nostru pre lângă aceasta că erà plin și prea plin de toată fapta bună și

[1]) Pentru aceasta și ucenicul Domnului, cel iubit, însuși această înțelegere vrând să o arate ziceà: „Fiii mei... de ar păcătui cineva, rugător avem către Tatăl pre Iisus Christos dreptul. Și acesta este curățitorul și îmblânzitorul pentru păcatele noastre, ci și pentru ale lumei toate" (Ioan II, 1). Ci și Teodorit așa tâlcuește zicerea aceasta: „Și însuși smerenia cuvintelor strigă, că nici una din acestea se potrivește dumnezeirei lui Christos, că nici viază pentru aceasta, ca să se roage pentru noi, că viața lui e fără început și fără stricăciune. Deci dupre omenire să se înțeleagă și acestea, căci precum patima o a suferit pentru noi, așa și se roagă pentru noi; a însoțit însă cu smerenia și innălțimea dumnezeescul Apostol; că pre acesta l'a zis, că ne mântuește și desăvârșit mântuire ne dă.

sfințenia și pre lângă aceasta că a fost osebit de cei păcătoși, pre lângă acestea s'a făcut și mai înainte decât cerurile și a șezut în însuși părintescul scaun. Și aceasta arătat este că se zice dupre omenirea lui Christos, căci ca Dumnezeu-Cuvântul, totdeuna erà mai pre sus de ceruri.

27. Carele nu aveà nevoe în toate zilele, ca arhiereii, mai întâi pentru păcatul loru-și, a aduce jertfă, apoi pentru cele ale norodului.

După ce a zis Apostolul, că Christos este osebit de păcătoși, lărgește noima arătată și zice, că Christos a fost atât de slobod și mai pre sus de păcătoși, încât pre însuși trupul său l'a proadus jertfă lui Dumnezeu și Părintelui, nu pentru sineși (căci cum ar fi proadus aceasta pentru sineși, când nici un păcat nu a făcut?); ci pentru noi și pentru păcatele noastre. Aceasta însă și dupre alt chip se înțelege, că arhiereii Legei Vechi în fiecare zi proaduceau jertfe lui Dumnezeu, neputând să curățiască pre cei ce păcătuiau cu o singură jertfă și cu o singură aducere; iar Christos acest-fel de jertfă a proadus lui Dumnezeu și putincioasă de a săvârși atât de mari lucrări în cât cu o singură aducere a curățit printr'insa pre toată lumea. Deci și dupre aceasta covârșește Arhiereul nostru Christos pre arhiereii legei.

Că aceasta o a făcut o dată, pre sineși aducându-se.

Aceasta, zice, o dată o a făcut; aceasta care? Adecă a proaduce Christos pentru păcatele norodului și nu pentru sineși, o dată, zice, a lucrat Christos și cele ale arhierici și s'a proadus pre sineși jertfă; iar după acestea șeade ca un stăpân în părintescul scaun; căci pentrucă nu auzi tu, cetitorule, că Christos este preot și să socotești, că el stă totdeuna și lucrează, pentru aceasta arată aicea Pavel, că dupre iconomie numai o dată s'a făcut preot și după ce a săvârșit iconomia sa, iarăși a luat însușita înnălțime și vrednicie a sa; că a liturghi-itorului și a preotului însușirea este de a stà și a liturghisì, dupre Icumenie; iar Christos șeade în părintescul scaun și se liturghisește de netrupeștile puteri[1]).

[1]) Una ca aceasta este însă și tâlcuirea lui Teodorit, la aceea ce zice: „Două a pus aicea (Apostolul), care nu le aveau cei ce câștigau preoția; că aceiași adese ori proaduceau jertfele și pentru sineși jertteau, fiindcă și ei ca niște oameni greșiau; iar cei supuși în păcate, nu au acest-fel de îndrăznială jertfind; iar acesta (Christos) nici una din acestea face; întâi neimpărtășit fiind de păcat; iar alta că jertfa cea una a fost destulă spre mântuire. Și aceia adecă, alte jertfe proaduceau; iar

28. Că legea pre oameni pune arhierei, cari au neputință.

Pentru ca să nu socotești tu, o cetitorule, că Christos o dată a proadus, însă a proadus și pentru sineși, pentru aceasta formălușește aceasta aicea Apostolul și zice, că Christos nu a proadus pentru sineși și pentru păcatele sale; căci Legea Veche așează arhierei, oameni simpli, cari au neputință, adecă cari nu pot a stă improtiva păcatului și a-l biruì, ci și ei ca niște neputincioși ce sânt, cad în păcate; de aceasta dupre urmare și au trebuință a proaduce jertfe și pentru ale loruși păcate. Iar Christos care este atât de putincios, fiindcă este Fiiul lui Dumnezeu, cum ar fi avut păcat? Și neavând păcat cum ar fi proadus pentru sine? Că aceasta este cu totul nepotrivită; dar nici pentru ceilalți a proadus Christos jertfe multe și de multe ori; ci o singură jertfă și numai o dată, căci putincios fiind îndestul a stătut a săvârși totul și a curăți pre toți oamenii numai o dată producând. Neputință însă, iubitule, vei înțelege și pre insuși păcatul, precum intru alte părți așa il numește Pavel zicând: «Că nu avem arhiereu carele nu poate a compătimi cu neputințele noastre (adecă cu păcatele noastre)» (Evrei IV, 15). Și iarăși: «fiindcă și acesta este cuprins de neputință» (Evrei V, 2). Sau neputință vei înțelege moartea; fiindcă arhiereii legei fiindcă erau neputincioși și muritori, nici ei insiși erau curați și fără păcate, nici pre alții puteau a curăți; iar Christos fiindcă este fără de păcat și nemuritor, pentru aceasta este și puternic și cu o singură proaducere a curățit pre toți. Auzi însă și cele următoare:

Iar cuvântul jurământului celui ce a fost în urma legei, a pus pre Fiiul în veac desăvârșit.

Vezi, o cetitorule, osebirile ce sânt între preoția preoților celor vechi și între preoția lui Christos; acolo a fost legea, iar aicea cuvântul jurământului, adecă prea adevărat și prea încredințat. Acolo erau oameni robi cu adevărat, fiindcă erau ziditi; aicea este Fiu, Dumnezeu adecă și Stăpân; acolo, oameni neputincioși, adecă greșiți fiind și păcate având și morței supuși, iar aicea Christos în veac desăvârșit, adecă pururea vecuitor și puternic, și nu numai de o cam dată fără de păcat, ci și totdeuna în veacul veacului. Deci de este desăvârșit Christos, de nu păcătuește nici odinioară și de viază totdeuna, cum ar

acesta pre al său trup l'a proadus, insuși făcându-se și jertfitor și jertfă și ca Dumnezeu împreună cu Părintele și cu Duhul primind darul".

fi proadus jertfă pentru sine? Și cum s'ar fi putut să proaducă numai decât pentru ceilalți, multe jertfe și de multe ori? Drept aceea, arătat este, că pentru sineși nici a proadus, ci pentru ceilalți numai și nici pentru ceilalți a proadus multe jertfe și de multe ori, ci o singură jertfă și numai o dată, precum mai înainte am spus. Din afară însă se înțelege zicerea aceasta a celui în urma legei, așează preot pre Fiiul în veac desăvârșit» [1]).

CAP. VIII.

1. Iar cap pentru cele ce se zic: Arhiereu ca acesta avem, carele a șezut de-adreapta mărirei în ceruri.

Cap totdeuna se zice lucrul cel mai mare, precum de pildă când cuprinde cineva în puține cuvinte părțile cele mai de căpitenie ale unei pricini, se zice, că a făcut cuvântul într'un cap dela metaforaua capului, carele măcar de este și mai mic, însă este parte a trupului, cea mai de frunte. Deci zice și acum Apostolul: «Iar cap pentru cele ce se zic, adecă pentru ca să zic lucrul cel prea mare și mai cuprinzător decât toate. Noi hristianii, cei ce sântem în dar, Dumnezeu avem Arhiereu, căci a ședeà nu este a altui cuiva, fără numai a lui Dumnezeu. Vezi însă, o cetitorule, că Apostolul după ce a zis cele smerite pentru Christos, cum că este Arhiereu, cum că se roagă și câte alte sânt însușite ale omenirei, atunci s'a suit și la cele înnalte ale dumnezeirei. Obișnuește însă totdeuna Apostolul a o face aceasta, urmând Dascalului și Domnului său Christos, carele insuși aceasta o întrebuințează în Sf. Evanghelie și dela cele smerite ale omenirei sale, se sue la cele înnalte ale dumnezeirei sale; și o face aceasta ca prin cele smerite, să se povățuiască neputinciosul auzitor, să primiască cu lesnire cuvântul (căci dupre alt chip auzitorul nu urmează cuvintele învățătorului, dacă învățătorul nu se va sui câte puțin, puțin la cele mai innalte), ca prin cele înnalte iarăși să învețe pre ascultător, că pentru compogorârea sa ziceà mai înainte cuvintele acelea smerite. Scaun al mărirei însă numește Pavel pre

[1]) Așa și Teodorit tâlcuește zicerea aceasta, desăvârșit: „Fiiul cel unul născut împreună călător are cu nașterea pre desăvârșirea; că desăvârșit pre el l'a născut Tatăl; și aceasta dar dupre omenire să se înțeleagă; că desăvârșit aicea pre cel nemuritor zice; nu însă alți fii să se înțeleagă, afară de Fiiul lui Dumnezeu cel firesc și carele iarăși primește aceastași numire ca om.

cel părintesc; sau pentrucă și Părintele poate a se numi mărire a Fiului; sau s'a numit scaun al mărirei simplu, dupre cuprindere în loc de, prea marele scaun.

2. Slujitor al celor sfinte.

Precum arhiereii, zice, cei de jos ai legei, intrând inlăuntru în Sfintele Sfintelor liturghisiau, așa și Arhiereul nostru Christos s'a făcut liturghisitor adevăratelor sfinte și ale increditnțatelor neintrări, adecă a celor cerești. Se pare insă aicea, că Pavel voroveste improtiva sa, căci la începutul epistoliei acestia a zis: «Către carele din angheli a zis cândva: șezi de-a dreapta mea?» (Evrei I, 13). «Au nu toți sânt duhuri slujitoare?» (tij. 14). Că arată cu cuvintele acestea, cum că slujitorul nu e slobod a ședea ci a stă. Și puțin mai sus iarăși a zis pentru Christos, că a șezut de-adreapta scaunului; iar acum aicea zice, cum că e slujitor al celor cerești. Deci cum le zice acestea? Răspundem că Apostolul cu compogorâre le zice acestea pentru neputința ascultătorilor și mestecând cele smerite cu cele innalte; că prin ședere arată dumnezeirea lui Christos, fiindcă a ședea este insușirea dumnezeirei și a se sluji de către făpturi; iar prin liturghisire arată omenirea și purtarea de grijă cea pentru noi a lui Christos. Oare-carii insă pre zicerea: «slujitor sfintelor» o a înțeles așa în loc de a oamenilor celor de el sfințiți, fiindcă Christos este Arhiereu al nostru, al celor ce cred intru el și cari ne-am sfințit de el[1]).

Și al cortului celui adevărat, pre care l'a infipt Domnul și nu omul.

Cu aceste cuvinte a deșteptat Apostolul pre cei ce din Evrei au crezut, fiindcă puteă urmă a nu se domeri ei, cum că noi nu avem acum acest-fel de cort, ce fel a fost făcut Moisi, pentru aceasta zice, că iată avem alt cort adevărat și mai mare decât acela, cerul adecă, căci cortul cel vechiu a fost inchipuire a cerului și pre acela adecă om l'a formăluit ori arhitectorul Veseleil, ori Moisi; iar cortul acesta, cerul adecă, Domnul l'a făcut. Insemnează că din zicerea aceasta inchee dumnezeescul Ioan Hrisostom că cerul nici se mișcă, nici este în fel de glob; căci asemănarea ce aduce aicea Pavel aicea a cerului, adecă

[1]) Zice insă și înțeleptul Teodorit: „Numele insă de slujitor a adaus (Apostol adecă), fiindcă pentru arhiereu face cuvintele: căci care slujbă săvârșește o dată pre sineși producându-se și alte jertfe nemai producând? Și cum ar fi cu putință și insuși și a ședea și a sluji? Fără numai de a zice cineva slujire, pre mântuirea oamenilor, pre care stăpânește o lucrare.

cortul și zicerea, că l'a infipt, pre amândouă acestea le surpă; că cortul nefiind tot rotund în chip de sferă sus și jos, tăgăduește pre inchipuirea sferei cerului; iar zicerea infipt, tăgăduește pre mișcarea cerului[1]).

3. Că tot arhiereul se pune spre a proaduce daruri și jertfe, pentru aceea de nevoe este a aveă și el ceva, care să producă.

Fiindcă mai sus a zis Pavel cum că Christos șeade, pentru ca să nu socotiți, că aceasta este amăgire a se zice Arhiereu, pentru aceasta zice aicea acum, că măcar deși șeade Christos, insă nu s'a lipsit de a nu fi Arhiereu, fiindcă toate insușirile arhieriei le are și precum preoții aceia ai legei proaduc daruri și jertfe, așa și Christos pre sineși s'a proadus. Deci a ședea Christos, aceasta este insușirea dumnezeeștei sale vrednicii, iar a se face Arhiereu, aceasta este insușită multei iubirei sale de oameni. Incă și despre alt chip se înțelege zicerea aceasta. Fiindcă oare-cari intrebau și nu se dumeriau, pentruce Christos a murit dacă erà Fiiul lui Dumnezeu și dacă erà veșnic? Pentru aceasta dezleagă nedumerirea aceasta Pavel și zice: Că de vreme ce Christos erà preot, și preot fără de jertfă nu

[1]) Și mulți incă din cei mai noi și mai amărunțiți astronomi socotesc că cerul nu se mișcă, nici cu mișcarea lui impreună poartă pre luminători și stelele; ci fiește-care din luminători singur de sineși se mișcă; altul adecă mai prea innalt, iar altul mai jos. Că cerul tot se socotește că este curgător și intru dânsul stelele și luminătorii se mișcă precum se mișcă și peștii în mare și cele zburătoare în aer; iar cum că cerul se asemănează cu o jumătate de sferă și cu o boltă și nu cu sferă, arată și Acachie în tâlcuirea Ecsaimerului (Fac. I, 6). Ci cei mai mulți din astronomi mai lesne pot să 'și tae limbele lor, decât să priimiască, să o mărturisească aceasta. Vezi și la capul XL la Isaia unde se zice: „Cela ce a pus cerul ca o boltă și l'a intins ca pre un cort de a-l locui". Și la cap. XIII „Domnul Savaot a poruncit unui neam luptător de arme să vie de departe de pre pământ, dela marginea temeliei cerului". Vezi și Psal. XVIII unde zice: „Dela marginea cerului eșirea lui și intinderea lui până la marginea cerului", care cuvinte nu se potrivesc a se zice la o sferă, care din toate părțile este de o măsură. Iar Dumnezeu la Iov curat surpă socoteala cerului de a fi în chip de sferă zicând: „Și cine e acela ce numără cu înțelepciune nourii și cerul l'a plecat la pământ și reversă ca pre un praf pre pământ. L'am oprit insă pre el ca pre o piatră de chive" (Iov XXXVIII, 38). Că piatra cea de chive nu e ca o sferă; iar unii zic că acestea le zice dumnezeiasca Scriptură cât dupre chipul ce se simte și se vede a cerului și nu către adevăr și către ceea ce se înțelege. Căci din toate părțile pământului numai jumătate de sferă a cerului se vede, carea se asemănează ca o boltă și ca un cort și nu întreagă sfera lui.

este, pentru aceasta nevoia a urmat să aibă și Christos ceva, care să proaducă, iar aceasta nu a fost altă fără numai trupul său cela fără de păcat. Deci pentru aceasta de nevoe a murit pentru ca să aducă lui Dumnezeu jertfă pre al său trup, dar însă și jertfa dupre amărunțita socotială, are osebire, căci jertfele sânt care se proaduc prin sângele și cărnurile vietăților; sau ca să zicem mai cu amărunțime, jertfe sânt toate cele ce prin foc să tămâiază; fiindcă chiar jertfă se zice dela zicerea, să jertfește, adecă să tămâiază; iar daruri se numesc rodurile: a grâului, a vinului, a untuluidelemn, a pânei, a semidalii (adecă a fărâmei ceii curate de grâu) și câte altele erau fără de sânge și se aduceau înaintea lui Dumnezeu fără de foc. Insă în Sf. Scriptură cu neosebire aceasta se află una în locul celeilalte, luându-se din alăturare și una în loc de alta; precum este aceasta: «Și a căutat Dumnezeu spre Avel și spre darurile lui» (Fac. IV, 4). Și măcar că darurile acestea erau cărnurile dela cele întâi născute ale oilor lui «iar spre Cain și spre jertele lui nu a luat aminte» (tij. 5), și măcar că jertfele lui acestea erau fără de sânge din rodurile pământului. Iar deși oare-carele poate se sârguește să întocmiască acestea și să tâlcuiască astfel cu dezlegări reci, care și nouă nu ne sânt necunoscute, dar însă unul ca acesta, ori și carele ar fi, nu știu cum se va puteà arătà pre sineși slobod, de prihănirea aceasta, ce i se pune, că adecă: cetește Scripturile cu lenevire și fără luare aminte. De vreme ce numirile aceste a darului și a jertfei, la multe alte părți a Sf. Scripturi se află cu neosebire una în loc de alta și putem aduce aicea nenumărate ziceri asupra a nenumărate, dacă lucrul nu s'ar fi arătat a fi iubirea de slavă[1]). Insă singur Apostolul acesta va fi îndestul a ne increditță pre noi, prost numind și obștește daruri pre toate cele ce proaduc și ascultă cuvintele lui cele următoare.

4. Că de ar fi fost pre pământ, nici ar fi fost preot, fiind preoți cei ce proaduceau dupre lege darurile.

Și cu aceste cuvinte încă formălueşte Apostolul cea de mai sus; care? Că adecă deși nu are Christos jos cort pre pământ, precum aveau preoții cei vechi, ci se află în cer, din aceasta însă nici cum se oprește de a nu fi preot. Și vezi, o cetitorule, înțelepciunea a Mar. Pavel: din apucarea (argumentarea)

[1]) Vezi la subtînsemnarea capului V, al acesteea la stihul întâi, unde s'a însemnat câteva ziceri ale Scripturei acolo, care despre acestea cuprind.

aceea, din care ar fi formăluit altul oare-cine, că Christos nu ar fi preot, fiindcă nu are loc și cort pre pământ, ca să preoțiască; din aceasta mai ales Apostolul formălueşte, cum că este preot, pentrucă neavând cort pre pământ adecă și loc ca să preoțiască, are sus în ceruri; căci de ar fi fost Christos preot pre pământ, nu ar fi fost preot, fiindcă erau alți preoți pre pământ și s'ar fi socotit rebelie preoția lui asupra preoției acelora; iar acum fiindcă are loc și cort și cer și fiindcă a suit acolo insuși trupul său, pentru aceasta acolo mijlocește pentru noi către Dumnezeu Părintele și plinește insuși lucrul arhieriei sale. Drept aceea fiindcă Christos este sus, zice, și nu este pre pământ, pentru aceasta mai ales este preot și arhiereu[1]).

5. Cari închipuire și umbre celor cerești slujesc.

Cu aceste cuvinte arată Pavel covârșirea ce are preoția lui Christos, mai pre sus de preoția preoților celor vechi, căci pre Testamentul Vechiu îl numește Pavel închipuire și umbră; iar pre Testamentul acest Nou al Evangheliei îl numește ceresc; căci cum nu este ceresc Noul Testament, întru carele nu se săvârșește nici un lucru pământesc, ci toate câte se săvârșesc întru acesta sânt duhovnicești taine și mai pre sus de fire? Intru care se cântă laude angheliceşti, întru carele se află cheile împărăției cerurilor și se dă ertarea păcatelor și dinpotrivă

[1]) Și dupre Icumenie, de ar fi fost Christos pre pământ, care zicem este insuși aceasta, că de nu ar fi murit Christos, de nu ar fi înviat, de nu s'ar fi înnălțat, nu ar fi preot; iar acum a murit cu adevărat, pentru ca să se proaducă pre sineși jertfă și a înviat și s'a înnălțat pentru ca să aibă loc și ca să preoțiască cerul, unde urmă și ierativsască; iar a ierativsi se înțelege că este a mijloci pentru noi către Părintele, precum mai înainte a zis Pavel: „Pururea fiind viu spre a se rugă pentru noi“ (Evrei XVII, 25). Și Teodorit așa tâlcuește zicerea aceasta zicând: „Acestea spre desvinovățire le-a pus, învățând că nu prihănește legea, ci și pre aceea o socotește, cinstită, ca pre una ce avea preinchipuirea celor cerești, pentru aceasta a zis, că de prisos ar fi fost pre pământ petrecând (Christos adecă) a se numi preot, de vreme ce preoții cei dupre lege plinià slujba legei. Deci dacă și preoția cea dupre lege și-a luat sfârșit și arhiereul cel dupre rânduiala lui Melhisedec a proadus jertfă și a făcut de a nu fi trebuință de alte jertfe, pentruce preoții Testamentului Nou săvârșesc tainica liturghie, arătat e celor învățați cele dumnezeeşti, cum că nu altă jertfă să proaducem, ci săvârșim pomenirea aceea una și mântuitoare. Că aceasta nouă insuși stăpânul ne-a poruncit, zicând: „Aceasta s'o faceți întru pomenirea mea“ ca cu privirea închipuirilor, să ne aducem aminte de patimile cele ce le-a suferit pentru noi și să ne înfocăm cu dragostea cea către făcătorul de bine și dobândirea bunătăților celor viitoare să o așteptăm.

legarea păcatelor? Și întru care aflându-ne noi hristianii, avem petrecerea noastră în ceruri? Deci ale acestor cerești adecă a Noului Testament a fost închipuiri și pilde, adecă oare-care umbroase pilde și ca niște însemnări cele ce s'au arătat de Dumnezeu, lui Moisi în muntele Sinai, pentru care și scris este: «Vezi, vei face toate, după închipuirea ce s'a arătat ție în munte» (Eș. XXV, 40); precum dupre urmare o zice aceasta Pavel:

Precum s'a zis lui Moisi, vrând să facă cortul: «Că vezi, zice, vei face toate dupre închipuirea, care s'a arătat în munte».

Fiindcă cele ce vedem cu insuși ochii noștri mai mult le credem decât cele ce le auzim cu urechile, de unde și cu obștească socotială se zice: că ochii sânt mai de crezare decât urechile. Pentru aceasta și Dumnezeu a arătat lui Moisi în închipuire văzută, toate cele ce urmă să facă, adecă nu numai forma și felul cortului, ci și vasele și toate celelalte, ce voià să rânduiască pentru jertfe și pentru ceealaltă slujire; că mai înainte de a zice Dumnezeu lui Moisi, cuvântul cel de mai sus, așa i-a zis acestea: «Și vei face mie dupre toate câte eu arăt ție în munte, asemănarea cortului și asemănarea vaselor lui așa le vei face» (Eș. XXV, 9).

6. Iar acum mai deosebită slujire a nemerit.

Și aceste cuvinte se țin împreună de înțelegerea aceea, ce mai sus o a zis dumnezeescul Pavel, adecă cum că de ar fi Christos pre pământ și de ar fi avut loc de preoție pre pământ, nu ar fi fost preot; iar acum fiindcă Christos nu are loc de preoție pre pământ, ci cerul, pentru aceasta a nemerit o slujire mult mai deosebită, adecă slujirea lui Christos nu este acest-fel, precum este cea a arhiereilor celor de pre pământ; ci este cerească, fiindcă are loc al lucrărei și al săvârșirei sale pre insuși cerul.

Cu cât este mijlocitor de mai bun testament.

După ce a înnălțat Pavel și a mărit preoția lui Christos, de la loc dela persoană și dela jertfă, acum înnaltă și mărește și pre Noul Testament, al căruia mijlocitor este Christos; și măcar de a și zis mai înainte, că Testamentul Vechiu a fost neputincios și nefolositor pentru prunceasca așezarea ascultătorilor Evrei; dar însă îndată ce le-a zis acestea, a încetat și nu a adaus ceva mai mult, temându-se ca nu cumva să nu-i primiască cuvintele cei ce din Evrei au crezut; iar acum lățește

cuvântul cel despre aceasta și arată că Testamentul Nou e mai bun decât cel Vechiu, adecă Evanghelia, a cărui mijlocitor și dătător este Christos, căci Christos s'a făcut către noi slujitor și lucrător al Evangheliei, fiindcă a luat chip de rob, precum și Moisi s'a făcut mijlocitor și slujitor al Legei Vechi.

Carele pentru mai bune făgăduinți s'a legiuit.

Aicea scrie Apostolul cuvântul acela, care decât toate celelalte cuvinte mai mult mângâe pre cei ce au crezut dintre Iudei, adecă cum că Testamentul nostru acest Nou al Evangheliei s'a legiuit pentru făgăduințe mai mari și mai înnalte de bunătăți, fiindcă nu s'a făgăduit hristianilor celor ce păzesc Evanghelia bunătăți vremelnice și pământești, adecă bună naștere de fii și mulți fii, ci împărăția cerului; deci nu vă împuținați cu sufletul, zice, voi frații mei, fiindcă făgăduințele bunătăților ce aveți a le luà sânt mult mai bune decât făgăduințele legei. Drept aceea neînțelepțesc lucru este a obosì voi, cari aveți a dobândì atât de mai innalte și cerești bunătăți.

7. Că de ar fi fost cel întâi fără de prihană, nu s'ar fi căutat loc pentru al doilea.

Vezi, iubitule, rânduiala de noime și de cuvinte ale Marelui Pavel: Mai întâi a zis, că Testamentul cel Nou a lui Christos este mai bun decât cel Vechiu. Și de unde e arătat aceasta? Din aceasta ce zice, că s'a legiuit prin mai bună făgăduință, adecă, făgăduință de bunătăți; căci dacă făgăduințele și răsplătirile Noului Testament sânt mai bune decât făgăduințele celui vechiu, arătat este cum că și Noul Testament e mai bun decât cel Vechiu și poruncile lui sânt mai înnalte și mai dumnezeești decât ale a celui vechiu. Dar de unde este arătat că făgăduințele Testamentului Nou sânt mai bune decât ale celui Vechiu? Din aceasta adecă, pentrucă Testamentul Vechiu s'a lepădat; iar acest Nou a intrat în locul aceluia; fiindcă pentru aceasta acest nou stăpânește și are tăria, pentrucă e mai bun și mai desăvârșit decât cel vechiu; căci de ar fi fost cel întâi și vechiu fără prihană și fără meteahnă, adecă de ar fi făcut acela pre oameni fără prihană și drepți, negreșit nu ar fi intrat în locul aceluia altul al doilea și Nou Testament; precum și noi obișnuim a zice mai cu deosebire, cutare casă nu este fără prihană, în loc de fără meteahnă și are putregiune; așa a zis și Apostolul că Testamentul Vechiu nu este fără prihană, nu viclean și rău adecă, ci pentrucă nu puteà a face pre oameni mai buni și

desăvârşiţi, fiindcă nu s'a dat pentru cei depliniţi, ci pentru cei nedepliniţi şi prunci[1]).

8. Că prihănindu-i pre ei, zice, nu pre Vechiul Testament prihănindu-l Dumnezeu a zis, ci pre dânşii prihănindu-i, adecă pre Evrei, cari nu se puteau a se plini din poruncile legei.

Iată vin zile, zice Domnul, şi voiu săvârşi preste casa lui Israil şi preste casa lui Iuda Testamentul Nou (Ier. XXXI, 31).

Cu aceste cuvinte mai curat arată Pavel aicea, că lepădat s'a făcut Testamentul cel Vechiu (dupre partea lui cea slujitoriască adecă, în care cuprinde lucrările şi slujirile şi nu dupre partea cea moralicească; de vreme ce cele zece porunci şi altele, care îndreptează moravurile şi faptele, nu s'au lepădat, ci şi dupre Testamentul cel Nou iarăşi au tăria). Şi vezi despre aceasta la subînsemnările zicerei: «Că voi spre slobozenie v'aţi chemat, fraţilor» (Galat. V, 13). Şi a zicerei: «Legea poruncilor cu dogme oprindu-o» (Efes. II, 15); arată, zic, Pavel, că Vechiul Testament s'a lepădat, fiindcă aduce pre Dumnezeu, carele zice prin Ieremia, cum că voiu legiui Testament Nou, adecă cu totul nou; nu precum înţeleg Evreii aceasta zicându-se, cum că Ezdra a înoit Scriptura; fiindcă nu s'a făcut nouă Scriptura pentrucă o a înoit adecă a doua oară o a scris Ezdra; ci iarăşi a rămas veche, măcar că de Ezdra toată a doua oară s'a pomenit[2]).

9. Nu dupre testamentul care l'am testăluit părinţilor lor în ziua întru care apucându-i eu de mâna lor, ca să-i scot pre ei din pământul Eghiptului (tij. 32).

Pentru a nu socoti cineva, că Dumnezeu a lepădat Testamentul acela, care l'a dat lui Avraam zicând: «Intru seminţia

[1]) Şi Teodorit numirea neprihănit în loc de desăvârşit o a pus, adecă îndestulat spre desăvârşire; iar Chiril al Alexandriei pre numirea neprihănit o a zis desăvârşit sfânt.

[2]) Ezdra însă după întoarcerea din Babilon în Ierusalim şi-a adus aminte de toate Sfintele Scripturi, dupre porunca lui Dumnezeu şi le-a scris şezând în linişte; mărturiseşte Mar. Vasilie, carele aşa scrie în cartea cea către Hilon ucenicul său zicând: „De aicea pustiul întru carele curăţindu-se norodul i s'a pus lege şi aşa în pământul făgăduinţei a văzut pre Dumnezeu; aicea muntele Carmilul, în care petrecând Ilie a bine plăcut lui Dumnezeu, aicea câmpul în carele s'a depărtat Ezdra, toate cărţile cele de Dumnezeu însuflate, cu porunca lui Dumnezeu le-a izbucnit" (isvodit).

ta se vor blagoslovi toate neamurile» (Fac. XXII, 18). Pentru aceasta a adaus aceasta: «In ziua întru care apucându-i eu de mâna lor, ca să-i scot din pământul Eghiptului, pentru ca să arate cu aceasta, că Dumnezeu a lepădat Testamentul cel ce l'a dat părinţilor Evreilor în Muntele Sinai, celor ce s'au închinat viţelului, după ce i-a scos pre ei din Eghipt; şi nu că a lepădat Testamentul, cel ce mai întâi l'a dat lui Avraam, fiindcă acela a luat sfârşit şi s'a împlinit întru Christos, carele dupre trup a fost sămânţă a lui Avraam.

Căci ei nu au rămas întru Testamentul meu, şi eu i-am părăsit pre ei, zice Domnul (Ier. XXXI, 32).

Vezi, o iubite cetitorule, că toate relele şi nenorocirile, cari ne urmează dela noi se nasc şi iau început, iar bunătăţile şi facerile de bine, care le luăm, dela Dumnezeu ne vin şi dela Dânsul îşi au începutul? Căci Dumnezeu ca cum s'ar desvinovăţi, arată aicea pricina pentru care a părăsit pre Evrei, şi zice că de vreme ce nu au rămas în Testamentul meu, pentru aceasta şi eu i-am lăsat şi i-am părăsit. Pentru aceasta şi aiurea ziceà: «Iar de nu veţi vreà, nici mă veţi ascultà, sabie pre voi vă va mâncà» (Isaia I, 20).

10. Că acesta e Testamentul care îl voiu testălui casei lui Israil, după zilele acelea, zice Domnul (Ier. XXXI, 33).

După zilele acelea; care? Alţii zic, că înţelege pre zilele eşirei, adecă după ce au eşit Israiltenii din Eghipt, întru care s'a dat mozaiceasca legea lor; iar eu socotesc, că zice pentru zilele acelea, pentru care mai sus a zis aşa: «Iată zile vin»; deci după ce, zice, vor trece zilele acelea, adecă zilele acelea după vremea lui Ieremia şi a prorocilor, atuncea voiu aşeză şi voiu legiui acest-fel Nou Testament, pre care îl zice mai jos.

Dând legile mele în gândul lor şi pre inima lor le voiu scrie pre ele (Ier. XXXI, 33).

Vie acum aicea Evreii să arate când au priimit ei lege nescrisă pre care o făgăduieşte aicea Dumnezeu a o dà? Pentrucă şi Ezdra cu litere a dat Scriptura toată, de care şi-a adus aminte, după ce s'au întors Israiltenii la Ierusalim din Babilon. Singuri dar Apostolii nu au luat dar vre o lege scrisă, ci nescrisă o au priimit în inimile lor legea Sf. Duh. Pentru aceasta şi Christos ziceà lor: «Iar Mângâitorul Duhul cel sfânt, pre care-l va trimite Tatăl întru numele meu, acela vă va învăţà pre voi toate şi va aduce aminte vouă de toate cele ce am zis vouă» (Ioan XIV, 26)[1]).

[1]) Vezi iubitule că Noul Testament nu s'a dat cu lespezi trupeşti şi

Şi voiu fi lor Dumnezeu şi ei vor fi mie norod (tij. 33).

Acest prorocesc cuvânt şi-a luat sfârşitul său prin Evangheliie şi prin Noul Testament; pentrucă neamurile cele ce mai înainte erau slujitoare de idoli şi nu erau norod al lui Dumnezeu, acum cunoscând pre adevăratul Dumnezeu, s'au făcut norodul lui.

11. Şi nu vor învăţà fieşte-carele pre aproapele său şi fieşte-carele pre fratele său zicând: cunoaşte pre Domnul, că toţi mă vor şti dela cel mic al lor, până la cel mare al lor (tij. 34).

Invăţătură zice aicea Domnul pre cea ostenicioasă şi mai dureroasă învăţătură; pentrucă iată vedem cum că acum în Darul Evangheliei, nu avem trebuinţă a cheltuì multe cuvinte şi învăţături, spre a înduplecà pre cei ce au minte sănătoasă, pentru a crede în Christos; pentrucă Testamentul cel Vechiu; într'un singur colţ de pământ erà îngrădit, în Ierusalim şi foarte puţini erau, care-l ştiau; iar Noul Testament şi Sf. Evanghelie s'au propoveduit în toată lumea prin Apostoli: «că în tot pământul, zice, a eşit cuvântul lor şi la marginea lumei graiurile lor» (Psalm. XVIII, 1). Incă şi dupre alt chip se înţelege zicerea aceasta: Că de vreme ce Fiiul lui Dumnezeu a petrecut pre pământ prin trupeasca sa iconomie şi a îndumnezeit pre firea omenească unindu-o pre ea în dumnezeescul său ipostas, pentru aceasta a luminat în sufletele tuturor oamenilor lumina adevăratei cunoştinţi de Dumnezeu şi s'a pus de dumnezeescul dar înlăuntru în firea omenească, ca o iscusire şi putere spre a cunoaşte cu lesnire credinciosul pre adevăratul Dumnezeu[1]).

12. Că milostiv voiu fi pentru nedreptăţile lor şi păcatele lor şi nelegiuirile lor nu le voiu mai pomenì (Ier. XXXI, 34).

---

materialnice şi cu litere, ci cu sfaturi nematerialnice şi netrupeşti prin Duh Sf. Că şi cuvintele ce le ziceà Domnul, propoveduind Noul Testament şi Evanghelia erà duh şi viaţă; şi nu erau cuvinte numai goale şi grăite şi în aer topite, precum ziceà singur: „Duhul e făcător de viaţă, trupul nimica foloseşte. Graiurile, care eu zic vouă duh şi viaţă sânt" (Ioan VI, 63). Deci cu cât e duhul mai pre sus de trup şi cele gândite şi nematerialnice, decât cele simţite şi materialnice, cu atâta este mai sus Noul Testament, decât cel Vechiu.

[1]) Vezi şi tâlcuirea zicerei: „Că însuşi voi de Dumnezeu învăţaţi sânteţi spre a iubi unii pre alţii (IV, 9 al ceii către Tesal.), potrivită la această zicere fiind.

Şi acest cuvânt prorocesc prea arătat s'a împlinit întru Noul Testament; de vreme ce Dumnezeu spălându-ne pre noi hristianii prin sf. botez de spurcăciunea păcatelor, care le-am făcut, mai mult nu îşi aduce aminte de păcatele acestea, fiindcă au apucat a se spălà.

13. Şi zicând nou, a învechit pre cel dintâi (Testament).

Cu aceste cuvinte tâlcueşte Apostolul cuvântul cel de mai sus al prorocului Ieremia, iar mai ales al lui Dumnezeu şi zice: Că aceasta de a numì cu totul Noul Testament Dumnezeu, singură aceasta, zic, arată cum că Testamentul cel de mai înainte se vede apoi că este vechiu şi neputincios.

Iar cel ce s'a învechit şi a îmbătrânit, aproape este de peire.

Apostolul după ce a luat slobozenie şi îndrăzneală dela prorocul Ieremia, iar mai ales dela Dumnezeu, apoi prihăneşte pre lege, ca pre o învechită şi îmbătrânită şi arată pre cele ale Evangheliei, că sânt nouă şi infloresc. Deci din această prorocească zicere, ce zice *nou* a încheiat pre numele aceii vechi; fiindcă cel nou este contra celui vechiu, a adaus însă dela sine pre numirea bătrâneţei şi apoi de nevoe închee, cum că Legei ceii Vechi şi scrise îi e datoare peirea, pentrucă dupre firescul chip lucrul ce se învecheşte şi îmbătrâneşte este aproape de sfârşit şi de moarte. De aceasta şi oare-cari etimologisesc bătrâneţa (care în limba elinicească se zice: γήρας) că se alcătueşte din zicerea γῆς ἐρᾶν (adecă a dorì pământ); ca cum ar zice dar Apostolul aceasta, cum că Noul Testament nu l'a încetat pre cel Vechiu fără vreme şi mai înainte de hotărâtul timp; ci pentrucă acela a ajuns deaciia în bătrâneţe şi vechime, adecă pentru slăbiciunea lui şi netrebnicia şi nefolosul, precum şi aiurea acestaş Pavel pentru cel vechiu zice: «Că neputinţa legei întru ceea ce nu puteà prin trup» (Rom. VIII, 3).

CAP. IX.

1. Aveà drept aceea cel întâi[1]) îndreptări de slujbă.

---

[1]) La Hrisostom adecă şi la Teofilact se scrie aşa; iar la Teodorit şi întru altele se adauge şi aceasta, *cort*; ci şi înţeleptul Fotie, vreà ca să se zică cel întâi nu cortul, ci *testamentul*, că aveà cel întâi îndreptări de slujbe, nu pentru cort s'a zis socotesc, ci pentru însuşi Testamentul Vechiu; căci nu a asemănat cortul cu Noul Testament, ci pre tot Tes-

Mai sus a arătat Apostolul dela preoții cei vechi și dela preoția lor, și dela numele Vechiului Testament, cum că obiceiurile Evreilor urmau să aibă sfârșit și legea lor cea lucrătoare de slujbe. Acum însă arată însuși aceasta și dela însuși forma ce aveà cortul cel vechiu al mărturiei; căci întru dânsul se aflau trei locuri: unul cel afară de cort, Sfânta și Sfintele Sfintelor și locul cel afară de cort, care se vede să fi fost curtea sau grădina, erà rânduit pentru a stà toți, și Evreii și nemernicii, adecă acei din neamuri, cari se catihisiau cele ale Evreilor; iar după locul acesta și curtea erà o catapeteazmă, adecă o perdea țesută[1]); înlăuntru de aceasta intrând preoții mer-

tamentul Vechiu cu cel Nou și pre lângă acele tot arătă covârșirea acestui nou.

[1]) Insemnează că trei catapetezme erau la cort (adecă perdele): I) Perdeaua aceea ce acoperià pre ușa ogrăzei cortului. II) Ceea ce copereà pre însuși ușa cortului, adecă a mijlocului cortului și III) Aceea ce inchideà pre Sfânta Sfintelor. Despre acestea zice Sf. Scriptură: „Și catapeteazma ușei cortului și a ușei ogrăzei" (Eș. XXXIX, 40). Și iarăși: „Și vei pune sicriul mărturiei și vei coperi sicriul cu catapeteazma" (Eș. XL, 3). Apostolul însă mai înainte numai două catapetezme zice, nenumărând pre a treia a ușei ogrăzei cortului; și câte trele catapetezme acestea erau asemenea de iachint, de porfiră, de roș împletită, de vison împletită; însă catapeteazma ușei ogrăzei erà cusută: „că lucru, zice, de croitor erà" (Eș. XXVII, 16); iar cea a ușei cortului care se numià și împestrită adică erà lucru de împestritor (Eș. XXVI, 36). Iar acoperemântul ușelor Sfintelor Sfinților erà lucru țesut (Eș. XXVII, 32). Și ca să zic mai curat precum bisericile noastre au pridvor și biserica cea chiar (proprie) și sf. Oltariu; așa aveà și cortul cel vechiu ograda și Sfintele și Sfintele Sfintelor. Iar ograda erà împrejurul câte patru părților cortului, către răsărituri, către nord, către sud și către apusuri, precum se vede la cap. XXVII al Eșirei. Aveà însă tot cortul închipuirea zidirei dupre Teodorit și cele din lăuntrul ale catapetezmei adecă Sfintele Sfintelor aveau închipuirea celor cerești, dupre acelaș Teodorit, iar cele în afară de catapeteazmă, adecă sfintele, aveau închipuirea celor pământești și pentru aceasta erau umblate totdeuna preoților. Iar dupre Chiril cortul aveà închipuirea bisericei; dupre sf. Grigorie al Nisiei însă, cortul aveà închipuirea lui Christos, carele este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, carele nefăcut fiind de mână dupre firea sa, priimește a se formălui când este trebuință de a înfipge cortul acesta întru noi. Drept aceea însuși cortul acesta și Christos acesta și nefăcut erà, dupre estimea cea de mai înainte și nezidirea, adecă dupre dumnezeirea sa; și formăluit fiind, că a priimit alcătuirea aceasta materialnică și s'a făcut zidit dupre omenire adecă. Zice însă și Teodorit: „Iar catapeteazma (adecă perdeaua) implinià trebuința tăriei; că două ceriuri ne-a învățat dumnezeiasca Scriptură că sânt, din care pre cel întâi adecă împreună cu pământul l'a făcut Dumnezeu; iar pre cel al doilea, a doua zi l'a făcut zicând: „Facă-se tărie între apă"; apoi a adaus „și a numit Dumnezeu pre tărie, cer" (Fac. I, 6).

geau în sfânta, care erà în mijlocul cortului, unde în fiecare zi făceau preoții osebitele slujiri și lucrări prin jertfe și prin rugăciuni. Acestea însă erau închipuire a Testamentului Vechiu, pentrucă toate cele ce se săvârșiau acolo, se săvârșiau cu sângiuri și cu jertfe de vietăți; iar Sfintele Sfintelor, erà loc osebit pentru a intrà o dată în an arhiereul acolo, precum mai jos va spune Apostolul; iar acestea erau închipuire a tainei lui Christos. Deci aveà, zice, cel întâi, adecă Vechiul Testament îndreptări, adecă semne sau hotare și legiuiri de slujbă; ci atuncea adecă le aveà acestea, iar acum acestea nu le are fiindcă au încetat.

Și sfințire lumească.

Lumesc numește Apostolul pre locul cortului acela, întru carele erà ertat a intrà toți; și erà arătat locul acesta întru acelaș cort, unde Iudeii și Nazareii, adecă cei afierosiți lui Dumnezeu și nemernicii și Elinii stà. Deci fiindcă locul acesta erà călcat și de Elini pentru aceasta îl numește pre el Apostolul lumesc[1]); că lumea se zic și credincioșii, dupre ceea ce a zis

Așa zice și fericitul David: „Cerul cerului Domnului" (Psalm. CXIII, 16). Că cerul acesta este acoperemânt al nostru; iar puterilor celor nevăzute le plinește trebuința de așternut (ἔδαφος): deci precum acesta desparte pre cele de jos de cele de sus, așa catapeteazma sau perdeaua prin mijlocul cortului fiind întinsă, despărțià de sfântă pre Sfânta Sfintelor.

[1]) Iar sfântul acesta lumesc se vede că a fost sau însăși curtea cortului, sau locul cel din afară, carele se cuprindeà în curte; fiindcă zice Teofilact acesta și dumnezeescul Hrisostom, că stà întru el și Elinii, și aceasta poate vreà să arate, ceea ce zice Dumnezeu: „A călcà curtea mea nu veți mai adauge" (Isaia I, 13). Precum și însuși Teofilact zice mai jos, că în curte stà toți de obște, stihul 3; și Evanghelistul Luca încă poate însăși aceasta o arată zicând: „Fost-a când ieratevsià el (Zaharia), dupre obiceiul preoției s'a întâmplat a tămâià intrând în biserica Domnului, și toată mulțimea norodului rugându-se din afară în ciasul tămâerei; și s'a arătat lui anghelul Domnului stând de-a dreapta jertfelnicului tămâerei" (Luca I, 8). Iar jertfelnicul tămâerei nu erà inlăuntru în Sfintele Sfintelor, ci în mijlocul bisericei; și vezi înainte la tâlcuirea zicerei: *nu fără de sânge*, la stih 7 al acestui cap. Drept aceea dacă jertfelnicul tămâerei erà în biserica cea din mijloc, întru care a intrat Zaharia să tămâeze; apoi mulțimea norodului stà afară în curtea bisericei, adecă dinaintea bisericei și în pridvorul bisericei. Insemnează însă că și Icumenie zice, că trei corturi am însemnat în cele opt cărți: unul despre carele zice sfântul cel lumesc, unde erà jertfelnicul cel de arămă al arderilor de tot și erà ertat tot norodului a intrà și jertfele a le săvârși; iar al doilea unde erà slobod preoților pururea a săvârși slujbele, unde erà jertfelnicul și masa și punerea înainte a pânilor; iar al treilea unde erà tămâitorul, adecă cădelnița și lada, întru care o dată în an intrà singur arhiereul.

Domnul: «Nu pentru lume mă rog, ci pentru acei ce i-ai dat mie» (Ioan XVII, 9).

2. Că cortul cel dintâi s'a făcut, întru carele erà sfeşnicul şi masa şi punerea înainte a pânilor, carele se zice sfintele (Eş. XL).

Cortul acesta îl numeşte Pavel întâi, pentrucă nu numără curtea sau ograda, ceea ce erà înaintea cortului acestuia şi pentrucă cât către Sfintele Sfintelor, care erà după cortul acesta, acesta erà întâi; de vreme ce cortul acesta erà înlăuntru, că mai înainte decât acesta erà jertfelnicul cel de aramă al arderilor de tot, carele stà în loc descoperit[1]); apoi se aflà catapeteazma, adecă perdeaua, care acoperià uşa cortului, care se numià şi împestrită şi despărţià pre cort de curtea cea de afară şi acesta pentru aceasta rămâneà în mijloc. Deci întru acest din mijloc cort se aflà sfeşnicul[2]) şi masa[3]) şi punerea

[1]) Jertfelnicul acest de aramă se vede că se cuprindeà înlăuntru în curtea, întru carea se aflà şi scăldătoarea, înaintea uşei cortului din mijloc, întru care îşi spălau preoţii mânile şi picioarele, sau când intrau în cortul din mijloc sau când mergeau lângă jertfelnic să slujiască: „Şi a făcut spălătoarea, ca să-şi spele dintr'însa Moisi şi Aaron şi fiii lui mânile şi picioarele, când intrau ei în cortul mărturiei; sau când mergeau înaintea jertfelnicului, ca să slujiască se spălau dintr'însa, precum Domnul a rânduit lui Moisi" (Eş. XL, 31). Şi Teofilact încă zice mai jos că în curte se aflà jertfelnicul cel de aramă, la stih 3; iar de erà jertfelnicul cel de aramă în curte, apoi catapeteazma, ceea ce coperià uşa cortului din mijloc, nu erà după jertfelnicul cel de aramă, precum zice aicea sfinţitul Teofilact, ci mai înainte decât jertfelnicul acela, de care lucru şi mă mir. Poate însă să fie şi greşială de prescriere; afară numai de ar zice cineva că sfinţitul Teofilact, aceasta o zice aşa, începând dela partea cea de jos a cortului şi suindu-se în sus.

[2]) Sfeşnicul fiind de aur săpat, aveà închipuirea lui Christos, dupre sf. Chiril Alexandreanul, carele erà fireşte şi adevărat Dumnezeu şi al lui Dumnezeu Fiu. Că sfeşnicul dupre ceea ce erà de aur arătà pre dumnezeiască strălucire şi covârşire a lui Christos; iar ca să pot arătà frumuseţa şi gândita podoabă a lui Emanoil, carele erà dupre ceea ce este scris: „Frumos cu podoaba mai mult decât fiii oamenilor" (Psalm. XLIV, 21); iar cele şeapte lihnare (lumini), ce le aveà sfeşnicul, arătà pre cele şeapte daruri ale Sf. Duh, care se odihniau întru Christos dupre Isaia, dupre cum zic Grigorie al Nisiei sau însemnează pre chipurile cele multe şi osebite, cu care Christos luminează prin cuvântul înţelepciunei şi al cunoştinţei şi al deslușirei duhurilor, căci dupre cum numărul şeapte este deplinit, aşa şi Christos este cu totul desăvârşit ca Dumnezeu; dupre sf. Chiril sau dupre Iosif, lihnarele acelea şeapte însemnează pre cele şeapte planete; însă sfeşnicul aveà închipuirea şi a Născătoarei de Dumnezeu, dupre socotiala a multor sfinţi; sau dupre Teodorit lihnarele însemnau pre zilele cele şeapte ale săptămânei.

[3]) Masa patru picioare având, aveà închipuirea pământului, dupre Stro-

înainte a pânilor[1]).

3. Iar după a doua catapeteazmă, cortul ce se ziceà Sf. Sfintelor.

Vezi, o cetitorule, că a fost şi întâi catapeteazma, care o numeşte Scriptura împestrită? Pentrucă, dupre sf. Chiril, aveà deasupra belciuge subţiri, cu care se trăgeà şi sau se întindeà, sau se strângeà[2]), care despărţià pre curtea cea din afară (întru care intrau toţi de obşte şi în curte jertfiau preoţii asupra oltarului celui de aramă), o despărţià, zic, de cortul cel dinlăuntru, întru carele intrau singuri preoţii şi săvârşiau slujbele; iar apoi după ce treceà cineva din cortul cel din mijloc erà altă catapeteazmă, care o numeşte Pavel, a doua[3]), căci precum mai înainte am zis, nu numerà pe a treia catapeteazmă sau perdea, a uşei curţei cortului, iar înlăuntru de catapeteazma aceea (ce o zice Apostolul a doua) erà alt cort, carele se ziceà Sfintele Sfintelor, întru care altul cineva nu intrà fără numai arhiereul singur, şi acesta încă intrà, nu totdeuna, ci numai o dată în an în luna a şeaptea, la praznicul înfipgerei corturilor; cort însă numeşte Pavel şi pre cel din mijloc şi pre

mateul Clement, carele pământ se întăreşte, ca asupra a patru picioare, pre cele patru vremi ale anului: vara, toamna, iarna şi primăvara, însă masa aveà şi închipuirea a Născătoarei de Dumnezeu, dupre mărturia a multor sfinţi.

[1]) Iar punerea înainte a pânilor adecă cele douăsprăzece pâni, care se proaduceau de-asupra mesei, arătà pre ţircul celor 12 zodii şi pre cele 12 luni ale anului, dupre Iosip, iar Coresie zice cum că pânile punerei înainte, evreeşte se numesc Halme-Panim, adecă pâni puse înainte.

[2]) Că aşa zice Scriptura: „Şi vei face (perdea) împestrită din iachint şi din porfiră şi roş împletit şi de vânăt împletit lucru de împletitor" (Eş. XXVI, 36).

[3]) Aceasta a doua catapeteazmă, zice Teodorit, precum am zis mai înainte, că aveau închipuirea tăriei: căci precum tăria desparte pre întâiul cer de pământ, aşa şi catapeteazma aceea despărţià pre Sfintele Sfintelor de locul cel din mijloc al cortului, ce se numià sfintele. Cele 4 ţeseturi şi coloruri, ce aveà catapeteazma închipuiau pre cele patru stihii; iachintul (adecă alavastrul) închipuià pre aerul sau văzduhul; roşul închipuià pre foc, iar porfira pre marea; pentrucă întru dânsa se hrăneşte scoica, ceea ce are pre văpseaua aceasta porfiră; iar vânătul închipuià pre pământ, pentrucă din pământ odrăsleşte vişul, carele este inul cel subţire şi prea alb. Acestea adecă le zice Teodorit. Iar Chiril zice, cum că catapeteazma aceasta stând pre patru stâlpi auriţi, a căprora temeliele erau de argint şi închipuiau pre trupul lui Christos, precum şi Apostolul zice: „Calea pre care o a înoit nouă proaspătă şi vie prin catapeteazma, adecă prin trupul său" (Evrei X, 20). Şi în Pentatevh, foaia 854. Iar Sfintele Sfintelor se numiau evreeşte: codeş hacodaşim, dupre Coresie.

al treilea cort, adecă pre Sfintele Sfintelor, pentrucă întru toate se umbrià și locuià Dumnezeu. Sau zice acesta cort, pentru că cu chip de obște unul erà tot cortul, deși se vedeà că se alcătuește din trei părți: din curte sau ogradă, din cortul din mijloc și din cel ce se numià Sfintele Sfintelor; precum și biserica noastră dupre obștescul cuvânt, toată se zice biserică, cu pridvorul, cu însăși biserica și cu sf. oltariu.

4. Carele aveà cădelniță de aur[1]); și lada legei ferecată preste tot cu aur[2]).

Lada legei aceasta numește Pavel dela ceea ce se cuprinde pre cea cuprinzătoare, fiindcă cuprindeà inlăuntru pre lespezile cele două asupra cărora erà scris cele zece porunci, precum le-a rânduit și așezat Dumnezeu în muntele Sinai.

Intru care erà năstrapa de aur, ce aveà mana și toiagul lui Aaron, ce înfrunzise și lespezile legei.

Toate acestea erau aduceri aminte și pomeniri a nemulțămirei Evreilor; și nastrapa cea de aur, care aveà mana se păziià spre pomenire, pentrucă Evreii, cari mâncau mana aceasta cu minune și cu chip mai pre sus de fire, au cârtit asupra lui Moisi și asupra lui Aaron în pustie[3]), ca pomenirea

[1]) Aicea însemnăm fiindcă toată dimineața și seara tămâià Aaron asupra jertfelnicului tămâerei în cortul din mijloc, că așa zice Scriptura: „Și va tămâià asupra acestuia (a jertfelnicului adecă), tămâe alcătuită măruntă dimineața de dimineață, când va întocmi lihnarile, va tămâià asupra acestuia și când va aprinde Aaron lihnarile seara va tămâià asupra acestuia“ (Eș. XXX, 7); fiindcă în fiește-care zi, de două ori tămâià Aaron, arătat este că cu altă tămâitoare tămâià și nu cu cădelnița cea de aur, care se păziià inlăuntru în Sfintele Sfintelor, cu care numai o dată în an tămâià arhiereul. De aceasta, două tămâitoare se închee, că erau în cort, una în cortul din mijloc și alta în Sfintele Sfintelor.

[2]) Lada fiind făcută de lemne neputrezitoare, și cu aur ferecată, aveà închipuire a trupului lui Christos, celui nestricat, dupre sf. Chiril, ce zice: Că chipul înomenirei celui unuia născut mai cercetându-l, zice, îl vom vedeà pre Cuvântul lui Dumnezeu Părintelui invălit, ca într'o ladă, în pântecele Fecioarei, „că locuià într'însul toată plinirea dumnezeirei trupește, dupre Scriptură“ (Colas. II, 9). Și aurul adecă erà închipuire a prea strălucitei dumnezeiri, cei ce unià pre sfântul trup oare-cum și pre însuși strălucirea lui și nestricăciunea cu chip negrăit întru el păzindu-o.

[3]) Însemnează că nu au cârtit Evreii, pentrucă mâncau mana, nici pentru cârtirea cea de acest-fel a lor, s'a păzit mana în năstrapă; ci mai înainte de a li se dă mana, au cârtit Evreii, că nu aveau pâne, ca să mănânce: „Și au zis către Moisi și Aaron, fiii lui Israil, mai bine erà să fi murit noi, bătându-ne Domnul în pământul Eghiptului, când ședeam imprejurul căldărilor celor cu cărnuri și mâncam pâne cu îndestulare“ (Eș. XVI, 3). Și așa pentru cârtirea aceasta a zis Domnul

și a bunătății lui Dumnezeu și a împetrirei Evreilor să se vestiască și la fiii și strănepoții lor; iar toiagul lui Aaron să păziià pentru împotriva zicere, ce a făcut asupra lui Aaron, Core și Datan și Aviron, pe cari i-a înghițit pământul, precum aceasta se arată la cap. XVII al Numerilor. Iar tablele cele ale legei, cele de Moisi cioplite, se păziau spre pomenire, că din pricina idolo-slujirei Evreilor, a sfărâmat Moisi întâele table, cele nefăcute de mâni, ci de Dumnezeu formăluite. Se va nedumeri cineva însă, pentrucă în Cartea a treia a împărăților este scris, că nu a fost altă în ladă, decât acele două table: «Și nu erà în ladă, afară de două lespezi de piatră, tablele legei, pre care le-a pus Moisi în Horiv, care a testăluit Domnul cu fiii lui Israil, când a eșit din Eghipt» (III Impărați VIII, 9). Iar Apostolul zice acum aicea, că erà în ladă și năstrapa cu mana și toiagul lui Aaron? Spre dezlegarea nedumerirei acesteea, răspundem că de vreme ce Pavel erà prea bine învățat întru cele evreești, de către prea învățatul Gamaleil, dascalul său, poate din predanisire o știà aceasta; pentrucă și fariseii Evreilor, cei din vremea aceasta se conglăsuesc la aceasta, ca să se fi aflat în sicriu și acestea amândouă, însă nu din început erau acestea în sicriu[1]); ci căci erà să se ascundă sicriul, în vremea lui Ieremia zic acestia, că poate atuncea să se fi pus și acestea în sicriu. Iar despre ascunderea sicriului așa se scrie la Ieremia: «In zilele acelea nu vor mai zice, sicriul legei sfântul lui Israil; nu se va suì pre inimă; nu se va mai numì, nici se va cercetà și nu se va mai face încă» (Ier. III, 16).

5. Iar pe deasupra acestia erau heruvimii slavei.

Adecă deasupra sicriului acestuia (sau cutie precum se nu-

către Moisi: Iată eu voiu dà vouă pâni din cer“ (tij. 4). Și așa a plouat lor mana. Și pentru pomenirea minunei, a zis Moisi către Aaron: „Ià o năstrapă de aur și umple-o pre ea cu un gomor de mană și o vei păstrà pre ea înaintea lui Dumnezeu spre păzire întru neamurile voastre“ (Eș. XVI, 33).

[1]) Că și în A doua lege este scris, cum că singure lespezile le-a pus Moisi în sicriu zicând: „Și întorcându-mă, m'am pogorât din munte și am băgat tablele în sicriul, care l'am făcut și erà acolo precum a poruncit mie Domnul“ (Cap. X, 5). Dar unde a poruncit lui Domnul? Când a făcut sicriul, zicând lui: „Și vei băgà într'insul mărturiile acelea care le voiu dà ție“ (Eș. XXIV, 16). Fiindcă năstrapa cu mana se scrie, că o a pus Moisi înaintea lui Dumnezeu, precum s'a zis mai sus; așijderea și toiagul lui Aaron este scris că l'a pus Moisi înaintea mărturiilor și nu în sicriu: „Și a zis Domnul către Moisi: pune toiagul lui Aaron înaintea mărturiilor spre păzire, întru semnul fiilor celor neascultători“ (Num. XVII, 41).

meşte în Testamentul românesc eşit la anul 1795), erau slăviţii heruvimi, cei ce sânt slujitori ai lui Dumnezeu şi spre slava lui Dumnezeu[1]). Acestea înadins le înnalţă Apostolul şi le măreşte pentru ca să arate că tainele noastre ale Evangheliei sânt mult mai mari decât acelea ale Vechiului Testament.

Care umbreau pre curăţitorul.

Curăţitor se ziceà căpacul şi coperemântul sicriului, precum aceasta o vei înţelege mai pre larg din Scriptură[2]). Şi să nu te amăgeşti, cetitorule, din cuvintele oare-cărora şi să socoteşti, că curăţitorul este alt lucru. Inchipuià însă şi însemnà curăţitorul pre Christos, care s'a făcut curăţire a păcatelor noastre, precum mărturiseşte însuşi Apostolul zicând: «Pre care l'a propus Dumnezeu curăţitor prin credinţă intru sângele lui» (Rom. III, 25). Şi a închis Christos toate ale Testamentului Vechiu, precum şi căpacul sicriului închideà sicriul[3]).

Despre care nu este acum a grăi în parte.

Cu acest cuvânt arată Pavel, cum că aceste simvoale adecă semne ale Vechiului Testament, nu erau numai văzute şi simţite, ci erau ele ghicituri şi închipuiri şi icoane altora lucruri duhovniceşti şi gândite şi aevea; care aceste gândite de ar voì cineva, zice, a le teorisì şi a le tălmăcì, are trebuinţă de vreme îndelungată.

6. Acestea dar aşa fiind făcute în cortul cel dintâi pururea intrau preoţii când făceau slujbele.

Erau, zice, acestea aşa făcute în cortul mărturiei; însă Evreii nu se îndulciau de ele, pentrucă catapeteazma cea intâia despărţià cele sfinte şi preoţii intrau într'insele (adecă în par-

[1]) Heruvimi în Sfintele Sfintelor erau doi: unul despre o parte de curăţitorul sicriului şi altul despre ceealaltă parte, avându-şi aripile lor întinse pre deasupra şi acoperiau pre curăţitorul, căutându-şi în faţă unul altuia. Intre heruvimii aceştia însă şi mai pre sus de curăţitorul se cunoşteà Dumnezeu şi grăià poruncile sale către fiii lui Israil; pentru aceea şi carul lui Dumnezeu se ziceà heruvimi: „că cela ce şezi pre heruvimi, zice, arată-te" (Psalmul LXXIX). Şi vezi la capitolul XXIV al Eşirei, stihul 18.

[2]) Că aşa zice Scriptura: „Şi vei face curăţitor (sau milostivitor), cum se zice în cea întâi, sus însemnată Eşire, punere deasupra de aur curat" (Eş. XXIV, 17). „Şi vei pune milostivitorul sau curăţitorul deasupra sicriului". Şi Isidor Pelusiotul, coperemân al sicriului numeşte pre milostivitorul sau curăţitorul (la foaea 839 a Pentateuhului).

[3]) Şi Chiril încă aceastaş o zice şi Sevir şi Isidor cum că curăţitorul sau milostivitorul inchipuià şi însemnà pre Christos, carele s'a făcut curăţitor pentru păcatele noastre, precum zice Ioan cel iubit (I Ioan II, 2). Şi însuşi Pavel zice: „Pre carele (pre Iisus Christos adecă) l'a propus Dumnezeu curăţitorul prin credinţă intru sângele lui" (Rom. III, 25).

tea cea din mijloc, şi săvârşiau dumnezeeştile slujbe); iar a doua catapeteazmă, sau perdeà, despărţià pre Sfintele Sfinte-păziau a se arătà nouà, pentru care şi să proinchipuià.

7. Iar întru al doilea o dată în an singur arhiereul.

Vezi, iubitule, cum că închipuirile tainei lui Christos, mai înainte se întemeiau în Vechiul Testament, în cortul al doilea? Căci, ca să nu zică cineva: şi cum jertfa lui Christos ceea ce o dată s'a făcut, a sfinţit pre toţi oamenii? Pentru aceasta arată acum aicea Pavel cum că o jertfă ca aceasta a fost din început şi din vechime; căci jertfa ce o proaduceà arhiereul în Legea Veche o dată în an se proaduceà şi erà decât toate celelalte jertfe aceasta mai sfântă şi mai înfricoşată.

Nu fără de sânge.

De vreme ce Apostolul pre cruce mai sus o a numit jertfă, carea nici foc aveà pentru a se arde de tot, nici lemne, nici se proaduceà de multe ori în an; pentru aceasta arată aicea acum, că şi jertfa cea veche, ce o proaduceà arhiereul, acestfel erà; căci şi aceea o dată în an se proaduceà cu sânge. Se nedumeresc însă unii, pentruce la Eşire este scris, «cum că şi va tămâià cu cadelniţa cea de aur (care erà în Sfintele Sfintelor) Aaron cu tămâe alcătuită măruntă dimineaţa de dimineaţă, când va întocmì lihnarele va tămâià cu aceasta pretutindenea; şi seara când va aprinde lihnarele va tămâià cu acestea, că tămâià de îndeletnicire totdeuna înaintea Domnului intru neamurile lor?» (Eş. XXX, 7). Drept aceea zic ei, că din aceasta se închee, cum că în toate zilele de două ori intrà arhiereul în Sf. Sfintelor, ca să tămâeze. Şi dar pentruce Apostolul zice aicea, că o dată în an intrà arhiereul intru acestea? Iar deslegând nedumerirea, zic ei, cum că cu sânge o dată în an intrà; iar cu tămâe intrà de două ori pe zi. Insă să ştii, cetitorule, că aceştia rău şi fără învăţătură s'au nedumerit; pentrucă nu este scris aşa, cum că tămâià Aaron cu cădelniţa cea de aur de două ori în zi, ci cum că tămâià asupra jertfelnicului celui de aur, iar jertfelnicul cel de aur nu erà înlăuntru în Sfintele Sfintelor, ci în cortul cel din mijloc, unde erà şi sfeşnicul şi masa, precum am spus mai înainte[1]); fiindcă cu că-

[1]) Că scris este despre jertfelnicul tămâerei în Scriptură acestea: „Şi vei face jertfelnic de tămâere din lemne neputrezitoare.... Şi-l vei polei pre el cu aur curat grătarul lui... Şi-l vei pune pre el în preajma catapetezmei, carea este despre sicriul mărturiei" (Eş. XXX, 1). Adecă, afară de Sfintele Sfintelor şi din a dreapta jertfelnicului acestui a tă-

delnița cea de aur, o dată pe an tămâià arhiereul înlăuntru în Sfintele Sfintelor[1]); și alta este cadelnița și alta jertfelnicul. Am scris însă nedumerirea aceasta aicea, pentru ca cel ce ceteşte zicerea aceasta a Apostolului, auzindu-o aceasta dela alții să nu se amăgiască socotind că este dreaptă și sănătoasă[2]).

mâerei, s'a arătat și arhanghelul Gavriil, când a binevestit lui Zaharia. S'ar nedumeri cineva, că de s'a arătat arhanghelul de-a dreapta jertfelnicului tămâerei și a binevestit lui Zaharia, iar jertfelnicul acesta erà în cortul de mijloc al Sfintelor, apoi arhiereul Zaharia atunci când i s'a binevestit, nu a intrat în Sfintele Sfintelor; și cum dumnezeescul Hristos și Teodorit și alți părinți și toată biserica socotesc, cum că când s'a binevestit lui Zaharia Marele Mergător înainte, erà în vremea înfipgerei corturilor, adecă erà în a șeaptea lună, care de noi se zice Septembre, când intrà arhiereul în Sfintele Sfintelor. Răspundem, cum că nu e de necrezare să fi urmat amândouă și Zaharia arhiereul să fi intrat în Sfintele Sfintelor, să fi tămâiat cu cădelnița cea de aur, când a intrat însă, sau după ce a eșit, să i se fi arătat din afară Gavriil din a dreapta jertfelnicului tămâerei. Iar cum că erà în vremea praznicului înfipgerei corturilor, ce se făceà în luna a șeaptea, când arhiereul Zaharia a intrat în biserică să tămâeze, mărturisește și Teodorit înainte întru însemnare. Mărturisește însă și Sf. Scriptură, zicând, ca să nu se afle înlăuntru în cort om, când se curățește arhiereul: „Și nici un om nu va fi până ce ar eși" (Lev. XVI, 17). Și aceasta e de unire cu ceea ce povestește Evanghelistul Luca despre Zaharia, că și toată mulțimea norodului erà afară rugându-se în ciasul tămâerei; eu însă socotesc, că atuncea nici preot se aflà înlăuntru.

[1]) Că așa zice Scriptura: „Și va luà (arhiereul Aaron) cățuia plină de jăratic de foc, dela jertfelnicul cel dinaintea Domnului și își va umpleà mânile de alcătuirile tămâei mărunte și va intrà mai înlăuntru catapetezmei și va pune tămâia în foc înaintea Domnului și fumul tămâei va acoperi pre curățitorul cel de deasupra mărturiilor și nu va muri" (Lev. XVI, 12). Care tălcuindu-o înțeleptul Teodorit zice așa: „Arătat este de aicea, că afară de catapeteazmă, jertfelnicul tămâerei stà; că de nu ar fi fost așa și ar fi fost înlăuntru, nu i s'ar fi poruncit să ia cărbunii în cățue și așa să bage înlăuntrul catapetezmei tămâia. Și ne-a învățat pre noi acestea fericitul Luca, ale lui Zaharia povestind, a părintelui Botezătorului Ioan: „Că intru această vreme (adecă în prazniculul înfipgerei corturilor, ce se prăznuià în luna a șeaptea, adecă care este Septembre, precum am prozis) și acela a intrat în Sfintele Sfintelor și a dobândit angheliceasca vedere" (foaea 1069 din Pentatevf). Vezi însă și subînsemnarea zicerei: „Carele aveà cădelniță de aur" (Evr. IX, 4); ca să cunoști că două cădelnițe erau în cort.

[2]) Dar ce făceà arhiereul cu sângele, când intrà în Sf. Sfintelor? Stropià cu degetul său de șeapte ori pre curățitorul ori milostivitorul; adecă capacul sicriului din sângele viețelului sau al țapului: „Și va luà din sângele viețelului și va stropi cu degetul asupra curățitorului, către răsărituri, în fața curățitorului și va stropi de șeapte ori din sânge, cu degetul său.... și se va rugà pentru sineși și pentru casa sa și pentru

Care proaduceà pentru sineși și pentru necunoștințele norodului.

Iarăși aicea adauge Pavel a zice: «pentru sineși», adecă cum că arhiereul Legei Vechi aduceà sângele înlăuntru în Sfintele Sfintelor și stropià cu degetul său de șeapte ori pre curățitorul sau milostivitorul, precum am zis, pentru păcatele sale; iar Christos nu a proadus pentru sineși și pentru ale sale păcate, căci cum s'ar fi făcut aceasta, el mai pre sus de tot păcatul fiind și osebit de cei păcătoși. Pentru aceasta mare și multă este osebirea, care are Christos de arhiereul Legei. Iar «pentru necunoștințele norodului» a zis și nu pentru păcatele lor, pentru ca în mai multă frică să bage pre cei ce au crezut din Evrei și pre toți ceilalți hristiani și pentru ca să smeriască cugetarea lor; căci, zice, dacă și tu hristiane, să socotim că n'ai păcătuit de voe și cu socotință, dar însă ai păcătuit de silă și fără a ști, adecă întru necunoștință; iar de acestea întru necunoștință păcate și care se fac fără socotință, nimenea este curat și slobod. Unii însă zic, că Pavel a numit necunoștință, pentru ca s'arate deosebirea ce aveà jertfa lui Christos de jertfele Legei Vechi și ale arhieriei lor; căci jertfele Legei Vechi ertau numai păcatele ce se făceau întru necunoștință; iar jertfa lui Christos iartă și pre cele ce se fac întru cunoștință și conștiință, numai de se va pocăi omul, cel ce le-a făcut și de le va mărturisì la duhovnicescul Părinte.

8. Aceasta însemnând Duhul cel Sfânt, că încă nu erà arătată calea sfinților, încă cortul cel întâi având stare.

De aicea începe Apostolul a teorisì cu chip anagogicesc cele ale întâiului și ale celui al doilea cort și zice, că de vreme ce Sfintele Sfintelor erau necălcate de ceilalți preoți, fiindcă erau închipuiri ale cerului, precum am zis mai întâi; iar cortul cel întâi erà după curte sau ogradà și jertfelnicul cel din afară de aramă îndată întâi fiind; cortul acesta întâi, zic, totdeuna fiind umblat de preoți și închipuire și simvol fiind a slujirei ceii dupre lege, prin amândouà acestea se

toată adunarea Israilteniłor" (Lev. XVI, 14 și 17). Așijderea va stropi și corturile jertfelnicului tămâerei, celui din afară de șeapte ori cu degetul său din sânge și se va rugà înaintea jertfelnicului, celui dinaintea Domnului și se va rugà asupra lui și va luà din sângele viețelului și a țapului și va pune pre cornurile jertfelnicului împrejur și va stropi asupra lui din sânge cu degetul său de șeapte ori" (tij. 18). Iar de șeapte ori se stropià cu sângele, pentrucà în fiecare zi a săptămânei greșesc oamenii greșeale mici și mari.

arătă simboliceşte şi anagogiceşte (adecă dupre o mai înnaltă socotinţă) cum că, până când stă cortul acel întâi, adecă până când stăpânia Legea Veche şi se săvârşiau slujbele cele dupre Lege, calea Sfintelor Sfinţilor nu erà umblată şi călcată, adecă intrarea în cer, la aceia cari săvârşiau slujbele cele de acest-fel ale legei; ci intrarea în Sf. Sfintelor, adecă intrarea în cer, acelora este nearătată şi închisă şi singur Arhiereului Christos i s'a osebit intrarea aceasta în cer.

9. Carele erà pildă în vremea cea de faţă, când se proaduceau daruri şi jertfe, care nu puteau a săvârşi dupre conştiinţă pre cel ce slujià.

Ceea ce am zis eu mai sus, aceasta o zice şi Apostolul aicea întru aceste cuvinte; adecă cum că cortul cel întâi întru care totdeuna intrau preoţii, erà o pildă, adecă o însemnare şi o închipuire a vremei aceiea, întru care stà Legea, adecă a ceii mai înainte de venirea lui Christos, în care vreme se proaduceau jertfele cele de acest-fel, atât de slabe şi neputincioase fiind, în cât nu puteau a face desăvârşiţi pre aceia, care le proaduceau dupre conştiinţă, adecă dupre omul cel dinlăuntru; fiindcă acelea curăţiau numai spurcăciunile trupului nu şi păcatele sufletului; fiindcă jertfele acelea nu aveau putere a ertà preacurvia sau uciderea, sau furarea de cele sfinte adecă ierosilia, sau alte păcate ca acestea.

10. Numai pentru mâncări şi băuturi şi felurite spălări şi îndreptări de trup, erau puse până la vremea îndreptărei.

Indreptările, zice, ale Vechiului Testament se însărcinau asupra Evreilor, celor de atunci şi rânduiau pentru dânşii numai mâncările şi băuturile[1]) adecă rânduià Evreului, ca această mâncare să o mănânce, iar aceea să nu o mănânce. Pentruce să zice, că rânduià în Legea Veche şi pentru băuturi, când ea nu rânduià despre osebirile băuturilor? Deci ori aceasta o zice, că rânduià să nu beà preoţii vin, când vreau să între întru cel sfânt, precum este scris: «Vin şi băutură beţivă nu veţi beà tu şi fiii tăi după tine, când veţi aveà să intraţi în cortul mărturiei; sau mergând voi înaintea jertfelnicului şi nu veţi muri; legiuire veşnică fie vouà întru neamurile voastre» (Lev. X, 9).

[1]) Iar Icumenie voeşte că aicea este formă săritoare; şi zicerea *numai* să se uniască cu zicerea „erau pusă" şi nu cu, asupra mâncărilor, adecă aşa trebue a se zice: „numai erà pusă pentru mâncări şi beuturi şi pentru celelalte de acest-fel".

Sau o zice aceasta Pavel, pentru cei ce aveau rugăciuni, adecă făgăduinţă a nu beà vin, precum erau Nazireii, despre care este scris: «Bărbatul sau femeea, carele va să se roage rugă mare, să se curăţiască cu curăţia Domnului, de vin şi de băutură beţivă se va curăţi; şi oţet de vin şi oţet de băutură beţivă nu va beà şi câte se fac din struguri nu va beà; şi strugur proaspăt şi stafide nu va beà» (Num. VI, 2). După aceasta va beà vin cel ce s'au curăţit» (tij. 20). Sau prost o zice aceasta Pavel, nimiccind rânduelile cele de acest-fel ale Legei şi luându-le în râs. Iar feluritele spălări erau în Legea cea Veche; căci de puneà cineva mâna pre mort sau pre lepros sau de se visà cineva, se spălà şi aşa se păreà, că s'a curăţit de spurcăciune; aceste îndreptări însă erau ale trupului, erau adecă porunci trupeşti, căci curăţiau trupurile şi îndreptau trupeşte pre aceia, cari se păreau că erau necuraţi cu trupul; însă toate acestea, zice, urmà a se însărcinà asupra oamenilor nu până în sfârşit, ci până la vremea îndreptărei, adecă până la venirea lui Christos, carele aveà a le îndreptà acestea şi a legiuì adevărata şi dreapta slujire a lui Dumnezeu: «Că zice duh este Dumnezeu şi cei ce se inchinà lui, cu duhul şi cu adevărul se cuvine a se inchinà» (Ioan IV, 24). Insă fiindcă legea a fost jug greu, pentru aceasta şi Pavel a zis, că îndreptările aceste ale Legei Vechi erau puse asupra Evreilor, adecă însărcinate; precum şi la Fapte a spus dumnezeeştii Apostoli către Iudei: «Deci acum, ce ispitiţi pre Dumnezeu a pune jug asupra grumazului ucenicilor (adecă a hristianilor celor din neamuri); care jug nici părinţii noştri, nici noi am putut a-l purtà?» (Fap. XV, 10).

11. Iar Christos fiind Arhiereu al bunătăţilor celor viitoare.

Testamentul cel Vechiu, zice, şi slujirea şi preoţia nu băgà pre oameni în cer; iar Christos viind o dată a intrat inlăuntru întru cele sfinte; că acolo se dà zicerea viind; nu a zis însă făcându-se arhiereu, ci viind, adecă pentru acest sfârşit a venit în lume Christos pentru a fi Arhiereu. Şi nu a venit mai întâi în lume, apoi s'ar fi întâmplat şi s'ar fi făcut arhiereu; ci scoposul şi sfârşitul de a venì el pre pământ a fost arhieria, adecă de a jertfi trupul său pre cruce, pentru păcatele noastre; precum şi prin David o a prozis aceasta şi Apostolul mărturiseşte zicând: «Pentru aceasta intrând în lume zice, jertfă şi proaducere nu ai voit, iar trup ai săvârşit mie» (Psalm. XXXIX, 9; Evrei X, 5). Şi nu a zis că Christos este Arhi-

ereu al vietăților celor ce se jertfesc, ci al bunătăților celor viitoare; fiindcă cuvântul nu puteà arătà cu amăruntul toate darurile, care Christos le-a dăruit nouă. Pentru aceasta Apostolul simplu și nehotărâtor le-a numit acestea bunătăți; iar fiitoare le-a zis dupre asemănarea Legei Vechi, căci precum vremea Legei Vechi o a numit mai sus de față, adecă de atuncea, așa și vremea lui Christos o numește aicea viitoare; căci către asemănarea Legei Vechi;—sau fiitoare le-a numit acestea, pentrucă în veacul viitor au să se arate nouă bunătățile și darurile lui Christos.

Prin cortul cel mai mare și mai desăvârșit.

Trupul lui Christos îl numește aicea Pavel cort, care cort este mai mare cu adevărat decât cortul cel vechiu și de mână făcut; fiindcă Dumnezeu Cuvântul și toată lucrarea Sf. Duh locuește într'insul. De vreme ce dupre Marele teologul Ioan «Nu din parte i-a dat Dumnezeu pre duhul» (Ioan Evang. III, 34) cortului acestuia adecă; că mai desăvârșit însă este acesta, fiindcă a isprăvit lucruri mai deplinite și mai înnalte. Incă și dumnezeescul Grigorie al Nisiei a zis, că cortul acela aveà pre închipuirea lui Christos, precum am zis mai înainte la subînsemnarea stihului întâi al capului acestuia.

Nu făcut de mână, adecă nu al făpturei acestia.

De aicea se acată ereticii și zic cum că trupul Domnului a fost ceresc și mai pre sus de lume, fiindcă Apostolul zice aicea, cum că acesta nu a fost din făptura aceasta? Ci noi răspundem lor dinprotivă, că de ar fi cugetat Apostolul că este ceresc, cum ar fi zis că nu este din făptura aceasta? Căci și cerul din această făptură este și nu afară de aceasta. Deci ce este noima Apostolului? Aceasta, că cortul Legei Vechi l'a făcut mânile arhitectului Veseliil și a meșterilor celor împreună cu dânsul; iar cortul, adecă trupul lui Dumnezeu Cuvântului, l'a alcătuit Duhul cel Sfânt. Pentru aceasta a și zis, că acesta nu e din zidirea aceasta, adecă din făpturile acestea, ci erà dumnezeesc și duhovnicesc, fiindcă nici una din făpturi aveà locuind întru sine ipostaticește pre Dumnezeu Cuvântul; iar trupul lui Christos erà ipostaticește unit cu dumnezeesc cuvântul[1]). Deci trupul Domnului dupre materie erà ca și ale noastre, adecă erà de o ființă și de aceeaș fire cu al nostru trup,

[1]) De aceasta și Teodorit așa tâlcuește zicând: „Nu din făptura aceasta" în loc de: nu dupre legea firei celi ce se politevsește întru făptură sau zidire.

fiindcă s'a închegat din prea curatul sânge al prea sfintei Fecioare; iar dupre chipul alcătuirei erà mai pre sus de ale noastre; fiindcă acesta erà unit ipostaticește cu Dumnezeu Cuvântul[1]); sau pentrucă materia din care s'a alcătuit cortul Legei Vechi erà lemne și pei și argint și aur și aramă și oare-care țesuturi, pentru aceasta Apostolul la acelea privind a zis, că trupul lui Christos nu a fost din făptura și materia aceasta, din care a fost trebuință a se face cortul Legei Vechi. Că tot cuvântul lui Pavel aicea se grăește dupre asemănare și arată covârșirea ce aveà trupul lui Christos mai pre sus decât cortul Legei Vechi. Și numește pre trupul Domnului cort, pentrucă s'a umbrit (adecă s'a sălășluit) întru dânsul, Fiiul lui Dumnezeu, cel unul născut și pre acesta îl numește și catapeteazmă (adecă perdea), fiindcă ascundeà înlăuntrul său pre dumnezeire. Asemenea însă cu acestea numiri numește și cerul și cort numește pre cer, fiindcă acolo locuește adevăratul Arhiereu Christos; iar catapeteazmă, fiindcă prin mijlocul cerului se închid sfintele, cele ce sânt în ceruri și nu se văd de cei ce sânt pre pământ.

12. Nu prin sângele țapilor și al viteilor, ci prin însuși al său sânge.

Iată că toate cele ale vechei preoții sânt osebite de preoția lui Christos, și că atâta de mare este covârșirea ce are Chri-

[1]) Pentru aceasta vrednice de laudă cu adevărat sânt teologhicestile cuvinte ale marelui Dionisie Ariopaghitului; că scrie acesta în a patra epistolie către Gaie, zicând: „Iar noi pre Christos nu omenește îl hotărîm; că nici numai om a fost, nici mai pre sus de ființă sau de om numai; ci om cu adevărat, cu deosebire iubitor de oameni, mai pre sus de oameni și dupre oameni; înființat fiind cel mai pre sus de ființă din ființa oamenilor. Și este cu nimic mai puțin mai pre sus de ființă pre desăvârșit cel pururea mai pre sus de ființă, fără îndoială cu avuția acestia și întru ființă cu adevărat viind, mai pre sus de ființă s'a înființat și mai pre sus de om lucrà cele ale omului. Și (aceasta) o arată Fecioara, mai pre sus de ființă născând și apa cea adâncă și nestatornică, care nu sufere greutate și picioare pământești, și nu se supune cu putere mai pre sus de fire, neudat trecându-o. Ce ar zice cineva de celelalte, foarte multe fiind? Prin care cel ce vede dumnezeește mai pre sus de minte, va cunoaște și cele ce se zic pentru iubirea de oameni a lui Christos, care toate au putere de hotărâre covârșitoare? Căci ca să zicem în scurt, nici om erà; nu ca cum nu ar fi fost om, ci ca cel din oameni mai pre sus de oameni și ca cel ce s'a făcut om cu adevărat, mai pre sus de om și de aceea nu ca Dumnezeu făcând cele dumnezeești, nici ca om cele omenești; ci bărbat făcându-se Dumnezeu, s'au politevsit între noi, cu oare-care Dumnezeu-bărbătească lucrare".

stos, mai pre sus de arhiereii cei vechi, în câtă este covârşirea dumnezeescului sânge mai pre sus de sângele dobitoacelor, cu care arhiereii legei intrau în Sf. Sfintelor: «Că va luà, zice, din sângele viţelului şi va stropi cu degetul asupra milostivitorului către răsărituri şi va junghia ţapul cel pentru păcate, cel pentru norod înaintea Domnului şi va aduce înlăuntru din sângele lui mai înlăuntru de catapeteazmă» (Lev. XVI, 14).

A intrat de o dată în cele sfinte.

Christos adecă, cel ce a venit arhiereu, a intrat, zice, de o dată intru cele sfinte, adecă în cer; că aicea se închee zicerea: «Cel ce a venit», precum am zis mai sus.

Veşnică izbăvire aflând.

Christos, zice, nu a aflat curăţire de trupuri vremelnicească, ca arhiereii cei vechi, ce a aflat slobozenie veşnică de sufleteştele păcatele oamenilor; sau o zice aceasta, că Christos numai o dată intrând în cer, şi cu o singură intrare a pricinuit nouă facere de bine pentru totdeuna. Vezi însă, o cetitorule, cum a zis Pavel aceasta, aflând, ca să arate cu această zicere, că lucrul acesta s'a făcut afară de toată nădejdea; de vreme ce cu adevărat slobozenia noastră a fost lucru de nedumerire; dar Christos singur a aflat lesnirea aceasta şi o a isprăvit.

13. Că dacă sângele taurilor şi al ţapilor şi cenuşa junicei, stropindu-i pre cei spurcaţi, îi sfinţeşte spre curăţirea trupului.

De vreme ce poate multora s'ar fi părut de necrezare lucru, cum Christos numai cu o singură jertfă a trupului său şi cu un singur sânge al său a pricinuit tuturor oamenilor veşnică slobozenie de sufleteştile păcate, pentru aceasta formăluieşte aicea Apostolul aceasta şi arată cum că aceasta este de crezut din socoteala şi înţelegerea, ce o aveau Israiltenii. Căci, zice, dacă voi Evreii, când vieţuiaţi sub lege, credeaţi că vă curăţiţi, stropindu-vă cu sângele junicei şi cu cenuşa ei udată cu apă (pentrucă cenuşa junicei se păzià, pentru ca să curăţiască pre cei spurcaţi, adecă pre acei ce s'ar fi spurcat despre vre un trup pângărit[1]): Cum sângele lui Christos nu ar curăţi sufletele de spurcăciunea păcatelor? Vezi însă, o cetitorule, înţelepciunea a Marelui Pavel; căci nu a zis, cum că sângele ţapilor curăţià, ci că sfinţià, nu doară că cugetà Apostolul sau priimià cele ale legei, ci pentru ca să isprăviască ceea ce voià; fiindcă, zice, dacă sângele ţapului dà sfinţenie, precum credeaţi voi, cu mult mai vârtos veţi crede, că sângele lui Christos dă sfinţenie? Căci că Pavel nu a zis sfinţeşte, pentru ca să măriască cele ale Evreilor, arătat este din aceea ce a adaus, adecă din aceasta: *către curăţirea trupului.* Sfânt erà, zice, sângele acela, nu pentru a curăţi suflete nematerialnice, ci pentru a curăţi trup materialnic[1]).

[1]) Despre juniţa aceasta scrie Cap. X al Numerilor, ca să fie roşie cu părul şi fără prihană şi fără vre o pată şi neînjugată, în cât să nu i se fi pus asupră-i jug. Deci aceasta porunceşte legea să se junghie afară din tabără, să se ardă împreună cu pelea şi cenuşa ei să se păstreze şi să se pue afară din tabără în loc curat şi să se păziască ea, ca să curăţiască pre cei ce ar fi pipăit trup mort sau ucis sau os de om, sau de mormânt de s'ar fi atins. Că stropindu-se cenuşa aceasta împreună cu apă asupra acelora, îi curăţà; şi erà închipuire juniţa aceasta a trupului lui Christos şi a mântuitoarei patimei lui, dupre Teodorit şi dupre Chiril al Alexandriei. Pentru aceasta erà şi roşie ea, pentru ca să arate pre pământescul trupul Domnului, că şi numirea lui Adam arată pre pământul cel roş. Şi fără prihană erà juniţa, însemnând pre nepăcătuirea lui Christos şi fără jug, pentru slobozenia lui Christos şi afară de tabără se junghià, pentrucă şi mântuitoarea patimă afară de poarta Ierusalimului s'a făcut.

[1]) Lucru vrednic de nedumerire este, pentruce sângele taurilor şi al ţapilor şi de obşte jertfele Legei Vechi pricinuiau curăţire cu totul Evreilor? Răspundem că pricinuiau curăţire nu de sineşi jertfele, ci pentrucă erau închipuire şi semne ale jertfei lui Christos, atât al ceii simţite şi care s'a făcut o dată prin sânge asupra crucei, cât şi a jertfei ceii tainice şi duhovniceşti şi fără de sânge a tainelor, adecă a dumnezeeştei evharistii cu pâne şi cu vin. Că jertfele dobitoacelor şi sângiurile lor au fost închipuire a jertfei lui Christos, ceii ce s'a făcut prin sânge asupra crucei; iar pânile şi spondiele (adecă turnările pre pământ) ale vinului, ce se proaduceau erau închipuire a pânei ceii tainice şi a vinului. Drept aceea, ca nişte închipuiri ale lui Christos din închipuirea cea către Christos luà putere a curăţi pre Evrei. De aceasta prea bine a zis şi sf. Grigorie Teologul: „Nici jertfele acestea le-a lăsat cu totul (Dumnezeu) ne sfinţite, nici a nu isprăvi nimica, nici numai până la sânge gol a urmà; ci jertfa cea mare şi nejertfită, ca să zic aşa, cât dupre întâia fire în jertfele cele ale legei se mestecà" (Cuv. la Paşti). Zice încă şi Dumnezeescul Hrisostom: „Jertfele nu erau adecă plăcute lui Dumnezeu, nici dupre socoteala sa se făceau, ci dupre ertare; şi făcându-se a pus asupra lor închipuire, dupre asemănarea iconomiei ce urmà a se face a lui Christos; ca de şi de sineşi nu vor fi priimite, dar măcar pentru închipuire să fie bine priimite; şi pune prin toate închipuirea lui Christos şi umbros însemnează cele ce vreà să fie; şi ori oaie de erà aceea, ce se jertfià erà închipuire a Mântuitorului; sau bou, închipuire a Domnului, sau viţel sau juniţă sau altceva din cele ce se proaduceau, sau porumb, sau turturea, toate îşi aveau aducerea către Mântuitorul" (Voroava 166 din Tom. V). In cât Christos cel ce se închipuià prin jertfe, acela erà care pricinuià şi dà curăţia.

14. Cu cât mai vârtos sângele lui Christos, carele prin duhul cel veșnic s'a proadus pre sineși fără prihană lui Dumnezeu.

Pre Christos, zice, nici un alt arhiereu l'a proadus[1]) și nu cu foc și cu ardere de tot, precum se ardeà desăvârșit junița, ci prin veșnicul Duh. Pentruce? Pentru ca și darul și izbăvirea să fie veșnică nouă[2]). Și s'a proadus încă pre sineși Christos fără prihană, adecă fără păcat; pentrucă și junița acea veche se cereà de lege a fi fără de prihană, adecă fără pată și meteahnă trupească.

Curățește conștiința noastră de fapte moarte.

Acolo la jertfele legei a zis Apostolul că: sfințește, adăogând și că: «Către curățirea trupului»; iar aicea zicând, că sângele lui Christos va curăți conștiința, a arătat îndată curățirea ce are sângele lui Christos, mai pre sus decât sângele vechilor jertfe; căci acesta curățește pre omul cel dinlăuntru și sufletul și inima; iar acela, aceasta a o face, nu aveà putere; și acela adecă curățià pre omul, ce s'ar fi atins de mort, carele dupre fire nu este necurat; iar acesta curățește pre oameni de faptele cele moarte și păcătoase și necurate, care cu adevărat pot a spurcă pre sufletul omului și a-l despărți dela Dumnezeu.

Spre a sluji Dumnezeului celui viu și adevărat.

Drept aceea, ori-carele ar fi acela ce se apucă, adecă ce întrebuințează și face fapte moarte și păcătoase, acela nu slujește Dumnezeului celui viu și adevărat, ci faptelor acelor moarte pre care le iubește și le face, pre acelea le cinstește și le îndumnezeește; precum este scris: «Al cărora Dumnezeu este pântecele» (Filips. III, 19); așa lacomul de averi slujește idolului: «Că nici lacomul de averi, zice, care este idolo-slujitor» (Efes. V, 5). Deci moarte sânt faptele acestea, nu numai căci despart pre cei ce le fac de veșnică viață, ci și pentrucă sânt

[1]) Că de vreme ce Christos unul este dupre chip și ipostas, îndoit însă dupre firi a dumnezeirei adecă și a omenirei; acesta și ca arhiereu s'a proadus pre sineși ca o jertfă și jertfit; și s'a proadus ca jertfă nu numai lui Dumnezeu și Părintelui, ci și sieși însuși ca Dumnezeu, că unul și acestaș este proaducând și proaducându-se și către carele se făceà proaducerea. De aceasta și Teologul Grigorie a zis: „Că nimenea este vrednic de marele și Dumnezeul și de jertfitul și arhiereul" (In cuv. cel desvinovățitor).

[2]) Se cuvine însă a se însemnă, zice Teodorit, că pre dumnezeescul Duh l'a numit veșnic; iar cel veșnic nu este zidit; căci veșnicul început vremelnicesc nu are de a fi. Despre veac, vezi subînsemnarea zicerei: „Prin carele și veacurile le-a făcut" (Evrei I, 2).

puturoase și grețoase și însuși în vremea aceea când le face omul, precum și morții sânt firește puturoși și grețoși. Dar sânt și mincinoase faptele cele moarte, ca acest-fel, pentrucă amăgesc pre cei ce le fac și li se par că sânt îndulcitoare; dar nu sânt cu adevărat acest-fel, ci sânt și foarte amare.

15. Și pentru aceasta este mijlocitor al Noului Testament.

De vreme ce moartea lui Christos turbură pre mulți din cei slabi în credință și în socoteală, căci ziceau ei, că dacă a murit Christos, cum va dà el bunătățile cele ce a făgăduit? Pentru aceasta Pavel vindecă turburarea aceasta a celor mulți și arată aicea că pentru aceasta mai ales diata lui Christos este adevărată, pentrucă el a murit. Pentru aceasta zice adecă, pentru a ne curăți pre noi de faptele cele moarte, a murit Christos și în Testamentul, adecă în diata ceea ce o a făcut în vremea morței sale, a lăsat nouă și a ertat păcatele noastre și moștenirea bunătăților Părintelui său, mijlocitor făcându-se între Părintele său și între noi; căci Părintele său, pentru călcarea de poruncă a lui Adam, nu numai moșteniri nu voià a lăsà nouă, ci și mânios erà asupra noastră, ca asupra unor călcători de porunci ale sale și ca pre niște îndepărtați de părinteasca sa voe ne aveà. Deci Christos s'a făcut mijlocitor și l'a împrietenit pre el cu noi. Cum însă s'a făcut mijlocitor? Așa, căci ceea ce se cuvenià a o pătimì noi, adecă moartea de osândă, care noi eram datori a o suferi pentru păcatele noastre, el o a suferit în locul nostru și așa prin moartea sa ne-a făcut vrednici de diata sa; și dar Noul Testament s'a adeverit prin moartea Fiiului, de vreme ce trimite moștenirea Părintelui său, nu deaciia la niște nevrednici, ci la vrednici. Și precum Testamentul unui părinte, pre unii adecă îi face moștenitori, iar pre alții lepădați din moștenire, cu un chip ca acesta face și Testamentul lui Christos. Deci ascultă Testamentul lui Christos, pre cari îi face moștenitori; că zice: «Părinte, pre care ai dat mie vreau ca unde sânt eu și aceia să fie, ca să priviască slava mea, care o ai dat mie, că m'ai iubit pre mine mai inainte de întemeerea lumei» (Ioan XVII, 24). Asemenea însă și pre cari îi leapădă de moștenire: «Nu pentru lucultă me rog, zice, ci pentru cei ce ai dat mie» (tij. 9). Și iarăși: «De le știți acestea, fericiți sânteți, de le veți face. Nu pentru toți voi, zic; eu știu pre cari i-am ales» (Ioan XIII, 17). Iarăși Testamentul, adecă diata omului are marturi, asemenea și Testamentul lui Christos are și acesta marturi. Și vrei să

cunoşti cari sânt? Ascultă: «Şi mărturiseşte pentru mine Pă-
rintele, care m'a trimis pre mine» (Ioan VIII, 18). Iar când va
veni Mângâitorul.... acela va mărturisi pentru mine; şi voi încă
mărturisiţi, că din început cu mine sânteţi» (Ioan XV, 26).

Ca moartea făcându-se spre izbăvirea de călcările po-
runcei ce eră în Testamentul cel dintâi.

Vezi, frate, că moartea lui Christos s'a făcut pentru a noas-
tră izbăvire? Şi dar cum socoteşti tu, că moartea aceasta a lui
Christos a fost lucru al neputinţei? Carele atâta putere aveà
în cât a vindecat şi călcările poruncilor, celor ce s'au făcut în
lege? Sau cum alergi tu iarăşi la lege, care a fost atât de ne-
putincioasă, în cât nu puteà a îndreptà nici pre însuşi călcă-
rile, care le făceau oamenii cei supuşi ei? Neputincioasă însă
am zis, că a fost Legea şi nu că a fost vicleană şi rea, pre-
cum hulesc ereticii Manihei.

Să ia făgăduinţa a veşnicei moşteniri cei chemaţi.

Căci de nu ne-ar fi slobozit pre noi, zice, moartea lui Chri-
stos de păcatele cu care am fost făcut vrăşmaş şi potrivnic
nouă pre Părintele cel ceresc, cum am fi luat moştenirea ce-
rurilor? Că zicerea «*chemaţi*», aceasta arată, cum că la înce-
put aveà Dumnezeu acest-fel de dragoste către noi, ce fel de
dragoste are şi un părinte asupra fiilor săi; şi noi eram chemaţi
spre a moşteni părinteştile bunătăţile lui; iar în urmă pentru
păcatele noastre înşine, ne-am făcut pre sine-ne nevrednici de
o iubire ca aceasta şi de moştenirea cerescului nostru Părinte.

16. Că unde este Testament, acolo trebue să fie şi
moarte, a celuia ce face Testamentul.

17. Că Testamentul la morţi e adevărat.

Nu vă turbure pre voi, zice, fraţii mei, moartea lui Christos,
căci a murit adecă Christos; pentrucă de nu ar fi murit, nici
ar fi făcut Testament, ca să moştenim noi bunătăţile sale. De
vreme ce acest lucru este cunoscut tuturor şi fără de îndoială,
cum că Testamentul sau diata se ţine şi are tăria sa, după
moartea aceluia ce l'a testăluit, căci în câtă vreme cineva este
viu, Testamentul său nu are tărie; de aceasta şi Christos de
nu ar fi murit, nici noi ne-am fi făcut vrednici de moştenirea
părinteştilor sale bunătăţi; pentrucă vrajba, ce o aveà ceres-
cul Părinte către noi, nu eră cu putinţă a se dezlegà, fără de
moartea Fiiului său.

Căci au doar are tărie, când e viu cel ce a testăluit?
Cu chip întrebător să citeşti aceasta, o cetitorule, şi să în-

ţelegi aşa: au doar adecă are putere diata cuiva, în câtă vre-
me acela ce o a făcut este viu? Nu, cu adevărat, n'are putere
nici tărie.

18. Drept aceea nici cel întâi fără de sânge s'a înnoit.

Nu numai a adeverit Apostolul şi şi-a increditat cuvântul
său dela obştescul obiceiu, că diata adecă are tărie după ce
moare cel ce o a testăluit; iar până când acela este viu este
fără tărie. Ci mai adeveriază aceasta şi din aceea ce s'a mai
întâmplat şi la Testamentul cel Vechiu, care lucru numai de-
cât a înduplecat pre cei ce din Evrei au crezut. Pentru aceasta
zice, adecă de nevoe este totdeuna la fieşte-care testament sau
diată adevărată, mai întâi să urmeze moartea; de aceasta şi
întâiul Testament, cel Vechiu nu s'a înnoit fără sânge; iar sân-
gele este semn al morţei; ci pre Testamentul cel Vechiu l'a
înnoit sângele de miel şi de oaie[1]); fiindcă acel vechiu a fost
închipuire şi umbră al Testamentului acestui Nou; iar aicea
după ce a strălucit adevărul darului pre Testamentul acest Nou,
l'a înnoit însuşi Fiiul lui Dumnezeu acesta, vărsându-şi sângele
său şi murind dupre trup pentru noi. Dar ce va să zică: S'a
înnoit? Adecă a luat început al intrărei şi al adeverirei lui Tes-
tamentul; pentrucă dupre alt chip nu luà Testamentul cel Vechiu
început luişi de a lucrà şi a se adeverì, fără numai cu vărsare
de sânge, adecă cu moarte.

19. Că după ce s'a grăit toată porunca de Moisi du-
pre lege înaintea a tot norodului.

După ce, zice, s'a grăit de Moisi în urechile norodului toate
poruncile dupre lege, adecă precum Dumnezeu pre fieşte-care
o a legiuit; sau aşa se alcătueşte: toate poruncile cele dupre
lege, adecă cele legiuite de Dumnezeu; că aşa zice Scriptura:
«Şi luând (Moisi) cartea Testamentului, o a cetit la urechile
norodului şi a zis norodul: «Toate câte a grăit Domnul, le vom
face şi le vom ascultà» (Eş. XXIV, 7).

Luând sângele viţeilor şi al ţapilor[2]) cu apă şi cu lână

---

[1]) La Eşire scrie cum că eră sânge de viţel şi nu de miel; că aşa a-
nume se află: „Şi a trimis (Moisi) pre tinerii fiilor lui Israil şi au ridi-
cat ardere de tot şi au jertfit jertfă de mântuire lui Dumnezeu, viţel. Şi
luând Moisi jumătate din sânge, l'a turnat într'un vas; iar cealaltă ju-
mătate de sânge l'a turnat înaintea jertfelnicului“ (Eş. XXIV, 5). Aceasta
tâlcuindu-o dumnezeescul Chiril zice: „Cu viţelul cel desăvârşit se ase-
mănează Christos, însă şi Apostolul mai jos zice: „Sângele de viţei şi
nu de miel“.

[2]) Dar cum zice Pavel aicea, că a stropit cu sângele ţapilor, că Scrip-

roșie și cu isop[1]) și cartea aceasta și pre tot norodul l'a stropit.

Pentru care pricină a stropit Moisi cartea legei și pre norod? Fiindcă dintru întâi și dintru început se închipuià cinstitul și prea curatul sângele lui Christos, prin carele și noi neam stropit și inimile noastre; căci inimile noastre sânt cărți gândite, asupra cărora s'a scris legile lui Dumnezeu, precum mai sus a zis Pavel, dela Ieremia luând, unde zice: «Dând legile mele în cugetul lor și pre inimile lor le voiu scrie» (Ieremia XXXI, 33). Incă și apa cu care Moisi a stropit cartea și pre norod, simbol a fost și închipuire a botezului hristianilor; însă împreună cu apa a fost și sânge poate cu adevărat, pentrucă proînsemnà pre sângele și apa ce au eșit din coasta Domnului, cea însuliță sau poate și pentrucă botezul, al căruia a fost închipuire apa, însemnează pre moartea Domnului; căci câți în Christos, zice, ne-am botezat, întru moartea lui ne-am botezat (Rom. VI, 3). Și semn al morței iarăși este sângele; iar isopul s'a amestecat cu sângele și cu apa, pentrucă prin desimea ce o are, este țiitor de amândouă acestea, adecă cuprinde și sânge și apă într'insul. Asemenea și lâna cea de oaie cuprinde amândouă acestea[2]); sau că lâna se luà împreună,

tura arată numai de vițel, sau poate că din ardere de tot le proaduceau fiii lui Israil: „Că a adus, zice, arderi de tot" (mai sus); să fi fost și țapi și miei, ceea ce zice mai sus Teofilact.

[1]) La Eșire nu scrie că sângele, cu care Moisi a stropit a fost amestecat cu apă și cu lână roșie și cu Isop, ci singur sângele. Că așa se zice: „Și luând Moisi sângele l'a împrăștiat asupra norodului și a zis" (Eș. XXIV, 8). Iar poate că Pavel o a luat aceasta dela cap. XIV al cărței Leviți, unde este scris: „Și va porunci preotul și vor luà lemn de cedru și împletit cu roș și isop", la stihul 4 și dela Numere unde se zice: „Și va luà preotul lemn de cedru și Isop și roș" (Numer. XIX, 6). Iar roșul acesta măcar deși nu se arată de Scriptură, din ce materie erà, însă din cuvintele lui Pavel, ce zice, se vede că erà lână de oaie; și poate Pavel, ca un învățat ce erà de lege să fi știut aceasta din predanie, precum a știut și că înlăuntru în sicriul legei erà pusă năstrapa cea cu mană și toiagul lui Aaron, precum s'a zis; și în scurt, fiindcă Scriptura nu zice cu ce chip a stropit Moisi sângele, a arătat Apostolul aicea aceasta.

[2]) Iar dupre Teodorit roșul cel împleticit a fost simvol al omenirei Domnului din suflet și din trup; sau dupre Chiril însemnează Dumnezeu Cuvântul s'a împleticit cu trup și cu sânge, că roșul însemnează pre sângele lui și trupul pentru color sau față; iar isopul însemnează pre ferbințeala și mireazma prea Sf. Duh, dupre Teodorit și dupre Chiril. Căci isopul este iarbă ferbinte dupre fire și curăță răceala și necurăția cea flegmătoasă, care se află în măruntaele omului" (In Pentateis. t. 1045 dupre Chiril).

pentrucă Christos se numește și oaie[1]); iar roșie erà lâna, ca și colorul ei, să aibă închipuirea sângelui lui Christos. Iar Teodorit zice: «Apa însă erà cu adevărat închipuire a botezului, iar sângele celor necuvântătoare erà închipuire a mântuitorului sânge; iar ferbințeala isopului erà închipuire a Darului dumnezeescului Duh, iar lâna cea roșie a îmbrăcămintei ceii nouă; iar lemnul cel de cediu a nepătimirei dumnezeirei, că nepuntrezitor este lemnul acesta; iar cenușa juniței erà închipuire a patimei omenirei.

20. Zicând: Acesta e sângele Testamentului, pre care l'a poroncit către voi Dumnezeu (Eșire XXIV, 8).

Acestea adecă sânt cuvintele ce le-a zis Moisi pentru Vechiul Testament; dar care sânt și cuvintele ce le-a zis Christos pentru Noul Testament? Acestea: «Acesta este sângele meu, al Testamentului celui Nou, care pentru mulți se varsă spre ertarea păcatelor» (Mat. XXVI, 28). Și vezi, cetitorule, că acolo la Testamentul cel Vechiu, nici numele s'a zis nou; că erà vechiu, nici ertarea păcatelor; fiindcă ertare de sufletești păcate Vechiul Testament nu dà, precum de multe ori am zis; iar aicea la Dar amândouă s'au grăit: și noul și ertarea păcatelor. Vezi acum, iubitule, că și Moisi și Christos pre sânge l'a numit Testament. In cât unde se numește Testament acolo negreșit se cuvine a se înțelege și moarte, al căruia semn este sângele.

21. Și cortul încă și toate vasele cele de slujbă cu sângele așijderea le-a stropit.

Și acestea ce le zice aicea Pavel, închipuire a fost al Noului Testament al Evangheliei și ale noastre a hristianilor; pentrucă noi hristianii sântem cortul lui Dumnezeu, întru carele locuește și umblă Dumnezeu, dupre prorocul Moisi și dupre

[1]) Lâna însă se luà, nu de vre un alt dobitoc, ci de oaie: că Christos este oaie din a căruia lână noi ne îmbrăcăm și acoperim golitatea trupului nostru cu o îmbrăcăminte de nestricăciune, că așa zice teologul Grigorie la Pași: „Pentru aceasta se ià oaia pentru nerăutate și pentru îmbrăcarea goliciunei ceii din început. Că acest-fel este cel ce s'a jertfit pentru noi, îmbrăcăminte de nestricăciune și pre carele îl și numim". Care tâlcuindu-o Nichita Scoliastul zice așa: „Că precum oaia ne dă din îmbrăcămintea sa cea de lână, așa și Christos pentru noi jertfindu-se, se face nouă și îmbrăcăminte de nestricăciune dătătoare prin botez". S'a luat însă îmbrăcămintea nestricăciunei din Octavivlon (Cartea cea în 8 împărțită) prin Clement scrisă (adecă din așezemânturile apostolești), unde zice ca să învredniciască pre cei ce se catihisesc băei nașterei de a doua și de îmbrăcămintea nestricăciunei.

Apostolul Pavel ce zice: «Voiu locui intru ei și voiu umblà și voiu fi al lor Dumnezeu și ei vor fi mie norod» (Levit. XXV, 12 și a II-a către Corinteni VI, 16). Și noi sântem vasele cele mari a lui Dumnezeu, unele de aur adecă, iar altele de argint. Deci ne-am stropit noi cu adevăratul sângele lui Christos și ne-am sfințit, botezându-ne întru moartea lui[1]).

22. Și mai toate se curățesc cu sânge dupre lege și fără de vărsare de sânge nu se face ertare.

Pentruce Apostolul a adaus aicea pre zicerea «*mai*»? Pentru ca s'arate cum că acolo la Vechiul Testament nu se făceà curățire desăvârșit, nici ertare deplinità, nici cum puteà a se face curățenie deplinità de vreme ce păcatele sufletului nu se ertau?[2]).

23. Trebue dar ca închipuirile celor din ceruri cu acestea să se curățiască.

Cerești numește Pavel aicea pre tainele Darului acestui nou și ale bisericei lui Christos, precum și mai sus acestaș cerești le-a numit zicând: «Cari slujesc închipuirilor și umbrei celor cerești» (Evrei VIII, 5). Deci închipuiri ale acestora și însemnări erau cele ale Legei Vechi și cele ale Evreilor; pentru aceasta și se curățiau ele cu sângele viteilor și cu cenușa junicei și cu celelalte atât de proaste și mai mici.

Iar aceste cerești.

Adecă tainele acestea ale bisericei și ale Noului Testament, precum mai sus le-a numit.

Cu mai bune jertfe decât acestea.

De vreme ce, zice, cele ale Noului Testament sânt mai bune și mai înnalte decât cele ale celui Vechiu și atâta mai înnalte cu cât cerul e mai înnalt decât pământul (fiindcă făgăduințele Evreilor erau bunătăți pământești, iar la noi hristianii, făgăduința și moștenirea este bunătățile cerești); pentru aceasta s'a

[1]) Cum că cu adevărat a uns Moisi cortul cu untuldelemn al ungerei este scris: „Și vei luà untuldelemn al ungerei și vei unge cortul și toate cele ce sânt într'insul și-l vei sfinți pre el și toate vasele lui; și va fi sfânt" (Eș. XL, 9). Insăși aceasta se scrie și la Numere (Cap. VII, 1). Iar că ar fi stropit Moisi cortul și vasele lui cu sângele, precum zice aicea dumnezeescul Apostol, aceasta nu am putut a o aflà așa curat zicându-se în Scriptură.

[2]) Poate însă pre zicerea, *mai*, o zice Pavel, pentrucă nu numai cu sângele se curățiau Evreii, ci și cu pâni și cu proaducere de vin și untdelemn și cu tămâe și semidale. Și vezi la cap. III și VII și VIII al cărței Leviticești.

învrednicit să aibă tainele Testamentului acestui Nou, mai de mare cuviință jertfà, adecă pre insuși pre sf. trup și sângele Fiiului lui Dumnezeu, carele ne-a curățit mai desăvârșit de tot sufletescul păcat. Și dar moartea lui Christos nu s'a făcut numai pentru ca să adevereze pre Noul Testament, ci și pentru ca să facă adevărata curățire a sufletelor noastre; pentru aceasta pomenește aicea Pavel facerile de bine, ce a pricinuit nouà moartea Domnului, de vreme ce multora li se pareà prea necinstità și mai ales căci s'a făcut prin cruce.

24. Că nu în sfinte făcute de mâni a intrat Christos, închipuiri ale celor adevărate, ci intru insuși cerul, acum a se înfățișà feței lui Dumnezeu pentru noi.

Foarte se fâleau Evreii și pentru minunatul cort, care îl aveau în pustie și pentru biserica ce o aveau în Ierusalim; fiindcă biserică acest-fel de minunată și vestità, nu se aflà intru nici o parte alta de pământ, nu numai pentru podoaba și frumusețea și pentru neurmăritul acela și solomonicescul arhitectonicescul meșteșug, ce îl aveà, ci pentru neprețuita bogăție a sculelor și a vaselor lui; căci fiindcă Evreii de trupeștile și simțitele împodobiri se trăgeau la dragostea lui Dumnezeu, pentru aceasta a poruncit Dumnezeu să se facă cu toată galantomia și bogăția atât cortul cât și biserica lui Solomon. De aceasta dela marginile pământului veniau oamenii pentru ca să o vadă. Deci ce face Pavel, precum a făcut jertfelor, de le-a oborît și le-a nimicit, în locul acelora puind și mărind pre moartea lui Christos, așa și aicea în locul mozaicescului cort și a solomonestei biserici, puind cerul, arată deosebirea ce are Christos de arhiereii cei vechi; și zice că arhiereii ceilalți intrau inlăuntru în sfintele cele făcute de mâni, care erau închipuiri ale sfintelor celor adevărate, adecă a cerului; că cerul este sfintele cele adevărate; iar Christos adevăratul Arhiereu a intrat inlăuntru în insuși cerul dupre omenire adecă; căci dupre dumnezeire toate le plinește și pretutindenea se aflà. Și nu numai cu aceasta arată Pavel covârșirea ce are Christos mai pre sus de ceilalți arhierei, ci și cu aceasta încă, că adecă Christos Arhiereul nostru se aflà lângă Dumnezeu. Și arhiereii cei vechi cu oare-care simvoale abia zărite vedeau pre Dumnezeu; iar Christos vedeà pre insuși Dumnezeu curat, fiindcă s'a înfățișat înaintea feței lui. Și aceasta încă cu compogorâre s'a zis de Pavel pentru omenirea lui Christos. Ce va să zică însă pentru noi? Adecă s'a înfățișat înaintea feței lui Dumnezeu și

Părintelui, împreună cu jertfa cea de acest-fel, care puteà tot o dată și pre Dumnezeu Părintele a-l îmblânzì asupra noastră și pre noi a ne împrietenì cu anghelii; fiindcă și anghelii erau învrăjbiți cu noi, pentrucă și noi eram vrăsmași ai stăpânului lor. Acum dar, zice, s'a înfățișat Christos la Dumnezeu și Părintele cu jertfa trupului său (că aceasta însemnează zicerea, acum); căci a intrat în cer ca Arhiereu și căci pentru a noastră împăcare și împrietenie a intrat într'însul[1]).

25. Nici ca de multe ori să se proaducă pre sine.

Adecă nu a intrat Christos, zice, acum în cer, pentru ca să intre și altă dată într'însul și să se proaducă pre sineși; nu, ci o dată numai a intrat și altă dată nu are a mai intrà cu un chip ca acesta de proaducere și de jertfă.

Că precum arhiereul intră întru cele sfinte o dată întru un an.

Vezi, iubitule, covârșirea ce are Christos mai pre sus de arhiereul cel vechiu; căci acela intrà întru cele sfinte în fiștecare an; iar Christos numai o dată a intrat în cer.

Cu sânge strein.

Cu acest cuvânt arată covârșirea lui Christos, cea mai pre sus de arhiereul legei; căci acela intrà în Sfintele Sfintelor cu sânge străin, adecă de tauri și de țapi, și de dobitoace necuvântătoare; iar Christos a intrat în cer cu sângele său.

26. De vreme ce trebuià de multe ori a pătimì dela întemeerea lumei.

Fiindcă, zice, de ar fi urmat Christos de multe ori a proaduce, se cuvenià și a murì de multe ori, pentrucă erà dator a proaduce nu sânge străin, ci al său însuși.

Iar acum o dată pe la sfârșitul veacurilor, spre stricarea păcatului prin a sa jertfă, s'a arătat.

Aicea Pavel, umblătorul pre cer descopere o noimă tainică și ascunsă pentruce Christos a murit la sfârșitul veacurilor și după multe păcate; căci zice, de ar fi murit la începutul lumei Christos, când păcatul nu erà încă revărsat în toată lumea și apoi să nu creadă cineva întru el, cu adevărat ar fi fost nefolositoare moartea lui Christos și toată iconomia sa cea întrupească, fiindcă a doua oară nu erà chip să mai moară: iar acum fiindcă păcatele oamenilor erau multe pentru întinderea

[1]) Și Teodorit așa tâlcuește: „Iar acum a se arătà, zice în loc de, ca om; că acum intâi s'a suit în cer firea omenească".

vremilor și pentru multa mulțimea oamenilor, pentru aceasta dupre cuviință și înțelepțește a murit Christos și s'a arătat lui Dumnezeu pre la sfârșitul veacurilor, pentru ca să strice, adecă pentru ca să oboare păcatul și să-l arate necutezător prin jertfa sa, adecă prin moartea trupului său. O noimă ca aceasta arată și aiurea acestaș Pavel zicând: «Unde s'a înmulțit păcatul, acolo a prea prisosit darul» (Rom. V, 20). Dar cum s'a stricat păcatul și s'a făcut necutezător? Așa, pentrucă cei ce îl făceau au luat ertare și nu s'au muncit pentru dânsul, de vreme ce cutezarea păcatului este să pricinuiască munca acelor ce îl fac[1]). Dar și sf. Grigorie al Nisiei, în catihicescul său cuvânt și în cuvântul cel la Nașterea lui Christos, se nedumerește despre însuși aceasta, adecă pentruce Fiiul lui Dumnezeu s'a întrupat pre la sfârșitul veacurilor? Și dezleagă nedumerirea aceasta așa, zicând: «Că precum doftorii cei prea buni și știutori de meșteșugul lor, când lungoarea se află nouă sau altă boală trupească și se aprinde din cacohimiile sângelui și din celelalte umezeli, atunci nu dau bolnavului nici o mâncare să mănânce, ci așteaptă până să ajungă la starea și puterea cea mai mare boala; așa a urmat și la noi. Și Dumnezeu, doftorul sufletelor, așteaptă să se arate toate felurile de păcate și să pohăiască toată puterea păcatului, în cât a nu mai rămâneà nici o patimă și răutate ascunsă și prin urmare ca ascunsă să nu rămâe nevindecată (fiindcă doftorul numai patimile cele ce se arată le vindecă); iar după ce s'a învârfuit răutatea și i s'a arătat toată puterea ei, atuncea a venit Christos și murind a vindecat pre oameni cu totul de toată boala păcatului». Insă mai pre larg le vei înțelege acestea, o cetitorule, de vei cetì și cuvintele sfântului acestuia, cel catihicesc, zic, și cel la Nașterea Domnului.

27. Și precum se păstrează oamenilor o dată a murì, iar după aceea judecată.

Acum aicea spune Pavel pricina pentru care a murit o dată Christos, că Christos, zice, s'a făcut plată pentru o moarte a tuturor oamenilor cu o moarte a sa; de vreme ce datori erau toți oamenii a murì o dată; această *o dată* dar a murit Christos în locul tuturor. Dar ce? Și de a murit Christos în locul

[1]) Cetește subînsemnarea cea pre larg a zicerei: „Ce acum să lucrează între fiii oamenilor" (Evrei II, 2) ca să înțelegi că diavolul și păcatul mai înainte de venirea lui Christos cu îndrăznială și tiraniceste stăpânià pre oameni; iar după venirea lui Christos numai pre furiș și ascuns amăgesc pre oameni și nu cu îndrăznială și vederat.

morței noastre, acum noi nu murim? Așa! murim, ci nu ne stă-
pânim de moarte, ca mai înainte; ci fiindcă nădăjduim iarăși
să viețuim prin înviere, al căruia începător s'a făcut pentru noi
Christos murind, pentru aceasta nici moartea este aceasta, nici
se numește moarte, ci somn și adormire. Deci de vreme ce
moartea urmă să fie totdeuna și pre toți oamenii întru tirania
ei pentru aceasta a murit Christos pentru ca să ne sloboziască a-
pre noi de tirania ei aceea. Sau și așa se înțelege zicerea a-
ceasta, că Apostolul nu voește să arate aicea, că moartea, care
noi sântem datori a o luà spre pedeapsă o plătit Christos;
ci că fiindcă și Christos erà om adevărat, fiind împreună și
Dumnezeu, precum oamenii mor o dată, apoi urmează jude-
cată, cu asemenea chip și Christos o dată a murit. Ascultă
însă și cele următoare:

28. Așa și Christos o dată proaducându-se.

De cine s'a proadus Stăpânul Christos jertfă? Arătat este că
însuși de sinești; căci deși este și Arhiereu, insuși însă este și
jertfă și jertfitor[1]).

Spre a ridicà păcatele multora.

Precum la sf. ierurghie, cea fără de sânge, pomenim păcatele
noastre și zicem: ori de silă, ori de voe de am păcătuit, iar-
tă-ne Doamne; adecă înșiși ne aducem aminte de păcatele
noastre și atuncea rugăm pre Domnul să le erte: așa și Chri-
stos a zis către Părintele său: «Pentru dânșii eu mă sfințesc
pre sinemi; sau zicerea *a ridicat* arată că a ridicat păcatele de
la oameni și le-a adus înaintea Părintelui, ca să le erte. Pen-
tru aceasta a zis Ioan Botezătorul: «Iată Mielul lui Dumnezeu,
cel ce ridică păcatul lumei» (Ioan I, 29). Dar pentruce pricină
nu a zis: păcatele tuturor, ci ale multora? Pentrucă toți nu au
crezut într'insul; căci moartea lui Christos a fost de o putere
cu peirea și cu păcatele tuturor oamenilor[2]). Și cât din partea
sa, Christos pentru toți a murit; însă nu a adus păcatele tu-
turor oamenilor înaintea Părintelui, pentru ca să le erte, pen-
trucă ei nu au voit să creadă în Christos. Drept aceea, cei ce
nu au crezut, în cât din partea lor, netrebnică au făcut pre
moartea Fiiului lui Dumnezeu, care faptă a lor e vrednică cu
adevărat de frică și de cutremur. Cu un chip ca acesta tâlcuește

[1]) Vezi despre aceasta subînsemnarea stihului 14 al acestui cap.
[2]) Iar cum că moartea lui Christos nu a fost numai de o putere cu păcatele tuturor oamenilor, ci și mai pre sus de putere și nemărginit neprețuită, vezi la subînsemnarea stih 17 al cap. V către Romani.

zicerea aceasta dumnezeescul Hrisostom și Teodorit. Eu însă
am aflat o tâlcuire la zicerea Evangheliei, ce zice: «Că și Fiiul
Omului nu a venit ca să se slujiască, ci ca să slujiască și să-și
deà sufletul său izbăvire în locul multora» (Mat. VIII, 28), care
se înțelege, că zicerea: «multora» este în loc de: «toți», că
mulți sânt toți[1]).

A doua oară fără de păcate se va arătà, celor ce il aș-
teaptă pre el spre mântuire.

A murit cu adevărat, zice, Christos purtând păcatele noastre
și aducându-le pre ele înaintea cerescului său Părinte, pentru
ca să le șteargă; că pentru aceasta și a murit, precum ziceà
aiurea Pavel: «Pre cela ce nu a cunoscut păcat, pentru noi
păcat l'a făcut» (II Cor. V, 21) (Părintele adecă), fiindcă Chri-
stos însușește păcatele noastre asupra feței sale. Insă se va
arătà, zice, a doua oară, adecă întru a doua venire a sa, nu
pentru ca să mai poarte păcatele noastre, nici pentru ca să
mai moară a doua oară pentru dânsele, ci se va arătà ca un
slăvit judecător și Dumnezeu spre mântuire pentru cei ce aș-
teaptă venirea lui, adecă pentru cei ce cred într'insul și nădăj-
duesc întru venirea lui să se mântuiască. Arătat însă este că
aceia ce nădăjduesc așa într'insul să se mântuiască și viează
ei dupre cuviința venirei Domnului, adecă cu frică și cu cu-
tremur și cu toată facerea de bine. Insă măcar că Domnul nu
va venì numai pentru ca să mântuiască pre cei credincioși și
îmbunătățiți, ci ca să munciască pre cei necredincioși și păcă-
toși; însă Pavel numai cea de bucurie pricinuitoare o a zis
aicea, adecă mântuirea drepților, nu și cea de întristare, adecă
osândirea muncei păcătoșilor.

CAP. X.

1. Că umbră având legea a bunătăților celor ce vreau
să fie.

Adecă legea, zice, aveà însemnarea închipuirilor și a bună-
tăților celor ce aveau să se deà de Christos în Testamentul
cel Nou. Cărora? Acelora adecă ce ar priimì Testamentul acesta.

Nu pre insuși chipul lucrurilor.

[1]) Vezi la subînsemnarea stih 15 al cap. V către Rom. și subînsem-
narea zicerei: „Cel ce s'a dat pre sineși plată de izbăvire pentru toți"
(I Timot. I, 6), unde zicerea: în locul multora, ce o a zis Domnul în
Evanghelie, Pavel o a zis în locul tuturor.

Adecă legea, zice, că nu aveà pre însuşi adevărul lucrurilor. Cărora lucruri? A jertfei lui Christos adecă şi a preoţiei şi a ertărei sufleteştilor păcate. Că cele ale Legei Vechi, umbroase fiind şi nearătate, se aseamănă cu însemnarea de umbriri, ce fac zugravii, mai înainte de a zugrăvi vre un chip; iar cele ale Darului acestui nou al Evangheliei se asemănează cu chipul cel desăvârşit, adecă cu adevărul, fiindcă acestea s'au împlinit şi s'au făcut cu strălucire. Aşa tâlcueşte zicerea aceasta sf. Ioan Hrisostom. Insă nu este lucru netrebnic a zice noi acea, cele ce teologul Grigorie, ne dă să înţelegem la această zicere; că zice aceasta şi la alte părţi; iar mai descoperit la cuvântul cel pentru Paşti cum că: «Şi ne împărtăşim de Paşti, acum încă cu închipuire, deşi decât cele vechi mai descoperit; că Paştele legei, cutez a zice, erà închipuirea a chipului umbroase». Drept aceea cu aceste cuvinte ne dá teologul să înţelegem, cum că umbră zice Apostolul pre Legea cea Veche, iar chip pre cele ce se săvârşesc acum în biserica lui Christos, fiindcă acestea sânt arătări şi închipuiri ale altor taine mai desăvârşite; adecă a acelora, cari în veacul viitor au să le dobândiască cei vrednici, pre care Apostolul le numeşte lucruri. Deci precum icoana este lipsită oare-ce de chipul cel întâi, aşa şi tainele darului, cele ce sânt în veacul acesta sânt de lipsă despre lucrurile cele mai desăvârşite, ce au să urmeze în viitorul veac. Şi iarăşi precum umbroasa închipuire cea întâi făcută este nu întocmai cu chipul cel desăvârşit, aşa şi Legea Veche a fost de lipsă şi nu întocmai cu Noul Testament[1]); în

[1]) Şi purtătorul de Dumnezeu Maxim, insuşi aceasta o zice, cum că ierarhia cea veche a fost umbră, iar aceasta nouă e chip şi ceea ce va să fie în ceruri este lucru. De aceasta şi Ariopaghitul Dionisie a zis, că ierarhia darului acestui nou este mijloc între cea cerească şi între cea a legei, împărtăşindu-se de amândouă şi din cea cerească se împărtăşeşte dupre teoriile cele de gând; iar de cea veche se împărtăşeşte dupre semnele cele simţite. Mai desăvârşită învăţătură însă este teologia ierarhiei ceii a noastre, zice, deplinire pre aceasta a aceiia numindu-o şi sfinţită încheere. Este însă şi cerească şi a legei cu împărtăşire apucându-se cu mijlocul de marginile amânduror; de una adecă împărtăşindu-se cu teoriile cele gândite; iar de cealaltă, că şi cu semne simţite se împodobeşte, prin acestea simţitoreşte se înnalţă către dumnezeire" (cap. IV despre bisericeasca ierarhie). Şi iarăşi; „De aceasta potrivit în lume dupre predanisirea cea mai veche se propovedueşte Noul Testament, însemnând, socotesc, pre rânduiala cea întru Dumnezeu şi ierarhicească, că aceia au spus de dumnezeirea lui Christos (prin proroci poate); iar celălalt a deplinit şi că aceia adecă închipuiri au scris pre adevărul, iar aceasta de faţă l'au arătat" (Cap. III a bis. ierarhii). Şi

fieşte-carele an aceleaşi jertfe, care le aduc pururea, nici odinioară pot a deplini, pre cei ce vin.

Noima zicerei acestcea acest-fel este: de ar fi avut putere, zice, jertfele legei a face desăvârşiţi pre Evrei nu s'ar fi proadus totdeuna; ci după ce s'ar fi proadus o dată şi s'ar fi folosit se cuveneà să înceteze; iar de vreme ce totdeuna şi în fieşte-carele an se proaduceà, arătat este cum că nu aveà putere să arate deplini pre aceia, pentru care se proaduceà. Şi pentru aceasta, după întâia jertfă se proaduceà şi a doua şi a treia şi a patra şi dupre urmare şi altele, precum aceasta urmează şi la doftorii; căci câte doftorii sânt puternice, după ce o dată se pun asupra ranei, o vindecă pre ea; iar câte se pun de multe ori pre rană, din singur lucrul acesta arată, că sânt neputinciose. O nedumerire însă ca aceasta se naşte aicea. Dar ce? Şi preoţii noştri nu proaduc totdeuna şi în fieşte-care zi jertfa cea fără de sânge a dumnezeeştei liturghii? Răspundem, cum că aşa proaduce însă aducerea aminte, adecă, fac pomenirea morţei Domnului şi a jertfei ceii ce s'a făcut o dată asupra crucei şi una este jertfa aceasta şi nu multe; fiindcă o dată s'a proadus pre cruce; căci pre Christos care li s'a proadus atuncea o dată pre insuşi acesta îl proaducem şi acum şi totdeuna. Sau mai bine a zice, că noi când liturghisim acum, facem pomenire şi aducere aminte de proaducerea şi jertfa aceea a lui Christos, ca cum s'ar face acum. Drept aceea una este jertfa. Dar s'ar nedumeri cineva, că de vreme ce la multe părţi şi jertfelnice se proaduce jertfa cea fără de sânge, apoi şi Christoşi ar fi mulţi; răspundem cum că nu; ci unul este Christos pre toate jertfelnicele şi unul întreg este şi pre un jertfelnic şi unul întreg este şi pre celalalt. Şi unul şi acelaş trup este şi unul şi acelaş sânge se află pre fieşte-carele jertfelnic şi pre toate jertfelnicele împreună. Deci precum Christos la multe părţi şi jertfelnice proaducându-se un trup este şi nu multe trupuri, aşa şi o jertfă; căci pre insaşi jertfa aceea o proaducem, care s'a proadus pre cruce[1]); iar acolo la Legea cea Veche, altă oaie

iarăşi sf. Maxim zice: „Veste adecă, are pre umbra Evangheliei; iar Evanghelia este chipul bunătăţilor celor viitoare; că aceia adecă opreşte pre lucrarea relelor; iar aceasta înfăţişează nouă pre lucrările bunătăţilor" (Cap. III din suta I teolog.). Şi iarăşi: „Umbră aveà legea, iar chip proroci a dumnezeeştilor şi duhovniceştilor bunătăţi celor ce se cuprind în Evanghelie. Evanghelia aceasta însă faţă a arătat nouă pre insuşi adevărul prin lucruri, adevărul zic, cel în lege mai înainte umbrit şi prin proroci mai înainte închipuit" (Cap. XCIII din aceastaş sutime).

[1]) Şi dumnezeescul Hrisostom încă aşa scrie zicând: Precum dar Chri-

erà aceea, ce se proaduceà eri şi alta aceea ce s'a proadus azi. Şi oaia ce se proaduceà astăzi, nu se proaduceà spre pomenirea ceii de eri, ci însuşi de sine plinià o deosebită jertfă.

Dar cum zice Apostolul că acele jertfe le proaduceau preoţii? Răspundem că jertfele aceleaşi erau cu adevărat, fiindcă aceleaşi feluri de dobitoace se proaduceau; de pildă azi se proaduceà oaie şi mâni asemenea iarăşi se proaduceà oaie; aşijderea şi celelalte; şi altele erau jertfele acestea despre nu-mă, fiindcă altă oaie erà care s'a proadus eri şi altă oaie s'a proadus astăzi. Oare-cari însă au înţeles că aceleaşi jertfe

---

stos pre la multe locuri producându-se un trup este şi nu multe trupuri, aşa şi o jertfă, arhiereul nostru acela este carele a proadus jertfa ceea ce ne curăţeşte pre noi; pre aceea o producem şi acum pre aceea ce s'a proadus atuncea, pre cea neschimbată; aceasta se face spre pomenirea aceiei ce atuncea s'a făcut: că aceasta a zis „Să faceţi intru pomenirea mea" (Luca XXII, 19), nu altă jertfă, precum arhiereul Legei Vechi, ci aceasta o facem de-apururi; iar mai ales facem pomenire de iertfă" (Vor. XVII la aceasta). Iar înţeleptul Nicolae Cavasil, mai amărunţit cercetând despre jertfa aceasta, a aflat şi chip, cu carele se păzesc toate cuvintele, ce credem despre jertfa aceasta şi nici unul dintr'insele cade. I) Că jertfa aceasta a tainelor nu este închipuire şi semn al jertfei, ci jertfă adevărată. II) Cum că nu este pânea care se serveşte, ci însuşi trupul lui Christos. III) Cum că una este jertfa Mielului lui Dumnezeu şi o dată se face. Care însă este chipul cu care se păzesc cuvintele acestea? Ascultă-l pre el zicând: Mai întâi să vedem, de nu se face închipuire a jertfei, ci lucru; căci care erà jertfa oaei? Schimbarea dintru nejunghiată nici ca cum, intru junghiată; aceastaşi aicea se face; că pânea nejertfită fiind, se preface atuncea întru junghiată, că se prefăce din pâne nejunghiată în trupul Domnului, cel cu adevărat junghiat; deci precum la oaie prefacerea se face cu adevărat jertfă, aşa şi aicea pentru prefacerea aceasta, ceea ce se săvârşeşte este jertfa cea adevărată; că se preface nu în chip ci în lucru de junghiere însuşi trupul Domnului cel jertfit; ci de ar rămâneà pâne, ceea ce s'a făcut jertfă, pânea ar fi fost, carea ar fi priimit junghierea şi junghierea ar fi fost atuncea jertfă de pâne; iar de vreme ce amândouă s'au prefăcut şi cea nejunghiată şi pânea şi s'a făcut în loc de nejunghiată junghiată şi în loc de pâne, trupul lui Christos. Pentru aceasta junghierea aceea, nu în pâne; ci ca cum teorisindu-se în trupul lui Christos, cel ce stă înainte, nu al pânei, ci al Mielului lui Dumnezeu şi este jertfe şi se zice. Şi arătat este cum că aceasta aflându-se, nimica sileşte a se face multe proaduceri ale stăpânescului trup că de vreme ce se face jertfa aceasta şi junghiindu-se atuncea mielul şi pânea prefăcându-se în mielul cel junghiat, adevărat este că prefacerea se face cu adevărat, iar nu se face junghierea atuncea; şi aşa ceea ce se preface sânt multe şi prefacerea de multe ori; iar lucrul pentru care se preface nimica opreşte a fi unul şi acelaş, precum un trup aşa şi junghierea trupului una (Cap. XXXII ce este lucrul ce priimeşte jertfa în tâlcuirea lăturghiei).

adecă erau, fiindcă se proaduceau cu aceleaşi şi asemenea chip toate, adecă sau prin junghiere sau prin ardere de tot, precum se poruncià de lege a se face fieşte-care jertfă; iar dupre fel erau aitele; adecă oi, boi, turturele, porumbi. Iar zicerea, *pot*, măcar că întru unele izvoade aşa se află, dar însă eu am aflat tâlcuire, care voeşte a se zice aşa: «*poate*» (adecă unde se zice: nu pot a deplini pre cei ce vin; să se zică: nu poate); că umbră fiind legea a fiitoarelor bunătăţi, nici o dată puteà a deplini pre cei ce vin şi cu adevărat după amănunţimea gramaticescului meşteşug, aşa urmează a se scrie, pentru ca să fie drept periodul[1]); însă fiindcă Scriptura nu se îngrijeşte de meşteşugarişe voroave şi alcătuiri, pentru aceasta să înţelegem zicerea şi aşa precum în cele mai multe prescrieri se află; că adecă nici o dată pot preoţii cei ce proaduc jertfele acestea, a deplini, adecă a face desăvârşiţi pre cei ce vin la dânşii.

2. Fiindcă nu ar fi încetat cele ce se proaduceau, pentrucă nu ar mai fi avut nici o conştiinţă de păcate cei ce slujesc o dată fiind curăţiţi?

Cu chip întrebător ceteşte zicerea aceasta, o cetitorule, aşa: de ar fi încetat păcatele şi de s'ar fi curăţit o dată cei ce aveau păcate de către jertfele cele ce se proaduceau de ei, nu urmà să înceteze şi jertfele de a se mai proaduce pentru dânşii, fiindcă cei ce aveau trebuinţă de folosul jertfelor, s'ar fi folosit îndestul şi nu ar fi mai avut vre o mustrare de ştiinţă pentru păcate? Adecă nu ar fi socotit, că au în ştiinţa lor mai mult vre un lucru vrednic de vindecare, fiindcă s'ar fi vindecat o dată şi s'ar fi curăţit. Aşa cu adevărat ar fi urmat să înceteze jertfele, de ar fi curăţit păcatele.

3. Ci întru acestea pomenire de păcate în fieşte-care an se face.

Nimic altă, zice, isprăvesc multele jertfe ale legei, fără numai pomenire de păcatele oamenilor, adecă mustrarea şi inprivileştire; fiindcă nu iartă păcatele, ci fiindcă se proaduc totdeuna

---

[1]) Zicerea „umbră având legea" poate a se înţelege aşa: *aveà*, adecă de se va socoti aceasta din afară; adecă într'acest-fel: „Că umbră având legea a bunătăţilor celor fiitoare nu aveà pre însuşi chipul lucrurilor; iar aceasta: „In tot anul acele jertfe care le proaduceau (preoţii adecă) poate a se ceti în deosebi, ca de alt început". Iar Icumenie şi Teodorit scriu: „Cum că adecă nici o dată poate legea să depliniască sau să facă desăvârşiţi pre cei ce veneau la preoţi, precum mai sus a zis şi Teofilact.

jertfele, arată cu aceasta, că sânt neertate păcatele norodului; căci de s'ar fi șters și de s'ar fi ertat păcatele lor, ce ar fi mai trebuit jertfele? Pomenire însă zicând Pavel, ne-a dat să înțelegem, cum că jertfele nu se proaduceau pentru păcatele, ce aveà să facă omul, ci pentru păcatele, ce ar fi făcut mai înainte. Și aceasta erà semn că nu s'a ertat acelea, și pentru acestea se proaduceau iarăși aceleași jertfe pentru dânșii; adecă de pildă: în tot anul se proaduceà înaintea lui Dumnezeu sângele vițelului pentru păcatele norodului (în ziua praznicului înfipgerei corturilor; și vezi la cap. XVI a celei leviticești). Deci arătat este din aceasta, că păcatele cele de mai înainte ale norodului rămânând neertate pentru aceasta în fiește-care an se proaduceà aceeași jertfă, precum și doftoria, care se dă în fiește-care an bolnavului, arată că aceeași boală îl supără pre el și că nu a rămas bolnavul slobod de dânsa[1]).

4. Că cu neputință este sângele taurilor și al țapilor să ridice păcatele.

Cu aceste cuvinte Apostolul dovada o face mai adevărată, atât dela prostimea dobitoacelor, ce se proaduceau, cât și de la mărimea boalei păcatului; adecă cum că e cu neputință sângele dobitoacelor să vindece boala acest-fel de mare a păcatelor; precum și dacă vre un doftor iscusit văzând pre un lepros, că cere a se vindecà de leprà cu o buruiană proastă, care se numește linorost (precum cei mai mulți o numesc busuioc al pământului și cu alte numiri); aceasta zic, văzându-o acel doftor, ar zice că este cu neputință cu acea buruiană a se vindecà lepra.

5. Pentru aceasta intrând în lume zice:

Cine este carele intră în lume? Christos adecă care și zice prin prorocul David. Pravățul Apostolului pentru carele zice acestea este acest-fel: fiindcă mai sus a arătat jertfele Legei Vechi neputincioase și nefolositoare, pentru ca să nu-i zică cineva lui: Și cum, o fericite Pavle, încă lucrează Iudeii jertfele acelea, dacă sânt ele nefolositoare? (De vreme ce încă atuncea stà biserica în Ierusalim și se depliniau într'insa toate obiceiurile legei). Sau cum nu a încetat de a le proaduce acestea? Aceasta vrând Pavel să o arate, zice aicea, cum că dupre voea lui Dumnezeu adecă a încetat jertfele acestea, iar Evreii pri-

[1]) Icumenie însă zice: „Că nu numai pentru păcatele cele făcute (adecă cele după jertfe) se proaduceau jertfele, ci mai ales pentru toate, ca pentru unele ce nu erau ertate cu jertfele cele ce se făcuse mai înainte.

gonitori fiind și totdeuna împotrivindu-se Duhului Sfânt, precum a zis către dânșii întâiul mucenic Ștefan: «Voi de-apurea stați împrotiva Duhului Sfânt» (Fapt. VII, 51); pentru aceasta încă țin jertfele acestea. Arată pre lângă acestea însă Pavel, cu aceste cuvinte, cum că și mai înainte de înomenirea Domnului, s'a lepădat jertfele acestea de Dumnezeu și socotește că acesta este pravățul Apostolului, pentrucă nu a zis, că după ce a intrat Christos în lume, ci intrând în timp de față; pentru ca să arate că și mai înainte de a intrà Christos, jertfele Evreilor erau urâte lui Dumnezeu.

Jertfă și proaducere nu ai voit.

Ce zice Christos intrând în lume? Cum că tu, o Părinte, ai urît și ai lepădat jertfele și proaducerile cele de Legea Veche rânduite. Proaducerea însă aicea însemnează alt lucru osebit de jertfă; și socotesc cum că prin numirea aceasta se insemnează toate proaducerile (adecă prinoasele precum le numesc ceilalți tălmăcitori), cari proaduceau fără de sânge, precum erau pânile cele prăjite în tigae, spondiele vinului, șipurile untului de lemn, semidali dreasă, cu untuldelemn, livanul (adecă tămâia) și toate părțile și trufandale rodurilor.

Iar trup ai săvârșit mie (Psalm. XXXIX, 6).

Adecă trupul meu l'ai ales, o Părinte, a se face jertfă gătită și deplinită; sau dupre Icumenie, trupul meu acesta, tu l'ai gătit «că Duhul Sfânt a venit asupra Fecioarei și puterea celui prea înnalt o a umbrit pre ea» (Luca I, 35).

6. Și arderi de tot și pentru păcate nu ai bine voit (Psalm. XXXIX, 6).

Nu ai bine voit, zice, adecă nu ai voit, nici ai socotit vrednice de priimire arderile de tot și jertfa cea pentru păcate (că din afară se înțelege jertfa); osebite însă erau numirile jertfelor și ale proaducerilor pentru osebitele pricini, pentru care se proaduceau; și unele adecă se numiau jertfe pentru păcate, iar altele pentru greșale și alte de mântuire, altele de milostivire, altele de rugăciuni, altele de curățire[1]). Deci toate jertfele și

[1]) Dupre Filon Iudeul, adecă în trei feluri din cele de mai sus se despart jertfele: în cea *întreg arsă*, în cea *pentru mântuire*, în cea *pentru păcat*. Iar dupre Teodorit, altele adecă legea le numește *daruri*; fiindcă din socoteală iubitoare de Dumnezeu se proaduceau acelea și nu din sila Legei; iar altele, *jertfe de mântuire*. Iar numele acesta arată slobozenie și izbăvire de boală sau de alte oare-care rele. Se proaduceau însă și *pentru păcate* și pentru greșale și jertfe de neștiință; păcatul

proaducerile s'au lepădat, fiindcă tu, Părintele meu, n'ai voit jertfă și proaducere[1]).

7. Atuncea am zis: «Iată vin (în capul cărței scris este pentru mine) de a face Dumnezeule voea ta» (Psalm. XXXIX, 7, 8).

Vezi, o cetitorule, cum că jertfele mai înainte de înomenirea lui Christos s'au lepădat? Căci, zice, după ce tu, o Părinte, ai lepădat jertfele, atuncea eu, Fiiul tău cel ce m'am înomenit, am zis, că iată am venit, ca să fac voea ta. Iar voea lui Dumnezeu și Părintelui a fost, ca Fiiul său să se jertfiască pentru mântuirea lumei și să se îndrepteze oamenii, nu cu jertfe, ci cu moartea Fiiului său; «că am binevestit zice, îndreptare în adunare mare»; apoi se pune părintezul acesta («în capul cărței scris este pentru mine»). Că așa se cuvine a se alcătui periodul[2]); iar cap al cărței numește pre buciumul, în

---

însă înseamnă calcarea de bună voe a unei legi; iar greșeala, nelegiuirea care se făceà dupre vre o întâmplare fără socoteală și voe; precum de pildă, de s'ar fi atins cineva de lepros, de mort, sau de cela ce îi curge pre genunche; iar neștiința tălcuirea o are arătată, de vreme ce toți nu știu legile toate. Din jertfele aceasta însă, altele adecă se ardeau toate, iar din altele se ardeau oare care părți, precum erà seul și pântecele, rărunchii, împreună cu grăsimea și capătul splinei. Deci jertfele cele ce se ardeau de tot erau parte bărbătească fiindcă deplinătatea e a bărbaților; iar jertfele câte se proaduceau pentru păcate erau dobitoace, parte femeească, fiindcă din neputința părței ceii stăpânești (adecă a minței), stăpânesc patimile. Și nu oi și mieluțe, ci ede și capre se proaduceau; fiindcă pre păcătoși, Domnul cu iezii i-a asemănat. Jertfa cea pentru păcat se proaduceà fără de untuldelemn și tămâe; pentrucă păcătoșii, nu au hrana luminei și mila, nici lenirea (pacea lăuntrică), cari sânt datori a suspina, nici buna voință, cei ce nu lasă putoarea păcatului (foaea 955 din Pentatels). Iar *jertfe de milostivire* se ziceau, cele ce se proaduceau pentru păcate prea mici omenești și vezi cap. V al Numer. stih 8: „Afară de berbecele, zice, al milostivitorului, prin carele se va rugà întru dânsul pentru sine; iar *jertfe de rugăciuni* erau acelea ce le proaduceau acei ce aveau rugi către Dumnezeu și făgăduințe; și vezi la cap. XXVII din Levitic. stihul 2 și la cap. VI al Numerilor 2. Iar *jertfe de curățire* erau, acelea câte le proaduceau poate, câți erau leproși și se curățiau, sau curgător pre genunche, sau femeea, care se curățià după naștere; și vezi la cap. XIV al Levitic. stihul 32 și cap. XII, 2 și cap. XV, 13.

[1]) Dupre întâia voea lui Dumnezeu adecă, că buna voință este, precum am zis, voea lui Dumnezeu, cea cu deadinsul; fiindcă dupre următoarea voe a ertat Dumnezeu jertfele, ca nu Evreii pre dobitoace să le îndumnezeiască și ca să stăruiască întru slujba lui Dumnezeu; iar nu dupre voea cea cu dinadinsul a sa.

[2]) In Psalmul XL altfel se scrie: că părintejul adecă zicerea „în căpul cărței scris este pentru mine", se pune după zicerea: iată vin, precum și mai sus o a zis Apostolul, și nu după zicerea, am binevestit dreptatea.

care e scrisă legea, adecă pre cartea Testamentului celui Vechiu[1]). Deci în Scriptura aceasta, zice, e scris pentru venirea mea a Fiiului tău pre pământ și cum că am să mă jertfesc pentru lume, sau cap al cărței numește pre începutul cărților Testamentului Vechiu, adecă Facerea[2]); fiindcă la Facere întru întâia carte a lui Moisi, acolo este scris pentru mine unde zice: «Să facem omul dupre chipul și asemănarea noastră» (Fac. I, 26). Căci cu cuvântul acesta proînsemnează pre cunoștința dumnezeirei lui Christos, carele ca Dumnezeu împreună cu Părintele său și cu Duhul său cel de o ființă se sfătuià pentru facerea omului[3]).

8. Mai sus zicând că jertfă și proaducere și arderi de tot și pentru păcate, nu ai voit, nici ai binevoit (care dupre lege se proaduc).

9. Atuncea a zis: «Iată vin, ca să fac, Dumnezeule, voea ta».

Insuși Pavel acesta tâlcuește zicerea aceasta a lui David, cum că după ce a zis mai sus Christos, că tu, o Părintele meu, dupre voința ta cea cu dinadinsul nu ai voit jertfă și proaducere și ardere de tot, care se proaduceau dupre lege, atuncea a zis; iată o Părinte, că viu să fac voea ta cea cu deadinsul «adecă, ca pre cei ce ai dat mie, să nu perzi dintru dânșii nici pre unul» (Ioan VI, 17). Insă s'ar nedumeri cineva și ar zice: Dar

---

[1]) Vezi despre aceasta și la stihul 13 al capului IV al ceii a doua către Timotei, întru subînsemnarea zicerei: „Mai ales membranele".

[2]) Intru o unire zice și Chiril al Alexandriei: „Că toată Cartea lui Moisi, cea în 5 părți, despărțită e cu înscriere prea înțeleaptă; iar ca cap și început al cărței toată este cea numită Facerea, întru care sânt scrise acestea pentru Christos (Cartea I despre tălcuiri în care povestește despre Avraam și Isaac).

[3]) Iar Coresie zice cum că Avgustin *cap* înțelege pre Psalmul I, iar Ieronim pre începutul Facerei; iar Hrisostom pre începutul Evangheliei lui Ioan, și alții cap al cărței înțeleg suprascrierea a cărței; iar alții pre arătarea cea pre de-asupra a cărței; evreeșe însă cap se zice vingghilot și însemnează pre toată Scriptura dupre Evsevie și Didim și Chiril și dupre Teodorit. Iar Icumenie și alții, cap înțeleg pre începutul și întâia și pre vrednica de cuvânt pricina Testament. Vechiu; fiindcă prozicerile cele pentru Christos nu s'a zis prost și în treacăt, ci pricină și cap aveà pre acestea Scriptura veche. Iar alții cap au înțeles pre începutul Evangheliei lui Matei, unde zice: „Cartea nașterei lui Iisus Christos".

ce? Jertfele cele dupre lege n'au fost de voea lui Dumnezeu? Răspundem că numirea voe are două înțelesuri; adecă voește cineva un lucru cu deadinsul, adecă dupre întâia și domnitoarea voe, precum voià așa Pavel, pentru care și ziceà: «Voesc ca toți oamenii să fie ca și eu» (I Cor. VII, 7); adecă cu deadinsul voesc ca toți să fie neînsurați și feciorelnici, precum sânt și eu. Voește cineva și alt lucru cu compogorâre și cu urmare; precum așa a voit și Pavel: «Vreau ca văduvele cele mai tinere să se mărite» (I Timot. V, 14); adecă vreau dupre compogorâre și dupre a doua voe, ca văduvele să se mărite a doua oară. Pentruce? Pentru ca să nu se înferbânteze ele împrotiva lui Christos; pentru aceasta a făcut compogorâre Pavel, dând voe a se mărità a doua oară. Cu asemenea chip și Dumnezeu mai întâi adecă și cu deadinsul nu a voit sângiuri de dobitoace și fumuri de grăsimi; dar fiindcă vedeà el Evreii jertfind demonilor și idolilor, îmbrățișau foarte jertfele dobitoacelor Evreii. Pentru aceasta compogorâre le-a făcut, ca acele jertfe să le producă spre a sa cinste și slujbă. Dar pentru care pricină a adus Apostolul în mijloc mărturia aceasta a lui David, când aveà să aducă altele nenumărate? Pentru neomenia Evreilor, fiindcă înșiși ei ziceau, că vieţuirea cea veche a legei s'a stricat, nu pentru nedeplinătatea ei și neputința, ci pentru păcatele acelora, cari proaduceau jertfele și aduceau martor la aceasta pre Isaia, carele spune pricina stricărei acesteea, că erau păcatele Iudeilor: «Că mânile voastre zice sânt pline de sânge» (Isaia I, 15). Și pre David, carele după ce a zis că: «Nu voiu priimi din casa ta viței și celelalte cu urmare zice: «Iar păcătosului i-a zis Dumnezeu» (Psalm. XLIX, 9). Deci de vreme ce acestea le zice Evreii cei mai prigonitori și mai fără de omenie, pentru aceasta Pavel aicea aduce mărturie, cu care se arată vechea petrecere a legei, cum că este lepădată însuși de sineși pentru nedeplinătatea ce aveà ea (dupre partea cea săvârșitoare a ei și nu dupre moral). Nu pentru păcatele norodului; căci în Psalm. XXXIX din carele s'a luat această mărturie nu pomenește nici o parte de păcatul norodului, David. Iar cum că pentru această pricină a întrebuințat Apostolul mărturia aceasta, ascultă ce zice mai jos.

Ridică pre cea dintâi, ca să pue pre cea a doua.

Care este cea întâia? Jertfele; și care e cea a doua? Voea Părintelui, adecă jertfa trupului lui Christos cea prin cruce; deci se leapădă jertfele, pentru ca să steà și să se adevereze pre aducerea cea prin junghierea lui Christos, pre care o a voit

Părintele. Drept aceea nu s'au lepădat jertfele pentru păcatele celor ce le proaduceau, ci pentru nedeplinătatea și nefolosirea a însuși jertfelor acelora.

10. Intru carea voe sântem sfințiți, cei prin proaducerea trupului lui Christos de o dată.

Intru voea, zice, aceasta a Părintelui ne-am sfințit noi hristianii, cei ce prin proaducerea trupului lui Christos, care numai o dată s'a făcut sântem sfințiți; că aceasta trebue a se înțelege din afară, adecă cei ce sântem sfințiți sau ne-am sfințit). Căci noi cari am crezut, că ne vom sfinți prin proaducerea Fiiului celui unul născut, intru voea Părintelui ne-am sfințit. Drept aceea obiceiurile legei, nu a fost voință a lui Dumnezeu; ci voea lui Dumnezeu a fost jertfa lui Christos și proaducerea și sfințenia cea prin proaducerea aceasta a noastră a credincioșilor.

11. Și fiește-care preot stà în fiește-care zi slujind și de multe ori aceleași jertfe proaducând, care nici o dată puteà a curăți păcatele.

Deci dupre cuvântul acesta a lui Pavel, a stà cineva este semn de a liturghisì și a slujì cineva, precum erau arhiereii cei vechi; iar a ședeà este semn de a se slujì de alții. Fiind dar că Christos șeade de-adreapta Tatălui, el dar nu slujește, ci se liturghisește și se slujește de toate rânduelile cerești lor angheli.

12. Iar acesta o jertfă proaducând pentru păcate intru de-apururea.

Iar însuși Christos, zice, o dată a proadus trupul său pentru păcatele noastre, carea a fost îndestulă să ne sfințiască pentru totdeuna, în cât să nu mai avem trebuință de alta a doua jertfă.

A șezut de-a dreapta Părintelui.

13. Deaciia așteptând până ce se vor supune vrășmașii sub picioarele sale.

Drept aceea fiindcă Christos a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu și Părintelui; iar a ședeà nu este însușire de Arhiereu, ci de Dumnezeu; apoi și Christos nu este numai Arhiereu, ci și Dumnezeu. După ce Christos, zice, a plinit lucrul iconomiei sale, pentru carele a iconomisit a se face și Arhiereu, apoi ca Dumnezeu a șezut și așteaptă, ca să i se pue vrășmașii săi sub picioarele sale, adecă să se supue lui; iar vrășmași ai lui

sânt toţi necredincioşii şi demonii, cari se vor supune, adecă
răutatea lor are să rămâe nelucrătoare, după ce se vor dà în
focul cel nestins al muncei. Iar de această dată Pavel aicea
vrăşmaşi ai lui Christos zice pre Evreii cei necredincioşi. Pen-
tru ca să mângâe pre credincioşii hristiani cei din Iudei, cari
au pătimit nenumărate rele dela Evreii acei necredincioşi. Nu
vă impuţinaţi cu sufletul zice, o fraţii mei hristiani, că aceştia
cari vă fac rău acum, au să se supue şi ceea ce e mai mult
au să se calce de Christos, acei cari acum vă gonesc şi vă
năcăjesc. Şi aceasta este arătată dela şederea ce o a luat Chri-
stos de-a dreapta Părintelui său; că de vreme ce s'a făcut a-
ceasta, adecă de vreme ce a luat Christos o şedere ca aceasta,
arătat e, că are să se facă şi aceea, adecă cum că au să se calce
necredincioşii vrăşmaşii lui, precum e scris în Psalmi: «Zis-a
Domnul Domnului meu: Şezi de-a dreapta mea, până ce voiu
pune pre vrăşmaşii tăi sub picioarele tale» (Psalm. CX, 1). Dar
ar întrebà cineva pentru ce necredincioşii Evreii aceia şi păgânii
toţi nu s'au supus indată şi nu s'a călcat de picioarele lui Chri-
stos, adecă pentruce aceia nu a perit din mijloc? Răspundem
că aceasta s'a făcut pentru hristianii acei ce aveau să se nască
din necredincioşii Evrei şi din neamurile păgâne.

14. Că cu o proaducere a săvârşit pentru totdeuna
pre cei ce să sfinţesc.

Desăvârşit, zice, a slobozit Christos din păcate pre noi, cei
ce ne sfinţim şi ne ungem cu sângele lui Christos, prin botezul
cel ce se face întru moartea lui; căci dupre însuşi Pavel, toţi hris-
tianii, cari se botează, împreună sădiţi se fac cu asemănarea
morţei lui Christos (Rom. VI, 3). Şi arătat este că aceştia se
sfinţesc cu sângele lui.

15. Şi mărturiseşte nouă şi Duhul cel Sfânt.

Ce mărturiseşte? Cum că desăvârşit ne-a slobozit Christos
de păcate, prin proaducerea sa cea una, în cât a nu mai tre-
bui alta a doua.

Că după ce a zis.

16. Testamentul acesta care îl voiu testălui către dân-
şii după zilele acelea, zice Domnul, dând legile mele în
inimile lor şi pre minţile lor le voiu scrie pre ele (Ier.
XXXI, 33).

17. Şi păcatele lor şi nelegiuirile lor, nu le voiu mai
pomeni (tij. 34).

Vezi hristiane, că mărturiseşte Dumnezeu, că a dat ertare
păcatelor; că zice: «Păcatele lor şi nelegiuirile lor nu le voiu
mai pomeni». Dar când a dat această lăsare? Când a dat pre
Testamentul cel Nou; iar Testamentul cel Nou iarăşi l'a dat
prin moartea Fiiului său şi l'a adeverit, precum s'a dovedit mai
înainte în capul IX stihul 16.

18. Iar unde este lăsarea acestora, nu mai e proadu-
cerea pentru păcat.

Căci zice, de s'a dat ertarea păcatelor prin jertfa lui Chri-
stos cea una, ce trebuinţă mai este deaciia pentru a doua jertfă?
Drept aceea s'a dovedit cum că ne-am săvârşit prin proadu-
cerea lui Christos cea una, fiindcă am luat ertare de păcate
şi mai mult nu avem trebuinţă de altă jertfă. Deci de prisos
şi nefolositoare sânt jertfele idolilor cele de acum, fiindcă se
fac cu chip prigonitor şi pizmătareţ de dânşii. Căci acestea încă
din vechime, ca nişte netrebnice s'au prihănit de către proroci.

19. Având dar îndrăzneală.

După ce a arătat Apostolul covârşirea, care o are Arhiereul
nostru Christos mai pre sus de vechii arhierei şi Noul Tes-
tament decât Testamentul cel Vechiu şi proaducerea şi jertfa
lui Christos mai pre sus de proaducerile şi jertfele Legei şi după
ce a arătat, că prin proaducerea lui Christos ne-am slobozit
de păcate; acum aicea conteneşte cuvântul cel despre dogme
şi dă slobozenie a se odihnì ascultătorul şi aşa trece la cu-
vântul cel despre moraluri şi despre îmbunătăţita viaţă în vre-
me potrivită. De vreme ce mai sus s'a zis, că am luat ertare
de păcatele noastre, apoi acum aicea ne sfătueşte să nu că-
dem noi hristianii iarăşi întru aceleaşi păcate, care le-am făcut
mai înainte; fiindcă avem îndrăznialà, pentru-că am luat ertare
de păcatele noastre; căci precum păcatul pricinueşte ruşine şi
neîndrăznire celui ce îl lucrează, aşa dinprotivă şi ertarea pă-
catelor pricinueşte cutezare şi îndrăznire celui ce o dobândeşte.

Spre intrarea întru cele sfinte.

Unde avem îndrăzneala aceasta? La intrarea, zice, celor sfinte;
că de vreme ce s'a ertat păcatele noastre, pentru aceasta a-
vem îndrăzneală de a intrà în Sfintele Sfintelor, adecă în cer.

Intru sângele lui Christos.

Adecă îndrăzneala aceasta de a intrà noi în cer, o am do-
bândit prin sângele lui Christos; fiindcă prin cruce şi prin sân-
gele lui Christos ne-am învrednicit a luà ertarea păcatelor noas-
tre şi dupre urmare prin ertarea aceasta am luat şi îndrăzneală
de a intrà.

20. Care a înnoit nouă cale proaspătă şi vie.

Intrarea aceasta intru cele sfinte, zice, şi în cer, însuşi Christos o a înnoit nouă calea, adecă intrarea în cer a făcut-o Christos cale nouă, însuşi începându-o şi mai întâi el umblând pre aceasta şi lucrătoare arătându-o. Proaspătă însuşi zice calea aceasta, adecă nouă şi în vremile noastre arătată. Mare laudă însă este aceasta nouă credincioşilor hristiani, pentrucă bunătăţile acelea, care Avraam, cel ce a priimit făgăduinţele, nu s'a învrednicit a le luà, noi acum ne-am învrednicit a le luà şi acum s'a deschis nouă cer. Iar calea aceasta o numeşte vie, pentrucă calea cea dintâi, adecă intrarea intru cele ale legei sfinte a sfintelor erà pricinuitoare de moarte, sau căci cu sânge şi cu moarte de dobitoace se făceà; sau căci pricină de moarte se face intrarea acelora, după ce o priimesc în urma venirei lui Christos. Iar intrarea aceasta în cer a lui Christos, nu numai aduce pre oameni la viaţă, ci şi ea este vie şi rămâne pentru totdeuna deschisă şi lucrătoare[1]); sau vie să înţelege asemenea cu proaspătă în loc de nouă pururea înflorind şi întinerind şi care nici o dată priimeşte încetare spre osebirea intrărei în sfintele cele vechi, carea s'a omorit şi s'a topit şi a încetat.

Prin catapeteazma, adecă prin trupul lui.

A înnoit, zice, nouă calea aceasta Domnul spre cer prin trupul său; căci când s'a înnălţat trupul Domnului pre cruce şi când s'a suit în cer, atunci a deschis nouă calea aceasta spre ceruri, pentru aceasta şi a zis în vreme cuviincioasă şi catapeteazmă o a numit; fiindcă aceasta e fireasca însuşire a catapetezmei sau a perdelei, de a descoperì lucrurile cele ascunse înlăuntru de ea, când ea se trage în laturi şi să ridică.

21. Şi preot mare preste casa lui Dumnezeu.

Iarăşi aicea se poftoreşte dela zicerea aceea: având adecă, având noi hristianii, preot mare pre Christos; iar casă a lui Dumnezeu pre înşine noi avându-ne, despre ceea ce este scris: «Voiu lăcui intru dânşii şi voiu umblà» (Levit. XXVI, 12; II Cor. VI, 16); sau ca să zic mai potrivit, casă numeşte Pavel aicea cerul; căci cerul il numeşte şi sfinte, că înlăuntru intru

[1]) Teodorit însă aşa tâlcueşte *calea a cerului* pre vieţuirea cea prea bună o zice şi pre învierea din morţi; iar înoire de cale, pre întâia mergere prin acestea, că întâi Stăpânul inviind din morţi, s'a suit la ceruri; pentru aceasta şi proaspătă şi vie o a numit: proaspătă adecă, că atuncea s'a arătat întâi; iar vie, că moartea a contenit. Că cei ce s'au norocit de înviere, cu neputinţă este de a cădeà iarăşi în moarte.

acela, zice, liturghiseşte Arhiereul nostru Christos şi se roagă pentru noi[1]).

22. Să ne apropiem.

Aicea se incheie zicerea: având îndrăznială şi având arhiereu mare. La cine însă zice, să ne apropiem? La credinţa lui Christos şi la duhovnicească slujirea lui; ori mai bine a zice, să ne apropiem la cer, zice, noi hristianii gânditori; la cerul acela unde se află Arhiereul nostru Christos[2]).

Cu adevărată inimă.

Adecă să ne apropiem gânditori la cer, cu inimă nevicleană şi nefăţarnică către fraţii noştri; sau şi cu inimă neîndoită şi nimic stânjinindu-se pentru fiitoarele bunătăţi, nici împutinându-se cu sufletul despre acelea. Pentru care şi dupre urmare zice.

Intru deplina încredinţarea credinţei.

Cu acest cuvânt ne învaţă Pavel pre hristiani, cu ce chip nu ne vom imputină cu sufletul, adecă de vom aveà deplină încredinţare despre credinţă, adecă credinţă întreagă şi prea desăvârşită; că este cu putinţă a crede cineva, nu însă şi cu deplină încredinţare, precum de pildă oare-cari hristiani fără socoteală zic, că unii au să învieze, iar alţii nu vor invià; fiindcă acestea cuvinte nu sânt de credinţă întreagă şi desăvârşită, ci nedeplinită. Deci zice, cu deplină încredinţare a credinţei să ne apropiem; căci fiindcă ale Arhiereului nostru Christos nu sânt văzute, ci toate sânt gândite şi prin singura credinţă teorisite şi biserica lui, adecă cerul şi jertfa lui, adecă trupul lui şi însuşi Arhiereul Christos (că toate acestea sânt ascunse de trupeştile noastre simţiri, precum şi în Legea cea Veche când intrà arhiereul în Sfintele Sfintelor erà ascuns de ochii oamenilor). Pentru aceasta zic, ca să teorisim acestea, avem trebuinţă de credinţă desăvârşită şi neîndoită.

Şi stropiţi cu inimile de conştiinţa rea.

[1]) Teodorit însă aşa tâlcueşte aceasta „catapeteazma adecă, pre trupul cel stăpânesc l'a numit; că prin acela ne îndulcim de intrare în Sfintele Sfintelor; că precum arhiereii Legei Vechi prin catapeteazmă intrau în Sf. Sfintelor; iar pre aiurea cu neputinţă îi erà a intrà. Aşa şi cei ce au crezut intru Domnul, prin împărtăşirea prea sfântului său trup se învrednicesc de petrecerea în ceruri; iar casă a lui Dumnezeu a numit pre cei credincioşi.

[2]) Şi poate că zice Pavel să ne apropiem gânditori la însuşi Arhiereul nostru acesta Christos, din afară aceasta înţelegându-se pentrucă zicerea: *mă apropii* mai de multe ori, să alcătueşte cu faţă însufleţită.

După ce mai sus a vorovit Apostolul despre credință, acum arată, că nu e destulă singură credința, ci trebuește și viață îmbunătățită și fapte plăcute lui Dumnezeu; că Evreii adecă se stropiau, adecă se curățiau numai cu trupul, și nu cu sufletul; iar noi hristianii ne curățim cu sufletul și cu inima, în cât să nu cunoaștem înlăuntru în conștiința noastră nici o răutate sau vicleșug și ne vom stropi, adecă ne vom curăți cu fapta bună, sau și cu Darul Sf. Duh, carele Duh a ertat păcatele noastre întru sf. botez și ne-a împuternicit ca să nu cădem întru aceleași păcate, de vom voi și noi ne vom nevoi.

23. Și spălați cu trupul în apă curată.

Apă curată numește aicea Pavel pre sf. botez; sau pentrucă face curați pre cei ce se botează, sau pentrucă nu are sânge amestecat, precum erà mestecată în Legea cea Veche apa cenușei cu sânge[1]). Insă măcar că în scăldătoarea botezului și Darul Sfântului Duh curățește și trupurile și sufletele, Pavel însă aicea nu pomenește pentru curățirea cea nevăzută a sufletului, ci pentru cea ce se vede a trupului și pre apa aceasta văzută o a potrivit și cu trupul cel văzut; fiindcă și la însuși trebuința botezului, apa să ià pentru trup și nu pentru suflet; de vreme ce precum sântem îndoiți din suflet și din trup, așa se face și curățirea îndoită, a sufletului adecă prin Darul Duhului, iar a trupului prin apă.

Să ne ținem mărturisirea nădejdei neclătită.

Adecă să ne ținem adevărată nădejdea aceea, care o am mărturisit când ne-am botezat; căci la început, când am crezut, am nădăjduit, că și noi vom intrà în cer, unde a intrat Christos și am mărturisit, când am dat tocmelele și făgăduințele credinței, cum că credem întru învierea morților și aștep-

[1]) Sf. Scriptură însă a arătat cum că împreună cu apa cenușei junicei se mestecă și sânge și că așa se stropià. Că zice așa: „Și vor luà pentru cel necurat din cenușa junicei, ceii arsă de tot pentru curățire și vor turnà preste dânsa apă vie în vas și va luà isop și-l va muià în apă bărbat curat și va stropi împrejur asupra casei și preste sufletele, ori câte ar fi acolo și preste pelea osului celui omenesc" (Num. XIX, 17). Deci nu cumva junița cea arsă de tot și făcută cenușă poate se ardeà cu toate cărnurile și cu măruntale precum erà, iar în cărnuri și în măruntae să fi rămas sânge prin vinișoare: pentru aceasta zice sfințitul Teofilact, că apa cenușei erà mestecată cu sânge; că și însăși Sf. Scriptură arătat zice, cum că junița cu sângele se ardeà: „Și pelea și cărnurile ei și sângele ei împreună cu baliga ei desăvârșit se va arde" (Num. XIX, 5).

tăm viața viitorului veac. Deci această mărturisire zice să o ținem totdeuna statornică cu tot sufletul și inima noastră.

Că credincios este cel ce a făgăduit.

Cu acest cuvânt ne întărește Pavel, cum că să ținem mărturisirea credinței și nădejdea statornică; de vom socoti adecă, cum că Christos e vrednic de crezare; carele a făgăduit nouă viitoarea viață veșnică. Credincios este, zice, adecă adevărat, Christos care a zis că: «De slujește cineva mie urmeze'mi și unde sânt eu, acolo va fi și slujitorul meu» (Ioan XII, 26). Și iarăși ziceà către Părintele pentru cei credincioși: «Părinte, pre cari i-ai dat mie, voesc, ca unde sânt eu, și aceia să fie cu mine, ca să vadă slava mea, care o ai dat mie» (Ioan XVII, 24).

24. Și să cunoaștem unul pre altul spre îndemnarea dragostei și a faptelor bune[1]).

Cu aceste cuvinte ne arată nouă Pavel pre deplinătatea dragostei și zice: «Să cunoaștem unii pre alții fraților, adecă să socotim carele este dintre noi îmbunătățit, pentru ca să-l urmărim, nu ca să-l zavistuim, prihănindu-l pre el ca pre un mândru și alte numiri ocărătoare zicând asupra lui, ci văzându-l să ne învităm, adecă mai mult să ne îndemnăm spre a face și noi aceleași bunătăți, ce le face acela; că invitarea și îndemnarea aceasta nu este naștere a zavistiei, ci a dragostei; căci precum ferul ascute pre celalalt fer, așa și sufletul cel îmbunătățit invitează și îndeamnă pre celalalt suflet spre aceleași fapte bune, nu însă cu pizmă și cu zavistie, ci cu iubire, precum a zis și Parimiastul: «Ferul pre fer ascute, iar omul invitează fața altuia» (Pild. XXVII, 17). Sau o zice aceasta Pavel, ca noi hristianii să ne întâlnim și împreună să petrecem unul cu altul, nu pentru ca să ne sfădim, ci pentru ca mai mult să ne învităm prin împreună petrecere, spre a ne iubi unul pre altul și a urmà unul altuia dupre faptele cele bune, ce are.

25. Nepărăsind adunarea noastră.

Pentrucă știà Pavel, că împreună adunându-ne noi hristianii între sine-ne, aceasta naște pre dragostea cea a unuia către altul; pentru aceasta ne sfătuește aicea să nu lăsăm «pre a-

[1]) Iar Icumenie așa tălcuește aceasta zicând: „La singure acelea, să ne cunoaștem unul pre altul și să ne cercetăm, a cărora cercetarea și cunoașterea ne ascute spre dragoste; iar aceasta o fac aceia, cari nu sufer a auzì rău pentru fratele lor, ci și inseși metehnele fratelui lor le iau și le socotesc spre bine". Iar Teodorit zice așa: „Să privim unul la altul și să jertfiască fiește-carele isprăvile celui de aproape; că și pre her, herul îl ascute și peatra cu peatră frecându-se naște flacără.

dunarea noastră cea împreună, adecă să nu părăsim de a ne adună împreună unii cu alții și de a ne uni; nici să meșteșugim despărțiri și dezbinări și rele adunări[1]) fiindcă Domnul a zis cum că: «unde vor fi doi sau trei împreună adunați întru numele meu, acolo voiu fi și eu în mijlocul lor» (Mat. XVIII, 20). Că rugăciunea cea unită a bisericei, și pre vârfelnicul Petru l'a dezlegat din legături și l'a slobozit din temniță precum se scrie în Fapte Cap. XII.

Precum au oare-cari obiceiu.

Cu aceste cuvinte aicea prihănește Pavel pre aceia, cari se osebiau de ceilalți frați ai lor.

Ci mângâind unii pre alții.

Adecă unul pre altul, zice, mângâiați, o hristianilor și unul pre altul sfătuiți-vă frățește și îndemnați-vă spre lucrarea faptei bune și a binelui și spre întoarcerea și urâciunea păcatului și a răutății; căci dupre Solomon: «Frate de frate ajutând, că este ca o cetate tare și înnaltă și are tărie, ca o împărăție întemeiată» (Pild. XVIII, 19).

Și cu atâta mai vârtos, cu cât vedem apropiindu-se ziua.

Cu atâta mai mult, zice, se cuvine noi hristianii a ne uni prin dragoste și să ne îndemnăm unul pre altul spre fapta bună, cu cât mai mult vedem, că se apropie ziua sfârșitului lumei și a judecății; pentrucă puțină vreme trece încă și apoi ne despărțim din lumea aceasta. Dar pentruce ne despărțim între noi inși-ne? Iar acest cuvânt este mângâere hristianilor, celor ce din Evrei au crezut, cari erau obosiți de ispite și necazuri; că auzind ei că se apropie ziua judecății se mângâiau între necazurile lor; precum cu acest chip a mângâiat Apostolul și pre Filipseni, zicând lor: «Domnul este aproape, nimic să vă îngrijați» (Filip. IV, 5). Și către Romani încă scrià: «Mai aproape este de noi mântuirea decât când am crezut» (Rom. XIII, 11).

26. Că de voe păcătuind noi.

---

[1]) Alta este desbinarea și alt lucru este adunarea rea; că desbinarea e o oare-care întrebare bisericească și lesne vindecată și cei ce se osebesc dupre chipul acesta se zic schismatici, adecă desbinați; iar rea adunare este ceea ce o fac oare-cari preoți nesupuși și episcopi, cari fiindcă ar fi căzut în greșale, s'ar fi caterisit canonicește de preoție, și nevrând a se supune canoanelor, cu chip de stăpânire însuși își izbândesc și lucrează cele ale arhieriei sau ale preoției în deosebi și împreună cu dânșii urmează și alții, revoltându-se dela catoliceasca biserică. Despre care vezi la I Canon al Mar. Vasilie și la subînsemnările acestuia în canonicul nostru.

Apostolul mai sus dela cele mai bune a îndemnat pre hristianii cei din Evrei să nu păcătuiască, adecă dela îndrăzniala ce au dobândit dela Dumnezeu, că dela ertarea păcatelor, de care s'au învrednicit; iar acum îi înspăimântează și dela cele întristătoare și grele, ce au să le sufere, câți nu se vor depărtà dela păcate. Și vezi, o cetitorule, cât este de îndurător Pavel și de ertător, pentrucă, zice, că de vom păcătui noi hristianii de voe, nu mai rămâne altă jertfă să erte păcatele noastre. Și ce încheere esă din cuvântul acesta. Acest-fel: Că dacă cineva dinpotrivă și silit păcătuește și fără de voe, acela are oare-care puțină ertare. Și iarăși zice: Nu de am păcătuit noi în vremea trecută, ci de păcătuim în vreme starnică și de față; care va să zică, că de stăruim noi în păcat fără pocăință; încât dinpotrivă se înțelege, că de nu vom stărui noi întru păcat și vom arătà pocăință, vom luà ertare. Și dar de vreme ce Pavel, cu aceste cuvinte introduce pocăință, unde sânt cei ce zic, cum că cu aceste cuvinte surpă pocăința? Că rău și nebunește o zic aceasta.

După ce am luat cunoștința adevărului.

Adecă în urmă, după ce am luat cunoștința lui Christos și a tuturor dogmelor credinței.

Nu mai rămâne jertfă pentru păcate.

De vom greși noi hristianii zice de bună voe și fără a ne pocăi după ce am cunoscut pre Christos și am crezut într'însul, diacia nu a mai rămas la noi altă jertfă pentru a ertà păcatele noastre. Și nu surpă cu cuvintele acestea Pavel pocăința, precum oare-cari rău a tălmăcit acestea[1]): «Ci arată, cum că nu mai rămâne al doilea botez, fiindcă nici a doua moarte a lui Christos este;» că jertfă aice pre moartea lui Christos o numește, precum o a numit și mai inainte zicând: «Că o proaducere (adecă o jertfă) a săvârșit pentru totdeuna pentru cei ce se sfințesc» (Evrei X, 14). Deci botezul cu care ne botezăm închipuește pre moartea lui Christos. Deci precum moartea lui Christos este una, așa și botezul, cel ce închipuește pre

---

[1]) Schismaticii Navatiani, cari cuvintele acestea a lui Pavel și altele asemenea rău și nebunește înțelegându-le și rău tălmăcindu-le, nu primesc pocăință celor ce după botez au căzut și s'au lepădat de Christos aflându-se aceștia în vremea lui Decie împăr.; care s'a fost lepădat de Christos. Vezi și subînsemnarea zicerei: „Și căzând iarăși, a se înoi întru pocăință“ (Evrei VI, 6). Și subînsemnarea zicerei: „Copilașii mei, pre care iarăși chinuesc a vă naște“ (Gal. IV, 19).

moartea lui Christos unul este[1]); pentruce dar tu hristiane păcătuești așa fără frică și fără omenie, de vreme ce nu mai este nădejde de a șterge fără osteneală păcatele tale prin botez? Silește-te, dar a face fapte bune și a nu te spurcà cu păcatele.

27. Ci o așteptare înfricoșată oare-care de judecată și iuțimea a focului celui ce vrà să mănânce pre cei protivnici.

Vezi, o cetitorule, că Apostolul cu aceste cuvinte se pare că dà suflet focului; căci precum o hiară când se supără de cineva se mânie și se întărâtà și nu încetează pânà ce nu răpește vre o vità sau om, pentru ca sà-l mănânce și sà'și sature mânia sa: cu un chip ca acesta și focul acel a Gheenei luând cu oare-care chip ațițare și mânie împrotiva acelora, ce calcà poruncile lui Dumnezeu și selbătăcindu-se asupra lor, nu încetează pânà ce nu râpește pre vrășmașii lui Dumnezeu aceia, ca să-i mângâe pururea; fiindcà nu a zis Pavel, cà are sà mănânce focul (numai o datà), ci a zis cà va sà mănânce în veșnicie și totdeuna[2]) iar protivnici sà înțelegi, iubitule, nu numai pre cei necredincioși, ci și pre cei credincioși și hristiani, cari lucrează împrotiva poruncilor lui Dumnezeu.

28. Lepădând cineva legea lui Moisi.

Dela cea mai micà închee aice Apostolul pre cea mai mare, adecà dela pedeapsa cea mai puțină ce dà Legea cea Veche arată pre cea mai mare schingiuire, ce au sà o ià cei ce calcà poruncile lui Christos, ca cu chipul acesta sà facà pre cuvântul sàu mai vrednic de crezare; iar lege a lui Moisi numește pre Legea cea Veche, fiindcà prin Moisi s'a dat aceea dela Dumnezeu Evreilor.

Fără de milostiviri pre douà sau trei mărturii moare (a doua Lege XVII, 6).

Adecà de va calcà cineva legea lui Moisi și va face o greșalà, de o va mărturisì de doi sau de trei martori, cà cu adevărat a făcut acea greșalà și a călcat legea: sà nu se facà milostivire și îndurare asupra omului, ci numai decât sà moarà sub pedeapsa ce o rânduește legea: «Vei scoate pre omul acela sau pre femeea aceea și îi veți împroșcà pre ei cu pietre și se vor sfârși; asupra a doi martori, sau a trei martori va

[1]) Vezi și zicerea: „un botez" (Efes IV, 5). Și subînsemnarea la aceea.
[2]) Și Icumenie încà zice tălcuind zicerea: „Și iuțimea focului, ca de o râvnà focul acela împungându-se, cheltuește și mănâncà pre cei aruncați într'însul.

murì cel ce moare, nu va murì asupra unui martor» (a doua Lege XVII, 5).

29. Cu cât socotiți cà de mai rea muncà se va îndrepta vrednicì, cel ce a călcat pre Fiiul lui Dumnezeu și sângele Testamentului l'a socotit a fi obștesc?

Insuși hristianilor dà Pavel sà facà judecata aceasta, care o obișnuim a o face noi oamenii la lucruri, ce sânt prea adevărate, adecà sà facem judecători pre însuși ascultătorii cuvintelor noastre. Voi, zice, înșivà hristiani, faceți judecata aceasta și socotiți cât de mai mare muncà are sà ià hristianul acela, care va călcà pre Fiiul lui Dumnezeu, cu trecerea preste poruncile lui. Ce va sà zicà însà aceasta, va călcà? Adecà va defăimà; căci precum noi oamenii defăimăm și nu avem nici întru o băgare de seamà lucrurile cele ce le călcăm cu picioarele noastre, așa și hristianii cei ce mai întâi defăimăm pre Christos și nu-l băgăm în seamà nici cum, atuncea mergem și facem păcatul. Dar sângele Testamentului obștesc socotindu-l, ce se înțelege? Acest-fel a socotì noi hristianii când păcătuim cà sângele lui Christos este asemenea cu celelalte obștești și păcătoase sângiuri ale sufletelor oamenilor și cà nu are nici o cinste mai pre sus de acelea; iar sânge al Testamentului l'a numit pre acesta Apostolul fiindcà prin sângele lui Christos s'a adeverit la noi Noul Testament, carele ne dà moștenirea bunătăților, precum am zis mai sus: «Cà păharul acesta este Testamentul cel Nou, zice, întru sângele meu» (Luca XII, 20). Cuvintele acestea însà le zice Pavel pentru tainele trupului și a sângelui Domnului; căci când ne împărtășim noi hristianii cu prea curatul trupul și sângele Domnului și apoi il tăvălim pre stăpânescul trupul acesta în noroiul trupeștilor necurățiilor noastre, oare atuncea nu călcăm pre Fiiul lui Dumnezeu? Ba negreșit il călcăm; pentrucà noroiul și tina pământului nu-s așa de nevrednice și necurate de trupul lui Christos, precum este nevrednic păcatul de acesta și necurația trupului. Insemnează-o zicerea aceasta, o cetitorule și întrebuințazà-o impotriva nestorianilor, fiindcà stricații de minte aceștia socotind pre Christos om gol, dupre urmare asemenea socotesc și sângele lui cà este obștesc și întocmai cu sângele celorlalți oameni și cà nimic se osebește de acela.

Intru carele s'a sfințit

Cu acest cuvânt arată Apostolul pre nesimțirea și nemulțămirea hristianilor acelora, cari se împărtășesc cu dumnezeeștile

taine și apoi aleargă la păcat; de vreme ce, zice, trebuiau a se
rușină ei și a evlavisi de nu alta, dar macar sfințenia și darul
de care s'a învrednicit a luă din prea sfântul sângele Domnului.

Și pre duhul darului ocărându-l

Hristianul cel ce păcătuește, zice, pre însuși Sf. Duh îl ocă-
rește, carele a dat lui darul său; căci cela ce nu va păzi cu
vrednicie facerea de bine și darul ce i s'a dat, acela ocărește
pre însuși acela, ce i-a dat facerea de bine. Hristiane! Duhul
Sfânt, zice, te-a făcut fiu al lui Dumnezeu; iar tu te faci rob
al patimilor și al păcatelor. Duhul Sfânt a venit să locuiască
în inima ta, tu însă ai băgat într'insa pre diavolul; și cum dar
nu sânt acestea ocară Sfântului Duh?

30. Că știm pre cela ce a zis; A mea este izbânda,
eu voiu răsplăti, zice Domnul» (II Lege XXXII, 35). Și
iarăși: «Domnul va judecă pre norodul său» (Psalm,
CXXXIV, 14).

31. Infricoșat lucru este a cădeà în mânile Dumneze-
ului celui viu.

Acestea cuvinte le-a zis Apostolul și pentru urmarea celor
mai sus zise; că de vreme ce a zis pentru hristianii acei ce
păcătuesc după luarea darului și calcă poruncile lui Christos,
pentru aceea aduce martori pre prorocul Moisi și pre David,
cum că Dumnezeu va izbândì pentru poruncile sale, care se
calcă și va pedepsì pre păcătoșii călcători. Le zice acestea însă
și pentru ca să mângâe pre cei ce au crezut din Evrei, cari
se impuținase cu sufletul pentru ispitele și necazurile ce sufe-
riau, dela necredincioșii Evrei cei de un neam cu dânșii și ca
cum ar zice lor unele ca acestea: «Nu vă împuținați cu suflе-
tul și nu vă desnădăjduiți, o frații mei, pentrucă aveți Dum-
nezeu, carele va izbândì asupra dușmanilor voștri și va răs-
plăti lor cu cuviincioasa pedeapsă, căci viu fiind el totdeuna,
pentru aceasta nu vor scăpà negrești din mânile lui aceea, cari
vă bântuesc; și voi adecă ați căzut în mânile acelora, cari sânt
oameni muritori și de puțini ani viețuitori și curând veți scăpà
de dânșii; iar ticăloșii aceia au căzut în mânile lui Dumnezeu
celui de-apururea viu și pentru aceasta nu vor scăpà de pe-
deapsa lui[1]). Vezi însă și tâlcuirea zicerei: «A mea este izbânda»,
și subînsemnarea de acolo (Rom XII, 19).

[1]) Oare pentruce a zis Sosana, că mai bine e, a cădeà în mânile
oamenilor decât în mânile lui Dumnezeu? „Mai de ales este mie neîă-
când (voea voastră) să cad în mânile voastre decât a păcătui înaintea

32. Aduceți-vă aminte însă de zilele cele de mai înainte,

Vezi, o cetitorule, că nu în zadar zice mai înainte cum că
zicerea: «A mea este izbânda», Pavel o a zis acoperit spre
mângâerea Evreilor, celor ce au fost crezut, că iată cum le
vorovește acum lor și mai arătat, îndemnându-i a nu se depărtà
de răbdare. Deci, zice lor urmați, fraților, nu altora oare-cărora,
ci inși-vă vouă; pentrucă voi la început, când ați crezut, v'ați
nevoit; și dar de acea nevoință de mai înainte totdeuna aduce-
ți-vă aminte, ca nu pentru lenevirea voastră să perdeți căști-
gurile acelea și plățile care le-ați dobândit. Și vezi, iubitule,
duhovnicească înțelepciune a lui Pavel, căci după ce mai ina-
inte a înspăimântat sufletele hristianilor cu pomenirea focului
gheenei, acum îi îndulcește cu laude; și nu pentru ca să-i mă-
guliască, ci ca mai mult să-i îndemne cu laudele acestea la
fapta bună și la răbdare; fiindcă mai vrednic de crezare se
arată acela ce sfătuește pre cineva, când îi zice să urmeze
luiși însuși și faptelor celor de mai înainte, care le-a fost is-
prăvit[1]), decât când îi zice să urmeze altora.

Intru care luminându-vă multă nevoință de pătimire ați
răbdat.

Zicerea, luminându-vă, ce o zice aice Pavel Apostolul, ori

Domnului" (Sosana 23). Răspundem, că decât a face cineva păcatul,
mai bine este să cadă în mânile oamenilor, pentrucă aceasta nu este
lucru înfricoșat. Iar a face cineva păcatul și apoi a nu se pocăi, atun-
cea cu adevărat e lucru înfricoșat a cădeà în mânile lui Dumnezeu,
pentrucă are să se pedepsiască de el cu pedeapsă veșnică. De aceasta
a zis sf. Hrisostom: „De nu vă veți pocăi, în mânile lui Dumnezeu veți
cădeà, aceea e înfricoșat; iar aceasta a cădeà în mânile oamenilor ni-
mica este" (Vor. 20 la aceasta). Pentru aceasta și David greșind, căci
fără socotința lui Dumnezeu, a numărat pre norodul lui Israil; fiind însă
că s'a căit, zicând: „Am greșit foarte, ceea ce am făcut acum Doamne;
treci dar nelegiuirea robului tău, că m'am nebunit foarte" (II Împărăț.
XXIV, 10). Pentru aceasta a îndrăznit întru mila lui Dumnezeu și a zis:
„Voiu cădeà dar întru mânile Domnului că multe sânt îndurările lui foarte;
iar în mânele oamenilor nu voiu cădeà" (tij. 14). Iar fericitul Ilie Miniatul,
altfel dă pricina aceasta a Sosanei și a lui David și ca să zic simplu și
curat.» Apostolul Pavel aicea socotind neamăgita dreptate a lui Dumne-
zeu, cu carea e judecător al gândurilor și al înțelegerilor inimei și mun-
cește cu veșnicie, a zis că e lucru înfricoșat a cădeà în mânile lui Dum-
nezeu. Iar Sirah dinpotrivă socotind nemărginita îndurare și mila lui Dum-
nezeu, zice să cădem în mânile lui Dumnezeu și nu în mânile oamenilor,
că precum este mărirea lui, așa este și mila lui" (tij. II, 18).

[1]) Pentru aceasta și Teodorit zice: „Că nimic îndeamnă așa spre o-
sârdie, ca aducerea aminte de isprăvile sale.

o zice pentru botez, că luminare se numește botezul, dupre teologul Grigorie (Cuv. despre botez); sau o zice simplu pentru cunoștința și luminarea tainei credinței și pentru cunoștința bunătăților, celor ce vor să fie, ce au să le dobândiască adevărații hristiani; căci zici, fiindcă voi v'ați botezat și ați luat cunoștința și luminarea celor ce vor să fie, pentru aceasta ați răbdat nu ispite și patimi, ci nevoință de pătimiri (care zicere a nevoinței arată îngăduire și vitejie mucenicească) și nu prost nevoință, ci multă.

33. De o parte cu ocări și cu necazuri împrivelištindu-vă.

Vezi, o cetitorule, lauda ce o împleticește Pavel Evreilor celor ce au fost crezut; fiindcă a răbdà ocări și necinstiri, semne cu adevărat de un suflet viteaz și mărinimos. Și o mărturisește aceasta David, jăluindu-se și zicând: «Făcutu-s'au lacrimile mele mie pâine de zi și de noapte, când mi se ziceà în fiește-care zi, unde e Dumnezeul tău?» (Psalm XLI, 3). Și «de m'ar fi ocărît vrăjmașul, aș fi răbdat» (Psalm LIII, 13). Și iarăși: «Ocară nebunului m'ai dat pre mine» (Psalm. XXXVI, 6); ci și dreptul Iov se întristà și cu anevoe suferià ocările, deși toate celelalte pătimiri le-a suferit ca un diamant prea tare. Pentru aceasta și când îl ocărà prietenii lui zicându-i, că pentru păcatele lui l'a pedepsit Dumnezeu, el îi numește nemilostivi și mângâitori de rele pre toți (Iov XVI, 2). Și iarăși zice: «Și s'a pus asupra mea cu nemilostivire» (Iov. XXX, 21); iar dacă ocara se face în auzul și înaintea multora oameni, atuncea mai ales trebue a fi sufletul mai viteaz; carea aceasta o a arătat aicea Apostolul zicând: «imprivileștindu-vă», adecă privelište tuturor făcându-vă. Socotește cât de mari erau întru fapta bună Evreii aceștia, ce crezuse, către cari scrie Pavel; fiindcă aceștia pentru Christos au defăimat slava și bogăția și se ocărau și se imprivileșteau înaintea a multor oameni, adecă se batjocoreau ca în teatru; și poate se batjocoriau și de oameni proști și de nimica, care lucru este mai mare chin. Și cu toate acestea le-au răbdat pre toate cu vitejie.

Iar de altă parte părtași făcându-vă, celor ce vieţuesc aşa.

Nu numai necazurile voastre le-ați răbdat o fraților, care se vede că v'au urmat în silă și fără a voi, ci atât de viteji și mari de suflet v'ați arătat, în cât v'ați făcut și împreună părtași încă cu Apostolii Domnului, cei ce vieţuesc aşa, cu necazuri adecă și cu ocări și de bună voe v'ați aruncat pre si-

nevă pentru ca să pătimiți rău împreună cu Apostolii și să vă împărtășiți de acelea chinuri și pătimiri. Nu a zis însă că v'ați făcut numai mie părtași, ci de obște a tuturor Apostolilor; însă acestea le zice Pavel, pentru ca să crească lauda lor.

34. Că și cu legăturile mele împreună ați pătimit.

Nu numai voi, fraților, zice, nu ați avut nevoe de mângâerea mea în necazurile voastre, ci v'ați făcut mângâere încă și altora și de aceasta sânt martur însumi eu.

Și răpirea averilor voastre, cu bucurie o ați priimit.

Mai sus a zis Pavel, că cei ce au fost crezut din Evrei, împreună s'au împărtășit de necazuri cu ceilalți, adecă cu Apostolii; iar acum iarăși zice, că au răbdat și necazurile, ce au urmat lor. Deci mare lucru a fost credincioșilor Evrei, că Evreii necredincioși au răpit averile lor; căci fiindcă aceștia au crezut în Christos, pentru aceea Evreii necredincioși, cei din semințe cu dânșii le-au răpit averile. Drept aceea răpirea averilor lor a stătut ispravă a credinței lor, căci de nu ar fi crezut, nici averile și-ar fi perdut. Mare ispravă dar a fost a-și perde ei averile; iar și a o priimi aceasta, adecă a răbdà cu voe răpirea și perderea, și a o suferì cu bucurie, aceasta i-a făcut pre ei asemenea cu Apostolii, cari când au fost bătuți pentru Domnul: «Se duceau dela fața adunărei bucurându-se, că pentru numele Domnului s'au învrednicit a se necinsti (Fapt. V, 41)[1]).

---

[1]) Mare dreptate are fericitul Pavel să laude aice pre cei ce care de voe rabdă și cu bucurie priimesc să răpiască alții avuțiile lor că cu adevărat mare ispravă este aceasta și cu mult mai mare, decât însuși de voe de a dà milostenie banii și avuțiile lor cele ce li se răpesc. Aşa dovedește dumnezeescul Hrisostom zicând: „Decât a face bine, mult mai mare lucru e a suferì pentru Dumnezeu, cel ce i se răpesc avuțiile. Pentruce? Pentrucă cea dintâi e rod al sufletului și al voei sale, de aceasta și cu lesnire se face; iar cea a doua e asuprire și silă. Și mai cu lesnire ar dà cineva de voe zeciuri de mii de talanți și nimic rău a socoti că a priimit decât trei bănișori, răpindu-i-se fără de voe, cu blândeță ar suferì. Drept aceea, aceasta mai ales este filozofia de suflet (Vor. X la cea întâi către Tesal.). Și cu cât sânt mai lăudați și mai fericiți hristianii aceia, cari cu bucurie sufăr a li răpi alții avuțiile, cu atâta dinpotrivă sânt mai ticăloși și mai jeliți și de toată prihana vrednici, hristianii răpitori, cari răpesc avuțiile fraților lor; pentrucă aceștia nu numai pre sufletul lor îl vatămă, ci și pre Dumnezeu îl întărâtă spre a le izbândi, dupre acestaș Hrisostom ce zice: „Când vei vedea pre bogatul că răpește dela sărac, lăsând pre cel asuprit, lăcrămează pre cel ce răpește; că acela scutură de pre sineși întinăciunea, iar acesta se încarcă.... și cel nedreptățit s'a folosit, iar cel ce a nedreptățit, foarte

Ştiind că aveţi pentru sinevă mai bună avuţie în cer şi stătătoare.

---

s'a vătămat.... Că nu este nimic aşa mâniind pre Dumnezeu, precum a răpi, a sâlnici şi a lăcomi la avuţii" (Vor. XXIV la a II-a către Corint.). Căci răpitorii şi nedreptăţitorii sânt mai răi decât furii, dupre acestaş Hrisostom" (Vor. 52 la Mat.). Căci răpitorii şi nedreptăţitorii sânt mai răi şi decât ucigaşii; fiindcă ucigaşul intru un cias ià viaţa omului şi scapă; iar răpitorul şi nedreptăţitorul face să moară mai pe tot ciasul cel nedreptăţit de el, precum zice acestaş sfânt: „Că spune, au nu răpirea e mai rea decât uciderea? A-l dà pre săracul foametei şi a-l băgà în temniţă şi a peri cu foamete şi cu chinuri şi cu nenumărate cazne? Că ucigaşul de oameni o dată a înfipt cuţitul şi puţina vreme trudindu-se nu mai îndelungă mai incolo muncirea, iar tu cu clevetirile cu bântuelile cu asupririle, lumina întunerec făcându-o lui, il faci a dori să moară de mii de ori, socoteşte câte morţi faci în loc de una" (Vor. XI la cea către Rom.). Şi iarăşi zice: „Că decât uciderea, răpirea e mai cumplită, încet încet topind pre săracul" (Vor. LII la Mat.); pentrucă răpitorii şi nedreptăţitorii se dezbracă de firea omenească şi se îmbracă în firea fiarelor celor selbatece şi nemilostive. Pentru aceasta prorocul Iezechiil, lei şi lupi numeşte pre răpitori zicând: „Ocârmuitorii prin mijlocul Ierusalimului umblând ca nişte lei răpind răpiri, mănâncă sufletele cu sâlnicie" (Iez. XXII, 24). Şi iarăşi: „Boerii lui în mijlocul cetăţei ca nişte lupi răpind răpiri spre a vărsà sânge, ca cu lăcomie să căştige mai mult (tij. 27).

Pentru aceasta şi Apostolul porunceşte a nu petrece cineva cu hristianul acela, ce vederat răpeşte, pentrucă acela nu îşi are firea obştească cu oameni: „Am scris vouă, zice, să nu vă amestecaţi, de ar fi vre-un frate numit răpitor, cu unul ca acela nici să mâncaţi" (1 Cor. V, 11). Şi în sfârşit răpitorii şi lacomii de averi şi nedreptăţitorii sânt vrednici de lacrămi de trei ori ticăloşii, pentrucă se lipsesc de împărăţia cerurilor şi moştenesc o muncă veşnică. Aşa o hotărăşte aceasta gura lui Christos, fericitul Pavel, zicând: „Nu vă amăgiţi, că nici lacomii de averi.... nici răpitorii împărăţia lui Dumnezeu nu o vor moştenì" (I Cor. VI, 9). Dar în ce nădăjduesc răpitorii şi nedreptăţitorii a li se ertà răpirile şi nedreptăţile lor? Intâi în milosteniile şi în pomenile ce fac: la care răspundem din dumnezeiasca Scriptură şi dela sf. Părinţi: că a răpi voi lucrul fratelui şi apoi a milui pre alţii, aceasta nu e milostenie, ci e cruzime şi neomenie, dupre dumnezeescul Hrisostom ce zice: „Cu milosteniile şi cu credinţa se curăţă păcatele.... Milostenia, nu zic pre cea din nedreptăţi, că acel lucru nu e milostenie, ci cruzime şi neomenie. „Căci ce folos este a desbrăcà pre altul şi pre altul a îmbrăcà?" (Vor. LXXIII la Ioan). Şi nu este aceasta milostenie, ci cruzime şi neomenie: 1) Pentrucă nedreptăţeşti pre alţii şi milueşti pre alţii: „Deci să nu o zici aceasta, că altul s'a nedreptăţit şi altul s'a miluit; că aceasta este răul, că trebuià cel ce se nedreptăţeşte, acela a fi şi miluit; iar acum pre alţii răneşti şi pre cel ce nu l'ai rănit il vindeci, trebuind a vindecà pre aceia, iar mai ales nici a-i răni; că acela e iubitor de oameni, nu carele răneşte şi vindecă; ci cel ce pre cei de alţii răniţi îi vindecă (Vor. LXXIII, la Ioan). II) Nu este aceasta milostenie, ci cruzime şi neomenie,

Şi aceasta adecă răbdarea cea cu bucurie nu o aţi arătat, fără cuvânt şi fără dreapta judecată, ci cu socotială şi cu dreaptă

---

pentru că uciderea de fiu şi vărsarea de sânge se socoteşte acestea la Dumnezeu, precum zice înţeleptul Sirah: „Cela ce jertfeşte din averile săracilor, este înaintea Părintelui său ca un jertfitor al Fiiului" (Sirah XXXI, 20). Şi iarăşi; „Cel ce jertfeşte din nedreptate, aduce prinos prihănit" (tij 18). III) Nu este milostenie aceasta, că voi răpind zeciuri de mii, daţi puţine şi luând cu lăcomie şi nedreptate zeciuri şi sute de pungi, abia daţi la o sută sau la o mie de galbeni unul. Pentru aceasta zice Hrisostom: „Şi toate cele luate dela alţii de le vom dà, nici de un folos este nouă, ci dovedeşte Zacheu, carele atuncea a zis, ca să îmblânziască pre Dumnezeu, dând pentru cele luate, împătrit: iar noi zeciuri de mii răpind, şi puţine dând, socotim că am făcut milostiv pre Dumnezeu deşi mai mult îl întărâtam" (Vor. LXXIII la Ioan).

Deci pentru a se ertà răpirile şi lăcomiile de averi şi nedreptăţile voastre, prin milostenia fraţilor, trebue să-i miluiţi pre aceia pre cari i-aţi nedreptăţit şi le-aţi răpit averile şi să-i miluiţi precum rândueşte dumnezeescul Hrisostom, nu împătrit precum a făcut Zacheu, ci însutit. Şi aceasta iarăşi să nu socotiţi că aţi plătit toată datoria voastră, că bine grăitoarea şi retoriceasca limba aceea zice aşa: „Că nu e cu putinţă cu aceeaş măsură a milosteniei să vindece cineva răul cel din lăcomia de averi; că de te vei lăcomi a luà vre un ban, nu este trebuinţă ţie spre milostenie iarăşi de un ban, ca să vindeci rana lăcomiei de averi, ci de un talant (talantul însă face mai 486 galb. venetici dupre Calmet). Pentru aceasta furul prinzându-se răsplăteşte împătrit (Dupre lege adecă; Eşire XXII, 1). Iar decât furul mai rău este răpitorul, iar dacă acela trebue a dà împătrit, răpitorul trebue cu mult mai mult a dà, în zecit; şi bine ar fi macar şi cu aceasta de ar puteà a se curăţì de nedreptate; că rodul milosteniei nici odinioară il va luà. Pentru aceasta zice Zacheu; De am năpăstuit pre cineva, voiu întoarce împătrit şi jumătate din averile mele le voiu dà săracilor: iar dacă în lege trebue a dà împatrat, cu mult mai vârtos în vremea Darului? Drept aceea măcar insutit de ai dà, încă nu ai dat tot; şi dacă aceasta făcându-o abia vindeci răul, apoi când întorci îndărăt rânduiala şi răpeşti avuţii întregi, iar dai puţine şi nici aceasta celor nedreptăţiţi, ci altora în locul acelora, ce dezvinovăţie vei aveà? Care ertare? Ce nădejde de mântuire? (Hrisost. Voroav. LII la Mat.).

Al doilea, răpitorii şi nedrepţii nădăjduesc să li se erte răpirile şi nedreptăţile prin afierosirile şi milosteniile şi zidirile ce fac la biserici la sf. mănăstiri; ci le răspunde lor dumnezeescul Hrisostom, cum că afierosirile cele ca acestea înaintea lui Dumnezeu, put mai mult decât un stârv de măgar mort; zicând: „Că spune-mi de a-i trage un stârv putrezit de pe drum şi l'ai aduce pre jertfelnic, oare nu te-ar osândi toţi ca pre un spurcat? Deci cum te voiu mustrà, că jertfa cea din răpire, e mai spurcată decât aceasta; ce dezvinovăţire vom căştigà? Că să zicem, că se face oare-care înviesterie din răpire, dar oare nu pute mai rău decât un măgar mort împuţit? Şi tu adecă prin bani rogi pre Dumnezeu să uite relele, câte le faci; iar prin faptele, ce le faci răpind, formălueşti a'şi aduce aminte neincetat, puind jertfa ta pre jertfelnic. Şi a-

judecată și cu credință; că ați știut că aveți în ceruri alte avuții mai bune decât aceste pământești; care rămân în veac, și nu se strică, nici se răpesc.

35. Nu lepădați dar îndrăzniala voastră.

Zicând Pavel credincioșilor, celor din Evrei, să nu-și lepede îndrăzniala, arată cu aceasta, că încă nu a fost căzut adecă, ci aveau trebuință de întărire și de siguranție, ca unii ce se primejduiau să cadă; îndrăznială însă a zis, pentrucă hristianii, căci sufăr pentru Domnul răpirile, ce li se fac averilor lor, că aceștia au să ia mare îndrăznială către Dumnezeu.

Care are mare răsplătire.

---

cum nu numai aceasta e greșala ta, ci și decât aceasta mai cumplită și spurci sufletele sfinților; că acelea neîncetat pre însuși Christos îl poartă; iar tu cutezi a trimite acolo din necurățeniile ca acestea" (Vor. LXXIII la Ioan). Iar pentru zidirile ce fac răpitorii și nedrepții de acest-fel pe la sf. mănăstiri zice sf. Isidor Pelusiotul, scriind o epistolie, către episcopul Evsevie, zicând așa: „Zidești precum spun o biserică în Pelusiu.... cu nedreptăți, cu ocări, cu asupririle săracilor și cu sărăcești cheltuele, care lucru nimic alta este decât a zidi Sionul cu singiuiri și Ierusalimul cu nedreptăți (Pror. Mih. III, 11). Că Dumnezeu nu are trebuință de jertfe de cele streine, ci aceasta o urăște ca pre un câne junghiat".

Al treilea răpitorii și nedrepții nădăjduesc a li se ertà relele și nedreptățile lor, pentru că se îndeletnicesc la cetirea dumnezeeștilor Scripturi; pentrucă adese ori se mărturisesc, pentrucă au în casele lor duhovnicești părinți și învățători, cântând adese ori sfinții de apă și paraclise și învățându-i pre ei și cetind în toate zilele cele șapte laude; la care noi răspundem, că cu adevărat și acestea bune sânt și plăcute lui Dumnezeu, dar mai întâi și mai de nevoe decât toate acestea spre ertarea nedreptății lor este spre a li se ertà nedreptatea lor, ca să dea înapoi celor ce i-au nedreptățit, banii și lucrurile ce le-au răpit; și după ce vor dà înapoi dreptul cel străin și datoria lor, atuncea de au chip din dreptele ostenele lor, facă faceri de bine, adecă milostenii, afierosiri și alte ajutoriri; iar de pun de pricină, că de vor dà dreptul cel străin, nu le rămâne stare, pentru de a face milostenie și alte faceri de bine, mai bine este lor nici lucru de răpire a avea în casa lor, nici milostenie a face din acela, precum îi sfătuește Marele Vasilie zicând: „Că pentru aceasta Parimia sfătuește zicând: „Că se cuvine a cinsti pre Domnul din dreptele ostenele și a aduce lui pârgă din a tale roduri de dreptate" (Pild. III, 9). Că de voești a proaduce lui Dumnezeu din nedreptate și din răpire, mai bine este ție nici a câștigà avuție, nici a proaduce dintr'insa (Intru cele pustnicești); iar în cât răpitorii au chipul de a dà înapoi lucru nedrept și nu-l dau, ci îl țiu, toate milosteniile și facerile de bine ale lor sânt zadarnice și însuși pocăința unora ca acelora, nu e adevărată, ci minciunoasă și fățarnică; precum a spus-o sfințitul Avgustin: „Când poate a întoarce lucrul cel străin și nu îl întoarce, nu se face pocăință, ci se fățărnicește.

Voi înșivă, zice, sânteți marturi și adeveritori, că îndrăzniala voastră aceasta are să dobândiască mare răsplătire; fiindcă ați cât acelea, care necredincioșii Evrei vi le-au răpit.

36. Că aveți trebuință de răbdare.

Nimic alta vă trebuește, frații mei, fără singură răbdarea; că toate celelalte fapte bune le aveți desăvârșit și nu aveți trebuință a adauge la ele nimica.

Ca voea lui Dumnezeu făcând să câștigați făgăduință.

Voea lui Dumnezezeu este a răbdà hristianii necazurile până în sfârșit, de vreme ce precum a zis Domnul: «Cel ce va răbdà până în sfârșit, acela se va mântuì» (Mat. X, 22). Apostolul însă învață și mângâe pre Evreii cei ce au crezut cu aceste cuvinte: Și precum când vede cineva pre vre un luptaciu, că a biruit pre toți împotrivă luptătorii săi și apoi văzind, că întârziază a venì, ca să-l încununeze, nu rabdă, ci vrà să se depărteze dela locul de luptă, pentrucă nu suferă setea și flacăra inimei sale, precum zic când vede cineva pre un luptaciu ca acesta, îl mângâe pre el și-i zice: pre toți ai biruit, o viteazule luptător, toate le-ai isprăvit, rabdă dar puțin și vei luà cununile; luptă-te încă împotriva întârzierei cununilor, birueste-o și aceasta cu răbdarea ta. Așa și Apostolul Pavel aice mângâe și îmbărbătează pre credincioșii cei din Evrei și deobște pre toți hristianii.

37. Că încă puțin câtuși decât cela ce vine, vine și nu va zăbovì (Avacum II, 3).

Ca să adevereze Apostolul cuvântul său, aduce pre prorocul Avacum, zicând că încă puțin și aproape este Domnul care are să răsplătiască fieste-căruia după faptele sale, și dacă atuncea ziceà Avacum, că după puțin va venì Domnul, arătat că acum mai aproape este a venì. Pentru aceasta și aiurea acestași Apostol a zis: «Domnul aproape este, nimica îngrijiți-và» (Filip. IV, 5). Și iarăși: «Acum mai aproape este mântuirea noastră» (Rom. XIII, 11); iar zicerea «câtuși de cât» însemnează foarte puțin.

38. Iar dreptul din credință va fi viu, și de se va îndoì, nu bine va voì sufletul meu intru dânsul (Avac. IV, 4).

Deci dupre prorocescul cuvântul acesta, noi hristianii de voim să fim drepți, se cuvine să credem cu adeverire și cu siguranție[1]); căci dacă dreptul să stăpânește, adecă ar luà oare-

[1]) Tâlcuirea zicerei aceștia, vezi-o la cap. I către Romani.

care îndoială; sau dacă și dreptul se va sfii și puțin se va îm-
puțină pentru ispite, nu binevoește, adecă nu bine place el
sufletului meu; dar cărui suflet? A lui Dumnezeu adecă, căci
Scriptura are însușire a zice unele ca acestea oamenilor po-
trivite la Dumnezeu, precum este și cealaltă, ce o zice Isaia:
Serbătorile voastre le urăște sufletul meu» (Is. I, 14). Sau le
zic prorocii acestea, ca despre fața lui Christos celui ce are
suflet gânditor și voitoresc și lucrătoresc.

Iar noi nu sântem ai îndoelei spre peire, ci ai credin-
ței spre câștigarea sufletului.

Fiindcă i-a înspăimântat Apostolul pre hristianii din Evrei,
cu cuvântul lui Avacum, căci a zis mai sus, că nu binevoește
sufletul meu întru el, pentru aceasta acum aicea zice, că noi
hristianii nu sântem dintru aceia, cari își perd sufletele, fiindcă
se stânjenesc și se îndoesc, sau se lenevesc, nu; ci sântem
dintru aceia, care-s adeveriți în credință și dupre urmare sân-
tem pentru a ne mântui sufletele noastre, adecă a le câștigă
și a le păzi; că câștigare se numește dobândirea și agonisirea
vre unui lucru.

CAP: XI.

1. Și este credința dovadă de cele ce se nădăjduesc.

Fiindcă mai sus a zis Pavel că dreptul din credință va fi
viu, pentru aceasta acum aice însemnează, ce este credința și
zice că aceasta e o înființătoare a lucrurilor acelora, care încă
nu sânt și o dovadă a bunătăților acelora, care le nădăjduim
să le câștigăm; precum de pildă, inviere încă nu este, nici s'a
înființat; credința însă o înfințează pre ea în sufletul nostru
și o pune ca pre un lucru înființat, înaintea ochilor noștri[1]).

[1]) Așa tâlcuește și Teodorit zicerea aceasta: Că cele ce nu se văd,
prin aceasta le vedem și aceasta se face nouă ochiu către privirea ce-
lor ce se nădăjduesc și arată ca pre niște înfințate pre cele încă nefă-
cute. Toți morții încă în mormânturi zăcând, credința mai înainte ne
zugrăvește nouă pre inviere și ne face să fantaczim pre nemurirea pra-
fului trupurilor. Iar dumnezeescul Maxim zice așa: Dumnezeescul și
Mar. Apostol hotărând ce este credința, zice: „Credința e dovadă de
cele ce se nădăjduesc și vădire a lucruri nevăzute; iar de o ar hotărî pre
ea cineva, că este o bunătate înlăuntru înfințată sau cunoștință ade-
vărată și doveditoare a bunătăților celor negrăite, nu ar greși din ade-
văr" (Cap. VII a sutei a IV din teolog.). Și iarăși: „Credința este o
putere atârnătoare sau atârnare lucrătoare a unirei ceii mai pre sus de
fire și desăvârșită a celui ce crede către Dumnezeul, pre carele îl crede.

Dovedire de lucruri ce nu se văd.

Credința zice este o vădire, adecă o dovadă și o aratare
de lucruri nevăzute; fiindcă face a se vedeà acelea de mintea
noastră, ca cum ar fi lucruri de față. Deci, dacă credința poate
a face niște lucruri mari ca acestea, pentru ce voi hristianii
voiți a le vedeà cu lucrul și simțitoreste cu ochii voștri cei
trupești? Și dupre urmare pentruce vreți să vă păgubiți de
plata credinței? Pentrucă aceasta nu e alta, fără numai că că-
deți dintru a fi drepți; pentrucă dreptul din credință va fi viu
și nu din simțire, precum mai sus a zis Avacum: «Iar drep-
tul din credință va fi viu» (Avac. IV, 4).

2. Că întru aceasta sânt mărturisiți cei mai bătrâni.

Dacă cu însuși credința s'a mărturisit de Dumnezeu drepți
cei vechi[1]) și s'a adeverit că l'a slujit pre el.

3. Cu credința înțelegem că s'au intemeiat veacurile
cu glasul lui Dumnezeu, de s'au făcut din cele ce nu se
vedeau, cele ce se văd.

De vreme ce credința se prihănește de cei ce nu înțeleg
puterea ce are și zic că aceasta e un lucru fără dovadă și o
amăgire arătată, pentru aceasta Apostolul aicea arată cu to-
tul dinpotrivă, adecă cum că prin credință să isprăvesc lucruri
prea mari și nu prin silogismuri; căci ce dovadă poate cineva
să înfățoșeze, cum că Dumnezeu a făcut estimele toate din
cele ce nu erau, cu singur cuvântul său? Cu adevărat nici una,
ci singură credința, deci cu credința înțelegem că s'a alcătuit,
adecă că s'au făcut veacurile; pentrucă cu credința toate cele

(Cap. VIII tij). Și iarăși: „Credința este o cunoștință nedovedită"; iar
dacă cunoștința e nedovedită, credința dar este atârnare mai pre sus
de fire, prin carea necunoscut, ci nu doveditorește ne unim cu Dum-
nezeu, dupre unirea cea mai pre sus de înțelegere" (Cap. XII tij). Iar
Mar. Vasilie zice: „Credința e o nedeslușită înduplecare a celor ce se
aud întru încredințarea adevărului, care se propoveduesc cu Darul lui
Dumnezeu" (Cuv. despre credință, în cele aschiticești).

[1]) Unii vroesc, cum că mai bătrâni, aicea înțelege Pavel pre strămoșii
și drepții, cei mai înainte de lege, adecă dela Adam până la Moisi și li
numără pre ei că sânt 24 cei mai aleși și că acestia sânt cei 24 de
prezbiteri pre cari i-a văzut teolog. Ioan în sfințitul Apocalips: „Și îm-
prejurul scaunului 24 de scaune și pre scaune am văzut pre cei 24 de
prezviteri șezând, îmbrăcați în haine albe și aveau pre capetele lor cu-
nuni de aur" (Apocalips IV, 4); iar alții 24 de prezviteri au înțeles pre
12 proroci, cei mai aleși și pre 12 Apostoli; iar Teodorit înțelege pre
sfinții cei ce au fost din vechi, cari au strălucit mai înainte de lege și
în lege.

ce se văd s'au făcut din cele nevăzute, adecă estimele s'au
făcut din cele ce nu erau[1]); care aceasta are trebuință numai
de credință și nu de silogismuri. Sau și așa se înțelege zice-
rea aceasta: Cu credința înțelegem că s'a întocmit veacurile
cu cuvântul lui Dumnezeu, cel ce s'a făcut pentru ca să se
zidiască estimele, din cele ce nu erau. Iar când auzi, tu ceti-
torule, veacuri, trebue să înțelegi și lucrurile cele ce se cuprind
în veacuri adecă cele veșnice[2]). Asemenea împreună cu veacu-

[1]) Oare-care însă din teologii cei mai noi, înțeleg că acestea ce le
zice nevăzute Apostolul sânt ideile și asemănările cele întru Dumnezeu
din care nevăzute fiind și nearătate, s'au făcut cele ce se văd și făp-
turi arătate; că priimite sânt sfinților teologi ideile și însemnările sau
pildele, nu însă afară rânduite de mintea cea ziditoare, de sineși, ipos-
taticește fiind, precum bărfiă Platon, luându-le acestea cu neasemănare
și cu smerenie la Dumnezeu; ci înțelegându-se cu socotială bine cinsti-
toare de Dumnezeu, adecă precum soarele pricinilor celor multe ce îl
împărtășesc pre el, numai într'un fel l'a luat; așa și Dumnezeu toate
pildele sau închipuirile estimilor le cuprinde în sine. De aceasta a zis
Areopag. Dionisie: „Precum soarele cel unul pre pricinile celor multe
ce-l împărtășesc, întru un fel le-a cuprins în sineși": cu mult mai vâr-
tos la pricina și a lui și a tuturor mai înainte a se înființă pildele tu-
turor estimelor, dupre o mai de pre sus de ființă unire. Ertat fie, că
pilde zicem a fi întru Dumnezeu al estimilor cuvintele cele înființătoare
mai înainte înfințate și unite, pre care teologhia le numește proorizmosuri și voinți dumnezeești și bune, osebitoare și făcătoare a estimilor, dupre care Dumnezeu, cel mai pre sus de ființă, pre toate estimele le-a prohotărît și le-a înfințat (Cap. V despre dumnezeeștile numiri). Și iarăși: „Pre Dumnezeu îl știm nu din firea sa... ci din rânduiala tuturor estimelor, ca de una ce de dânsul este propusă și care are oare-care închipuiri și asemănări a dumnezeeștilor sale pilde" (Cap. VII despre dumnezeeștile numiri). Și măcar că precum zice acesta Dionisie „Dumnezeu", nu dupre idee pune asupra fiește-cărora, ci dupre o cuprindere a pricinei, pre toate știindu-le și ținându-le (tij). Cu toate acestea idei se iau la Dumnezeu cele mai simple gânduri ale sale: de aceasta a zis purtătorul de Dumnezeu Maxim: „Cum că din gândurile lui Dumnezeu sânt toate" (In Sholiele cap. V despre dumnezeeștele numiri).

[2]) Insemnează că unii din teologi zic, cum că veacul ar fi fără de început și fără de sfârșit și dupre urmare nezidit; și cum că Dumnezeu singur se zice veșnic și nici o făptură gândită. Unii însă auzind pre Pavel zicând că veacurile sânt zidite și că au luat început de a fi „că zice prin carele și veacurile le-au făcut" (Evrei I, 2). Pentru aceasta pre Dumnezeu îl zic mai înainte de veacuri; iar pre anghelii veșnici, ca pre cei ziditi în veac și ca pre unii, ce nu au sfârșit pentru nemurire. Unul dintru aceștia e și Mar. Vasilie, zicând așa: „A fost o oare-care mai veche așezare decât facerea lumei, cuvenită puterilor celor mai pre sus de lume, cea mai pre sus de vreme, cea veșnică, cea pururea vecuitoare. Iar făpturi întru aceia a săvârșit Ziditorul și Făcătorul a toate luminăr

rile trebue să înțelegi anii și toate lucrurile, ce se cuprind în
an, adecă toate zidirile și făpturile cele simțite, fiindcă veacu-
rile cu abuz arată și anii[1]), fiindcă chiar veacul alt lucru este
afară de an și este unul și nu multe[2]).

4. Cu credința Avel mai multe jertfe a proadus lui Dumnezeu decât Cain.

Fiindcă credința este mare și are trebuință de suflet bărbătesc, iar credincioșii cei din Evrei au fost slăbit, că la în-
ceput cu adevărat a arătat statornică credință, iar apoi după
desele necazuri și ispite se împuținau cu sufletul: pentru a-
ceasta Apostolul i-a mângâiat pre ei și mai sus cu răbdarea,
ce o a arătat mai înainte și din Scriptură, zicând lor: «Că
dreptul din credință va fi viu»; i-a mângâiat încă și din silo-
gismuri zicând: «Că credința este dovadă a celor ce se nă-
dăjduesc»; iar acum iarăși îi mângâe și din pildele bărbaților
și drepților celor mari și vechi; căci omul ce pătimește, când
aude că și alții sânt cari pot asemenea cu dânsul, se mângâe
și se odihnește. Deci aduce Apostolul pre Avel spre mărturie
și zice, cum că Avel cu credința a proadus jertfa mai multă[3]),
adecă mai cinstită decât jertfa fratelui său Cain. Căci pre ca-
rele altul a văzut mai înainte, ca să-i urmeze și el? Pre pă-
rintele său Adam, sau pre maica sa Eva? Ci aceștia fiindcă a
călcat porunca lui Dumnezeu nu cutezau să proaducă jertfe
lui Dumnezeu și daruri. Pre cine? Pre Cain, fratele său? Dar
acesta mai mult a necinstit pre Dumnezeu, fiindcă acesta a
proadus lui Dumnezeu, nu rodurile cele mai bune, ci cele mai
proaste. Deci de singură credința, s'a povățuit Avel să pro-
aducă lui Dumnezeu din oile cele mai bune, ce le avea, fiindcă
a crezut că va luă plată și răsplătire dela Domnul: «Că a fost

gândită, cuviincioase fericirei celor ce iubesc pre Domnul pre firele cele cuvântătoare și nevăzute și pre toată podoaba celor gândite și toate cele ce covârșesc pre mintea noastră ale cărora nici numirile este cu putință a le afla" (Vor. I la Ecsaimeron). Insuși aceasta o zice și fratele său, dumnezeescul Grigorie al Nisiei; și vezi și subînsemnarea cea pre larg a zicerei „prin carele și veacurile a făcut".

[1]) De aceasta a zis și Areop. Dionisie: „De către cei învățați se socotește și veac vremuit și vreme veșnică, deși mai bine știm, mai încredințate estimele veacului și cele întru facere cu vreme, care și se zic și se arată" (Cap. X, despre dumnezeeștile numiri).

[2]) Ce este veacul, vezi la subînsemnarea zicerei: „Prin carele și veacurile a făcut".

[3]) Cum că fără osebire se iau de Scriptură darurile și jertfele, vezi la cap. V al acestia, stihul I și la cap. VIII, stihul 3.

zice, după câte-va zile, a adus Cain din rodurile pământului jertfă Domnului și Avel a adus și el din oile lui, cele întâi născute și din grăsimele lor și a căutat Dumnezeu spre Avel și spre darurile lui; iar spre Cain și spre jertfele lui nu a luat aminte» (Fac. IV, 3).

Prin carea s'a mărturisit a fi drept, mărturisind Dumnezeu pentru darurile lui.

Pentrucă Dumnezeu, zice, care a mărturisit, că Cain nu a proadus drept darurile sale, zicând: «Au nu dacă ai proadus drept și nu ai împărțit drept ai păcătuit?» (Fac. IV, 7). Însuși aceasta cu tăcere a mărturisit pentru Avel, cum că a proadus drept; căci lui Dumnezeu (a adus) carele i-a dat oile acestea, iarăși le-a proadus și cum că drept a împărțit cele proaduse, că lui Dumnezeu i-a dat acele mai bune și întâi născute, ca Stăpânului și Domnului. Zic însă unii[1]) cum că s'a pogorît și foc din ceruri și a mistuit jertfa lui și din acest semn a cunoscut Cain că mai bine s'a protimisit Avel decât dânsul. Căci cu care alt chip puteà să cunoască aceasta? Pentru a-

[1]) Unul dintru aceștia însă este și sf. Chiril al Alexandriei, carele zice, deci asupra darurilor lui Avel foc pogorându-se din cer, a făcut să se mistuiască cele jertfite: iar la Cain și la jertfele lui nu a luat aminte zice, că nu a trimis focul cel obișnuit asupra darurilor celor proaduse" (foaea 108 din pentat.). Și cum că obișnuit lucru erà la Dumnezeu a mistui jertfele cele bine priimite lui cu foc dela Dumnezeu trimis, mărturisește Sf. Scriptură: „Și s'a arătat slava Domnului la tot norodul; și a eșit foc dela Domnul și au mâncat cele puse pe jertfelnic; și arderile de tot și grăsimile și au văzut tot norodul și s'au spăimântat și au căzut cu fețile la pământ" (Lev. IX, 23). Și de Icumenie încă se zice, că foc s'a pogorît din cer preste arderea de tot a lui (Avel poate). De aceasta și în vremea prorocului Ilie, foc pogorându-se din cer, a mistuit arderile de tot, ci și la Facere este scrisă: „Și fiindcă soarele erà către apus, flacără s'a făcut și iată cuptor afumând și făclii de foc, care a trecut în părțile cele în două tăete" (Cap. XV, 17). Și focul acesta a ars cărnurile, cele tăete în două și jertfa lui Avraam, spre adeverirea Testamentului lui Dumnezeu, cel către Avraam. Asemenea când a proadus și Ghedeon anghelului cărnuri și azime prin atingerea toiagului anghelului, foc a eșit din piatră și le-a mistuit" (Jud. VI, 21). Și când a oprit David bătaia cea de Dumnezeu slobozită a omorârei și a proadus arderi de tot: „A strigat către Domnul și l'a auzit cu foc din cer asupra jertfelnicului arderei de tot și a mistuit arderea de tot" (I Paral. XXI, 26). Pentru aceasta și Israiltenii poftind a luà norocire a împăratului lor, rugau pre Dumnezeu să ardă cu dumnezeescul foc al arderei de tot a lui; că unde zic cei 70 la Psalm. XX, care le cuprinde pentru împăratul: „Adu-ți aminte de jertfa ta și arderea de tot a ta să se îngrașe. Scriptura aceea ce se află acum evreiască zice și arderea de tot a ta, să se facă cenușe.

ceasta și unul din tălmăcitorii Scripturei așa a tălmăcit zice-rea aceasta din limba evreiască în cea elinească: «Și a căutat Domnul preste jertfa lui Avel și o a ars»

Și prin aceasta cel mort încă grăește

Adecă prin credință Avel încă este viu și cu toate că mai înainte de atâția ani a murit[1]); adecă credința l'a făcut pre el să fie viu și învățător tuturor, zicând mai aceleași cuvinte: urmați mie, oamenilor, și faceți-vă bine plăcuți Făcătorului vostru, drepți fiind. Trăește dar Avel fiindcă de toți oamenii slăvindu-se și lăudându-se și pomenindu-se, grăește; precum și cerul, arătându-se numai, grăește; «că, zice, cerurile povestesc slava lui Dumnezeu» (Psalm XVIII, 1); căci nu glăsuește, nici se aude cuvântul lui, în cât răsună și se aude uciderea nedreaptă, ce o a pătimit Avel. Aceasta însă o a zis Pavel, ca să arate celor împuținați cu sufletul, că omul drept și în această lume dobândește oare-care cinste; apoi și voi hristianii, cari pătimiți și vă năcăjiți dela cei necredincioși, veți dobândi slavă și cinste încă și întru această viață. Oare-care prescrieri însă în loc de grăește, au, să grăește; dar însă grăește este mai drept, precum și Teodorit așa o scrie aceasta grăește. În loc de pururea pomenit este până acum și mult vestit, de către toți lăudându-se.

5. Cu credința Enoh s'a mutat ca să nu vază moarte «și nu s'a aflat, pentrucă l'a mutat pre el Dumnezeu» (Fac. V, 21). Că mai înainte de mutarea lui, s'a mărturisit, că a bine plăcut lui Dumnezeu.

Enoh a arătat mai mare credință decât Avel, de vreme ce cele ce au urmat lui Avel, adecă vrășmășia vieței și amăgirea și minciuna și nedreapta ucidere, cele ce s'au făcut de însuși fratele său, au fost îndestule a-l scandalisi, cugetând că Avel drept fiind, s'a ertat să pătimiască unele ca acestea dela fratele său. Și ce câștig i s'a făcut lui; deși s'a pedepsit dela Dumnezeu ucigașul, fratele lui? Sau ce folos din aceasta s'a făcut lui Avel, de vreme ce el s'a omorît și a eșit din lume? Deci mare credință a arătat Enoh, fără a se sminti de toate acestea; fiindcă a crezut fără îndoială, că Dumnezeu este dătător de plată în veacul viitor, măcar deși nu ar răsplăti întru aceasta. Prin credința aceasta dar a bine plăcut lui Dum-

[1]) Iar la Icumenie se zice, cum că Avel prin jertfă grăește; că jertfa i s'a făcut pricină de a se ucide de fratele său, însă tot acestaș Icumenie zice, că Avel grăește și prin credință.

nezeu, pentru aceasta și l'a mutat că scris este: «Enoh a bine plăcut lui Dumnezeu, după ce a născut pre Matusalab (Fac. V, 22) și fiindcă a bine plăcut lui Dumnezeu, pentru aceasta și s'a mutat «Că a bine plăcut, zice, Enoh lui Dumnezeu și nu s'a aflat că l'a mutat pre el Dumnezeu» (Fac. V, 24)[1]). Vezi o cetitorule, că prin Avel a arătat Dumnezeu adevărata hotărâre, care o a dat lui Adam și Evei zicând: «Ori în care zi veți mâncă dintru acesta, cu moarte veți murì» (Fac. II, 17). Și iarăși: «Pământ ești și în pământ te vei întoarce» (Fac. III, 19). Iar prin Enoh iarăși a arătat, cum că hotărârea aceasta a morței e vremelnică și dupre urmare ca vremelnică, are să se strice. Deci cum că Enoh de viu s'a mutat și cum că încă este viu, aceasta o știm; iar în ce loc s'a mutat[2]), sau cu ce chip s'a mutat, acestea sânt nearătate, pentrucă nu le-a arătat Sf. Scriptură[3]).

6. Iar fără de credință, cu neputință este a bine plăceà Căci de nu va crede cineva, că are a se dà răsplătire faptelor bune dela Dumnezeu, cu neputință este a bine plăceà lui Dumnezeu; căci cum va umblà unul ca acesta, calea faptei bune, cea ostenicioasă; unul ca acela, de nu se va încredință mai înainte, că în veacul viitor, are să ià mult mai înmulțite și veșnice răsplătiri, că aceasta este nepotrivită[4]). Ascultă însă și ce zice mai jos.

---

[1]) Iar ceea ce acum se află evreiască Scriptură, în loc de l'a mutat are: „Pentrucă l'a luat pre el Dumnezeu.

[2]) Dumnezeescul Ioan Hrisostomul la cuvântul ce-l face la tâlhariul, zice că Enoh să se fi aflând în raiul cel de pre pământ, împreună cu prorocul Ilie.

[3]) Despre Enoh acesta descrie înțeleptul Sirah, zicând: „Enoh a bine plăcut Domnului și s'a mutat, dovadă de pocăință neamurilor" (Sirah XLIV, 16). Și iarăși: „Nici unul s'a zidit precum a fost acest-fel ca Enoh pre pământ; fiindcă acesta s'a luat de pre pământ" (Sirah XLIX. 14). Enoh acesta avea și carte ascunsă, din care Apostolul Iuda, fiindcă pre vremea sa se află încă cartea, a luat ceea ce zice în soborniceasca sa carte: „A prorocit însă pre lângă acestea Enoh, al șaptelea dela Adam, zicând, a venit Domnul cu zeciuri de mii de angheli ai săi, ca să facă judecată asupra tuturor și să înfrunteze pre toți necinstitorii de Dumnezeu ai lor și pentru toate faptele păgânătății lor, care au păgânătățit și pentru toate cele aspre, care le-a grăit asupra lui păcătoșii și păgânii" (Iuda 14).

[4]) Pentru aceasta și mulți dintre cei necredincioși și înțelepți elini, atât: din cei vechi, cât și din cei ce se află acum, au cu adevărat oarecare bunătăți și firești virtuți; însă fiindcă nu au credința cea către Dumnezeu adevărată pentru aceasta cu neputință este a bine plăceà lui Dumnezeu și a se mântui. Pentru aceasta nici bunătățile, nici virtuțile ce au nu's

Că cel ce vine către Dumnezeu, trebue a crede, cum că este; și celor ce-l caută pre el, se face dătător de plată.

Cum că cu adevărat este Dumnezeu și că Dumnezeu se face dătător de plată pentru faptele cele bune, aceasta o știm prin credință; zic însă prin credință, de oare ce oare-cari necredincioși au zis, cum că toate estimele sânt de sinești făcute, fără a le face cineva; precum a fost Epicureii și ateii[1]); iar ce este Dumnezeu dupre ființă și firea sa, aceasta este cu totul neînțeleasă și nici cum cercată de către cei înțelepți și priceputi[2]). Ce va să zică însă: *celor ce-l caută pre el?* Adecă Dum-

---

cu adevărat fapte bune. Pentru aceasta a zis sf. Ambrosie, și ceea ce se pare a fi faptă bună, fără de buna cinstire de Dumnezeu este răutate, că nu ajută spre fapta bună, că lui Dumnezeu nu e bine plăcută. Zice încă și înțeleptul Meletie Pigas: „Nu bine place cineva lui Dumnezeu fără Dumnezeu adecă fară credință, al căria materia și lucrul și sprijinirea este Dumnezeu și dar și lucrător și chipul și stârșitul cel mai de pre urmă" (Cart. I d. hristianism).

[1]) Pentru aceasta zice și Ioan Damaschineanul: „Că cu adevărat este Dumnezeu, de către cei ce priimesc sf. Scripturi, Testamentul cel Vechiu, zic, și cel Nou nu este îndoială; nici celor mai mulți din elini; că precum am zis, că cunoștința că este Dumnezeu, firește s'a sămănat întru noi; iar de vreme ce răutatea vicleanului atâta s'a împuternicit asupra firei oamenilor, în cât pre unii oborâ și împrăpăstiа cea mai dobitocească și decât toate relele mai rea a peirei; de a zice că nu este Dumnezeu, de a cărora nebunie arătându-o sfințitul arătător David a zis: „Zis'a cel nebun în inima sa nu este Dumnezeu" (Psalm. XIII. 1). Ucenicii și Apostolii Domnului cu prea Sf. Duh înțelepțindu-se și cu puterea lui și cu darul semnele cele dumnezeești făcându-le cu năvodul minunilor câtre lumina cunoștinței de Dumnezeu, din adâncul necunoștinței vânându-i pre ei i-a scos" (Cart. I, cap. 2 despre credință); iar dumnezeescul Maxim zice așa: „Omul pre cuvintele cele duhovnicești ale celor ce se văd înțelegându-le, se învață cum că este oare-carele făcător al celor ce se văd, pre a înțelege însă ce fel este, ca pre un lucru neatins, lăsându-o necercetată; că pre înțelegerea că este făcător, dar nu și cine este făcătorul, făptura văzându-se, arătat o dă" (Cap. VIII din suta a V-a teolog.).

[2]) Pentru aceasta și înțeleptul Ioan Damaschinul zice așa: Cum că cu adevărat este Dumnezeu, arătat este; iar ce este dupre ființă și fire, aceasta este cu totul nepricepută și necunoscută. Și iarăși: „Însă la Dumnezeu a spune ce este, e cu neputință dupre ființă" (Cartea I, cap. IV d. credință). Incă și însuși filozofii cei din afară, acestea o au cunoscut, cum că Dumnezeu dupre ființă este nepriceput; că Epictit moralicescul filozoful acela, după ce a zis multe cuvinte ucenicilor săi, pentru ca să le tâlmăcească ceea ce e Dumnezeu; i-au zis aceia lui, cum că nu înțelegem nimica; iar el le-a răspuns așa; „De aș fi putut eu a tainănui cu desăvârșire estimea lui Dumnezeu, sau eu aș fi fost Dumne-

nezeu se face dătătorul de plată celor ce se sirguesc a bine
plăceà lui cu viața îmbunătățită și cari nu iscodesc cu înțelep-
ciunea cea din afară. Vezi însă, iubitule, înțelepciune a lui Pa-
vel; că în toate părțile epistoliei aceștia zice și scrie, cum că
Dumnezeu este dătător de plată, ca prin aceasta să mângâe
pre hristianii cei din Evrei, împuținați cu sufletul fiind.

7. Prin credință vestindu-se lui Noe, despre cele încă
nevăzute, temându-se a făcut corabia spre mântuirea ca-
sei sale (Fac. VI).

Lui Noe, zic, i s'a vestit dela Dumnezeu, adecă s'a învățat
despre lucruri neștiute și nu s'a arătat necredincios; ci măcar
deși vremea erà curată și fără de nouri și cu toate că ceilalți
se desfătau, mâncau, beau și nu așteptau nici un rău, (fiindcă
nu se aflà nici un semn de potop), Noe însă crezând cuvin-
tele lui Dumnezeu a lucrat corabia, prin carea a mântuit pre
toți oamenii casei sale, adecă opt suflete. Că așa scrie despre dân-
sul dumnezeiasca Scriptură: «Și a zis Domnul Dumnezeu lui Noe:
Vremea a tot omul a sosit înaintea mea... Deci fă-ți ție o co-
rabie de lemne neputrezitoare.... Și intră și tu și casa ta în
corabie, că pre tine te-am văzut drept înaintea mea întru neamul
acesta» (Fac. VI, 13). Și însemnează că precum: zice aicea
Pavel, cum că Dumnezeu și Tatăl vestește, așa zice și Evan-
ghelistul Luca, cum că Duhul Sfânt vestește, unde se scrie
pentru Simeon: «Și erà lui făgăduit dela Duhul Sfânt» (Luca
II, 26). Dumnezeu dar e Duhul Sfânt.

---

zeu sau cel ce s'ar fi tălmăcit de mine nu ar fi Dumnezeu. Aceasta-și
socotință o aveà și Simonidi pentru care ziceà: „Cu cât mai mult so-
cotesc pentru Dumnezeu, cu atâta mi se pare mai întunecat (la teatron
politic). Adauge însă Mar. Vasilie cum că aceasta o isprăvește cineva
cu deplinătatea întru credință, că cu cât smerește cineva mintea sa și
nu-și lasă mintea și cugetul să cerceteze pre ființa lui Dumnezeu și
cele nepricepute de minte, că tălcuind el aceasta: „Am crezut, pentru
aceea am grăit, a Psalmului CXV, zice: Deci începutul cuvântului este
înțelepțiasca credință, tare întărită în inima celui ce grăește; apoi de unde
este cu putință nouă a isprăvi deplinătatea cea pentru credință, adauge
zicând: „Iar eu m'am smerit foarte, că cela ce nu-și smerește gândul,
nici zice dupre urmare Apostolului aceasta: Eu fraților pre sine-mi nu
mă socotesc încă că am prins cu cele ce gândește de priceperea ființei
lui Dumnezeu și cu cugetul său măsurând cele neatinse și atâta soco-
tind a fi Dumnezeu cât el a cuprins cu cugetul.... nu poate a zice a-
ceasta: *am crezut*, pentru aceasta am grăit; că nici cea diacia este cu
putință lui a o adauge, adecă aceasta: *iar eu m'am smerit foarte;* că
viețuește cu mândrie și cu trufie și făgăduește graiuri deșarte, necăș-
tigând tăria cea din credință.

Prin care a osândit lumea

Adecă Noe a arătat atuncea pre oamenii cei ce se află în
lume, cum că sânt vrednici de muncă și de potop: căci ei cu
toate că vedeau pre Noe făcând corabia, în vreme de o sută
de ani, nu au venit însă în simțire, nici au voit să creadă că
are să se facă potopul.

Și prin dreptatea cea dupre credință s'au făcut moște-
nitori[1])

Noe adecă a căștigat de a se arătà drept înaintea lui Dum-
nezeu; iar numele acesta al dreptății, zice, l'a dăruit lui cre-
dința[2]).

8. Prin credință chemându-se Avraam a ascultat de
a eși la locul, pre care aveà să-l ià spre moștenire

De vreme ce hristianii cei din Evrei, cu totului tot priviau
la Avraam acesta și la ceilalți patriarhi, fiindcă acești patri-
arhi au dobândit dela Dumnezeu nenumărate bunătăți. Pentru
aceasta Apostolul are să arate acum lor, că nici unul dintre
patriarhi, nu a luat încă nici un bine. Deci, zice, că cu credință
a ascultat Avraam și s'a supus lui Dumnezeu, când i-a porun-
cit să își lase patria și să meargă în pământul Hanaan, zicând:
«Eși din pământul tău și din rudenia ta și din casa Tatălui tău,
și mergi la pământul, ori care l'aș arătà ție» (Fac. XII, 1). Căci
pre care altul l'a văzut mai înainte Avraam să'și lase patria lui,
pentru ca să urmeze și el? Cu adevărat pre nimene; pentrucă
Tara, tatăl lui, erà idolo-slujitor, pentrucă proroci nu auzise.
Drept aceea totul a fost al credinței sale, de a ascultà, zic,

---

[1]) Despre Noe, aceste le scrie înțeleptul Sirah: „Noe s'a aflat desă-
vârșit, drept; în vremea urgiei s'a făcut schimb, pentru aceasta s'a fă-
cut rămășiță pământului“ (Sir. XLIV, 17).

[2]) Iar Teodorit zice: „Noe a osândit lumea, singur dintre toți aceia
a călătorit pre calea cea dreaptă; și s'a făcut moștean al dreptății ceii
dupre credință, în loc de aceasta o a isprăvit; că nu a petrecut viețu-
irea cea dupre lege, ci s'a făcut păzitoarea credinței și a dobândit cele
negrăite. Despre Noe și acestea le zice Avva Macarie: „Așijderea și Noe
de cinci sute de ani fiind și poruncindu-i-se de Dumnezeu să facă co-
rabia fiindcă făgăduise potop să aducă asupra lumei și împlinindu-se
șease sute de ani, o sută de ani a răbdat îndelung, întru nimica îndo-
indu-se: Oare face cele ce i-a zis Dumnezeu sau nu le face? Ci o dată
cu credința încredințându-se desăvârșit, cum că cele ce o dată le-a zis
Dumnezeu, fără îndoială trebue a se face și așa ales fiind cu proadu-
cerea întru credință și în suferire și întru îndelunga răbdare și multă
aflându-se s'a mântuit singur cu casa sa, porunca cu curățenie păzin-
du-o“ (Vor. IX, cap. V).

pre Dumnezeu ca adevărat, pentru bunătățile acele nearătate, ce-i făgăduise și a lăsà bunătățile cele ce le aveà în mână[1]).

Și au eșit neștiind unde merge

Deși am socotì, că știà Avraam unde merge, însă cine l'a silit să se lepede de cele gata și să vâneze cele negata? El însă nici știà cu totul unde este pământul acela, la carele se chiamă de Dumnezeu, nici unde merge.

9. Prin credință a nemernicit în pământ făgăduinței ca întru un străin.

Pământul acela ce a făgăduit Dumnezeu să-l deà lui Avraam și seminției lui, întru acela a locuit Avraam, ca întru un străin. Cum *ca întru un străin?* Așa, pentrucă și însuși a cumpărat mormânt pentru Sarra femeea sa dela Efron Heteul, locuitor al pământului aceluia, că așa zice Scriptura: «Argintul țarinei ià-l dela mine și voiu îngropà pre mortul meu... Și a ascultat Avraam de Efron și a plătit Avraam lui Efron argintul, carele l'a zis în urechile fiilor lui Het, patru sute de didrahme (adecă îndoite drahme) de argint, ales de negutitori» (Fac. XXIII, 13). Cumpărând dar Avraam mormântul Sarrei, nu s'a stăpânit în cugetul său, nici a zis, neadevărate a făgăduit mie Dumnezeu, ci a crezut fără îndoială, că Dumnezeu carele i-a făgăduit negreșit îi va dà pământul acela.

In corturi locuind

Atâta a locuit, zice, Avraam în pământul făgăduinței ca întru un străin, în cât nici locaș aveà într'însul zidit, ci locuià în colibe și în corturi, care este însușire a oamenilor străin și a celor ce se mută dintru un loc întru altul, flindcă nu au loc a lor ca să-l locuiască.

Impreună cu Isaac și cu Iacov, cu conmoștenitorii ai aceeași făgăduințe.

Și Isaac, zice, fiul lui Avraam și Iacov, nepotul lui Avraam și fiul lui Isaac, și aceștia, zic, au locuit în pământul făgăduinței, ca întru un străin; căci Isaac se zavistuià adecă de Filistenii, cari locuiau în pământul acela și se nedreptățiau de că-

[1]) Iar cum că Avraam a crezut în Dumnezeu prin buna rânduială a făpturilor, vezi la subînsemnarea și tâlcuirea zicerei: „Că precum voi oare-când nu v'ați supus" (Rom. XI, 30). Despre Avraam înțeleptul Sirah zice acestea: Avraam Mar. Părinte a mulțimei de neamuri și nu s'a aflat asemenea întru slavă, care a ținut legea celui prea înnalt și s'a făcut întru așezământ cu dânsul și în trupul lui a pus așezământ și întru ispită s'a aflat credincios" (Sir. XLIV, 19).

tre oamenii lui Avimeleh, împăratul Filistenilor, nu numai puțurile ce le făceà luându-i-le[1]); ci și pre însuși femeea lui» (Fac. XXVI). Iar Iacov nu numai fugià din casa lui Isaac, tatălui său, pentru frica ce aveà de fratele său Isav; ci și când s'a întors din Mesopotamia a cumpărat locul acela, în care a înfipt corturile sale: «Și a venit Iacob în Salim, cetatea Sichimilor, care este în pământul Hanaan, când s'a întors din Mesopotamia Siriei și a tăbărit în preajma feței cetății și a cumpărat partea Sihem, întru o sută de miei» (Fac. XXXIII, 18). Și altă dată adică mergea la Vetil, iar altă dată se căută la Efrata și ca un nemernic și străin nu aveà așezare întru un loc. Măcar că și Isaac și Iacov și aceștia erau conmoștenitori ai aceeaș făgăduință, precum a fost și tatăl său Isaac și bunul lui Iacov Avraam, căci Dumnezeu a zis lui: «Și voiu dà ție și seminției tale după tine pământul întru carele nemernicești, tot pământul Hanaan» (Fac. XVII, 18). Insă conmoștenitorii aceștia ai făgăduinței aceștia, nu s'au arătat necredincioși în gândul lor, ci au crezut cum că Dumnezeu va da pământul acela lor.

10. Că așteptà cetatea, care are temeliele

Pentru aceasta, zice, Avraam și urmașii lui, adecă fiul și nepotul locuiau în pământul făgăduinței ca străini și nemernici, cu colibi și cu corturi, cari nu aveau stare și temelie, pentrucă așteptau să se ià cerească cetate, care are temelii, ce sânt adevărate, ce sânt totdeuna întărite și cari nici o dată putrezesc. Pentru aceasta și Dumnezeu văzând pre patriarhii aceștia, că defaimă făgăduințele cele pământești, făgăduințele bunătăților, care le-a dat lor, le-a întâriat și a gătit a le dà lor cele mai mari și cerești, care erau vrednici a le luà și nu cele pământești și josite. Și dar, dacă patriarhii aceia luând făgăduința pământului, o defăimau și doriau pre cea cerească, cum voi, hristianii, cei ce ați crezut, după ce ați luat făgăduința cea cerească, doriți pământul? Sau cum nu vă rușinați a dori cele pământești, și nu cele cerești?

Al căria meșterul și ziditorul este Dumnezeu

O minune! Ce mare laudă este a cetății cei cerești, de a

[1]) Că zice sf. Scriptură că Filistenii sub Avemeleh, împărățind, astupà cu pământ puțurile lui Isaac care le-a fost deschis Avraam, tatăl său; „Și l'a zavistuit pre el Filistenii și toate puțurile, care le-au săpat slugile tatălui lui, în vremea tatălui său, le-a astupat Filistenii și le-a umplut de pământ" (Fac. XXVI, 14).

avea arhitecton și ziditor pre însuși nemărginit înțeleptul Dumnezeu»[1]).

11. Cu credința și însuși Sarra stearpă fiind.

Rușinătoare zicere este aceasta, ce zice Pavel aicea; că și însuși Sarra, ca cum ar zice credincioșilor celor din Evrei, femeea care este din fire neputincioasă a crezut făgăduința lui Dumnezeu și voi bărbați fiind de fire putincioasă nu credeți. Drept aceea nu vă rușinați a vă arătà mai puțini la suflet decât o femee? Dar cum a crezut Sarra, de vreme ce a râs? Cu adevărat a crezut, măcar deși a râs, pentrucă apoi după ce s'a înfruntat de Dumnezeu, că a râs, s'a temut și temerea acestea către Dumnezeu este naștere de credință[2]), căci a crezut că cela ce vorovià cu dânsa erà mare și minunat și mai presus de hotarele firei omenești; că așa zice Scriptura: «Și a zis Domnul către Avraam: Ce este că a râs Sarra întru sine zicând: Oare cu adevărat voiu naște? Și eu am îmbătrânit... Și a tăgăduit Sarra zicând, nu am râs, că s'a temut. Și a zis ei: ba, ci a râs» (Fac. XVIII, 13).

A luat putere spre aruncarea seminței.

Adecă s'a împuternicit spre a priimì și a ținea sămânța cea aruncată într'însa a lui Avraam; sau fiindcă zic fizicii, cari au cercetat cu deamăruntul cele de acest-fel a firei, că și femeea din sinești scoate oare-care sămânță[3]).

---

[1]) Zice însă și Teodorit „că nu dorià de cele ce se face, ci de cele viitoare poftià; că acelea cu adevărat sânt adevărate și stăruitoare, că prin temelii însemnà stăruirea; iar cetate nefăcută de mână a numit pre petrecerea cea în ceruri. Aceasta încă și întru cele de mai înainte o a zis: că nu în sfintele cele făcute de mâni a întrat Christos, ci întru însuși cerul.

[2]) Pentru aceasta a zis sf. Isaac: „Frica lui Dumnezeu este începutul a faptei bune; se zice însă și nașterea a credinței și se samănà în inimă, când se depărtează mintea de răspândirea lumei (Cuv. I). Zice insă și Teodorit: „Că a râs cu adevărat întâiu Sarra, neștiind firea celui ce făgăduià și cunoscând hotărârile firei omenești, că oprià pre naștere nu numai bătrânița, ci și vătămarea pântecelui; în urmă apoi aflând cine este făgăduitorul, a crezut și a născut precum a crezut.

[3]) Pentru aceasta zice Gheorghe Coresie, cum că firea are trebuință de patru spre a înființa om, de zămislire, de închipuire, de mișcare și de săvârșire; și zămislirea adecă se face din sămânța bărbatului și din sămânța femeei și din sângiurile cele dupre luni, care zemislire se isprăvește în șase sau în cinci zile. Și poate Sf. Scriptură pentru aceasta zice „că frații și rudele Rebecăi o au binecuvântat pre ea așa: „Și au binecuvântat pre Reveca și au zis ei: Sora noastră ești, să te faci în mii și în zeciuri de mii și să moșteniască sămânța ta cetățile potrivni-

Și afară de vremea vârstei a născut

Mai sus a zis Apostolul că Sarra erà stearpă, iar acum zice, că a născut afară de vremea vârstei sale, fiindcă erà bătrână de 90 de ani; de se va naște, zice, fiul celui de 100 de ani? Și Sarra de va naște de 90 de ani fiind?» (Fac. XVII, 17). Drept aceea îndoită împedecare aveà Sarra despre a naște; și dela fire pentrucă erà stearpă și dela vârstă, căci erà bătrână.

Fiindcă credincios a socotit pre cel ce făgăduià

Pentru aceasta Sarra, zice, a născut, pentrucă socotià că e credincios adecă adevărat, cel ce i-a făgăduit ei, că are să nască fiu; «că în vremea aceasta, zice, mă voiu întoarce către tine în vreme și Sarrei va fi fiu» (Fac. XVIII, 14).

12. Pentru aceea și dintru unul și acela s'a născut și mai ales omorît fiind ca stelele cerului cu mulțimea și ca nisipul cel de pre lângă malul mărei, cel nenumărat

Nu numai aceasta zice a putut credința a o face, a naște Sarra, ci și ca pre atâția a născut, pre câți nici femeile cele bine născătoare pot a-i naște[1]). Drept aceea două sânt minunile. Dar cum a fost nenumărați fiii lui Avraam, de vreme ce aceștia de atâtea ori s'au numărat?[2]). Și răspundem, cum că

---

cilor" (Fac. XXIV, 60). Iar închipuirea pruncului este o însemnare a tuturor mădulărilor, dupre forma și felul și alcătuirea; și pruncii cei de partea bărbătească se închipuesc în treizeci de zile sau în treizeci și cinci sau în patruzeci; iar cei de partea femeească în patruzeci de zile; iar mișcarea acelor de partea bărbătească se face la trei luni sau o sută de zile; iar la acei de partea femeească la patru luni. De multe ori însă mișcarea pruncului se face la șaptezeci de zile sau optzeci; iar deplinirea pruncului se face în două sute douăzeci de zile sau două sute patruzeci sau două sute șaptezeci și de obște deplinirea este, dupre care poate pruncul a fi viu până la nașterea sa; și să hrănește pruncul și se răsuflà prin buric, dupre Ipocrat. Toate acestea însă, izbăvitorului de păcat, lui Christos nu'i-a urmat, fiindcă nu erà legat cu strămoșescul păcat, lui Christos nu'i-a urmat, fiindcă nu erà legat cu strămoșescul păcat fiindcă nici s'a zămislit prin sămânță și îndată s'a închipuit" (în teologiceasca cartea sa).

[1]) Dupre Teodorit nu numai pentru Sarra, ci și pentru Avraam vorovește aice Apostolul; că zice așa: „Dintru unul Avraam". Iar de vom înțelege și pre amândoi unul, nu vom greși: „că vor fi zice amândoi un trup" (Fac. II). Drept aceea zicerea, dintru unul, aicea dintru o pereche; iar mulțimea oamenilor, cari s'au născut din aceștia ca stelele, nu se înțeleg fără mijlocire, ci cu mijlocire, adecă prin strănepoții lui Avraam și a Sarrei.

[2]) De două ori s'au numărat fiii lui Israil; mai întâi de Moisi și de Aaron în luna a doua după ce au eșit din Eghipet; partea bărbătească dela 20 de ani în sus, precum se vede aceasta la cap. I și II și III și

sau cu covârșire o a zis aceasta Apostolul și cartea Facerei cea de Moisi scrisă[1]). Dupre obiceiul Scripturei, care scrie, că ziceau iscoadele la Numere către norod: «Acolo am văzut a-tâția uriași și eram înaintea lor, ca niște lăcuste» (Num. XIII, 33). Sau a zis pre fiii lui Avraam, nenumărați, pentru cei ce dupre moștenire au să se nască din aceia până la sfârșitul lumei.

13. Dupre credință au murit aceștia toți, ne luând fă-găduințele

Două lucruri sânt vrednice de întrebare și de nedumerire la zicerea aceasta: Unul adecă, că mai sus a zis Pavel pentru Enoh, că s'a mutat, pentru ca să nu vadă moartea. Iar acum zice, că au murit aceștia toți? Și altul încă pentrucă zice acum aicea, că patriarhii n'au luat făgăduințe, în vreme ce au zis, că Avel încă trăește, fiindcă se slăvește de toți și că Enoh s'a mutat și Noe a luat plată, de s'a izbăvit de potop cu toată familia sa și de a se numi drept și că Avraam a născut fiu din Sarra? La care noi răspundem și zicem pentru lucrul cel dintâi, cum că «*au murit aceștia toți*» să înțelegi cetitorule, cum că afară numai de Enoh, carele nu a văzut moartea; iar cum că «*ne luând făgăduințele*», se înțelegi, cum că cu adevărat se zice pentru toți patriarhii aceștia; fiindcă Dumnezeu e atât de mare și bogat dătător, în cât nu a răsplătit toate plă-tile pentru marea nevoință și virtuțile, ce au arătat patriarhii, cei mai sus arătați, dând lui Avel adecă, slava cea dela oameni, iar lui Enoh mutare, iar lui Noe izbăvirea de potop, iar lui Avraam naștere de fii; ci dăruirile acestea și bunătățile, ce a dat numiților patriarhi, a fost ca o progustare oare-care și ar-vonă a celor adevărate și cerești făgăduinți, ce are să le deă în viața cea viitoare; arvonele acestea însă s'a dat de Dum-nezeu sfinților și drepților celor de mai sus, pentru noi cei im-puținați de suflet, adecă pentru ca să credem noi, cei impu-tinați de suflet, dela bunătățile aceste de acum, ce le-au dat lor și pentru cele viitoare, ce au să li se deă. Și sânt gătite la inimă de om s'a suit oare când, precum zice acestaș A-

IV a Numer. iar a doua oară de împăratul David, precum se vede în Cartea a II a Împărat. Cap. XXIV.

[1]) Că așa e scris într'însa: „Caută dar în sus la cer și numără stele, de vei puteà a le numără? Și a zis: așa va fi seminția ta" (Fac. XV, 5). Și iarăși: „Și voiu face seminția ta ca nisipul pământului; de poate cineva a numără nisipul pământului și seminția ta o va numerà" (Fac. XIII, 16).

postol (I Cor. II, 9). Care încă nu le-a luat, ci au să le iă în cealaltă viață. Pentru aceasta și Domnul a zis în Evanghelie cum că: «Nimenea este, carele a lăsat casă sau frați sau su-rori sau tată, sau maică, sau femei, sau copii, sau țarini adecă moșii, pentru mine și pentru Evanghelie și nu ar luà însutit acum în vremea aceasta, casă și frați și surori și maică și co-pii și țarini împreună cu goane și în veacul cel viitor viață veșnică (Marcu X, 30)[1]).

Ci de departe acestea văzându-le și îmbrățișându-le

Cu aceste cuvinte Apostolul în chip ghicitoresc arată, cum că Avel și Enoh și Avraam și Isaac și Iacov și ceilalți patri-arhi de departe au văzut tainele împărăției cerurilor și ale în-vierei și ale bunătăților celor negrăite, dar grăite pentru veacul cel viitor si le-au heretisit, adecă le-au urat și s'au bucurat că le-au văzut, dela metaforaoa oamenilor, celor ce călătoresc pre marea, cari de departe văzând politiele acelea, ce le doresc, se îndulcesc de dânsele cu orație și mai înainte de a intrà în-tr'insele și de a le dobândì trupește; sau înțelege aice Pavel pre Avraam și pre strămoșii lui, cum că nu a luat făgăduin-tele ce a dat lor Dumnezeu, pentru moștenirea pământului fă-găduinței, însă le-au văzut pre ele de departe mai înainte de mulți ani, adecă mai înainte de patru sute de ani; că adecă strănepoții lor, după ce se vor slobozì din robia Eghiptului, le vor moșteni. Această tâlcuire însă nu se potrivește la cu-vântul acela, ce mai sus a zis Pavel, cum că: «după credință au murit toți aceștia», fiindcă se potrivește numai la Avraam și Isaac și Iacov și la cei doisprezece patriarhi dintr'inșii[2]).

Și mărturisind că sânt străini și nemernici pre pământ

Avraam și Isaac și Iacov, zice, au mărturisit că sânt străini, nu numai de pământul făgăduinței, adecă de Palestina, ci și de toată lumea. Pentru aceasta nici rugau pre Dumnezeu, ca

[1]) Și Icumenie încă zice, că bunătățile pământului acestea s'au dat drepților celor de mai sus, în parte de adăugire și nu ca plată de vir-tuțile și de dreptatea lor.

[2]) Și de Icumenie se zice, că unii voesc ca Avraam și Isaac și Iacov provăzând întoarcerea, ce aveà să o facă strănepoții lor la pământul fă-găduinței dela Eghipt se bucurau; însă necuviincioasă socotință e aceasta. Deci zicem că acestora bine vestinduli-se prin Sf. Duh împărăția cerurilor și câte Christos a propoveduit. Pentrucă de nu li s'au bine vestit lor acestea, cum s'ar fi numit pre sineși străini și nemernici; fiindcă nu le-ar fi zis acestea, pentrucă ar fi dorit patrie pământească, că de ar fi dorit aceasta, erà cu neputință a se întoarce iarăși la dânsa, de unde arătat este că dorește cerul.

să ia ei pământul acesta sfinţit, căci nu erau vrednici numai de pământul acesta, ci şi de cer; iar strănepoţii lor au luat pământul făgăduinţei, pentrucă ei de pământ erau vrednici. Străin însă şi nemernic s'a mărturisit pre sineşi că e Avraam înaintea Heteilor, care lăcuiau în Palestina; că aşa a zis către dânşii: străin şi nemernic sânt eu cu voi. Daţimi dar loc de mormânt cu voi şi voiu îngropă pre mortul meu dela mine» (Fac. XXIII, 4). Pentru aceasta şi Ştefan întâiul mucenic ziceà către ludei pentru Avraam «şi nu i-a dat lui (lui Avraam adecă, Dumnezeu) moştenire nici un pas de picior» (Fapt. VII, 5). Şi nu numai Avraam, ci şi toţi dreptii cei vechi şi patriarhii acest-fel erau şi mărturiseşte David zicând: «Nemernic sânt eu pre pământ şi străin, ca toţi părinţii mei» (Psalm. XXVIII, 12).

14. Că cei ce zic unele ca acestea, arată cum că caută patrie

15. Şi de pomeniâ pre aceea din care a eşit, ar fi avut vreme a se întoarce

16. Acum însă de cea mai bună doresc, adecă de cea cerească

Fiindcă mărturisesc, zice, patriarhii şi dreptii cei de mai sus, cum că-s străini de pământul acesta, arată cu mărturia aceasta, că caută patrie[1]); Să vedem dar ce patrie caută aceştia? Pre acea pământească, ce o a lăsat, precum Avraam Mesopotamia? Dar însă de o ar fi căutat aceia, aveà vreme şi slobozenie a se întoarce iarăşi la dânsa şi a o dobândì. Dar fiindcă nu s'a întors este arătat, că nici caută patria cea pământească, nici erà aceea cu adevărat patria lor; ci dorià de alta mai bună, adecă de cea cerească, care încă nu erà vremea potrivită de a o luà şi a se îndulcì de dânsa, fiindcă nu venise încă Christos ca s'arate intrarea în cer.

Pentru aceasta nu se ruşinează de dânşii Dumnezeu, a se numì Dumnezeu a lor

Pentru fapta bună a lui Avraam, zice, cea de acest-fel şi a lui Isaac şi a lui Iacov, atât de mari îi are pre ei Dumnezeu, în cât însuşi cel ce este Dumnezeu a toată lumea, atât al celui celui simţit cât şi al celui nevăzut şi gândit, nu se ruşinează a se numì pre sine Dumnezeu al lor, mai cu deosebit şi mai cu drept chip, ci ca cum s'ar lăudà cu patriarhii aceştia. Aşa zice către Moisi, când l'a întrebat, carele e numele lui: «Domnul Dumnezeu părinţilor voştri, Dumnezeu a lui Avraam şi Dumnezeu a lui Isaac şi Dumnezeu a lui Iacov. Acesta îmi e numele veşnic şi pomenirea în neamurile neamurilor (Eş. III, 15). Ca cu cuvintele acestea arată Dumnezeu cum că aceştia erau de o asemenea cinste cu toată zidirea împreună; sau mai bine a zice, că Dumnezeu se zice Dumnezeu a lumei ceii simţite, ca făcător al lumei şi Domn şi dupre aceasta se zice şi al elinilor şi al tuturor oamenilor Dumnezeu şi făcător al lor şi Domn; iar Dumnezeu a lui Avraam, a lui Isaac şi Iacob se zice Dumnezeu, ca prieten al lor; care aceasta e mult mai mare în vrednicire decât aceea.

Că a gătit lor cetate

Atâta nu se ruşinează, zice, ci se împodobeşte Dumnezeu cu patriarhii, cei de mai sus, şi atâta îi are prieteni ai săi, în cât şi cetatea care o doriau adecă în ceruri o a gătit lor[1]).

17. Cu credinţa a proadus Avraam pre Isaac, ispitindu-se.

Mai mare decât toţi patriarhii şi dreptii, s'au arătat dupre credinţă Avraam, căci în pricina sa, nu numai firea se luptà, ci şi cuvântul lui Dumnezeu iarăşi se luptà cu porunca lui Dumnezeu; pentrucă Dumnezeu, carele mai înainte a zis lui: «Şi voiu dà ţie şi seminţiei tale după tine, pământul pre carele locueşti» (Fac. XVII, 18). Acestaş Dumnezeu însuşi mai în urmă a poruncit însuşi lui Avraam acestea: că a fost, zice, după graiurile aceste Dumnezeu a ispitit pre Avraam şi a zis lui: «Avraam, Avraam», şi a zis Avraam: iată eu. Şi Dumnezeu a zis lui: Iă pre fiul tău cel iubit pre carele l'ai iubit, pre Isaac şi mergi la pământul cel înnalt şi ridică-l pre el acolo spre întreagă aducere de rod, pre unul din munţii pre care aşi zice ţie» (Fac. XXII, 1). Pentru aceasta zice că Avraam se ispitià, adecă se cereà de Dumnezeu; nu căci Dumnezeu aveà trebuinţă de cercarea aceasta a faptei bune şi a credinţei lui Avraam să cunoască; ci pentru ca noi să cunoaştem credinţa

[1]) De aceasta a zis şi Teodorit: „Cei ce se numesc pre sineşi străini, arată că din cele ce sânt acum nimic judecă a fi a lor, ci de alte lucruri doresc. Aceasta şi Domnul o a zis: Dacă întru cel străin nu v'aţi făcut credincioşi; pre cel al vostru cine îl va dà vouă? (Luca XVI, 12).

[1]) Teodorit însă aşa tâlcueşte zicerea aceasta: „Nu pre vre o oarecare zidire, zice, ci pre petrecerea în ceruri; ca aceasta şi după puţin o zice: Ci v'aţi apropiat de muntele Sionului şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc" (Evrei XII, 22).

lui și dragostea cea către Dumnezeu, prin cercare și prin fapte[1]). Insemnează însă că ispitele sânt atât folositoare, în cât nu numai iartă Dumnezeu a se ispiti robii săi cei credincioși de către alții, ci și însuși singur îi ispitește, pentru ca să-i arate mai aleși.

Și pre cel singur născut l'a proadus, cel ce a priimit făgăduințele, către carele s'a grăit

18. Că intru Isaac se va chemà ție sămânță (Fac. XXI, 12)

19. Socotind că puternic este Dumnezeu și din morți a ridicà.

Aceasta a stătut isprava cea mai mare a lui Avraam, că măcar deși nu aveà alt fiu prin carele nădăjduià să vie în sfârșit făgăduința lui Dumnezeu, care erà că întru Isaac se va înmulți seminția lui, ci aveà numai unul, cu toate acestea l'a proadus pre el lui Dumnezeu jertfă. Din care fapta a sa bună l'a proadus pre el (adecă dupre care bunătate?). Din multa credință ce aveà către Dumnezeu, pentrucă a crezut, că poate Dumnezeu și după ce s'ar fi înjunghiat fiul său, să-l scoale pre el din morți și să pliniască făgăduința, ce i-a făgăduit, și așa prin Isaac, cel ce l'ar fi înviat, să înmulțiască seminția lui Avraam. Dar cum a fost singur născut Isaac, de vreme ce Avraam a avut și pre alt fiu, pre Ismail? Răspundem, în cât dupre cuvântul făgăduinței, Isaac erà singur născut, fiindcă Isaac erà chiar sămânță și nu Ismail: «Intru Isaac, zice, se va chemà ție sămânță» (Fac. XXI, 12).

Drept aceea pre acestași întru pilde l'a adus

Ce vrà să zicea această «*în pildă?*» în loc de închipuire spre dovada tainei lui Christos. Căci precum atuncea Isaac s'a izbăvit de înjunghiere, iar berbecele s'a junghiat, cu un chip ca acesta și unul Christos, fiindcă erà Dumnezeu și om, acestaș dupre omenire s'a jertfit pentru noi; iar dupre dumnezeire a

[1]) Iar sf. Marcu Aschiteanul zice: „Dumnezeu ispitià pre Avraam, adecă îl zoleà spre folos nu pentru ca să cunoască cine este, că îl știà pre el cel ce știe pre toate mai înainte de facerea lor, ci pentru ca să-i deà lui prilejuri de credință desăvârșită (Cap. CCIII despre cei ce socotesc, că se îndreptează din fapte). Iar care se zice ispită. Ascultă pre însuși Marcu acesta zicând: „Tot necazul vădește pornirea voei, ori îndreapta de se pornește ori în stânga". Pentru aceasta și necaz întâmplător, ispita se numește, care dă partașului cercare de voile cele ascunse" (Cap. CCIV, tij).

rămas nepătimaș. Se înțelege însă și dupre alt chip zicerea aceasta: «Că Avraam a fost chip a lui Dumnezeu și Părintelui, iar Isaac a fost chip al Fiiului lui Dumnezeu. Deci Dumnezeu și Părintele fiindcă voià să iconomisiască taina aceasta mare și mai pre sus de minte și să deà Fiiul său pentru mântuirea noastră, fiindcă e foarte iubitor de oameni, pentru aceasta nu a voit să-l deà pre el ca un dar al său, ci să răsplătiască ca o datorie cu el. Ca cum ar zice unele ca acestea: nici un lucru nou dau omenești firi jertfind pre Fiiul meu pentru dânsa; pentrucă și Avraam a suit pre fiul său în munte, ca să-l jertfiască pentru dragostea mea. Drept aceea acea datorie o întorc și o plătesc și nu dau dar. Sau zicerea, *în pildă*, se înțelege în loc de, un berbece l'a proadus, adecă Avraam a luat pre fiul său viu, cu darea împotrivă a berbecelui, celui ce s'a înjunghiat, carele a fost chip, adecă chip în locul lui Isaac[1]).

20. Cu credința despre cele ce erau să fie a blagoslovit Isaac pre Iacov și pre Isav.

Că din ce altă blagoslovind Isaac pre fiii săi făgăduià lor atâtea bunătăți în pământ străin șezând, fără numai pentrucă a crezut că Dumnezeu va dà cele făgăduite lor? Dar ce va să zică pentru cele viitoare? Adecă pentru cele ce vor să fie în veacul viitor (fiindcă drepții aceia cunoșteau că are să se facă înviere morților și răsplătirea faptelor și dupre urmare blagosloveniile lor erau gânditoare luându-se pentru duhovnicești bunătăți). Sau se înțelege aceasta și pentru bunătățile pământului, care urmà să le ià fiii lui sau cei ce urmau a se naște din fiii lui. Că așa a zis Isaac către Iacov, blagoslovindu-l:

[1]) Fotie însă zice, că poate a se înțelege și așa aceasta „*în pilde s'a adus*", adeca că Avraam în pilde pre Isaac l'a adus. Că de vreme ce Isaac a arătat mare supunere și ascultare și credință, care biruià pre legile firei, pentru aceasta iar îl dobândește pre el Avraam, nu acel fel însă, precum l'a proadus, ci cu mare adăugire și vrednicire a credinței lui; pentrucă l'au luat pre el, purtând pilda și asemănarea Fiiului lui Dumnezeu; că unele ca acestea poate credința a isprăvi. Sau și așa se înțelege dupre acestaș Fotie: adecă pre Isaac l'a adus Dumnezeu întru pilda și mijlocirea berbecelui, adecă așa a priimit jertfa lui Avraam Dumnezeu, ca cum s'ar fi săvârșit dupre proalegerea și osârdia credinței lui Avraam. Iar Teodorit zice: „Adecă în simbol și întru închipuirea învierei, că cu osârdia Tatălui jertfindu-se (Isaac adecă) cu glasul celui ce a oprit junghierea a inviat. Și întru aceasta s'a proînsemnat și chipul mântuitoarei patimi. Pentru care și Domnul ziceà Iudeilor: „Avraam, părintele vostru, se bucurà să vadă ziua mea, și o a văzut și s'a bucurat" (Ioan VIII, 56).

«Deà-ţi ţie Dumnezeu din roua cerului şi din grăsimea pămân-
tului şi mulţime de grâu şi de vin şi slujiască ţie neamuri şi
închină-se ţie stăpânitori; şi să te faci domn al fratelui tău; şi
se vor închină ţie fiii părintelui tău şi cel ce te va blestemà,
blestemat fie şi cel ce te va binecuvântà, binecuvântat fie»
(Fac. XXVII, 28). Aşijderea şi către Isav a zis acestea: «Iată
din grăsimea pământului va fi locuinţa ta şi din roua cerului
de sus şi cu sabia ta vei vieţui şi fratelui tău vei slujì» (tij
39). Apostolul însă pune pre Iacov mai întâi decât pre Isav,
ca pre un îmbunătăţit şi fiindcă Iacov a luat naşterea întâi a
lui Isaav cu darea pânei şi cu fertura lintei (Fac. XXV, 34).
Şi dupre urmare fiindcă Iacov a fost vrednic întru toate a se
rândui mai întâi decât Isav.

21. Cu credinţa Iacov murind, pre fieşte-carele din
fiii lui Iosif a blagoslovit şi s'a închinat la vârful toiagu-
lui său (Fac. XLVII, 31)[1].

Fii ai lui Iosif au fost Manase şi Efrem; şi Manase a fost

[1]) Dupre Scriptură, Iacov mai întâi s'a închinat la vârful toiagului
său şi apoi a blagoslovit pe fiii săi. Că la cap. XXVII, 29 al Scriptu-
rei, scrise sânt acestea: „Şi s'au apropiat zilele lui Israil ca să moară
„şi a chemat pre fiul său Iosif şi a zis lui: de am aflat har înaintea
„ta, pune mâna ta pre coapsele mele şi vei face milă asupra mea şi
„adevăr, a nu mă îngropà în Eghipt, ci voiu dormì împreună cu pă-
„rinţii mei şi mă vei ridicà din Eghipt şi mă vei îngropà în mormân-
„tul lor. Şi a zis Iosif: Eu voiu face dupre glasul tău; şi a zis lui: ju-
„rà-te mie; şi s'a jurat lui. Şi s'a închinat Israil asupra toiagului său.
Iar în cap. XLVIII, 15, se zice: a blagoslovit pre fiii lui Iosif zicând:
Dumnezeu, înaintea căruia a bine plăcut părinţii mei lui, Avraam şi
Isaac, Dumnezeu cel ce m'a hrănit pre mine din tinereţele mele până
în ziua aceasta, anghelul cel ce m'a izbăvit de toate relele, să blagos-
loviască pre copiii aceştia şi se va chemà numele meu întru dânşii şi
al părinţilor mei Avraam şi Isaac. Şi înmulţiască-se întru mulţime multă
pre pământ. Şi iarăşi: „Şi acesta va fi norod şi acesta se va înnălţà şi
fratele său cel mai tânăr mai mare decât el va fi şi sămânţa lui va fi
în mulţime de neamuri". Dumnezeescul Apostol însă, acestea le-a pus
schimbate, făcând formă de cuvânt pedosnică, adecă pre cel din urmă
puindu-l întâi, ca un înţelept ce eră. Zice însă şi dumnezeescul Ghe-
nadie, că de vreme ce Iacov s'a bucurat şi a luat încredinţare de fă-
găduinţele (sau precum Teodorit zice: De vreme ce s'a bucurat pentru
făgăduinţa ce a dat Iosif lui, cum că îl va îngropà în mormântul pă-
rinţilor lui) a voit să mulţămiască lui Dumnezeu şi findcă nu a socо-
tit lucru binecuvântat a mulţămì lui Dumnezeu, zăcând pre pat, s'a silit
pre sineşi să se scoale şi răzimându-se asupra toiagului său, s'a închi-
nat lui Dumnezeu, plecându-şi capul său spre vârful toiagului său, pre-
cum şi David s'a închinat lui Dumnezeu pre patul său" (a III-a Impă-
raţ, cap. I, 14).

întâi, iar Efrem al doilea; însă Iacov a blagoslovit pre Efrem
cel al doilea, cu mai mari binecuvântări şi cu punerea mâni-
lor schimbată, întorcând mâna dreaptă a sa preste el. Şi aşa
de tare a crezut, că i se vor împlini bunele cuvântări şi că
va împărăţi seminţia lui Efrem în Samaria preste cele zece
seminţii ale lui Israil în cât şi cu însuşi lucrurile o a arătat
aceasta; căci s'a închinat lui Iosif[1]), mai înainte închipuind cu
închinăciunea sa pre închinăciunea ce urmà a se face lui E-
frem, celui născut din Iosif de către tot norodul lui Israil, a-
decă de cele zece seminţii. Dar cum şi cu ce chip s'a închi-
nat? La vârful toiagului său, adecă răzămându-se pentru bă-
trâneţe asupra toiagului său. Unii însă zic precum Evsevie, că
s'a închinat Iacov la vârful toiagului lui Iosif, arătând cu toia-
gul schiptrul împărăţiei lui Efrem, fiului lui, căruia urmà a i
se închinà acele zece seminţii.

22. Cu credinţa Iosif săvârşindu-se a pomenit de eşi-
rea fiilor lui Israil şi le-a poruncit pentru oasele sale.

Scrise sânt în cartea Facerei acestea: «Şi a zis Iosif fraţilor
săi aceste cuvinte: «Eu mor, cu cercetare însă vă va cercetà
pre voi Dumnezeu şi vă va scoate din pământul acesta, în
pământul de carele a jurat Dumnezeu părinţilor noştri lui A-
vraam şi lui Isaac şi lui Iacov. Şi a jurat Iosif pre fiii lui Is-
rail, zicând întru cercetarea cu carea vă va cercetà pre voi
Dumnezeu şi veţi mutà oasele mele de aici împreună cu voi»
(Fac. L. 24). Deci atâta, zice, dumnezeescul Apostol, atâta
mult a crezut Iosif, cum că se vor slobozì Israiltenii din Egipt,
în cât i-a jurat pre ei, ca să iâ împreună oasele lui cu dânşii;
şi aceasta o a făcut Iosif, nu că doar se îngrijà de mormân-
turi (căci cum nu ar fi ştiut, cel ce eră atât de înţelept, cum
că tot pământul este al Domnului?); ci pentru ca să deà de-
săvârşità încredinţare norodului, cum că negreşit va luà sfâr-
şit făgăduinţa lui Dumnezeu şi că cu adevărat au să se slo-
boziască Israiltenii, şi că atât de plăcut lucru este lui Dum-
nezeu a nu rămâneà ei în pământul Egiptului, pentru păgână-
tatea de acolo, în cât nici însăşi punerea oaselor sale cea în
Egipt, nu este plăcută lui Dumnezeu.

23. Cu credinţa Moisi născându-se, s'a ascuns trei luni
de către părinţii săi, căci l'au văzut pre prunc frumos şi
nu s'au temut de porunca împăratului.

[1]) Prin închinăciunea aceasta, zice Teodorit, s'a împlinit visul lui Iosif
care a văzut că soarele şi luna şi 11 stele se închinau lui; adecă pă-
rintele său şi maica sa şi fraţii săi (în pendatefh. tom. I).

Apostolul după ce a înșirat mai sus atâția bărbați mari, cari au isprăvit atâtea mari și minunate lucruri cu credința, acum zice și despre născătorii lui Moisi, cari erau oameni proști și josiți, cu socoteală ca să rușineze pre hristianii aceia, cari țin cred, cum că ei se arată mai josiți decât bărbații cei de acest-fel mari de suflet și întăriți în credință. Și mergând mai înaintea, aduce în mijloc și curve, pentru ca să rușineze pre aceștia mai tare. Deci spune aice pentru care pricină au ascuns pre Moisi născătorii lui, trei luni și mai ales fiind porunca împăratului Farao de a se omorî toți pruncii de partea bărbătească a Evreilor: «Că a poruncit, zice, împăratul Egiptenilor moașelor evreești.... când moșiți pre Evreice și sânt spre a naște, de va fi parte bărbătească, omorâți-l» (Eș. I, 15). Pentruce dar nu s'au temut născătorii lui Moisi de porunca împăratului? Arătat este pentrucă au crezut, că Dumnezeu va păzi pruncul; și iarăși, pentruce au crezut, că se va păzi pruncul? Pentrucă l'au văzut frumos și vesel la față, de aceasta și au crezut că Dumnezeu l'a hărăzit îndată, în scutece aflându-se, cu dumnezeescul darul său. Că zic oare-cari că vreau născătorii să arunce pre prunc în râu; fiind însă că pruncul cu dar s'a zimbit de râs, pentru aceasta nu l'au aruncat și l'au lăsat. Așa toate ale lui Moisi din pruncie au fost dumnezeești.

24. Cu credința Moisi mare făcându-se, s'a lepădat de a se zice fiu al ficei lui Farao.

25. Mai bine alegând rău a pătimi împreună cu norodul lui Dumnezeu, decât vremelniceasca îndulcire de păcat a avea.

A venit Apostolul și la Moisi, care a fost pilda cea mai apropiată a faptei bune între cei ce crezuse din Evrei; pentru aceasta și stăruește întinzând cele despre dânsul. Iar alcătuirea este așa «cu credința Moisi s'a lepădat de a se zice fiu al ficei lui Farao». Dar când s'a lepădat de aceasta? După ce s'a făcut mare, adecă când a ajuns în vârsta bărbătească; că este arătat, cum că pentru aceasta s'a lepădat Moisi, de a se zice fiu al ficei lui Farao, pentrucă nădăjduia să ia dela Dumnezeu mai mari vrednicii. Iar zicerea: «s'au lepădat», arată pre ura cea covârșitoare și pre ura cea înființată în inima sa către curtea împărătească. Vezi însă, o cetitorule, cum numește Apostolul păcat, a nu pătimi cineva rău împreună cu frații săi. Cu însuși aceasta ocărește și Dumnezeu prin prorocul Amos, zicând: «Nu pătimia nimic pentru zdrobirea lui Iosif» (Amos VI,

6). Incă și prorocul Miheia ziceà așa: «Nu a eșit cei ce locuiau în Senaar, pentru ca să plângă pentru casa cea aproape de dânsa» (Mih. I, 11). Și la oamenii aceia, cari suspinau și se năcăjiau pentru păcatele norodului, li s'au dat semn precum zice Iezechiel: «Străbate prin mijlocul Ierusalimului și dă semn, pre frunțile bărbaților celor ce suspină și sânt cu totul intristați întru toate nelegiuirile, cele ce se fac în mijlocul lor» (Iez. IX, 4). Iar pre acei ce nu pătimiau nici o pătimire ca aceasta iubitoare de frați și pentru aceasta, neînsemnându-se, s'a poruncit anghelii să-i tae; precum aceasta tot acolo se scrie: «Mergeți acolo în cetate și tăiați și nu cruțați cu ochii voștri și nici să miluiți mai bătrân și mai tânăr și fecioară și prunci și femei, omorâți spre stângere; iar la toți asupra cărora este semnul, să nu vă atingeți (tij 5). Iar dacă aceia, care nu pătimesc rău împreună cu frații ce pătimesc rău, și nu simt durere de inimă de voe, păcătuesc; ce trebue să socotim pentru ticăloșii aceia, cari bântuesc și fac rău fraților lor? Iar îndulcire vremelnică de păcat numește. Pavel pre îndulcirea de împărăție și de desfătare[1]).

26. Mai mare bogăție socotind pre ocara lui Christos decât bogățiile cele ce sânt în Egipt.

Nu a zis Pavel, că Moisi a socotit mai mare bogăție bunătățile cele păstrate în ceruri decât vistieriele Egiptului, ci ocara lui Christos, pentruca să arate cu aceasta și fapta bună a lui Moisi și ca tot odată să mângâe pre hristianii cei din Evrei; căci precum Evreii, cei ce li s'au făcut bine de către Christos, la urmă ocărau și necinstiau pre Christos și în sfârșit l'au răstignit: în acest chip și cei ce de către Moisi mai înainte li s'au făcut bine, în urmă îl ocărau și-l necinsteau; căci Evreul acela ce s'a izbăvit de Moisi din mâna Egipteanului, carele îl băteà, acela a doua zi însuși ocărà pre Moisi, făcătorul său de bine, pentrucă l'a mustrat, căci lovià pre frate-le său și îi ziceà lui Moisi: «Cine te-a pus începător și judecător asupra noastră? Au doar vrei să mă ucizi, în ce chip ai ucis eri pre egiptean? (Eș. II, 14)[2]). Și ca să zicem dupre

[1]) Teodorit însă zice: Îndulcire de păcat numește pre petrecerea și viața cea a împreună cu rău cinstitorii de Dumnezeu.

[2]) Și Procopie încă zice: „Că cel ce a stătut împotrivă și a ocărît pre Moisi, a fost însuși Evreul acela ce i s'a făcut bine de Moisi; fiindcă nimenea altul a fost față să vadă, când a ucis Moisi pre Egiptean, ca să sloboadă pre Evreu din mânile lui. Asemenea zice și nenumitul tălcuitor: „Că au zis oare-cari că însuși acela a fost, pre carele Moisi l'a izbăvit dela cel ucis (în pendatefh. foaea 567).

urmare a se ocărî cineva și a se dosedì de cei de un neam cu sineși și ai săi, aceasta este ocara lui Christos. Așijderea și fiește-care ocară ce se face asupra celui ce face bine și de obște toată împotrivirea și ocara, ce se face cu nedreptate sau în deșert asupra cuiva, toate *acestea sânt ocară a lui Christos;* că așa și Domnul se ocărà și se necinsteà de către Evrei, când îl numià pre el mâncător și băutor de vin și prieten al vamesilor și al păcătoșilor, căci împreună mâncà cu aceia, pentru mântuirea lor (Mat. XI, 19). Deci precum odihna și desfătarea cea întru răutăți e însușire a păcatului, așa și ocara ceea ce se face pentru fapta bună este însușire a lui Christos. Nu vă scrârbiți, zice, frații mei hristiani, deși vă năcăjiți de Evreii, cei de un neam cu voi, privind la pilda cea slăvită a lui Moisi și mai ales uitându-vă la Christos, la pilda cea mai slăvită de cât Moisi. Iar ocara a lui Christos, a fost și cârtirea cea ce s'au făcut de către Evrei la piatra, împotriva lui Moisi[1]); fiindcă piatra aceea a fost Christos dupre însuși Pavel» (I Cor. X, 4).

Că privià la răsplătire.

Cu ce privià? Cu ochii credinței adecă.

27. Cu credința a lăsat Eghiptul, netemându-se de mânia împăratului.

Ce zici o fericite Pavle? Și nu e scris în cartea Eșirei că: Și s'a temut Moisi și a zis, de s'a făcut așa arătat graiul acesta? (Eș. II, 14). Dar însă tu, o cetitorule, aicea zicerea netemându-se, să o socotești dupre aceasta, fiindcă Moisi nu s'a temut a se întoarce iarăși în Egipt și a luà asupraşi povățuirea a tot norodului Evreilor; ci ar zice cineva și cum nu a rămas atuncea Moisi în Egipet, ci a lăsat Egiptul și a fugit în pustie? Răspundem, că a se aruncà cineva pre sineși în primejdia arătată, precum erà atuncea primejdia lui Moisi: «Că a auzit, zice Scriptura Farao, graiul acesta și căutà să omoare pre Moisi» (Eș. II, 15): A se aruncà cineva pre sineși în primejdie vederată, și apoi a zice, că poate mă va păzì Dumne-

[1]) Că așa zice Scriptura: S'a ridicat toată adunarea fiilor lui Israil din pustiul Sin.... și a tăbărît în Rafidin și nu erà apă norodului de a beà; și a cârtit acolo norodul asupra lui Moisi, zicând: pentruce aceasta? Ne-ai suit pre noi din pământul Egiptului ca să ne omori pre noi și copiii noștri și dobitoacele cu setea? Și a zis Domnul către Moisi: Mergi înaintea norodului acestuia..... și toiagul cu carele ai lovit râul iel în mâna ta și vei merge unde eu am stătut mai înainte de a veni tu acolo, pre piatra cea în Horib și vei lovì peatra și va eși din piatră apă și va beà norodul» (Eș. XVII, 6).

zeu, aceasta e o lucrare de om, ce ispitește pre Domnul Dumnezeul său și în scurt aceasta e o faptă diavolească; fiindcă și diavolul a zis Domnului: «De ești Fiiul lui Dumnezeu, aruncă-te pre sineți jos» (Mat. IV); adecă aruncă-te jos dupre aripa bisericei, nădăjduind că Dumnezeu te va păzì a nu pătimì nici un rău; că scris este că anghelilor săi, va porunci pentru tine și pre mâini, te vor ridicà pre tine, ca nu cândva să impedeci piciorul tău de piatră» (Psalm XCI, 12 și Mat. tij.). Sau zicerea: netemându-se de mânia împăratului așa să o înțelegi că a fugit în pustie crezând lui Dumnezeu că'l va izbăvi din mânile împăratului și că nu-l va vânà împăratul Farao, mânià fiind asupra lui, nici că il va prinde, ori cât s'ar mânià asuprâ-i; iar semn că nu s'a temut Moisi este, pentrucă nu a locuit departe de Egipet, ci aproape în pământul Madiam atâția ani și împăratul nu a putut aflà de el ceva, care aceasta a stătut isprava a credinței lui Moisi.

Că pre cel nevăzut ca văzându-l l'au așteptat.

Ca cum vedeà, zice, Moisi pre nevăzutul Dumnezeu, carele se aflà împreună cu el, așa îngâduià și suferià toate necazurile străinătății; fiindcă de mare răbdare pricinuitor lucru este a aveà cineva totdeuna pre Dumnezeu în mintea sa, precum și David zice: «Provedeam pre Domnul înaintea mea totdeuna că de-a dreapta mea este ca să nu mă clătesc» (Psalmul XV)[1]).

28. Cu credința a făcut pasha și vărsarea sângelui, ca nu perzătorul să se atingă de cei întâi născuți ai lor.

In fiește-care parte a Epistoliei sale obișnuește fericitul Apostol Pavel a pune în mijlocul cuvântului vre o taină, ca când în treacât, precum face și aicea acum și în fel de mângâere nomerà taina pashei cei vechi; căci varsarea sângelui aceluia adecă ungerea pragurilor celor de sus și amânduror ușorilor ușei casei celei sfințite a Evreilor, proinchipuirea pre ungerea stăpânescului sângelui lui Christos, prin care sânge, noi hristianii ungându-ne, scăpăm de cela ce perde în noaptea vieței

[1]) De aceasta a zis pentru Moisi Ava Macarie: „Și fugar făcându-se din Egipt Moisi câți ani a petrecut în păstoreasca lucrare fiul cel de împărat și hrănit și crescut într'atâta îndulcire și desfătare împărătească și în urmă așa de ales și credincios prin multa îndelunga răbdare alăndu se, fiindcă multe ispite a suferit, s'a făcut izbăvitor și povățuitor și împărat a lui Israil și s'a numit de Dumnezeu. Dumnezeu a lui Farao (Vor. IX, cap. IV).

aceştia pre întâii născuţi ai celor neunşi[1]). Deci Moisi fiindcă atuncea a crezut cum că ungerea sângelui va păzi pre cei intâi născuţi, a poruncit norodului să o facă aceasta; şi măcar că acela singur de sineşi a fost sânge de miel, însă fiindcă inchipuiă pre sângele stăpânului Christos, pentru aceasta a arătat atâta mare putere; iar voi hristianii, cari v'aţi uns cu adevăratul sânge a lui Christos, pentruce nu credeţi că cu acesta vă păziţi? Şi nu numai ungerea sângelui ci şi pasha o a făcut Moisi, adecă a mâncat mielul şi azimile şi păpădiele şi a crezut că norodul eşind din Egipet are să scape şi să se păziască; de vreme ce chipul acela, cu care mâncă pasha erà de eşire adecă erà de mergere în cale; că se grăbiă să mănânce aceea in grabă şi să iasă afară din Egipt: «Şi veţi mâncà, zice aceasta cu siguranţă».

29. Cu credinţa au trecut Marea Roşie ca pre uscat.

Pentru ca să nu zică credincioşii cei din Evrei, pentruce aduci în mijloc, o fericite Pavle, nişte oameni mari şi minunaţi, cărora noi a le urmà nu putem? Pentru aceasta acum aice aduce Apostolul spre pildă şi pre norodul de obştie a lui Israil şi ca cum ar zice: De nu puteţi urmà fraţilor, lui Avraam şi lui Isaac şi lui Iacov şi lui Moisi, urmaţi măcar mulţimei Evreilor celor de un neam cu voi, cari fiindcă au crezut, că nu-i va afundà pre ei apa Mărei Roşie, au îndrăznit şi au intrat în mijlocul ei nădăjduind în Dumnezeu, că vor trece ca pre uscat printr'insa. Cu un chip ca acesta, credinţa cele ce sânt cu neputinţă le face putincioase. Şi dar cum nu credeţi voi?

A căreia cercare luându-o Egiptenii s'au afundat.

[1]) Că ungem noi trupul ca pre o casă, dupre Orighen: *şi pragul* cel de-asupra al casei noastre simţitoreşte adecă este limba şi buzele, iar gânditoreşte este cuvântarea sufletului, iar *uşorii* cei doi sânt partea cea mânioasă şi poftitoare dupre Teodorit şi Orighen şi Grigorie al Nisiei. sau lucrarea şi cuvântul, adecă deprinderea şi lucrarea mişcărilor şi a dogmelor minţei bine deschizându-se şi inchizându-se din teorii; fiindcă este oare-care măsură şi de inţelegere, precum zice teologul Grigorie (in cuv. dela Pasha). Iar *uşa* este cele 5 simţuri ale noastre dupre sf. Chiril, sau uşă se inţelege Christos dupre acelaş Chiril; iar ***casă*** biserica. Deci cela ce voeşte a nu pătimi vre un rău dela perzătorul, să nu nu iasă cineva afară din casa sa; adecă să nu eşim afară dintru sine-ne căci când ne aflăm în patimi, atunce eşim din uşa, iar când ne vom intoarce intru sine-ne intorcând toată mintea şi cuvântul inlăuntru în casa noastră, adecă în inima noastră, atuncea nu eşim afară din uşa noastră, şi atuncea scăpăm de perzătorul, dupre acestaş dumnezeesc Chiril.

Nu poate a zice cineva cum că a fost dupre nălucire şi că rat marea o a arătat prin lucruri Egiptenii, cari au cercat să intre intr'insa şi s'a afundat de dânsa fiindcă s'a povărnit şi s'a pornit marea preste dânşii, ceea ce mai inainte stà ca perete de o parte şi de cealaltă parte, când a trecut printr'insa Israilteni; şi la Israilteni marea s'a spintecat afară de legile firei şi a dat Israiltenilor cale de a trece pedeştri; iar la Egipteni unindu-se dupre firea sa, i-a afundat pre ei, precum a zis Icumenie, precum şi in urmă in flacăra cuptorului celui vavilonesc, care pre cei trei tineri nu i-a ars, a arătat cum că a fost cu adevărat flacăra de foc, când a ars pre Vavilonenii, cei ce se aflau in jurul cuptorului; aşijderea şi leii, cei ce nu au mâncat pre Daniil, au arătat că cu adevărat a fost lei, când au sorbit şi au mâncat desăvârşit pre pârâşii lui Daniil.

30, Cu credinţa zidurile Ierihonului au căzut incunjurându-se in şeapte zile.

Cu credinţa, zice, au căzut zidurile Ierihonului, după ce ea (cetatea) s'a inconjurat şi s'a inchis şeapte zile, fiindcă Dumnezeu i-a poruncit acestea: «Şi va fi, zice, că dacă veţi trâmbiţà cu trâmbiţa, să răcnească şi tot norodul impreună şi răcnind ei, vor cădeà de năprasnă zidurile cetăţei» (Isus VI, 5). Fiind zice, că, Dumnezeu, le-a poruncit acestea şi Isus a lui Navi şi tot norodul nu s'a stânjinit, nici s'a indoit ca să zică, ce este aceasta, au doară glasul trâmbiţilor are cândva putere să risipiască pietre şi cetăţi? Fiind zic, că nu s'a indoit, ci a crezut, că se va face porunca, precum şi s'a făcut.

31. Cu credinţa Raav curva nu a perit impreună cu cei neascultători, priimind pre iscoditori cu pace.

Iată acum aduce spre pildă Apostolul o faţă necinstită de curvă, una adecă, pentru ca să ruşineze cu aceasta mai mult pre hristiani, dacă se vor arătà şi ei mai josiţi decât credinţa unei femei curve; şi alta incă, ca s'arate cât e de mare puterea credinţei; in cât ea a isprăvit şi in feţe prihănite nişte lucruri minunate ca acestea. Deci a arătat credinţă şi curva aceasta, pentrucă a ascuns pre cei doi tineri trimişi dela Isus Navi, pentru ca să iscodiască cetatea Ierihon şi i-a păzit pre ei, când îi căutà cetăţenii ca pre nişte iscoditori din porunca impăratului Ierihonului; şi nu i-ar fi ascuns pre ei de nu ar fi crezut ea, cum că cetatea Ierihonului se va robi de Israilteni; că aşa a zis către dânşii: «Ştiu că a dat Domnul vouà pă-

mântul acesta; că a căzut frica voastră preste noi; că am auzit cum că a uscat Domnul Dumnezeu Marea Roșie dela fața voastră, când ați eșit din pământul Egiptului» (Is. II, 9). Și curva aceasta fiindcă a crezut minunele cele auzite ce le-a făcut Dumnezeu s'a mântuit și s'a păzit; iar toți cetățenii Ierihonului fiindcă nu le-a crezut acestea s'au perdut[1]).

32. Și încă ce zic?

Plinind Apostolul cuvântul la Raav curva și îndestul îndupleca pre hristianii cei din Evrei din felul feței ei spre a nu se impuțină în credință și a nu se micșură cu sufletul. Deci întru a scurtă voroava nu povestește în parte pre toți ceilalți drepți cei din lege, pentru ca să nu se arate că este iubitor de cinste și mândru; însă iarăși nu i-a tăcut desăvârșit pre ei, ci cu o frumoasă formă de cuprindere ritoricească, arătându-se că îi trece, nu îi lasă și așa cu chipul acesta nici pre ascultător îl scârbește, zicându-i că lasă cele mai multe și tot o dată formăluește ceea ce voește să facă.

Că nu îmi va ajunge vreme povestind.

---

[1]) Teodorit însă așa tălcuește zicerea aceasta: „Nelegiuirea vieței nu i-a oprit mântuirea; că a acoperit credința ranele păcatului; însă vrednică de mirare e apost. înțelepciune; iar mai ales se cuvine a lăudă pre lucrarea dumnezeescului duh, că cu Moisi, cu Avraam și cu Noe și cu Enoh și cu ceilalți sfinți pre o muere de altă seminție și curvă împreună o a rânduit, ca și puterea credinței să o arate și sprânceana ludeilor să o smeriască; că șase sute de mii de ai lor pentru necredință s'a biruit nimic folosindu-se de viețuirea cea dupre lege; iar aceasta departe fiind de rudenia lui Avraam și afară de viețuirea cea dupre lege atlându-se și întru desfrânare cea mai multă vreme viețuind, prin credință a secerat mântuire și a însemnat chipul bisericei: că precum aceasta cu credință a primit pre iscoditori, așa biserica a primit pre Apostoli și precum aceia a luat semn de mântuire șfara cea roșie, așa biserica prin stăpânescul sânge a dobândit bunătățile cele veșnice. Raav însă dupre sfântul Nil, va să zică lățire; că ceea ce eră mai înainte curvă, iar acum biserică întreg înțeleaptă, prin credință se lățește întru teorii și întru dumnezeeștile noime. Pentru aceasta Mar. Apostol scrie Corintenilor zicând: Nu vă strâmtoriți, ci mai ales lățiți-vă, precum cu adevărat inima mea s'a lățit. Aceasta o zice și Orighen: „Pentru aceasta și biserica cea din neamuri zice: Strâmt îmi este mie locul, fă-mi loc, ca să locuesc" (Is. XLIX, 20). Iar cum că Raav are închipuirea bisericei ceii din neamuri, mărturisește și Sevir și Procopie, zicând: Mare înțelepciune însă a întrebuințat Raav aceasta; pentrucă cerânduise să scoată din casă afară pre cei doi tineri iscoditori a lui Isus Navi, nu a tăgăduit că nici de cum a mers aceea în casa sa: fiindcă minciuna cea nemărturisită nu se crede; ci spuind că a fost cu adevărat dar s'a dus, a făcut de s'a crezut minciuna dupre Procopie.

Ce vreme și timp? Sau toată vremea cea nehotărâtă prevestire îndelungată de vre un lucru, ce avem să o facem: că cum și noi obișnuim a zice cu chip covârșitor pentru vre o nu-mi ajunge vremea zice, ca să povestesc lucrul acesta; sau Apostolul zice hotărâtor că nu-i va ajunge vremea cea măsurată și potrivită unei epistolii.

De Ghedeon, de Varac și de Samson și de Ieftae și de David și de Samuel și de proroci.

Unii nu se dumeresc pentru care pricină scrie aice Apostolul pre Ghedeon și pre Ieftae și pre Samson și pre Varac; iar noi dezlegând nedumerirea răspundem acestea: Ce zici, o omule, carele propui această nedumerire? Și de a pomenit Pavel mai sus pre Raav curva, cea de altă seminție și păgână, pentruce să nu pomenească și pre acești mai înainte ziși, cari și Evrei au stătut și judecători și împărați și proroci? Că Ghedeon și Varac[1]) și Samson[2]) și Ieftae[3]), au fost judecători ai lui Israil; iar David a fost și împărat și proroc și Samuil a fost și judecător și proroc[4]). Și să nu socotești cealaltă viață a lor, ci să socotești, de nu a strălucit în credință; de vreme ce Apostolul aicea nu cercetează viețile celor de mai sus, ci pre dovada credinței lor.

33. Cari prin credință au biruit împărății.

Unul ca acesta a stătut judecătorul Ghedeon, carele împuternicindu-se de credința întru Dumnezeu cu singur trei sute de oameni, ce-i aveà cu sine, a omorît din tabăra lui Madiam

---

[1]) Varac acesta a stătut judecător a lui Israil, carele împreună cu Debora, având zece mii de ostași, s'a războit cu Sisara, voevodul puterei lui Iavin împăratul lui Hanaan și a perdut pre cele nouă sute de care de fer și pre toată tabăra lui. Și vezi despre aceasta la cap. IV și V a judecătorilor.

[2]) Samson cel foarte viteaz a stătut și el judecător a lui Israil și multe vitejii a făcut asupra celor de alte neamuri și pre neamul Evreilor de multe bântuele l'a slobozit. Despre aceasta arată Cap. XIII, XIV, XV, XVI al judecătorilor.

[3]) Ieftae a stătut judecător a lui Israil șease ani și a dat război fiilor lui Ammon și i-a biruit pre ei și fiindcă a făgăduit lui Dumnezeu să-i proaducă ardere de tot pre acela ce va eși din ușa casei sale, pentru ca să-l întimpene venind dela război și s'a întâmplat fiica lui a eși mai întâi și o a jertfit pre ea lui Dumnezeu. Vezi și despre aceasta la cap. XI și XII a judecătorilor.

[4]) Iar cum că și Samuil a fost judecător a lui Israil, mărturisește dumnezeiasca Scriptură zicând: „Și judecă Samuel (pre fiii lui Israil în Matifat) (I a Împărat. VII, 6).

și a lui Amalic o sută douăzeci de mii și pre Ziv, voevozii lui Madiam au omorît și pe Zevec și pre Salmana, împărații Madianului i-a gonit și prinzându-i pre aceștia i-a omorît, precum toate acestea le arată cap. VII și VIII al judecătorilor[1]).

Au lucrat dreptate

Cari au fost cei ce făceau dreptate? Și drepții cei de mai sus și Samson[2]). Pentrucă aceștia având credință în Dumnezeu, făceau izbânde împotriva celor de alte seminții, și vrăjmășiau Evreilor celor de un neam cu dânșii și către Evreii, cei de un neam cu dânșii s'au arătat iubitori de oameni; iar asupra vrăjmașilor și nedreptățitorilor și celor de alte neamurî au stătut biruitori; și aceasta este însușită fapta de dreptate, a dă fiește-căruia cele dupre vrednicie și ceea ce i se cade.

Au dobândit făgăduință.

Precum a stătut proroc-împăratul David, care prin credința ce aveà a dobândit făgăduința ce a dat Dumnezeu lui; «că s'a jurat, zice Domnul lui David cu adevărat și nu se va căi de dânsa. Din rodul pântecelui tău, voiu pune pre scaunul tău» (Psalm CXXXI, 11). Care această dumnezeiască făgăduință simțitorește s'a îndeplinit la Solomon, fiul lui David; iar gânditorește s'a săvârșit la Domnul nostru Iisus Christos, adevăratul Solomon, adecă cel pacinic și carele este însăși pacea, căci Solomon vrà se zică pacinic; fiindcă și Domnul nostru Iisus Christos dupre omenire a fost din sămânța lui David, precum a zis anghelul către fecioara: «Și va dà Domnul Dumnezeul scaunul lui David, părintelui său (Luca I, 32)[3]).

[1]) Icumenie însă zice cum că prin credință au biruit împărații, precum Avraam, care a biruit pre cei patru împărați pre Hodolopomor și pre Targal și pre Aliuh, pre cei ce robise pre Sodoma și pre nepotul său Lot (Fac. XIV); „și pre împăratul Gherarilor, pre Avimeleh" (Fac. XX); precum și Moise cel ce a biruit pre împăratul Farao și pre imp. Amalic și pre mulți alții.

[2]) Icumenie însă zice, că și Avraam prin credință a lucrat dreptate, despre carele e scris: „Și a crezut Avraam lui Dumnezeu și i s'au socotit lui spre dreptate" (Fac. XV, 6). Și Finees când a omorît pre Amvri și pre Madiamiteanca" (Num. XXV). Iar Teodorit așa tâlcuește aceasta: Ghedeon pre Madiam l'a perdut; Samson pre cei de alte seminții, Varac pre Sisara; David pre Amaniteni, pre Amalichiteni și pre amândoi Sirienii. Samoil pre cei de alte seminții; iar zicerea: „lucrat-a dreptate", aceasta este obștească a tuturor sfinților.

[3]) Iar Icumenie zice, că a dobândit făgăduințele și Isus a lui Navi și Halev și cei ce au moștenit pământul făgăduinței și vezi la cap. XIV al Numer. Iar Teodorit zice: „Și lui Avraam i-a făgăduit Dumnezeu, că întru seminția sa, va blagoslovi pe toate neamurile; și lui Isaac și lui

Au astupat gurile leilor.

Gurile leilor Daniil le-a astupat și Samson; că Daniil fiind aruncat de vaviloneni în groapa unde erau șeapte lei, a închis gurile lor nevăzut prin credința, cea către Dumnezeu, care locuià într'însul și nu l'au mâncat (vezi despre aceasta la Vil și balaurul); iar Samson întimpinând un leu pe cale urlând, l'a omorît prin credința și dumnezeiasca putere și nu l'a lăsat să-l mânânce; că așa este scris de către acesta: «Și s'a pogorît Samson și tatăl lui și maica lui în Tamnata; și a venit până la via Tamnata și iată pui de leu năvălind spre întimpinarea lui; și s'a suit asupra lui Duhul Domnului și a zdrobit pre leu ca cum ar zdrobi un ed din capre și nimic a fost în mânile sale» (Jud. XIV, 5).

34. Au stins puterea focului.

Unii ca aceștia au fost cei trei tineri, cari s'au aruncat în cuptorul cel înșeptit ars și nearzându-se de foc prin credința lor cea în Dumnezeu, nu a zis însă Apostolul că a stins focul, ci puterea focului, care este încă mai mare minune fiind că focul acesta al vavilonescului cuptor neîncetat se aprindeà și flacara lui a ajuns de s'a înnălțat de patruzeci și nouă de coți la înnălțime[1]); însă nici o putere arzătoare asupra lor a avut.

Au scăpat de ascuțitul sabiei.

Aceasta o a isprăvit prin credința cea întru Dumnezeu și acei trei tineri, iar mai ales și mai potrivit prorocul Ilie, care a scăpat de sabia împărătesei Isabelei, carea îl îngrozisă că-l va omori vestindu-i: «De ești tu Ilie și eu Isabel; acele să-mi facă mie Dumnezeu și acele să-mi adaugă, de nu în ceasul acesta, mâini voiu jerfi sufletul tău, precum ai jertfit tu pre

Iacov aceastaș făgăduință o a dat; încă și lui David i-a dat făgăduințele cele pentru stăpânul Christos și pre adevărul acestora prin lucru l'a arătat, a făgăduit încă și întoarcerea din Vavilon; și au plinit făgăduința.

[1]) Că așa e scris întru cântarea celor trei tineri: „Și se revărsă para de asupra cuptorului de patruzeci și nouă coți (stih 23). Însă e lucru vrednic de nedumerire, de unde au cunoscut Babilonenii, că înnălțimea flacărei a fost de atâția coți? Și dezleagă nedumerirea înțeleptul Ioan Zonara în tâlcuirea canoanelor octoihului lui Damaschin cea monoscrisă și zice, că de vreme ce flacăra cuptorului pogorându-se din înnălțime a ars pre Vavilonenii cei ce se aflau împrejurul cuptorului, măsurând locul acela ce erà între cuptor și între cei arși: din aceasta au încheiat cum că înnălțimea flacărei, cei ce se pogoràse, întinzându-se pre pământ până la locul acela a fost de atâția coți.

sufletul fieşte-căruia dintr'inşii» (III Impăr. XIX, 2). Incă şi Da-
vid imputernicindu-se cu credinţa în Dumnezeu, de multe ori
a scăpat de sabia lui Saul.

S'au întărit din slăbiciune.

S'au imputernicit din neputinţa robiei, ce o aveau Evreii a-
ceia, cari se aflau robiţi în Vavilona şi din Vavilona s'au în-
tors în Ierusalim; fiindcă aceştia atâta au fost slăbit, în cât nu
aveau o osebire de oasele cele moarte, dupre vedenia, ce o
au văzut Iezechiil a oaselor omeneşti, despre care a zis Dum-
nezeu lui: «Fiul omului, oasele acestea sânt toată casa lui Is-
rail şi aceştia zic, că uscate s'au făcut oasele noastre, perit-a
nădejdea noastră, ne-am omorît» (Iezech. XXXVII, 11). Ci şi
împăratul Ezechie, când a fost bolnav, s'a întărit de credinţa
cea intru Dumnezeu şi a luat adăugire de viaţă; «că s'a îm-
bolnăvit, zice, Iezechie, şi a intrat către dânsul Isaia prorocul,
fiul lui Amos.... zicându-i: «Acestea, zice Domnul Dumnezeul
lui David al Părintelui tău: am auzit rugăciunea ta, am văzut
lacrimile tale; iată eu te voiu vindecă pre tine, în ziua a treia
te vei sui în casa Domnului şi vei adauge preste zilele tale
cinsprezece ani» (a IV Impărat. XX, 1).

S'au făcut tari în războaie, au întors taberile străinilor.

Acestea cuvinte se potrivesc şi la Evreii aceia, cari s'au în-
tors din robia Babilonului la Ierusalim; căci aceştia, mai mult
nădăjduind atuncea şi crezând în puterea lui Dumnezeu, s'au
ostăşit şi au biruit prin credinţă pre neamurile cele megieşite
de Ierusalim, care fiindcă zavistuiau pre Evrei, căci s'au în-
tors iarăşi în Ierusalim şi începuse a zidi iarăşi biserica, le dă
război şi nu îi lăsă să zidiască. Şi au fost siliţi Evreii cu o
mână a zidi şi cu cealaltă să ţie arme, pentru ca să bată pre
vrăjmaşii lor, de care scrie Ezdra: «Şi eră norodul pământu-
lui slăbănogind mânile norodului lui Iuda şi îi oprià pre ei de
a zidi» (Ezdra IV, 4). Şi Neemie zice: «Care zidind cu o mână
şi cei ce ridicau erau într'armaţi cu arme, cu o mână făceau
lucrul său şi în cealaltă ţineà arma şi ziditorii fieşte-carele eră
încins asupra coapsei sale şi zidià şi cel ce trimbiţà cu trim-
biţa cea de corn eră aproape de el» (Neem. IV, 17)[1]. Se po-
triveşte însă graiul acesta al Apostolului mai mult la Samson,
care singur oştindu-se cu taberile celor străini, de multe ori
le-a biruit, în cât însuşi ziceà: «Cu falca măgarului stingând,

[1]) Teodorit însă zice, că aceşti mai înainte zişi, s'au făcut tari în răz-
boae şi fiii lui Matatia, Iuda şi Ionatan şi Samon adecă Macaveii.

am stins pre ei, că cu falca de măgar a bătut pre o mie de
bărbaţi» (Jud. XV, 16).

35. Au luat femeile dintru înviere pre morţii lor.

Două femei în vremea veche au luat pre fiii lor cei omo-
râţi vii, văduva Saraftia, pre al căreia fiu l'a înviat prorocul
Ilie, fiind mort, precum scrie cap. XVII din a III-a a împă-
raţilor şi alta femeea Somoniteanca, pre al căreia copil mort
l'a înviat prorocul Elisei, precum aceasta o pomeneşte cap.
IV al cărţei a IV a împăraţilor.

Iar alţii au fost bătuţi până au murit.

Adecă li s'au tăiat capetele, precum s'a tăiat capul înainte
mergătorului Ioan şi a lui Iacov a lui Zevedei de Irod cu sa-
bia tăindu-se, precum mărturisesc apost. Fapte, zicând: «Şi
au ucis pre Iacov, fratele lui Ioan cu sabia» (Fapt. XII, 2);
unii însă zic, că aceasta ce zice Apostolul, însemnează că ar
fi fost ucişi cu ciomege şi cu toiege[1]).

Nepriimind slobozire.

Adecă dreptii cei de mai sus tăindu-li-se capul, sau ucigân-
du-se cu toege, puteau să nu mustre pre împărati şi pre stă-
pânitori şi să-i izbăviască de moarte şi de munca aceea, ce
au pătimit; dar însă nu o au voit aceasta, ci au ales mai bine
a mustrà pre ei şi pentru mustrare să se munciască şi să se
omoare[2]) decât a nu-i mustrà şi să-i scape de moarte.

Ca mai bună înviere să dobândiască.

[1]) Şi Lexiconul (filologul) Varin încă zice, că aceasta ce zice Apo-
stolul însemnează, se bate, se despoae, se ciomăgeşte, dela beţele acelea,
cu care se băteau cei ce se pedepsiau de judecători. Şi mai chiar a-
ceasta o zice Isihie, că poate aceasta a o înţelege aice Apostolul şi nu
moartea cea desăvârşit, precum aceasta e arătată din cuvântul ce adaugă
mai jos: *„cu ucidere de sabie au murit"*, căci dacă aceea ce zice A-
postolul s'au timbanisit arată că li s'au tăiat capul, de prisos ar fi fost
a poftori Apostolul şi a zice, cu ucidere de sabie au murit.

[2]) Insă socotesc cum că zicerea *nepriimind izbăvire*, s'ar înţelege şi
aşa: dreptii cei de mai sus zişi nu au luat îndată izbăvire de moarte,
adecă nu au murit îndată după ce i-au muncit împărăţii şi stăpânitorii,
ci au vieţuit şi au mai suferit încă şi alte multe cazne, ca prin multele
munci, să se învrednicească a luà mai bună înviere; însă aceasta o zic,
că precum am zis mai înainte că s'au timbanisit, ce o a zis mai sus
Pavel, nu se înţelege în loc de moarte desăvârşită; iar toată înţelegerea
Apostolului este aceasta: „Şi alţii s'au timbanisit, adecă s'au schingiuit
şi s'au bătut fără a aşteptà izbăvirea, adecă fără a muri îndată, ca de
mai bună înviere să se norociască. Unii ca aceştia însă au stătut cei
împreună cu Eleazar şi cu cei 7 Macavei şi cu maica acestora precum
zice Teodorit.

Dreptii cei de mai sus zice, mai bine au ales să pătimiască acestea ca la sfârșitul lumei să dobândiască mai bună înviere, și nu adecă ca aceasta, care o a luat fiul văduvei Saraftiei și fiul Somanitencii, precum mai sus s a zis: *decât*, să ia mai bună înviere decât a celoralalți oameni; căci sfinții pentru credința cea întru Dumnezeu luând moarte și rane și cazne, aceeași vor învia cu strălucire și cu slavă și au să se răpiască de nouri pentru ca să meargă spre întimpinarea împăratului Christos, când va veni pre pământ, pre această slăvită și strălucită înviere însă, aiurea o numește Pavel streînviere, că doar așa ajunge la streînvierea morților» (Filips. III, 11). Și nu numai înviere se va face dreptilor celor de mai sus strălucită, pentru schingiuirea ce au suferit; ci li se va face și spre viață veșnică; iar învierea păcătoșilor se va face spre muncă și rușine veșnică; pentrucă aceștia sculându-se, nu au să se răpiască în nouri, ci vor rămâneà jos, așteptând pre judecătorul cu frică și cu cutremur. Și vezi tâlcuirea zicerei, «că doar să ajung la strâ-învierea morților»; și a zicerei: «ne vom răpi în nori, spre întimpinarea Domnului în văzduh» (I Tesal. IV, 17).

36. Iar alții de batjocuri.

Unul ca acesta a stătut prorocul Elisei, care se batjocorià de cei XLII de copii din Vetil, care ii ziceau, luându-l adecă în râs, îndată după răpirea și ridicarea prorocului Ilie, a învățătorului lui Eliseu, precum zice dumnezeescul Iustin. «Că suindu-se el pre cale și niște copii mici eșind din cetate îl luau în râs și i-au zis: sue-te, pleșuvule, sue-te» (a IV Impăr. II, 23). Unul ca acesta a stătut și Samson, batjocurindu-se de cei ce altă semințe, după ce i-au scos ochii lui, precum este scris: «Și au chemat (cei de altă semințe) pre Samson din legături și îl batjocuriau pre el dinaintea lor și ii dà palme preste obraz» (Jud. XV, 25)[1]).

Și de bătăi ispită au luat.

Mulți dintre proroci înainte s'au bătut cu bice și cu alte chipuri[2]) și Petru și Ioan dintre Apostoli mai în urmă (Fapt. V).

[1]) Cuvintele acestea ale Apostolului mai ales se potrivesc și la Iudei, cei din vremea Macaveilor, batjocorindu-se de Elini. Căci scrie cartea I a Macaveilor zicând: „Și căută și cercetà pre prietenii lui Iuda și i-au adus pre ei la Vauhidim (voevodul împăratului Dimitrie) și și-au izbândit asupra lor și-i batjocorià pre ei (I Macav. IX, 26). Și pentru întâiul fiu al Solomoniei are se scrie: „Și scăpând cel întâi în chipul acesta pre cel al II-lea l'au adus spre batjocură (II Macav. VII, 7).

[2]) Că și pre Mihea l'a lovit preste falcă; „și s'au apropiat Sedechie fiul lui Hanan și au lovit pre Miheea preste falcă și a zis: „Carele Duh

Dar încă și de legături și de închisori.

Legături și închisori a suferit mai înainte prorocul Ieremia[1]) și Mihea și Anania mai înainte[2]) și mergătorul-înainte Ioan și Apostolii mai în urmă.

37. S'au ucis cu petri.

Așa Navute mai înainte s'a zborâtuit cu pietre de Iesabel, pentru ca să-i ià via, despre carele e scris: «Cu pietrii s'a ucis Navute și a murit» (III a Impăr. XXI, 14). Așa cu pietrii s'au ucis și Azaria a lui Iodae preotul, despre carele este scris: «Și Duhul lui Dumnezeu a îmbrăcat pre Azaria a lui Iodae, preotul și s'au sculat asupra norodului și a zis: Acestea zice Domnul, cercetați alăturea cu poruncile Domnului? Și nu vă veți îndreptà în cale; că ați părăsit pre Domnul și vă va părăsì pre voi; și s'a pus asupra lui și cu pietrii l'au ucis pre el prin porunca impăratului Ioas în curtea casei Domnului (II Paral. XXIV, 20). Și precum cei de mai sus, cu pietrii s'au ucis mai înainte, așa cu pietrii s'au ucis și întâiul ucenic Ștefan mai în urmă (Fapt. IX).

S'au hierăstruit.

Adecă cu hierăstrău s'au tăiat precum Isaia de impăratul Manase, și nu cu ferestrău de fer, ci de lemn, precum zice, pentru ca să se facă schingiuiri și muncirea mai aspră, fiindcă cel ce se tae cu hierăstău de lemn, prelungește mai multă vreme muncindu-se. Această tâlcuire o face și Teodorit.

S'au ispitit.

al Domnului este cel ce a grăit întru tine? (III Impăr. XXIV, 24). Incă și pre Eleazar acel de 90 de ani, pre cel dintâi cărturar și de Dumnezeu cinstitor l'au bătut cu bice, de care și murind zicea: „Cunoscut este Domnului, celui ce are sfânta cunoștință, că putând a mă slobozi de moarte, cumplite dureri suflr pre trupul meu bătându-mă; cu sufletul însă cu dulceață pătimesc acestea pentru frica lui (II Mac. VI, 30).

[1]) Că așa e scris pentru Ieremia: „Și a fost cuvântul Domnului a II-a către Ieremia și el încă erà legat în ograda temniței" (Ier. XXXIII, 1).

[2]) Și despre Miheea așa zice Scriptura: „Și a zis impăratul lui Israil (Ahaav adecă): Luați-l pre Mihea și întoarceți-l pre el către Hemir impăratul cetății; și lui Ioaas fiul impăratului au zis: puneți-l pre acesta în temniță și să mănânce el pâne de necaz și apă de necaz, până ce mă voiu întoarce cu pace" (III Impăr. XXIV, 26). Iar despre Anani prorocul așa zice sf. Scriptură: „Și în vremea aceea a venit Anani, prorocul, către Asa impăratul lui Iuda și a zis lui: „Fiindcă te-ai nădăjduit tu în impăratul Siriei și nu ai nădăjduit în Domnul Dumnezeul tău, pentru aceasta s'a isprăvit puterea Siriei din mâna ta; și s'a mântuit Asa pre prorocul și l'a pus pre el în temniță, că s'au mâniat asupra lui" (II Cart. XVI, 7).

Precum s'a ispitit Avraam despre care se scrie, cum că: «Dumnezeu a ispitit pre Avraam (Fac. XXII, 1). Și Moisi despre carele se scrie: «Și acolo l'au ispitit pre el și au zis» (Eș. XV, 25). Și ceilalți drepți încă s'au ispitit, despre care a zis Solomon: «Dumnezeu i-a ispitit pre ei și i-au aflat luiși vrednici» (Ințel. III, 5).

In ucidere de sabie a murit.

Așa s'au omorît cu sabia prorocul Mihea mai întâi[1]) și Zaharia și Ioan și Iacov în urmă. Vezi însă, iubitule, că alții prin credință au scăpat de ascuțișul săbiei, iar alții dinpotrivă au murit de sabie; că un lucru ca acesta este credința, în cât poate și lucruri mari a lucră și dinpotrivă poate a pătimi și lucruri mari și pre amândouă deopotrivă lesnicioase le socotește. Și dar dacă drepții aceștia au pătimit atâtea și atâtea rele, cum voi hristianii vă necăjiți și vă împuținați cu sufletul, de vreme ce încă nu ați pătimit vre un asemenea rău?

Au umblat în cojoace și piei de capre.

Unul ca acesta a stătut mai întâi prorocul Ilie și al doilea Elisei și apoi Mergătorul Inainte Ioan, care purtă cojoace de oaie și de piei de capre; atât de neagonisitori erau de trei ori fericiții; că de vreme ce cei ce crezuse din Evrei, nu aveau încă minunat ipolipsis pentru Apostolii Domnului, pentru aceasta Apostolul, după ce a pomenit pre drepții cei de mai sus, au venit și la prorocul Ilie, cel slăvit, carele s'a înnălțat ca la cer; iar zicerea «umblă» însemnează, cum că drepții aceștia și mai ales Ilie se alungă și nu stă întru un loc.

Lipsiți fiind.

Precum se lipsia și de pânea cea de toate zilele prorocul Ilie și Elisei, pentru aceasta și femei îi hrănia pre ei, pre Ilie adecă Serafteia văduva, iar pre Eliseiu Sumaniteanca[2]).

Necăjiți fiind, de rău supărându-se.

---

[1]) Și în cartea lui Ieremia încă se scrie, că împăratul Ioachim a omorît pre Urie, prorocul, pentrucă prorocia împotriva Ierusalimului. „Și om, zice, erà prorocind cu numele Domnului Urie, fiul lui Sameu, din Coriatiarim; și a prorocit despre pământul acesta dupre toate cuvintele lui Ieremia: și a auzit împăratul Ioachim și toți boerii cuvintele lui și-l căută să-l omoare pre el.... Și l'au scos pre el de acolo și l'au băgat la împăratul și l'au ucis pre el cu sabia și l'au aruncat în mormântul fiilor norodului lui" (Ierem. XXVI).

[2]) Unii ca aceștia au fost cei o sută de proroci, pre care îi hrănia Avdiu, Economul lui Ahaav. „Și Avdiu erà temându-se de Domnul foarte și i-au ascuns pre ei câte cincizeci în peșteră și îi hrănia pre ei cu pâne și cu apă" (III a Împărat. XVIII, 4).

Și toți drepții cei de mai sus se necăjiau și pătimiau rău, ci și pre Ilie nu puțin îl năcăjiau împărăteasa Isavela, gonindu-l și căutând să-l omoare.

38. Cărora nu erà lumea vrednică.

Nu aveți, zice, voi hristianii a zice, că pătimiau necazurile cele de acest-fel și relele drepții cei de mai sus, că ar fi fost păcătoși; nu; fiindcă cei de acest-fel au stătut minunați și îmbunătățiți, în cât erau mai cinstiți decât însuși lumea. Lumea însă numește Scriptura și pre mulțimea oamenilor celor păcătoși și pre însuși faptura; aice însă amândouă se socotesc; căci de vei pune de o parte faptura împreună cu păcătoșii oamenii, cei ce se cuprind întru zidire și despre altă parte vei pune pre drepții aceștia, mai cinstiți și mai pre sus se vor arătà aceștia și nici un lucru vrednic împrotiva lor vei aflà. Pentru aceasta și Sirah a zis: «Mai bun este un drept, decât o mie» (Sirah XVI, 3); și iarăși: «Și nu este toată cumpâna vrednică de un suflet înfrânat» (Sirah XXVI, 16)[1]). Cu aceste cuvinte însă deșteaptă Apostolul inimile hristianilor a nu cere nici un lucru de ale lumei aceștia, fiindcă lumea nu este vrednică de sfinți; pentrucă ocară și necinste a ta, zice, este hristiane de vei căutà în lumea aceasta, aici plata ostenelei și ale nevoințelor tale; căci arăți cu aceasta, că ești vrednic de niște lucruri pământești și de nimica; și dacă lumea toată nu este vrednică de un singur sfânt, ce parte de lume cauți tu, iubitule, spre răsplătirea faptei bune a tale.

Prin pustietăți rătăcind și prin munți și prin peșteri și prin grăpăturile pământului.

---

[1]) Cum că cei mai puțin cinstitori de Dumnezeu și drepți sânt mai cinstiți decât cei mai mulți necinstitori de Dumnezeu și păcătoși, adeverează și teologul Grigorie zicând: „Mai mult sânt înaintea lui Dumnezeu trei adunați întru numele Domnului, decât cei mulți, care tăgăduesc dumnezeirea, dacă și decât toți Hanenienii au cinstit mai mult pre un Avraam? Sau și decât Sodomitenii pre un Lot? Sau decât Madeamitenii, pre Moisi nemernicul și străinul? Dar ce? Pre cei trei sute ce au fost cu Ghedeon, cari au înfruntat pre miile celor întorși în fugă; Și ce? Casnicii lui Avraam, cei puțin mai jos la număr decât aceștia, zeciurile de mii de oaste ale împărăților celor mulți, pre cari, măcar că erau mai puțini, i-au înfrânt și i-au gonit? Și cum vei înțelege aceea, că de s'ar face numărul fiilor lui Israil ca nisipul mărei, rămășița se va mântui? Ce și aceasta: „Am lăsat mie-mi șapte mii bărbați, cari nu și-au plecat genunchile Vaalei". Nu este aceasta: nu întru cei mulți au binevoit Dumnezeu, tu adecă numeri zeciuri de mii; iar Dumnezeu pre cei ce se mântuesc; și tu numeri țărâna cea nenumărată, iar eu pre vasele alegerei" (Cuv. către cei 150 de Episcopi).

Unii ca aceştia au stătut prorocul Ilie şi Eliseiu şi acei o sută de proroci ascunşi în două peştere şi care se hrăniau de Avdie, precum am zis[1]); şi nici în pustii, zice, erau ertaţi aceşti de trei ori fericiţi să locuiască cu odihnă şi cu încăpere, ci şi de acolo fugiau de frica celor ce li goniau şi se rătăciau une ori întru o parte şi alte ori întru alta; însă toate acestea le suferiau pentrucă credeau, că au să ia dela Dumnezeu veşnică mângâere în ceruri.

39. Şi aceştia toţi, mărturisiţi fiind prin credinţă nu au luat făgăduinţă.

Ce, zice, vă împuţinaţi cu sufletul voi, o hristianilor, pentru că vă aflaţi întru nevoinţa vieţei aceştia şi încă nu aţi luat răsplătirile nevoinţei voastre? Toţi sfinţii şi dreptii cei mai înainte zişi, cu toate că au fost mărturisiţi prin credinţa lor, că au bine plăcut lui Dumnezeu; însă nu au dobândit bunătăţile cele făgăduite în ceruri; pentrucă unii dintre dânşii au priimit bunătăţile cele pre pământ făgăduite; precum: David şi Isus a lui Navi şi Halev. Dar însă nu e aceasta ceea ce se caută; fiindcă bunătăţile cele ce sânt în ceruri acelea sânt chiar făgăduinţi a lui Dumnezeu. Vezi şi subînsemnarea zicerei: «De sântem nădăjduind în viaţa aceasta» (I Cor. XV, 19); de nevoe fiind, şi aceasta: *care o va dà mie Domnul în ziua aceea* (II Timot. IV, 8).

40. Dumnezeu pentru noi ceva mai bun provăzând, ca nu afară de noi să se depliniască.

Dumnezeu, zice, a provezut pentru ceva mai bine, adecă

[1]) Unii ca aceştia au stătut fiii lui Ionadav, vieţuind o vieaţă filozofească şi locuind în corturi, nici vii având, nici sămănând, nici vin bând; ci rămânând încoace şi încolo cu femeile şi cu copiii lor, precum scrie pentru dânşii Ieremia aşa: „Şi am dat înaintea feţei lor un ulcior cu vin şi păhare şi am zis, beţi vin; şi mi-a zis, că nu vom beà vin, că Ionadav, fiul lui Rihav, părintele nostru a poruncit nouă zicând: „Nu veţi beà vin voi şi fiii voştri până în veac şi case nu vă veţi zidi şi sămânţă nu veţi sămănà şi vie nu va fi vouă; că în corturi veţi locui întru toate zilele vieţei voastre; ca să petreceţi zile multe pre pământul pre carele voi petreceţi pre dânsul“ (Ier. XXXI, 5). Pentru aceasta zice şi înţeleptul Teodorit, cum că cei mai mulţi dintre proroci nici case aveau, ci tăind lemne îşi făceau colibi, despre cari şi cetim în sf. Scriptură: că au zis fiii prorocilor către Elisei, că merge-vom până la Iordan şi vom luà de acolo fieştecare om câte o bârnă şi ne vom face case acolo, ca să locuim acolo? Şi a zis: Mergeţi, şi a zis unul cu blândeţe: Vino cu robii tăi; şi a mers împreună cu dânşii şi au mers la Iordan şi au tăiat lemnele“ (IV Împărăţ. VI, 1).

pentru cinstea noastră; căci pentru a nu se arată drepţii, cei mai înainte zişi, cum că au oare-care pronomion mai mult de cât noi, fiindcă s'ar fi încununat ei mai înainte, pentru aceasta Dumnezeu a rânduit pre una şi aceeaş vreme a sfârşitului a toată lumea şi celor mai vechi şi nouă hristianilor, celor mai noi; întru care vreme avem să ne încununăm amândouă părţile. Şi nu a zis Pavel, ca să nu se încununeze, ci ca să nu depliniască pentrucă atunci au să se arăte drepţii cei de mai sus dupre toate depliniţi. Incă şi dupre alt chip se înţelege zicerea «să se depliniască»; fiindcă şi acum au luat sfinţii cei mai nainte zişi arvonile şi pronomiele slavei şi ale cinstei şi ale deplinătăţei (căci de aiurea de unde au luat ei puterea, spre a ajutà acelora, cari cer ajutorul lor pre pământ? Sau de unde au îndrăznială spre a mijlocì şi a rugà pre Dumnezeu pentru alţii, fără numai din slava cea din parte, care acum o au dobândit în ceruri?). Iar atunci la învierea cea de obşte, au să ia împreună cu noi deplinătatea slavei şi a fericirei[1]). Dar oare nu-i nedreptăţeşte pre ei Dumnezeu, de vreme ce ei ne-au întrecut pre noi cu nevoinţele şi cu ostenelele faptei bune şi ale credinţei, mai înainte apucând şi ne aşteaptă pre noi şi dupre cununi să se facă urmaşi? La aceasta dar răspundem, că aceasta a ne aşteptà pre noi aciea pentru ca să se încununeze împreună cu noi: aceasta, zic, este plăcută şi iubită lor; pentrucă toţi şi cei mai înainte de lege şi cei în legea vechi drepţi şi noi hristianii cei ce vom fi bine plăcut lui Dumnezeu întru darul acest nou: toţi, zic, sântem în trup; şi precum trupului i se pricinueşte mare îndulcire, când se încununează toate mădulările sale, cu asemenea chip şi acelora şi nouă ni se pricinueşte bucurie şi îndulcire, când deobşte toţi ne vom încununà. Auzi însă, iubitule, şi altă pildă: Dumnezeu e un Părinte iubitor de fii, carele are fii osebiţi şi unii dintre fiii săi s'au întors de pe la ţarini, adecă de pe la moşii, unde au slujit casei Părintelui lor mai curând, fiindcă au săvârşit slujba şi lucrarea, ce avea să o facă; iar alţii încă rămân acolo la părinteştele moşii, şi la slujba cea încredinţată.

[1]) Iar cum că cei ce s'au îndreptat mai nainte de lege şi în lege şi întru credinţa lui Christos, nu se vor depliní fără de noi, cei ce după lege am crezut în Evanghelia lui Christos, ci împreună cu noi au să învieze şi să meargă întru odihna Domnului, vezi la subînsemnarea zicerei: „Incepătura Christos, apoi cei ce sânt ai lui Christos, întru venirea lui“ (I Cor. XV, 25). Şi a zicerei: „Şi cei morţi întru Christos vor învià întâi (I Tesal. I, 16).

Pentru aceasta Dumnezeu acelora, fiindcă au apucat mai inainte și au slujit și s'au întors înapoi, le-au dat ca o gustare mai înainte de mâncare, zicând lor: îngăduiți, o fiii mei, și pre ceilalți frați ai voștri, până ce vor veni toți, ca să ședeți și să vă îndulciți de masa cea desăvârșit. Și aceia luând progustarea aceea (sau zacusca) îngăduesc, bucurându-se ca niște iubitori de frați, ca să vie și ceilalți frați, pentru ca împreună să se veseliască toți de obște, și să se îndulciască de masa cea desăvârșită a fericirei.

CAP. XII.

1. Drept aceea și noi atâta nor de martori având pus împrejurul nostru.

Deci de vreme ce și noi hristianii, zice, avem atât de des nor de marturi și de sfinți, care nu se află la înnălțime preste capetele noastre, ci împrejurul nostru pus, adecă din toate părțile cuprinzându-ne pre noi, să răbdăm necazurile, ce ni se întâmplă nouă. Martori însă numește Pavel nu numai pre mucenicii și mărturisitorii cei ce s'au nevoit pentru Christos în-tru Noul Testament, ci și pre drepții și sfinții cei întru Vechiul Testament; pentrucă și aceia au mărturisit pentru mărirea și credința lui Dumnezeu, precum au fost cei trei tineri și Daniil și Macaveii cei șapte și maica lor Solomoni și Eleazar, dascalul lor și toți prorocii[1]). Nu a zis însă Pavel atâta mulțime, ci atâta nor, potrivind zicerea aceasta foarte potrivit la pricina aceasta; de vreme ce hristianii, cei ce crezuse din Evrei aveau arsură de necazuri; pentru aceasta zice lor Pavel, că aducerea aminte a drepților și a mucenicilor, aceasta, ca un nor despre sud, despre fiește-care parte cuprinzându-vă pre voi, fraților, va răcori arsura inimei voastre[2]).

[1]) Teologul Grigorie însă voește că și cei ce s'au săvârșit întru Legea cea Veche, să nu se fi săvârșit fără de credința cea în Christos „Cuvântul acesta e și oare-care tăinuit împreună și negândit; însă mie și tuturor celor iubitori de Dumnezeu, mi se pare foarte de crezut; că adecă nici unul dintre cei ce s'au săvârșit mai dinainte de venirea lui Christos, fără de credința acea în Christos nu s'au norocit de aceasta; căci cuvântul cu adevărat s'au întățișat în urmă în vremile sale, însă cunoscut s'au făcut și mai înainte celor curați cu mintea, precum dela mulți este cunoscut dintre cei ce s'au cinstit mai înainte de arătarea aceluia (Cuv. la Macavei).

[2]) Zice însă și Icumenie, cum că pomenirea martorilor stă spre a-i învită pre acestia către asemenea râvnă a nevoințelor; iar nor i-au numit pre dânșii sau dela metaforaua celor ce se pârjolesc de arșiță și să pun sub nor răcoros și să mângâe, că și pomenirea sfinților pre cei slăbănogiți de arșița ispitelor îi mângâe. Sau, că răcoriala gândită zice, mijlocesc pentru voi către Dumnezeu, rugându-se. Dar de vreme ce cuvântul aice este pentru mulțimea martorilor, de care este bogată sf. biserica a lui Christos, cea a noastră, mi s'a părut lucru de mâhnire a nu însemnă și eu spre slava lui Christos și a credinței noastre; cercetarea aceea ce o fac oare-cari asupra cătimei și asupra marei mulțimi acestia a sfinților mucenici. Că 15 împărați ai Romei și tirani au stătut acei ce goniau și munciau pre hristiani, dintre care cel al nouălea, adecă Diocliția întru o singură lună au omorît șaptesprezece mii de hristiani; și în singur Eghiptul în vreme de zece ani s'au omorît o sută patruzeci și patru de mii și șapte sute de mii s'au risipit întru o aspră izgonire. Și atâta îndrăcire au arătat tiranii aceia asupra hristianilor, în cât hotărâre obștească au dat întru toată lățita împărăție și avtocrația Romei, că fiește-care necredincios, idolo-slujitor să aibă voe să omoare pre fiește-carele hristian, ori unde l'ar afla și ori cu ce chip s'ar multămi. Pentru aceasta atâta mare perdere s'au făcut hristianilor în fiește-care parte de lume, în cât idolo-slujitorii socotind că s'au stins din lume credința lui Christos, scriau pre marmoră cuvinte și suprascrierea aceasta: „Religia lui Christos pretutindenea s'au stins". Pentru aceasta oare-cari istorici perierghi, făcând socotială prin toate mineile lunilor ale bisericei noastre, au socotit pre mucenicii cari se cuprind într'însele și au însemnat, cum că sânt în număr de zece milioane și nouă sute cincizeci de mii; în cât de s'ar împărți acestea de o măsură în trei sute șasezeci și cinci de zile ale anului, cad în fie-care zi să se prăznuiască câte trei sute de mii de mucenici. Și cu adevărat negreșit, prea mare nor este mulțimea aceasta de mare număr de mucenici, tot o dată prea des și prea luminos; care fiind des acopere ziua pre toată biserica lui Christos și pre toți drepții slăvitorii hristiani și oprește despre dânșii pre toată arșița și înfocarea soarelui; adecă pre toate necăjicioasele ispite și se asemânează cu norul acel gros și des, care ziua acoperia pre vechiul Israil; iar ca prea luminos, luminează și povățuește către Ierusalim cel ceresc pre hristiani, pre noul Israil, care se află în noaptea și în pustiul lumei acestia și se potrivește cu stâlpul acel de foc, care noaptea lumina pre vechiul Israil și-l povățuia către pământul făgăduinței (Vezi despre aceasta la tom. II a Ierochiricului Procopie, foaea 227 și 237.

Lepădând toată sarcina.

Adecă să scuturăm, zice, o frații mei hristiani de pre supletele noastre, greutatea pământeștilor lucruri și grijirile cele pentru lucrurile acestea; fiindcă toate lucrurile pământești nu-s altă ceva fără numai o sarcină și o umflătură zădarnică. Și dar dacă lucrurile cele pământești sânt o umflătură zădarnică pentru ce voi vă întristați iubiților, căci le-au răpit alții și pre voi v'au slobozit de ele?

Și păcatul cel lesne imprejurător.

Pavel numește pre păcat lesne împrejurător, sau pentrucă păcatul lesne ne încunjoară, sau pentrucă cu lesnire poate a-l pătimi împrejurarea, adecă biruința și primejdia; căci de am voi noi, lesne putem a-l biruì, sau pre păcatul, zice, lesne împrejurător, pentrucă cu lesnire oboară pre ticăloșii păcătoși în întâmplări rele și în primejdii; că nici un lucru e atât de primejduincios, precum este păcatul[1]).

Prin răbdare să alergăm întru lupta cea propusă nouă.

Aicea se închee graiurile de mai sus având și lepădând; nu au zis însă Apostolul să pumnim sau să trântim, care acestea au trebuință de multă luptă; ci ceea ce este mai lesnicioasă decât toate, aceea o au adus în mijloc, adecă să alergăm în cale; nici au zis să apucăm cale mai multă, ci să rămânem întru însuși măsura aceasta a căei, ce o facem acum; căci alții aleargă în calea vieței ceii dupre Christos, prin înfrânare; iar alții prin milostenii și alții prin altă faptă bună; iar voi, zice, hristianii alergați în calea aceasta prin răbdare; fiindcă de răbdare aveți mai multă trebuință, precum și mai sus s'a zis: «că de răbdare aveți trebuință» (Cap. X, 36).

2. Privind la începătorul credinței și plinitorul.

Adecă de voim, zice, să ne învățăm, cum să alergăm prin răbdare să privim la Christos, carele este începutul și sfârșitul credinței noastre; precum și cei ce învață vre un meșteșug, cu totului tot privesc la dascalul și maistrul lor. De aceasta și însuși Domnul vrând a ne îndemnà pre noi la aceasta ziceà: «Învățați-vă dela mine» (Mat. XI, 29). Și iarăși: «Nu este ucenic mai pre sus de dascâlul său... destul e ucenicului a se face ca dascâlul său» (Mat. X, 24). Dar ce va să zică: începător al credinței și plinitor? Adecă Christos este, carele a pus în inimile noastre din început credința: «Că nu voi, zice, m'ați ales pre mine, ci eu pre voi» (Ioan XV, 16); ci și sfârșitul credinței el îl va pecetluì întru noi, în cât să avem credință pre devărată și prea deplinită.

Carele în loc de bucuria cea pusă înaintea lui, au suferit cruce, rușinea defăimându-o.

Slobozenie, zice, și stăpânire aveà Christos a nu pătimì și a nu murì; căci nepăcătos fiind, dupre urmare nu erà supus

[1]) Iar Teodorit zice: Lesne împrejurător însă pre păcat l'au numit, căci cu lesnire se alcătuește și se face; că ochiul se amăgește, auzul se vânează, pipăirea se gâdilă și limba cu lesnire să alunecă și gândul către mai rău este povârnit.

morței; care și însuși Domnul arătând ziceà: «Eu pun sufletul meu, ca iarăși să-l ieu; nimenea îl va luà dela mine, ci eu îl pun pre el de sinemi; stăpânire am a-l pune pre el și stăpânire am iarăși a-l luà» (Ioan X, 17). Și iarăși: «Vine stăpânitorul lumei aceștia și întru mine nu are nimica» (Ioan XIV, 30). Deci de ar fi voit Domnul nu s'ar fi răstignit; cu toate aceastea însuși a răbdat crucea, adecă nu fiește-cum a suferit moartea, ci o moarte cea mai de ocară și pre rușine o a defăimat, care urmà pentru moartea cea acest-fel de necinstită; nu a zis însă scârba defăimându-o, fiindcă Domnul nu au suferit cu scârbă moartea cea de cruce[1]).

De-a dreapta scaunului lui Dumnezeu a stătut.

Vezi, hristiane, sfârșitul răbdărei, la ce înnălțime a suit pre cel ce a răbdat? Că la însuși dreapta scaunului lui Dumnezeu și Părintelui a suit pre Christos dupre omenire; care și aiurea acestaș Pavel arătând ziceà: Pentru aceea (adecă pentrucă Christos s'a făcut ascultătorul până la moarte de cruce) și Dumnezeu pre el l'a prea înnălțat și a dăruit lui numele, cel mai pre sus de tot numele» (Filip. II, 9). Drept aceea zice, fiindcă Christos s'a prea înnălțat și a șezut în scaunul cel de-a dreapta Părintelui, poate a răsplăti nouă celor ce pătimim necazurile pentru cuvântul său; fiindcă scaunul cel de-a dreapta, însemnează pre cinstea cea deopotrivă cu Părintele.

3. Că socotiți de cela ce a răbdat o împotrivă grăire ca aceasta dela cei păcătoși asupra sa.

Dacă se mângâe cineva îndestul când își aduce aminte și le socotește pătimirile ce le-au suferit oamenii cei goli și asemenea lui, cu atât mai vârtos se mângâe când socotește împotriva grăire, ce o a suferit stăpânul a toată? *Impotrivă grăire* însă numește Pavel aicea luările în râs a Evreilor și batjocoririle, ocările și sudâlmile și pâlmuirile cele preste obrazul Domnului și lovirile și împotrivă grăirile, ce le făceà asupra învățăturei lui cărturarii și fariseii, răctnitele cele mari ce le făceà poporul înaintea lui Pilat, zicând: «Iel, iel, răstignește-l pre el» (Ioan XIX, 15); și în sfârșit moartea cea de cruce, căci zicerea aceasta o împotrivă grăirei, este însemnătoare și arătătoare de toate acestea, adecă ca cum ar zice Pavel, adu-

[1]) Și teologul Grigorie încă întru o unire tâlcuește zicerea aceasta zicând: „Căruia fiindu-i cu putință a rămâneà întru însuși slava a dumnezeirei sale, nu numai s'au deșărtat pre sineși până la chipul robului; ci și crucea au suferit defăimând rușinea.

ceți-vă aminte, frații mei hristiani, de Christos a suferit o împotrivă grăire ca aceasta, care l'a adus până la moarte; și moarte nu prost, ci moarte cu tâlharii. Și dela cine a suferit acestea? Dela păcătoși, adecă dela păgâni și idolo-slujitori, de la Pilat și dela ostașii cei împrejurul lui, sau și dela însuși păcătoșii și nelegiuiții Iudei.

Ca să nu obosiți slăbind cu sufletele voastre.

Pentru aceasta, zice, socotiți, o fraților, zice, pre Christos și pătimirile lui Christos, ca socotința aceasta să întăriască sufletele voastre și să nu vă lase să slăbănogiți și să obosiți de necazuri.

4. Că încă nu ați stătut până la sânge.

Două feluri de mângâeri sânt, iubitule, potrivnice una alteia; una adecă, când zice cineva către cela ce se întristează: frate, mari necazuri și ispite ai suferit, deci aduți aminte, că ai aratat în acelea o bărbăție acest-fel de mare și cu aceea mângâe-te. Și alta iarăși, când zice cineva celui ce se întristează: frate, încă nu ai pătimit vre o ispită mare, apoi pentruce te întristezi și să nu suferi cu bărbăție? Și felul cel dintâi al mângâerei, mângâe pre suflet, când este obosit de ispite, pentrucă îi înființează și îi mărește ispitele, ce le-a pătimit; iar celalalt fel de mângâere smerește pe suflet, când el se întâmplă a se mândri și îl deșteaptă și îl înferbântă când va să slăbiască. Deci pre aceste două feluri de mângâeri le întrebuințează Pavel aice acum, către cei ce din Evrei au crezut; căci după ce a zis mai sus lor: «Că multă nevoință de pătimiri ați suferit» (Evrei X, 32). Și îndemnându-i pre ei a urmă însuși loruși, cari au suferit mai înainte atâtea patimi, acum aicea zice cu totul dinpotrivă și arată lor, că încă nu a pătimit vre o patimă și ispită mare, vrednică de cuvânt, pentru ca să nu se întâmple să se mândriască. Și vezi, o cetitorule, apostoleasca înțelepciune, după ce a pomenit pre sfinții și drepții aceia, cari au suferit atâtea mari ispite și după ce a adus în mijloc pre Domnul, carele a pătimit atâta împrotivă grăire, atuncea arată cum că ispitele și pătimirile lor nu-s nimica, cumpănindu-se cu pătimirile acelora și cu pătimirile Domnului; încă, zice, o frații mei, nu ați ajuns până la moarte, ci ați ajuns numai până la goane și la râpirea averilor, iar Christos a ajuns până la moarte și moartea cea mai ocărâtă. Zicând însă Apostolul, ați stătut împotriva păcatului, tot o dată arată cum că și păcatul îi luptă pre dânșii și le stă împrotivă foarte, că și ei stau împrotivă și să lupte împrotiva păcatului, însă nu cu cele mai de căpe-

tenie, adecă cu ispite de moarte, ci mai cu ușoare și mai slabe.

Impotriva păcatului luptându-vă.

Păcat numește aicea Pavel, sau pre diavolul, pre cel ce este însuși păcat, ca aflător și învățător al păcatului, împotriva căruia se cuvine a se luptă hristianii; sau zice, că se cuvine împotriva a se luptă cei bine credincioși și însuși impotriva păcatului și a necinstitelor patemilor păcatului, care-s lucrătoare asupra noastră și perzătoare[1]).

5. Și ați uitat mângâerea.

Atâta v'ați slăbănogit, zice, și v'ați obosit hristianilor, în cât ați uitat și cuvântul acela a lui Solomon, care vă îndeamnă la bărbăție; și măcar că încă nu ați pătimit vre o patimă și ispită mare ca aceasta, care să vă facă să uitați; căci pătimirile și ispitele cele mari și vrednice de cuvânt, acelea de multe ori pricinuesc uitare și de însuși cele de nevoe.

Carea vouă ca unor fii vă grăește: «Fiul meu, nu defăimă pedeapsa Domnului» (Pild. III, 11).

Cuvântul cel mângâetor a lui Solomon, zice. vorovește vouă hristianilor, ca unor fii duhovnicești; fiindcă Solomon, cuvântul acela ce l'a zis: «Fiul meu, să nu defaimi pedeapsa Domnului», nu l'a zis fiilor săi celor trupești; ci ca o învățătură obștească l'a propus pre acesta înaintea tuturor acelora cari pot să-l audă. Și aratat e că v'a zis acestea și vouă, o hristianilor, cari vă pedepsiți; că pentru aceasta a adaus și zicerea: «Ca adecă zicând Apostolul, ca unor fii».

Nici slăbi de el mustrându-te (tij).

Fiindcă omul se mustră de Dumnezeu, precum zice aicea Solomon și Apostolul. Deci ispitele dela Dumnezeu vin oamenilor, și dacă dela Dumnezeu vin ispitele, apoi spre folosul oamenilor cu adevărat vin; căci Dumnezeu ori că mai cu dinadinsul adecă dupre întâia și chiar a sa voe binevoește să ne ispitim noi spre ștergerea păcatelor noastre[2]); ori dupre

---

[1]) Teodorit însă așa tâlcuește: La vreme însă o au pus aceasta Apostolul, zicând: „Incă nu până la sânge ați stătut impotriva păcatului luptându-vă; din alăturare arătând, cât sânt de mai josiți decât aceia, cari cu pietrii s'au ucis și s'au herestruit și în ucidere de sabie au murit.

[2]) Mă mir cum zice aicea sf. Teofilact cum că Dumnezeu cu deadinsul și întâi binevoește a ne ispiti noi spre ștergerea păcatelor noastre, adecă dupre întâia voe a sa; de vreme ce de a ne ispiti noi chiar este dupre următoarea voe a lui Dumnezeu și nu dupre cea întâia și chiar. Că zice dumnezeescul Ioan Damaschin: „Trebue a ști că Dumnezeu „chiar și cu deadinsul va toți să se mântuiască și impărăția sa să o

ertare ne lasă pre noi, să ne ispitim spre cercarea proalege-
rei sau voei noastre și pentru ca mai multe cunune să luăm.

6. Că pre carele îl iubește Domnul îl pedepsește și
bate pre tot fiul pre carele îl priimește (tij. 12).

Cu neputință, zice, este de a aflà vre un om din aceia, pre
cari iubește Dumnezeu și îi are de fii, fără de necazuri si is-
pite. Dar s'ar nedumerì cineva zicând: oare și tâlharii și furii
și ceilalți făcători de rele oameni, cari se bat și se schingiuesc
pentru răutățile lor: oare fii a lui Dumnezeu sânt și aceia?
Răspundem, ba; nu sânt fii, pentrucă Solomon nu a zis, că
ori-carele să biciuește este Fiiu a lui Dumnezeu; ci cum că
fieste-carele Fiiu a lui Dumnezeu, acela se pedepsește. Tâlharii
dar și făcătorii de rele nu se bat, ca niște fii a lui Dumnezeu,
ci ca niște răi să muncesc. Iar aicea după ce mai întâi a zis
Solomon cum că Dumnezeu pedepsește, atunci a zis dupre
urmare și că bate; pentru ca să nu socotești tu, o hristiane,
că bătaia fiului e ca o cercare și plată a răutății, ci ca o pe-
deapsă și întreaga înțelepțire părintească: «Pre carele îl pri-
imește, zice, Dumnezeu adecă și pre carele îl are al său, mai
mult decât pre toți ceilalți, pre acela îl pedepsește».

7. De suferiți pedeapsă, ca unor fii vouă se arată Dum-
nezeu; căci carele fiu este, pre care nu îl pedepsește pă-
rintele?

8. Iar de sânteți fără pedeapsă, căreea toți s'au făcut
părtași neadevărat dar sânteți și nu fii.

Vezi, cetitorule, înțelepciunea Apostolului Pavel; pentrucă
din acelea ce socotiau credincioșii cei din Evrei, că s'a pă-
răsit de către Dumnezeu, din însuși acelea arată el cum că
Dumnezeu are multă provedențe și purtare de grijă pentru
dânșii; căci zice, dacă voi hristianii ați fi fără necazuri și fără

„câștige, că nu ne-au făcut pre noi ca să ne munciască, ci ca din bu-
„nătatea sa să ne împărtășiască, ca cela ce e bun, păcătuind însă noi,
„va să ne muncim, ca cela ce este drept; și se zice și dar voea cea
„întâi propovățuitoare și bună voință dintru dânsul fiind; iar cea a
„doua, se zice următoare voe și slobozire, din pricina noastră" (Cart. II,
cap. XLVI despre credință). Și Iacov fratele lui Dumnezeu zice: „Nimine
ispitindu-se, să zică că dela Dumnezeu mă ispitesc, că Dumnezeu neis-
pititor de rele și pre nimenea ispitește el (dupre propovățuitoarea voe
adecă) (Iacov I, 3). Ci poate înțeleptul Teofilact să fi zis, cum că mai
întâi binevoește Dumnezeu a ne ispiti noi, fiindcă ispitele privesc la
mântuirea sufletului, carea mântuire este voea lui Dumnezeu propovă-
țuitoare și chiar.

ispite, atuncea cu adevărat v'ați arătà că sânteți neadevărați,
adecă nu fii curați; de vreme ce, care părinte poartă grijă
pentru a înțelepți și a bine regularisì pre cei nu adevărați fii
ai săi? Cu adevărat nici unul[1]); iar fiindcă voi aveți necazuri
și ispite, iar din acestea necazuri, câștigați ca să viețuiți cu
bune regule și înțelepțește, precum cu un chip ca acesta au
viețuit și drepții și sfinții cei mai înainte ziși, cari s'au făcut
fii a lui Dumnezeu, dupre dar; pentru aceasta arătat este și fără
împotrivă grăire, că Dumnezeu să poartă către voi, cu o pro-
vențe ca aceasta, precum se poartă un părinte, către ade-
văratii fiii săi și că poartă grijă pentru voi, pentru a nu fi
pedepsiți și fără rânduială. Pentruce sfârșit? Ca nu fără rân-
duială făcându-vă voi să vă lepede ca pre niște scoși din mo-
tenirea împărăției sale și din părinteasca voastră moștenire[2]).

9. Apoi (dacă) pre trupeștii noștri părinți, i-am avut
pedepsitori și ne rușinam de dânșii; au nu mai bine să
ne supunem Părintelui duhurilor și să fim vii?

Din silogismuri omenești și pilde, iarăși arată Pavel credin-
cioșilor celor din Evrei, că se cuvine să rabde necazurile și
ispitele; pentrucă dacă născătorii noștri cei trupești, când ne
pedepsiau, nu cutezam a ne feri de pedeapsa lor, ci ne rușinam
și suferiam ori câte pedepse voiau a ne face, cu cât mai vâr-
tos acum se cuvine a ne rușinà și a răbdà, de vreme ce ne
pedepsește Dumnezeu, Părintele nostru cel dupre duh? Vezi
însă iubitule, că nu a zis Pavel, cu cât mai mult vom răbdà,
ci cu cât mai mult să ne supunem Părintelui nostru, celui du-
pre duh; ca cu zicerea aceasta să arate, că a nu răbdà cineva
necazurile, aceasta e o însușire de fiu protivnic lui Dumnezeu
și nesupus. Iar *Părinte al duhurilor* au numit pre Dumnezeu,
sau căci este Părinte, adecă pricinuitor al darurilor duhului,
sau al netrupeștilor angheli, precum zice dumnezeescul Hriso-

[1]) Pentru aceasta poruncește Solomon către părintele: „Să nu te de-
părtezi a pedepsi pruncul; că de'l vei lovi pre el cu toiagul, nu va
muri; că tu adecă îl vei lovi cu toiagul, dar sufletul lui îl vei izbăvi
din moarte" (Pild. XXIII, 13). Și iarăși: „Cela ce-și cruță toiagul, urăste
pre fiul său; iar cela ce îl iubește, cu osârdie îl pedepsește" (tij. XIII,
24). Și iarăși: „Pedepsește pre fiul tău și te vei odihni pre tine" (tij.
XXIX, 17).

[2]) De aceasta și Teodorit zice, a obișnui a bate pre fiii cei adevărați
și văzindu-i că se bat și de dascali, nu izbândesc; că pre rodul cel ce
răsare din pedeapsă îl văd; pre cei neadevărați fii adecă îi defaimă și
de asemenea purtare de grijă nu-i învrednicesc. Deci dacă și voi v'ați
abătut dela pedeapsă, sânteți din partea celor neadevărați.

stom și Teodorit; sau mai potrivit a zice, pentrucă e pricinuitor al sufletelor noastre; căci spre osebirea trupeștilor părinți a zis Apostolul pre Dumnezeu Părinte duhovnicesc[1]); a adaus încă și aceasta: *și ca să fim vii*, pentru ca să arate că cel ce este nesupus lui Dumnezeu, acela nici este viu; fiindcă este afară de Dumnezeu, carele este adevărata viață.

10. Că aceia întru puține zile.

Născătorii cei dupre trup, zice, nu pot a ne pedepsi cu totului tot pre noi și a ne face depliniți; căci sau moartea tatălui întâmplându-se, sau creșterea vârstei și asprimea fiilor

[1]) A numi Apostolul pre Dumnezeu, Părinte, adecă pricinuitor al duhurilor, o a luat aceasta din sf. Scriptură; că a zis Moisi și Aaron către Dumnezeu acestea, când s'au adunat Improtiva lor Core și Datan și Aviron; și au căzut cu fețele la pământ și au zis: Dumnezeule, Dumnezeul duhurilor și a tot trupul" (Numer. XVI, 22). De unde și Apostolii de obște aceasta o zic întru așezemânturile lor, la oare-care rugăciune dela care și biserica luând aceasta în rugăciunea cea pentru cei adormiți, așa se roagă zicând: Dumnezeul duhurilor și a tot trupul. Căci cum că sufletele din Dumnezeu s'au alcătuit; iar trupurile din materia ceea ce eră supusă, mărturisesc mulți dumnezeești părinți. Zice însă și Nichita Sholiastul teologului Grigorie, tâlcuind cuvântul cel la botez, acestea: „Să se știe însă că și la nașterea cea trupească, trupurile adecă de jos se fac din trupuri, iar sufletele de sus din Părintele duhurilor, precum zice Apostolul (aicea adecă).... fiindcă și îndoit este cuvântul cel dupre naștere a firei omenești; unul adecă pentru suflet, iar altul pentru trup; căci sufletul din dumnezeiasca insuflare învioșitoare, cu chip negrăit se alcătuește; iar trupul din materia ceea ce zace înainte. Și cum că iarăși sufletele nu cu chip ziditoresc se zidesc acum de Dumnezeu, precum oare-când s'au zidit sufletul lui Adam, fiindcă acum au încetat Dumnezeu despre toate lucrurile sale, ci provăzătorește adecă prin insuflarea cea dintâi, care o dată s'au dat lui Adam, lucrează însă provăzătorește și întru toți cei ce se nasc dintr'insul, mărturisește teologul Grigorie zicând: „Pre trupeasca naștere se vede că o au cinstit Christosul meu, cu intâia și învioșitoarea insuflare"; care aceasta tâlcuindu-o acelaș Nichita Scholiastul zice așa: „Pre nașterea cea din trupuri Christos dela sineși o au cinstit cu insuflarea cea întâia și învioșitoare și ziditoare de suflet, pre care o dată o au insuflat în Adam (că au insuflat în fața lui, zice, duh de viață și s'a făcut omul în suflet viu). Aceia lucrează și întru tot cei dintr'insul; că zice: iar cuvântul nostru dela început adecă din țărână și din suflare știe că împreună s'au închegat omul; iar în urmă trupul însuși din trupuri; iar sufletele nevăzut din afară să amestecă, intrând în plăzmuirea țărânei. Știe însă cela ce au mestecat, cum cea întâia oară au insuflat și pre chip cu pământul împreună l'a legat. Că poate precum trupul din început din țărână alcătuindu-se, în urmă s'a făcut de om și de aici ca dintr'o rădăcină altă dată alt bărbat se face—așa și sufletul de Dumnezeu insuflându-se este de sineși născut; precum din sămânța cea dintâi împărțindu-se în mai mulți (La tâlc. lui Mat. VI, 27).

urmând, curmă și împedecă pre pedepsirea fiilor și înțelepțirea, și deplinătatea lor; iar Dumnezeu, Părintele nostru, cel dupre duh, fiindcă totdeuna viază și ne pedepsește totdeauna și poate a ne face depliniți.

Aceia dupre părerea lor ne pedepsiă.

Născătorii cei dupre trup, zice, pedepsesc pre fiii lor cei adevărați și curați precum se pare lor pentru buna cuviință, iar aceea ce li se pare lor a fi de buna cuviință, nu este chiar și de folos fiilor, pentrucă mulți născători învață pre fiii lor meșteșuguri vătămătoare de suflet și rușinoase.

Iar acesta pentru folos de a ne impărtăși de sfințenia sa.

Iar Dumnezeu zice, Părintele cel dupre duh al nostru al oamenilor, totdeuna ne pedepsește spre folosul nostru, nu pentru ca insuși să ià ceva dela noi, ci mai ales pentru ca să ne impărtășască pre noi din sfințenia sa, adecă din curățenia sa, va să zică că noi să ne facem priimitori de dumnezeeștile daruri și bunătățile sale. Deci se închee din cuvântul acesta al Apostolului, cum că pedeapsa cea dela Dumnezeu este impărtășirea a sfinteniei lui Dumnezeu și dupre cuviință de vreme ce pedeapsa întoarce pre suflet la sf. Dumnezeu și nu-l lasă a se plecă și a se impătimi întru nici un lucru omenesc.

11. Și toată pedeapsa în vremea cea de față nu se pare a fi de bucurie, ci de mâhnire,

Iarăși din obștestele înțelegeri ce au intors oamenii, ià Apostolul prilejurile sfătuirei și zice: Toată pedeapsa dumnezeiască și omenească nu se arată a fi de bucurie, ci de mâhnire, adecă nu se pare a fi pricinuitoare de bucurie, ci mâhnitoare. Bine au zis însă *că se pare*, de vreme ce cu adevărat pedeapsa nu e mâhnitoare; căci cum ar fi pedeapsa dupre adevăr mâhnitoare, de vreme ce ea este mai că și pricinuitoare de bucurie? Dar în cât ni se pare nouă, cari ne mâhnim și pătimim prin pedeapsa ce o luăm, a zis Apostolul, că pedeapsa se pare mâhnitoare[1]).

[1]) De aceasta a zis și Mar. Vasilie: Pedeapsa insă este o oare-care povățuire folositoare sufletului, de multe ori cu osteneală curățindu-l pre el de petele răutății, care în vremea cea de față adecă nu se pare a fi de bucurie, ci de mâhnire. La urmă insă dă rod pașnic celor iscusiți printr'insa spre mântuire. Această pedeapsă spre a o cunoaște, nu e lucru de fiește ce minte; căci mulți din neințelepciune oprind folosul isprăvei cel durător a celor ce se fac și nu îl așteaptă, ci supărându-se de asprimea sirguinței rămân în boalele neințelepției. Pentru aceasta

Iar în urmă rod pașnic de dreptate dă celor iscusiți printr'insa.

Ce vrà să zică *rod pașnic*? Adecă neturburat, neted, dulce, căci cela ce se mâhnește se turbură, iar cela ce se bucură are oare-care alinare și netezire în sufletul său. Și rodul acesta, pre care-l naște pedeapsa cea dela Domnul este rod al dreptății, pentrucă Dumnezeu drept fiind, odihnește acolo în veacul cel viitor pre aceia, ce se întristează și se mâhnesc în veacul acesta. Și vezi, iubitule, că Apostolul pre pedeapsă o numește iscusire, fiindcă aceasta întărește și împuternicește pre hristiani și îi face mai puternici întru duhovniceștele nevoințe; precum și trupeasca exercițiie sau nevoință, face mai puternici pre nevoitorii și lucrătorii întru luptele cele din afară; deci și voi hristianii pentruce fugiți de pedeapsă, care atâta întărește pre sufletele voastre?

12. Pentru aceea mânile cele slăbite și slăbănogitele genunche bine îndreptați-le (Is. XXXV, 3).

Cu acest cuvânt vorovește hristianilor Apostolul ca unor luptători și nevoitori; ne-am împrumutat însă cu acest cuvânt de la Isaia, ce zice: «Intăriți-vă mâni slabe și genunche slăbănogite», arătând lor dela metaforaua mânilor și a genunchilor, a părților trupului celor mai de căpetenie, cum că toți sânt slăbănogi cu sufletul; căci mânile adecă sânt semn de lucrare,

---

vrednic de laudă sânt glasurile drepților celor ce zic: „Doamne, nu cu mânia ta să mă mustri, nici cu urgia ta să mă pedepsești" (Psalm. VI, 1); că nu se feresc de pedeapsă ci de urgie. Potrivită este și aceasta: „Pedepsește-ne pre noi, Doamne, însă cu judecată și nu cu mânie" (Ierem. X, 23). Și aceasta: „Pedeapsa Domnului îmi deschide urechile" (Isaia LV); că precum pruncii cei dintre fii supărându-se de învățături, după bătăile, pe care dascalii lor sau pedagogii le pun asupra lor făcându-se mai luători aminte, priimesc învățăturile; și acestaș cuvânt mai înainte de lovituri nu se auzia: iar după durerile bătăilor, ca cum de curând s'ar fi deschis urechile și l'au priimit în auz și l'au păzit întru pomenire; așa și la cei ce nu ascultă dumnezeeștile învățături și zac defăimând poruncile li se întâmplă; căci când li se aduce asupra lor pedeapsa dela Dumnezeu, atuncea mai ales cele ce pururea se grăiau și pururea se îndemnau din poruncile lui Dumnezeu, ca cum atuncea întâi au căzut în urechile lor, le priimesc.... Pedeapsa aceasta decât mulți bani, celor ce cugetează drept, le este mai prețuită. Pentru aceasta zice Solomon: „Luați pedeapsă și nu argint" (Vor. la începutul pild.). Zice și Teodorit: „Începuturile fiește-căreea pedepse sânt mâhnicioase și foarte neplăcute ci odrăslește rod vrednic de laudă pre pacea cea dupre Dumnezeu și pre așteptarea cea lăudată. Că și Domnul așa a zis: „Că strimtă și necăjicioasă e calea care duce la viață" (Mat. VII, 14).

iar genunchele sânt semn de mișcare mutătoare; deci ale omului celui ce se întristează și se mâhnește și organele cele sufletești mai întâi slăbănogesc și mădulările cele trupești dupre urmare slăbesc[1]).

13. Și cărări drepte faceți picioarelor voastre, ca nu ce este șchiop să se abată, ci mai vârtos să se vindece.

Cu acest cuvânt vorovește Apostolul hristianilor, ca unor alergători, adecă ca celor ce aleargă în cale; precum și mai sus însuși aceasta o au arătat zicând: «Prin răbdare să alergăm la nevoința cea pusă înaintea noastră» (Evrei XII, 1). Deci zice lor: «Hristiani, faceți cărări drepte picioarelor voastre»; au luat însă zicerea aceasta dela Solomon carele zice: «Drepte cărări fă picioarelor tale, și căile tale îndreptează-le» (Pild. IV, 26). Cărări însă sânt sau semnul și închipuirea roței carului, care semn se închipuește pre pământ, când aleargă carul; sau pământul și locul este supus picioarelor celor ce aleargă. Deci, zice, cărările voastre să fie netede și drepte căile voastre, adecă să nu fie în sufletele voastre vre o asprime și lucru mâhnicios și ne neted, ci alergați calea vieței voastre cu netezire și fără mâhniciune, ca să nu vă abateți fiind șchiopi, adecă firește, fiind mici de suflet, fiindcă sânteți Iudei (fiindcă Iudeii sânt mici de suflet). Sau se înțelege și așa: ca nu șchiopi fiind despre a crede bunătățile cele ce vor să fie și care se nădăjduesc, încă mai mult vă răniți și să se abată picioarele voastre, adecă cu totul să se strâmbeze; căci cela ce să târăște împreună cu împuținarea de suflet cea firească sau căștigată, nu se trage înapoi pre sineși cu dreptul cuvânt ca cu un frâu, ci nesimțind cade cu totul în prăpastia deznădăjduirei și apoi cu anevoe poate a se sculă de acolo; pentru aceasta sârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca să vindecați șchiopătatăsârguiți-vă voi, frații mei hristiani, ca

---

[1]) Și Fotie încă zice, cum că Apostolul nu zice despre mâini și genunche, ci dupre cugetările cele ce șchiopătează întru mulțimea ispitelor și a celor ce au slăbănogit. Iar Teodorit zice: Insemnează însă prin aceasta dumnezeescul Apostol că întru mulțimea primejdiilor slăbănogind, mai leneș s'au făcut către calea bunei cinstiri de Dumnezeu. Din destule însă sânt acestea a strică pre mândria lui Navat; că pre cei ce s'au nevoit strălucit și apoi s'au trândăvit îi întărește și cu doftoriile pocăinței îi vindecă, că șchiop zicând pre vindecare o au făgăduit. Iar Chiril al Alexandriei așa tâlcuește zicerea: Ca nu ceea ce este șchiop să se abată; iar vindecarea șchiopătăturei ceii ca aceasta nu s'ar putea face cândva de aiurea fără numai prin singura credința cea întru Christos. Iar aceștiea, Iudeii adecă, credința neproducându-o, au rămas întru șchiopătare și întru abaterea patimei, dupre Pavel (Cart. I din tâlcuiri).

rea, ce se află întru voi, adecă siliți-vă, ca mai mult să vă
îndreptați de aveți vre o necredință până acum[1]). Vezi însă,
o cetitorule, că Apostolul și aicea arătat învață, că este po-
căință; și însemnează-o aceasta pentru schizmaticii Navatiani,
cari leapădă pocăința.

14. Pace să vânați cu toții.

Ceea ce mai sus a zis Apostolul, să nu părăsiți adunarea
voastră (Evr. I, 25) aceasta o zice acum aicea împreună adu-
nând pre hristiani la dragoste și învățându-i să fie împăcați
toți, adecă să aibă pace nu numai cu rudele lor și prietenii
și cu cei de o credință ci și cu cei streini și cu vrăjmașii și
cu Elinii și cu Iudeii cei necredincioși; căci cât e cu putință
vouă, zice, aveți pace cu toți oamenii; precum și aiurea zice:
«De este cu putință, cât din partea voastră cu toți oamenii
să aveți pace» (Rom. XII, 18). De veți avea acest-fel de pro-
alegere pașnică către toți oamenii, nu vă veți împuțină cu su-
fletul, când vă năcăjiți, și când vin asupră-vă ispite dela oameni;
căci cum se va împuțină cu sufletul asupra altuia, având pace
cu dânsul? Vezi însă, iubitule, cum a zis Pavel, *vânați,* adecă
și departe de este pacea dela voi, voi siliți-vă ca să o vânați
și să o ajungeți și după ce o veți ajunge să o trageți la sine-vă;
adecă de aveți vre un vrăjmaș și se află departe de voi, sau
nu voește a se împăcă, voi mergeți să-l aflați și puindu-i meta-
nie și împăcându-vă și ertându-vă împreună, să aveți pace cu
dânsul. Aceasta însă o au luat Apostolul dela David, unde
zice: «Caută pacea și vânează-o pre ea» (Psalm. XXXII, 14).
Vezi și cea de mai sus zicere (Rom. XII, 18).

Și sfințenia.

Adecă vânați, zice, frații mei, sfințenia și curăția trupului
și de este cineva necăsătorit, păziască fecioria; iar de e cineva
căsătorit, păziască întreaga înțelepciune (asemenea și partea
femeească), nu pentrucă nunta este sfințenie, ci pentrucă pă-
zește pre sfințenia cea din botez nelepădată prin legiuita im-
preunare; fiindcă cinstită este nunta, precum mai jos o va zice

[1]) Și Icumenie încă zice că mult poruncește Pavel să facă drepte cei
ce au crezut din Evrei, adecă cugetările lor să le facă drepte, încât să
nu socotiască, că pedepsele ce le iau dela Dumnezeu se fac din ură,
ci din purtarea de grijă; să facă drepte socotințele cele despre credință,
că încă prunci fiind (dupre credință), făceau cele obișnuite Iudaismului;
să facă însă dreaptă și petrecerea lor, ca nu răul cel ce s'au început
întru dânșii (că aceasta e șchiopătura) nevindecat să se facă. Că aceasta
însemnează aceea ce zice: „Ca să nu se abată, ci mai vârtos să se im-
pedice și să se vindece".

Apostolul (Evrei XIII, 4). Insă nu e și sfântă pentru îndulcirea
împătimitoare ci păzitoare de sfințenie.

Fără de care niminea va vedeà pre Domnul.

Fără de sfințenie, zice, și fără de curăția trupului nu se va
învrednici cineva a vedeà pre Domnul; pentru aceasta aces-
taș Apostol zice aice: nici curvarii, nici prea curvarii, nici ma-
lahienii, nici cei ce se culcă cu bărbații împărăția lui Dumne-
zeu nu o vor moșteni (I Cor. VI, 9). Și Domnul încă a zis în
Evanghelie: «Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedeà
pre Dumnezeu» (Mat. V, 8).

15. Socotind ca nimenea să se lipsiască de Darul lui
Dumnezeu.

Aicea Apostolul potrivește pre hristiani cu cei ce călătoresc
pre cale, de merg o cale depărtată, de tovărășia multora și
le zice: Vedeți frații mei și luați aminte ca nu vre unul din-
tre frații dimpreună călătorii voștri să fi rămas în urmă; căci
eu nu cer dela voi numai aceasta ca însivă să umblați, și să
mergeți înainte; ci cer încă să iscodiți, adecă să cercetați și
să ajutați ca pre un bolnav (că a cercetà la bolnav se zice)
pre cela ce rămâne în urmă în calea faptei bune și este lip-
sit de Darul lui Dumnezeu; și măcar unul singur de s'ar în-
tâmplà să fie acesta voi să nu-l lăsați fără purtare de grijă;
dar a lui Dumnezeu insă pre credință o zice și pre viețuirea
bună și bunătățile cele fiitoare, căci toate acestea sânt lucruri
ale Darului lui Dumnezeu.

Ca nu vre o rădăcină de amărăciune în sus răsărind
să supere.

Zicerea aceasta se află și în A doua lege scriind așa: «Ca
nu vre unul dintre voi să fie rădăcina odrăslind în venin și în
amărăciune» (A II-a lege XXIX, 18). Și o zice aceasta și Moisi
și Apostolul aicea dela metaforaua numelor. Aceasta la altă
parte o asemănează acestaș Pavel cu aluatul cel dospit, zicând:
«puțină dospitură, pre toată frământătura o dospește» (I Cor.
V, 6). Înțelegerea dar a cuvintelor acestora este aceasta: că
de e vre unul viclean și rău dintre voi, să nu se erte a vă-
tămà și pre ceilalți cu răutatea lui, ci să se tae rădăcina a-
mărăciunei lui, adecă a păcatului lui[1]). Iar cum că păcatul e

[1]) Pentru aceasta purtătorul de Dumnezeu Ignatie despre rădăcinele
și buruenele cele acest-fel de amară, scria în Epistolia cea către Trali-
sieni zicând: „Rogu-vă pre voi, nu eu ci darul Domnului nostru Iisus
Christos se întrebuințați singură hrana cea hristienească; iar de buru-

amar, sau mai bine a zice, că nu este alt lucru mai amar de cât păcatul, aceasta o știu păcătoșii, aceia, cari se topesc și se usucă de mustrarea conștiinței lor, după ce fac păcatul[1]). Și vezi, iubitule, cum că Pavel nu a zis păcatul rădăcină amară, ci rădăcină de amărăciune, pentrucă rădăcina cea amară e cu putință a face și roduri dulci; iar rădăcina adecă izvorul și pricina amărăciunei, care-i păcatul, acesta e cu neputință a naște roduri dulci.

Și prin aceasta să se smreduiască mulți.

Fiindcă hristianii cei leneși și trândavi, când văd pre cei răi păcătuind, se pleacă spre râvna și urmarea lor și dupre urmare se smerduesc și să fac necurați cu sufletul, pentru aceasta, zice Apostolul, să se tae rădăcinile cele ca acestea a păcatului, pentru a nu odrăsli roduri aducătoare de moarte ca acestea.

16. Să nu fie vre-un curvar sau spurcat ca Isav, carele în loc de o mâncare s'au dat întâele nașteri ale sale (Fac. XXV. 32).

Nu a zis aicea Apostolul, că Isav a fost curvar, de aceasta tu cetitorule după ce vei cetì zicerea, să nu fie vre unul curvar, stă, adecă așa citește: să nu fie între voi vre unul curvar; că ghicitorește arată Apostolul cu cuvântul acesta pre oare-cari hristiani curvari, pre cari nu voește a-i vădì; ci se face că nu-i știe pentru ca să-i îndrepteze. Apoi ca dela alt început citește aceasta: s'au spurcat ca Isav; adecă să nu fie între voi vre un hristian lacom de pântece, lumește cugetând, spurcând și călcând darurile Duhului; pentrucă și Isav au spurcat, adecă a vândut cinstea cea dată lui de Dumnezeu, a

iana cea străină să vă depărtați, care este eres, că mestecă pre Christos ca să se facă vrednici de crezare, precum fac cei ce dau otravă cea omorătoare, mestecându-o cu vin și miere, care cel ce nu o știe, cu dulceață o priimește. Păziți-vă dar de unii ca aceștia. Și iarăși întru aceeași epistolie zice: „Fugiți de odraslele cele de pe delaturi rele, care nasc roduri aducătoare de moarte, din care de ar gustà cineva, îndată moare, că aceștia nu sânt sad al duhului". Și în cea către Filadelfeni scrie: „Fugiți de buruenile cele rele pre care Christos nu le grădinărește, pentrucă ele nu sânt sad al Părintelui". Și Teodorit zice: „Iar rădăcină de amărăciune și pre dogmele cele rele și pre viața cea stricată le-au numit".

[1]) De aceasta și Solomon a zis: Că miere curge din buzele muerei curve, care la o vreme îngrașă pre gâtlej, iar apoi ce vei aflà mai amar decât veninul ei (Pild. V, 4). Și aiurea acestaș zice: „Și zic că mai amară decât însuși moartea este muerea, care este căpcană și cursă inimei, legătură în mânile ei" (Eclisiast. VI, 26).

nașterei întâi și o au perdut pentru o proastă mâncare. Și aceasta este scurcare, când cineva defaimă lucrurile cele dumnezeești. Arată lor Apostolul cât de mare rău e lenevirea și trândăvirea; pentrucă Isav, întâiul fiu a lui Iacov, s'au făcut urmaș fiindcă s'au impuținat cu sufletul și nu s'au impotrivit poftei de lintea cea feartă[3]).

17. Că știți cum că și după aceea vrând să moșteniască blagoslovenia au fost nepriimit (Fac. XXVII, 37).

Știți, hristianilor zice că Isav după ce și-a vândut protonașterea sa lui Iacov, la urmă voind să moșteniască ca întâiul născut blagoslovenia părintelui său Isaac, nu au fost priimit de dânsul; că mai întâi Isav de Dumnezeu nu au fost priimit, de vreme ce Dumnezeu a fost pricinuitor de a se amăgi Isaac și a blagoslovì pre Iacov, ca întâi născut în locul lui Isav; la urmă însă când Isav a cerut blagoslovenia, nu a fost priimit nici de tatăl său, sau și atuncea de amândoi nu a fost priimit: și de Dumnezeu și de Isaac. Că arătat este, cum că și Isaac nu au fost priimit pre Isav, pentrucă așa au voit Dumnezeu; că a zis Isaac către Isav: «De l'am făcut pre el domn al tău și pre toți frații lui i-am făcut slugi ale lui, cu grâu și cu vin l'am întărit pre el, ție dar ce voiu face fiule?» (Fac. XXVII, 37).

Că loc de pocăință nu au aflat), deși cu lacrimi o căută aceasta.

Oare nu cumva cu cuvintele acestea Apostolul surpă pocăința? Răspundem, că nu. Să nu fie! Și cum apoi zice, că Isav nu a aflat loc de pocăință, măcar deși cu lacrimi o căută aceasta? Zicem, că mai întâi, o frate, aceasta nu se cuvine să o socotești pocăință, ci blagoslovenie; că în mijloc se cuvine să înțelegi aceasta: că loc de căință nu au aflat. Totul însă neted cetindu-se este așa: că știți că și în urmă vrând să moșteniască blagoslovenia, nu au fost priimit, deși cu lacrămi cerându-o (că loc de pocăință nu au aflat); iar apoi zicem ție, că cu adevărat a căutat Isav pocăința, însă nu o au căutat cu

[1]) Că, așa zice Scriptura; Și au fert Iacov o fertură și au venit Isav din câmp leșinat. Și a zis Isav lui Iacob: dă-mi din fertura aceasta de linte, că leșin de foame, pentru aceasta s'a chemat numele lui Edom (care însemnează rumen și roș). Și a zis Iacov lui Isav: dă-mi mie astăzi pronașterea ta mie; și Isav a zis: iată eu mă duc să mor și ce-mi trebue pronașterea mie; și a zis Iacov lui: jură-te mie astăzi și s'au jurat lui: și au dat Isav înapoi lui Iacov protonașterile și Iacov a dat lui Isav pâne și fertură de linte și au mâncat și au băut și s'au sculat și saltà și a stricat Isav protonașterile sale (Fac. XXV, 29).

adevărul și precum se cuvine; căci ce semn de adevărată pocăință a fost, când el păzia în inima sa patima asupra fratelui său și căută să-l omoare? Că așa scrie Sf. Scriptură despre el: «Și pizmuiă Isav asupra lui Iacov pentru blagoslovenia, cu care l'a blagoslovit pre el tatăl său; și a zis Isav în gândul lui: apropie-se zilele plângerei tatălui meu, ca să omor pre Iacov, fratele meu» (Fac. XXVII, 41). Pentru aceasta dar nu au aflat loc de pocăință, pentrucă nu a căutat precum se cuveneà, căci măcar deși a vărsat lacrămi: «Că au strigat, zice, Isav cu glas și au plâns» (Fac. XXVII, 39). Ci lacrămile lui nu erau lacrămi de pocăință, ci lacrămi de pizmă și de amărăciune, pentrucă nu suferià, nici îi erà de ticnă a se arată, fratele său mai întâi și mai sus decât el. Că se nasc lacrămi de multe ori și din multa amărăciune[1]); precum nici mâhnirea lui Cain a fost mâhnire de pocăință, ci de pizmă: «Că s'au mâhnit Cain, zice, foarte și a scăzut fața lui (Fac. IV, 5); adecă nu s'a mâhnit pentrucă s'au căit de răutatea ce au făcut, de au proadus lui Dumnezeu rodurile cele mai proaste, ci s'au mâhnit pentru

[1]) A arătat și dz. Scriptură, că din multa amărăciune și mânie și zavistie au plâns Isav, că zice Scriptura: Și a fost când a auzit Isav graiurile lui Isaac, părintele său a strigat cu glas mare și amar foarte (Fac. XXVII, 34). Care tâlcuindu-o dumnezeescul Hrisostom zice: Ce va să zică cu glas mare și amar foarte? Mânia o a însemnat prin graiul acesta și pre covârșirea urgiei, cu care s'au umplut auzindu-le acestea. Dar și Procopie așa zice; nu pentrucă nu au priimit blagosloveniile așa se turbură și se scârbește, cât pentrucă fratele său s'a învrednicit, căci zavistnic fiind, mai bine alege decât folosul său pre paguba fratelui său. Și aiurea încă acelaș Procopie încă zice, tălmăcind zicerea aceasta a Apostolului, că loc de pocăință nu au aflat; că nu cu chipul cu care trebuià cereà blagoslovenia, deși părându-se că o făceà aceasta cu lacrămi; că nu s'au întristat, căci s'au făcut nevrednic, ci căci nu s'au norocit de aceasta, negătindu-se spre a se cuveni (cea dintâi la Pendateth. foaea 339; iar aceasta din urmă tij. foaea 27). Iar Teodorit zice așa: că loc de pocăință nu au aflat, în loc de, nu au aflat calea pocăinței, nici au plâns pentru cele ce rău au socotit; și se tânguià nu pentru greșală, ci pentru buna soartă a lui Iacov; și mărturisesc graiurile lui ca au zis: „Apropie-se zilele plângerei părintelui meu, ca să omor pre Iacov, fratele meu", și nu prost a pomenit dumnezeescul Apostol de întâmplările lui Isaav ci și învățând, că și acela întâi născut fiind pentru lăcomia pântecelui și trândăvirea s'au lipsit de blagoslovenie. Și Evreii cinstiți fiind cu protonașterea și cu cele de prisos ale legei, pentru lăcomia pântecelui robiți fiind au căzut din mântuire; iar neamurile norodul cel nou, al căruia închipuire a fost Iacov, au dobândit protonașterea. Deci chezășluește pre cei ce din Evrei au crezut, să nu râvniască fără de legea întâiului născut, ci să se împărtășiască dela blagoslovenia norodului celui mai nou.

pizma sa; văzând că Dumnezeu a priimit darurile lui Avel fratelui său, iar jertfele sale nu le-au primit.

Iar cum că Cain s'a mâhnit zavistuind pre fratele său și nu căindu-se, a arătat uciderea fratelui său cea în urmă de dânsul făcută. Deci ori așa se înțelege zicerea aceasta, precum o am tâlcuit; ori că cu cuvintele acestea dumnezeescul Pavel prea înțelepțește înspăimântează pre aceia cari încă nu au căzut în păcat, zicând că la păcatele cele mari nu e de loc de pocăință; și o fac aceasta iconomicește, ca cu temerea aceasta să-i propazască pre ei ca să nu cadă în păcat; insă când vede pre oari-cari că au căzut iarăși în păcat, atuncea de-a îndărăptul îi cheamă pre ei la pocăință, pentru ca să nu cadă în deznădăjduire, precum și pre Galateni căzând în Iudaism îi cheamă înapoi la pocăință zicând: «Copilașii mei, pre cari iarăși chinuesc a vă naște până se va închipui Christos întru voi (Gal. IV, 19); a căreea zicere și tâlcuire și subinsemnare vezi-o. Nu leapădă dar Pavel aicea pocăința, ci siguripsește și propăzește pre hristianii cei din Evrei, pentru ca să nu cadă în păcat.

18. Că nu v'ați apropiat de muntele cel pipăit și carele se ardeà de foc și de nour și de ceață și de vifor și de glasul trimbiței.

La Eșire e scris: Și a fost în ziua a treia făcându-se dimineață și s'au făcut strigări și fulgere și nori întunecați pre muntele Sinai; și glasul trimbiței răsună tare și s'au înspăimântat norodul în tabără (Eș. XIX, 16). Iar cu cuvintele acestea arată Pavel, că hristianii de nu rabdă cu mulțămire necazurile și ispitele, și nu cred în Christos cel făgăduit, sânt vinovați de mai mare muncă decât Evreii Legei Vechi, adecă a Testamentului Vechiu. Și vezi iubitule, cum face asemănarea; pentrucă după ce au arătat mai întâi cu mai multe pilde pre covârșirea ce o are Scriptura aceasta nouă mai pre sus de cea veche, acuma aicea pune lucrurile cele mari și minunate din care s'a făcut înaintea vechilor Evrei, din care mai ales au fost muntele Sinai și arată că acestea sânt mici și nu vrednice de cuvânt, asemănându-se cu lucrurile Noului Testament; căci în muntele Sinai, a fost zice, multă fantazie a ochilor spre înspăimântarea și temerea și minunarea norodului Evreilor, ceea lui pruncesc; că acolo în Sina se vedeà foc, pentru ca s'arate cu aceasta, că Dumnezeu, puitorul de lege are putere să ardă și să pedepsiască pre cei răi și dupre urmare ca s'arate E-

vreilor, că este înfricoşat şi cutremurător. Acolo în Sinai se arătà pâclă şi întunerec, pentru ca să închipuiască pre litera Legei celi Vechi umbroasă şi întunecoasă; căci de au fost Legea cea Veche închipuire, arătat este că închipuirea aceasta au rămas nedescoperită şi întunecată şi nu cunoştea cineva ce însemnează, până ce au venit adevărul, că pâcla şi întunerecul cel de pre Sina văzut închipuià încă şi pre nevederea şi neînţelegerea firei lui Dumnezeu. Că zice David: «Că au plecat cerurile şi s'au pogorît şi întunerec sub picioarele sale» (Ps. XVII, 9); iar viforul, care este un vârtej repede de vânt deşteptà pre leneşii şi trândavii Evrei şi îi indemnà pre ei spre a luà aminte; iar trimbiţele cele ce se auziau în Sinai, arată că este faţă împăratul a toate Dumnezeu; fiindcă împăraţii obişnuesc a fi întovărăşiţi de trimbiţi răsunătoare. Pentru aceasta şi la a doua venire a lui Iisus Christos are să răsune trimbiţe pentru ca s'arate că Christos este împărat[1]).

19. Şi glas de graiuri, care cei ce l'au auzit s'au lepădat a nu li se mai adauge lor cuvânt.

Dumnezeu când dà lege lui Moisi, auzià norodul că vorovește Dumnezeu, adecà pentru ca să fie de crezare punerea de lege, şi altà încà pentru ca sà nu socotiascà Evreii, cum cà cuvintele şi legea au fost ale lui Moisi şi nu a lui Dumnezeu; iar de vreme ce glasul lui Dumnezeu erà cu adevărat înfricoşat şi ca un tunet, iar glasul lui Moisi erà amorţit şi subţire; pentru aceasta Evreii, cei ce au auzit, s'au lepădat de a auzì glasul lui Dumnezeu şi cereà sà audà glasul lui Moisi,

[1]) Insemnează aicea că sf. dulcele cântător Cosma din această zicere dulce au alcătuit troparul cel în a opta cântare al întâiului canon al cincizecimei ce zice: „Cei ce nu v'aţi suit în muntele cel ce nu se puteà pipăi netemându-vă de focul cel mistuitor, veniţi sà stăm în muntele Sionului, în cetatea viului Dumnezeu, cu purtătorii de duh ucenici, acum dănţuind. Toate lucrurile pre Domnul lăudaţi şi-l prea înnălţaţi întru toţi vecii". Acest tropar însă mă mir cum înţeleptul Teodor Seracul Prodromit (numit) cel ce a tâlcuit azmaticeştile canoane nu l'au tâlcuit dupre înnalta sa înţelepciune şi pricepere: că zicerea, *nu se puteà pipăi*, o au înţeles în loc de, nepipăit; pentru aceasta şi nu se desluşeşte bine noima; că zicerea cel ce se pipăe este în loc de, carele se pipăe, se calcà şi curat simţit şi văzut, precum zice mai sus Apostolul. Iar noima troparului toată este acest-fel: noi hristianii, cei ce nu ne suim în muntele Sinai cel pipăit şi simţit, nici ne temem de mistuitorul foc, cel ce ardeà oare-când de-asupra Sinaei, veniţi şi sà stăm în muntele Sionului cel gândit şi în cetatea lui Dumnezeu cea gândità, adecà în biserica lui Christos, împreună dănţuind cu purtătorii de duh ucenici.

precum zice dumnezeiasca Scriptură: «Şi tot norodul vedeà glasul şi luminile şi glasul trimbiţei şi muntele fumegând; şi Moisi: «Grăeşte tu nouà şi nu grăiascà Dumnezeu către noi ca sà nu murim» (Eş. XX, 18)[1]).

[1]). Este nedumerire pentruce apost. aicea despre o parte zice, cà Evreii au auzit glasul lui Dumnezeu; şi A doua lege despre altà parte zice: Şi a grăit Domnul nouà din mijlocul focului, glas de graiuri pre care voi le-aţi auzit şi asemănare nu aţi văzut, fără numai glas (A II-a lege IV, 12). Iar Domnul zice, din potrivà în Evanghelia lui Ioan către Iudei: Şi părintele meu, cela ce m'a trimis, a mărturisit pentru mine, nici glasul lui l'aţi auzit când-va, nici chipul lui l'aţi văzut (Ioan V, 37). Spre dezlegarea nedumerirei aceştia însà zic unii, ca glasul pre care l'au auzit Evreii pre muntele Sinai nu a fost deadreptul fără mijlocire glas dela Dumnezeu ci de un anghel sau de mai mulţi, cari slujea la darea legei, care purtà faţa lui Dumnezeu. Şi vezi despre aceasta la subînsemnarea dela Cap. VI a aceşteiaşi Epistole s. 13., adecà zicerea: „Cà lui Avraam făcându-se Dumnezeu şi celelalte; iar alţii zic cà Evreii au auzit glasul lui Dumnezeu adecà, însà fiind înfricoşat glasul nu a putut a desluşi, ce zice glasul „adecà auzeà cu adevărat glas fără încheeturi; iar glas cu încheeturi şi desluşitor nu auzeà, pentru aceasta şi ziceà lui Moisi: grăeşte tu nouà şi nu grăiascà Dumnezeu către noi, ca sà nu murim; precum una ca aceasta s'a intâmplat şi celor ce împreunà călătoreà cu Pavel; carii când auzeà Pavel dumnezeescul glas cel din cer zicându-i: Saul, Saul, ce mà goneşti; au auzit glasul acesta şi ei, însà fără încheeturi şi ca un tunet şi n'au desluşit ce ziceà glasul acela. Pentru aceasta şi la fapte se scrie la un loc adecà, cum cà au auzit şi ei glasul: iar bărbaţi cei împreunà călători cu el, au stătut uimiţi glasul auzindu-l, dar pre nimenea văzând (Fapt. IX, 7) (Măcar cà dumnezeescul Hrisostom tâlcueşte căci a auzit glasul lui Pavel şi nu vedeà pre acela către carele grăià). Şi la alt loc iarăşi faptele scriu, cà ei nu au auzit glas cicând despre faţa lui Pavel: „Iar cei ce erau împreunà cu mine, lumina adecà o a privit şi s'au făcut înspăimântaţi; iar glasul celui ce grăià mie nu l'au auzit" (Fapt. XXII, 9). Insuşi aceasta au urmat şi când ziceà Domnului glasul din cer şi i-au zis: „Şi am proslăvit şi iarăşi voi proslăvi" (Ioan XII, 28). Pentrucà norodul cel ce stà împrejur, cu adevărat fără încheeturi au auzit glasul acesta ca un tunet; iar ce ziceà glasul acela, cu desluşire nu l'au putut auzi, zicând: „Iar norodul cel ce stà auzind, ziceà, tunet se făcù; iar alţii ziceau: anghelii au grăit lui (tij. 29). Drept aceia amândouà sunt adevărate dupre zicerea aceia: şi cà au auzit glasul acesta Evreii şi în muntele Sinai şi împreunà călătorii cu Pavel şi când au zis Domnului: am proslăvit şi... şi cà nu le-au auzit.

Iar dumnezeescul Hrisostom tâlcuind zicerea cea de mai sus din Evanghelia lui Ioan zice, cà cu cuvintele acestea ce au zis Domnul către Iudei îi sue la o dogmà filozofeascà, şi arată lor cum cà Dumnezeu nici glas are, nici chip dupre firea sa; fiindcà este afară de tot glasul şi felul şi chipul şi ca mai pre sus de fiinţà şi neînchipuit şi nevăzut: „Câte puţin îi introduce pre ei la o filozofeascà dogmà, zice sf. Hrisostom, arătând cà la Dumnezeu nici glas este nici chip, ci mai pre sus de

20. Că nu suferea ceea ce li se ziceà.

Adecă ceea ce se ziceà dela Dumnezeu, nu puteà Evreii a o suferì în urechile lor, pentrucă era înfricoşată; şi dar fiindcă nu puteà Evreii a suferì înfricoşatul glasul lui Dumnezeu, pentru aceasta s'au făcut ei pricinuitori a se arătà Fiiul lui Dumnezeu pre pământ cu trup omenesc, pentru ca să fie lor încăput şi suferit.

Măcar fiară de se va atinge de munte, cu pietre se va ucide (Eş. XIX 12).

21 Şi aşa de înfricoşat era ceea ce să fantazeà.

Şi cu cuvintele acestea arată Pavel pre covârşirea, ce o are Noul Testament mai pre sus de cel vechiu: căci cel vechiu adecă măcar de nu avea vre un lucru mare şi minunat şi acest fel de asemănat precum are acest nou, însă era atâta de înfricoşat, în cât măcar vre o hiară, sau dobitoc, nu se ertà a se atinge aproape de munte: «Că luaţi-vă aminte pre sine-vă, (ziceà Dumnezeu lui Moisì să zică norodului), de a vă suì în munte, şi a vă atinge ceva de el: tot cel ce se va atinge de munte cu moarte se va sfârşì: nu se va atinge de el mână: că cu

chipuri; că pre cum zicând că nici glasul lui aţi auzit, nu o zice aceasta căci glas cu adevărat a eşit, nu auzit însă (adecă nu înţeles). Aşa zicând că nici chipul lui aţi văzut, cu aceasta o zice, că chip adecă are, însă acel fel, care nu se poate vedeà, dar cum că nici una din acestea sunt la Dumnezeu; în cât dupre cuvintele acestea ale dumnezeescului părinte, au auzit Iudeii glasul lui Dumnezeu şi au văzut chipul slavei lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu a formăluit şi glasul şi chipul cu omenească cuviinţă şi dupre compogorâre, pentru ca să poată Evreii să vie întru simţirea înfăţoşărei sale: „Că au arătat (ziceà ei) Domnul Dumnezeul nostru slava sa şi glasul lui l'am auzit din mijlocul focului„ (II-a lege V, 24). Şi iarăşi: „Nu au auzit glasul lui Dumnezeu, nici chipul lui l'au văzut; pentrucă Dumnezeu e mai pre sus de tot glasul şi de tot chipul. Pentru aceasta şi Areopagitul Dionisie a zis: că pricina tuturor se arată celor ce se lipsesc de toate dumnezeeştile lumini şi de glasuri şi de cuvintele cereşti, şi întru întunerec fiind au trebuinţă, de cel ce cu adevărat este, (adecă Dumnezeu), precum zic cuvintele: carele este mai pre sus de toate" (Cap. I despre tainica teologie). Iar Ammonie zice, cum că cei ce nu au crezut în Christos, carele e cuvântul cel ipostatnic al Părintelui şi chipul cel înipostatnic a lui, aceia nici glasul lui Dumnezeu au auzit, nici glasul lui ştiu: „Aceştia sunt, cari nici chipul lui Dumnezeu au văzut, nici glasul lui au auzit, cari nu au crezut în Christos, carele este cuvântul Părintelui şi chipul lui cel adevărat" (la tâlc Evangh. lui Ioan). Pentru aceasta şi Domnul, după ce a zis Iudeilor: „Nici glasul lui aţi auzit, nici chipul lui aţi văzut", a adaus şi acestea: „Şi cuvântul lui nu îl aveţi rămând întru voi; căci pre carele l'a trimis acela, acestuia voi nu credeţi" (Ioan XII, 39).

pietre se va împroşcà, sau cu săgeată se va săgetà: ori dobitoc, ori om, nu va trăì (Eş. XIX, 12). Iar acest nou, de şi toate le are deplinite, nimic însă arată înfricoşat, ci toate ale lui sunt blânde şi line[1]).

22. Moisi a zis m'am înspăimântat şi m'am cutremurat. (A doua lege IX, 19).

In A doua lege sunt scrise despre Moisi acestea: «M'am rugat inaintea Domnului a doua oară, precum şi mai întâi, patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi, pâine nu am mâncat şi apă nu am băut, pentru toate păcatele voastre cu care aţi greşit de aţi făcut răutate inaintea Domnului Dumnezeu a'l întărâtà pre el: şi m'am înspăimântat pentru mânie şi urgie, ca s'a întărâtat Domnul asupra voastră» (tij). Şi dacă Moisi a fost atâta de înspăimântat, carele a intrat în lăuntru în păcla în care era Dumnezeu: că Moisi zice a intrat în negura, întru care erà Dumnezeu (Eş. XX, 21). Cu cât mai vârtos va fi fost înspăimântat norodul? De unde Scriptura zice: «Muntele Sinai fumegà tot, pentrucă s'a pogorât asupra lui Dumnezeu în foc, şi se suià fum ca un fum de cuptor: şi s'a înspăimântat tot norodul. (Eş. XIX, 18).

Ci v'aţi apropiat.

Israiltenii cei vechi, zice, nu au putut să se apropie de muntele Sinai, ci au stătut de departe: «că temându-se, zice, tot norodul au stătut departe» (Eş. XX, 18). Iar voi hristianii Israiltenii cei noi v'aţi apropiat lângă Sion. Vezi iubitule, covârşirea, care are Testamentul cel Nou mai multă decât cel vechiu?

De muntele Sion, şi de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc.

Voi, zice, hristianii, în loc de muntele Sinai cel simţit şi pustiu, aveţi muntele Sionului cel gândit, şi cetatea cea gândită a Ierusalimului, adecă pre insuşi cerul cel locuit, şi nu pustiu.

Şi de sborul zeciurilor de mii de angheli.

In locul norodului Evreilor, zice, voi hristianii aveţi zeciurile de mii de angheli, cari lăcuesc în cer; şi în locul temerii ce o aveau atuncea Evreii, voi aveţi bucurie şi veselie, că prin numireà sborului ce însemnează bucuria; că unde este prăznumireà sborului ce

[1]). Zice însă Teodorit: „Fandasit (figurat) însă a zis, fiindcă nu pre insuşi Dumnezeul a toate îl vede, ci oare care fantazie a dumnezeeştei arătări. (Pentru ca să nu zic nălucire, am pus însă zicerea Apostolui).

nuire, acolo este și bucurie; iar această prăznuire, zice, se al-
cătuește cu zeciurile de mii de angheli.

23. Și de biserica celor întâi născuți, celor scrișĭ în cer.

Intâi născuți numește Pavel aicea pre credincioșii hristiani
pre cei afierosiți lui Dumnezeu și sfințiți, ale cărora nume sânt
scrise în cartea vieței. Precum și Domnul ziceà ucenicilor săi:
«Ci bucurați-vă însă că numele voastre s'au scris în ceruri
(Luca X, 20). Iar de vreme ce Dumnezeu este obștesc Părinte
a tuturor oamenilor, pentru aceasta dupre urmare, toți oamenii
dupre facere sânt fii al lui Dumnezeu; însă între fiii aceștia
întâi născuți sânt aciea, cari au crezut în Christos și s'au fă-
cut vrednici înfiuirei cei dupre proalegere și dupre dar; sau
toți hristianii cei ce au crezut sânt dupre dar fii ai lui Dum-
nezeu, iar întâi născuți din aceștia sânt acei ce au bine plă-
cut lui Dumnezeu, și cari s'au învrednicit a luà cinstile cele
mai întâi dupre petrecere și dupre cuvânt, adecă dupre faptă
și cunoștință, sau dupre lucrare și teorie, va să zică întâi năs-
cuți dintre cei ce au crezut sânt sfinții.

Și de judecătorul tuturor, Dumnezeu.

Cu aceste cuvinte Apostolul despre o parte adecă înspăi-
mântezi pre credinciosii cei din Evrei, fiindcă zice lor, că Dum-
nezeu este judecătorul al tuturor, ne numai al necredincioșilor
Iudei, ci și al celor credincioși; temeți-vă dar de acesta, zice,
și voi hristianii: iar despre altă parte, arată pre covârșirea c'o
au ei mai pre sus de Evreii cei vechi. De vreme ce: acea,
cu adevărat, nici goale cuvinte ale lui Dumnezeu, nu au su-
ferit, nici cutezà a se apropià de muntele Sinai, iar voi hris-
tianii, zice, v'ați apropiat de însuși judecătorul al tuturor a-
decă de Christos, căci: «Dumnezeu Părintele, nu judecă pre
nimeni, ci toată judecata o au dat Fiiului» (Ioan V, 22).

Și de duhurile drepților celor depliniți.

Voi, zice, v'ați apropiat lângă duhurile, adecă de sufletele
acelor ce pentru fapta bună și pentru credință au bine plă-
cut și depliniți se arată la Dumnezeu, cu cari împreună aveți
să vă numărați, de veți urmà credința lor și fapta bună.

24. Și de P. mijlocitorul Testamentului Nou.

Voi hristianii, zice, v'ați apropiat nu de robul Moisi, ci de
Iisus Chrisos, de Domnul și stăpânul lui Moisi, și al lumei
toate, celui ce s'au făcut mijlocitor al Testamentului Nou.

Și de sângele stropirei.

Voi hristianii, zice, v'ați apropiat de sângele stropirei, adecă

al curățirei, care este sângele lui Christos, carele fiindcă s'au
stropit asupra noastră, ne-au curățit pre noi și ne-au sfințit.

Carele grăește mai bine decât a lui Avel.

Dar cum? Sângele lui Avel grăit'au? Răspundem că așa au
grăit: că zice Scriptura așa: «Glasul sângelui fratelui tău Avel
strigă către mine» (Fac. IV, 10). Sau, precum am zis mai sus,
sângele lui Avel grăește, pentrucă se laudă și se povestește
de toți: Sângele lui Christos însă sloboade glas mai strălucit,
și mai mare, decât sângele lui Avel[1]). Pentrucă sângele lui Chri-
stos și însuși lucrurile și faptele strigă, pentrucă au sfințit pre
toți oamenii: și dupre alt chip încă sângele lui Christos gră-
ește: căci ori-care inimă curată o află de o împărtășește, în-
suflă întru dânsa pre Darul Sfântului Duh, și o face să gră-
iască tainele lui Dumnezeu: fiindcă precum zice Pavel: «Du-
hul se roagă pentru noi cu suspine negrăite» (Rom. VIII, 26).
Iar sf. Chiril al Alexandriei așa tâlcuește zicerea aceasta a A-
postolului, zicând: «Cum că sângele lui Avel strigà izbândire
asupra lui Cain ucigașului său. Iar sângele lui Christos grăește
către Dumnezeu Părintele, nu pentru izbândire ci pentru aju-
torul și mântuirea noastră: pentru aceasta și au zis Pavel, că
sângele lui Christos mai bine grăește decât al lui Avel[2]).

25. Vedeți să nu vă lepădați de acela ce grăește.

Luați aminte, zice, bine, și păziți-vă, hristiani, să nu vă le-
pădați de cela ce grăește, necrezând cumva făgăduințele lui,
și desnădăjduindu-vă, precum Evreii acei vechi s'au lepădat

---

[1]) Iar Teodorit așa tâlcuește zicerile de mai sus: „Acolo, zice erà
frică, iarà aicea este serbare și prăznuire; și acelea adecă pre pământ,
iar acestea în ceruri; acolo mii de oameni, iar aicea zeciuri de mii de
angheli; acolo necredincioși și fără de lege, iar aicea adunare de cei
întâi născuți, și scris în cer, duhuri ale drepților depliniți; acolo Testa-
ment Vechiu, aicea Testament Nou; acolo Duh mijlocitor, iar aicea Fi-
iul: acolo sânge de dobitoace necuvântătoare, aicea sângele de miel cu-
vântător. Iar zicerea că mai bine grăește decât sângele lui Avel, în loc
de că prin lucrări grăește, și lucrarea sa o arată, că sângele lui Avel,
se povestește: iar acesta lucrează mântuirea oamenilor. Intâi născuți
însă pre cei ależi i-au numit, fiindcă îndoită soartă dupre lege luà cei
întâi născuți, și acestea le-au zis, și pre covârșirea acestora arătându-o,
și îndemnând mai cu osârdie a ne apropie de acesta".

[2]) Cuvintele dumnezeescului Chiril sânt acestea: „Sângele lui Avel
poate oare unde să fi strigat asupra ucigașului, iar cinstitul sângele lui
Christos au strigat cu adevărat asupra cruzimei și nemulțămirei Iudeilor
și au scos pre lume din păcat, ca unul ce l'au vărsat pentru dânsa
(Cart. I din tâlcuiri).

de el, și nu au ascultat poruncile lui[1]). Și carele altul este cel ce grăește, fără numai Christos? Căci dacă sângele lui Christos grăește, cu mult mai vârtos însuși Christos e viu și grăește.

Că dacă aceia nu au scăpat, lepădându-se de acela ce grăià pre pământ.

Căci dacă aciea, zice, Evreii cei vechi nu au scăpat, de certare și de pedeapsă (că aceasta se cuvine din afară a se înțelege) fiindcă s'au lepădat și nu au voit să asculte de cela ce pre pământ le-au grăit, adecă de Moisi, sau și de Dumnezeu, carele din cer s'au coborît, și pre pământ le vorovià lor prin Moisi: căci Dumnezeu în muntele Sinai a vorovit cu Moisi: și legea lui o au dat[2]).

Cu mult mai vârtos noi, lepădându-ne de cel din ceruri.

Dacă Evreii cei vechi, zice, nu au scăpat de certare, pentrucă s'au lepădat de Dumnezeu cel ce grăià lor pre pământ, cu mult mai vârtos nu vom scăpà noi hristianii de certare, căci ne întoarcem și nu voim a ascultà pre Christos, carele grăește nouă din ceruri? Adecă carele după ce s'au înnălțat la ceruri, de acolo au dat nouă legea prin Sf. Duh. Și o zice aceasta așa Pavel, nu căci altul au fost atuncea carele au grăit în Sinai, și altul acum carele grăește din cer: că unul și acelaș Fiiu al lui Dumnezeu erà și cel ce atuncea a grăit, și cel ce acum grăește. Ci o zice aceasta pentrucă punerea de lege acea a Testamentului Vechiu au fost deosebită de aceasta a cestui nou, și chipul au fost osebit, cu care amândouă Testamenturile acestea s'au dat: căci atuncea adecă în Sion vorovind, au dat legea, iar acum după ce s'au înnălțat au lu-

[1]) Iar Teodorit așa tălcuește zicerea: „Fiindcă aceia au zis: grăește tu către noi, și nu grăiască Dumnezeu către noi: li poruncește acestora Apostolul, să nu râvniască grosimea acelora, nici asemenea cu aceia a lăsà pe stăpân, și a alergà către sługă, și în locul lui Dumnezeu a luà pre Moise și în locul celor nouă a îngăduì celor vechi, că măcar zice, că nu din cer a grăit lor Dumnezeu, ci în muntele Sinai au dat lor punere de lege; noi însă arătarea stăpânului din cer o așteptăm.

[2]) Iar Icumenie înțelege că Dumnezeu atuncea a vorovit pre pământ, fiindcă făgăduià Evreilor lucruri pământești, pământ ce curge lapte și miere, biruință asupră de vrăjmași trupești; mulțime de copii, bunătate de copii, și viață de îndelungați ani; iar din cer acesta-și acum grăește, fiindcă făgăduește moștenirea cerurilor și slavă cerească și cuprinzătoare bunătății cerești; sau pre pământ le grăià atuncea Dumnezeu, fiindcă legea cea dată prin Moise erà smerită și curățiri trupești, și care se teorisià către materialnicul și pământescul trup acesta; iar acum grăește din ceruri fiindcă grăește lucruri dumnezeești și înnalte și care pre suflet îl curățesc și la cer îl sue.

minat pre Apostoli cu Duhul Sfânt, și au scris Evanghelia, și au propoveduit credința: drept acea mai înfricoșat este acum, decât întâi, și cu dreptate este a se ascultà acum mai mult decât atuncea: iar cum că unul și acelaș au fost carele au grăit și atuncea și acum și nu altul și altul, ascultă ce zice mai jos Pavel.

26. Al căruia glasul au clătit atuncea pământul.

Vezi, iubitule, că și cel ce grăià atuncea pre pământ, și carele acum grăește din cer, este unul și acelaș Christos? Căci glasul lui, zice, atuncea când au dat legea au clătit pre muntele Sinai și pământul: că s'au cutremurat lumea atuncea pentru punerea de lege cea dată în muntele Sinai, de aceasta zicea David: «Dumnezeule, când mergeai tu înaintea norodului meu, când treceai tu în pustie, pământul s'au clătit; că și cerurile au picurat dela fața Dumnezeului Sinaei, dela fața Dumnezeului lui Israil (Psalm LXXVII, 7).

Iar acum au făgăduit zicând: «Incă o dată eu voiu clătì, nu numai pământul, ci și cerul (Ageu II, 7).

Două mai catolicești cutremurări pomenește dumnezeiasca Scriptură, că s'au făcut: un cutremur adecă s'au făcut mai întâi când s'au coborît Dumnezeu în muntele Sinaí, pentru ca să deà legea, precum mai sus au zis dumnezeescul David; iar acum s'au făcut, când s'au întrupat Fiiul lui Dumnezeu: căci când erà Domnul prunc, și s'au pogorît în Egipt, s'au făcut un cutremur pentru carele este scris așa: «Iată Domnul va venì în Egipt, și iată se vor cutremurà cele făcute de mâini ale Eghiptului» (Is. XIX, 1). Că s'au cutremurat idolii, adecă s'au povârnit din starea ce o aveau spre a amăgi pre oameni a-i cinstì, și s'au risipit puterea lor: iar când au intrat în Ierusalim șezând pe mânzul asinii, s'au făcut alt cutremur, despre care au zis Evanghelistul Matei: «Și intrând el în Ierusalim, s'au cutremurat toată cetatea zicând: cine este acesta?» (Mat. XXI, 10)[1]). S'au făcut și alt cutremur când s'a răstignit Domnul dupre acestași evanghelist ce zice: «Și pământul, s'au clătit» (Mat. XXVII, 51). Iar a zice Dumnezeu prin prorocul Ageu, că încă o dată voiu clătì cerul și pământul, aceasta, zic, însemnează, că are a se face și al treilea cutremur, carele urmează dupre cel al doilea, adecă în urmă celui

[1]) Iar sf. Chiril al Ierusalimului cutremur zice adecă, auzirea propoveduirei, prin care s'au cutremurat toți oamenii din vechea starea răcirei, și s'au strămutat întru cunoștința de Dumnezeu.

ce s'au făcut în trupeasca economie, adecă eu voiu face încă o nouă prefacere în vremea sfârșitului a toată lumea, când toate stihiile și materialnicile fapturi, au să se cutremure, adecă au să se strămute, și au să se schimbe din stricăciune întru nestricăciune.

27. Iar aceia ce zice încă o dată, însemnează pre strămutarea celor ce se clătesc ca a unora ce se prefac.

Incă o dată arată, zice, pre strămutarea fapturei cei stricăcioase, care are firească însușire a se clătì, fiindcă s'au zidit: adecă fiindcă făptura au luat început de a fi, pentru aceasta de nevoe are și sfârșit: căci fieste-care făptură s'au început și iarăși fieste ce s'a început în cât în firea sa are și sfârșit; căci și anghelii, dupre firea și ființa lor adecă, nu sânt fără de sfârșit, fiindcă dupre fire nu sânt nici fără de început; însă dupre dumnezeescul Dar, și nu dupre fire, au luat nesfârșire și nemurire: și vezi tâlcuirea zicerei: cela ce singur are nemurire (I-a Timot. VI, 16) și subînsemnarea ei.

Ca să rămâe cele ce nu se clătesc.

Adecă pentru aceasta se strămută și se prefac cele ce se clătesc, adecă zidirile care au și început, pentru ca să rămâe bunătățile cele fiitoare, adecă cele ce nu au a se mai clătì și a se schimbà: căci după ce se vor schimbà făpturile aceste stricăcioase, atuncea toate bunătățile care au să le dobândiască drepții, vor fi nestricăcioase și neclătite, fără a mai puteà să ià schimbare și strămutare.

28. Drept acea, împărăție neclătită luând, să avem har.

Fiindcă noi hristianii, zice, avem să dobândim niște bunătăți ca acestea, nestricate, nestrămutate, neclătite, și fiindcă luăm o împărăție a cerurilor ca aceasta, și priimim încă de aice arvunile și începăturile împărăției ceii de acest-fel, care sânt darurile Sfântului Duh, cele ce ni se dau aice, pentru aceasta, zic, să avem har, adecă să nu ne mâhnim, și să nu ne întristăm, ci să mulțămim lui Dumnezeu, carele ne-au dăruit în viața aceasta-ne bunătăți ca acestea, și are să ne dăruiască mai mari în viitoarea viață.

Prin care slujim lui Dumnezeu întru buna plăcere.

Prin care, adecă prin mulțămire slujim cu bună plăcere lui Dumnezeu, căci când sântem noi hristianii mulțămiți de Dumnezeu, atuncea și slujim lui Dumnezeu cu bună plăcere, fiindcă cunoaștem ce stăpân și făcător de bine avem; iar dimpotrivă, când nu mulțămim lui Dumnezeu, întocmai și de o protivă

atât pentru repaos cât și pentru necaz, și pentru bunele norociri cât și nentru nenorocire ce dobândim, atuncea nici lui Dumnezeu slujim cu buna plăcere; căci carele rob cărtind asupra stăpânului său, slujește stăpânului său cu bună plăcere? Negreșit nici unul: că cel ce cârtește, acela nici cunoaște cât de puțin cum se cuvine a sluji stăpânului său. Pentru aceasta și aiurea aceastași Pavel ziceà hristianilor: «Și nu cârtiți precum oare-care dintre dânșii (din Evrei adecă în pustie) au cârtit, și s'au perdut de către perzătorul» (I-a Cor. X, 10). Și iarăși: «Toate faceți-le fără cârtire» (Filip. II. 14). Și Israiltenii încă în pustie au căzut ca cârtitori (Numer. XI, 1, XIV, 27)[1].

Cu sfială și cu evlavie.

Adecă prin mulțămire slujind noi hristianii lui Dumnezeu, să nu zicem vre un cuvânt aspru și fără omenie, ci și forma cea din afară a trupului nostru, să fie cu rușinare către oameni, și cu evlavie către Dumnezeu.

29. Fiindcă Dumnezeul nostru este foc mistuitor.

Cà scris este în A doua lege: «Domnul Dumnezeul tău foc mistuitor este: Dumnezeu râvnitor! (A II-a lege IV, 24). Aceastași încă se scrie și în capul IX al legei a II-a stih. 3. Deci această zicere o aduce Apostolul aicea: că de vreme ce mai sus pre cele ale Testamentului Vechiu le-au arătat că sunt înfricoșate, iar cele ale acestui Nou le-au arătat că nu au nici un lucru acest fel înfricoșat: pentru aceasta ca nu hristianii să defaime bunătatea și blândețea ce o a întrebuințat Dumnezeu în Noul Testament, a zis puțin mai înainte Pavel că să mulțumim lui Dumnezeu cu cucernicie și cu evlavie: pentrucă sufletul, când se află în necazuri, desnădăjduindu-se că nu ar avea mai mult a dobândì repaos și ajutor, se face fără de omenie: sau zice că slujirea cea către Dumnezeu a noastră a hristianilor se cuvine a se face cu cucernicie și cu evlavie: pentrucă Dumnezeul nostru este foc, carele mistuește și se cuvine noi slujitorii lui Dumnezeu să fim evlaviști pentru ca să nu ne ardem de el, ca niște nebăgători de seamă și defaimători ai mărirei sale: pentru aceasta poruncește și Dumnezeu preoților legii vechi, să facă pre Israiliteni evlaviști: «Evlaviști faceți pre fii lui Israel de necurățiile lor, și nu vor murì pentru necurățirea lor. (Leviți XV, 31). Iar cuvântul acesta ce

[1]) Vezi și subînsemnarea zicerei a cap. X al ceii I către Cor. stih 10 de câte ori au cârtit Israiltenii; vezi și la cap. III stih 15 al ceii Colas. cum se cuvine hristianii a mulțămì întru toate. Iar ce este slujirea, vezi la subînsemnarea zicerei: căruia slujesc cu Duhul meu (Rom. I, 7).

îl zice Pavel aicea, tot o dată aduce și mângâere Hristianilor: de vreme ce, zice, avem un Dumnezeu ca acesta, carele poate să arză și să piarză pre vrăjmașii noștrii: deci să nu ne impuținăm cu sufletul, nici să ne intristăm[1]).

[1]). Vrednice de laudă sunt cu adevărat cuvintele cele ce scrie arătătorul de cele cerești Vasile potrivindu-se la zicerea aceasta: „Urmează ei (Mariei adecă, cei ce ședeà la picioarele lui Iisus, și se înfierbântà de lacrimile cele ce curgeà din ochii ei, către dragostea Domnului), urmatui-ai ei o Fiule, urmează-i, către nimic alta uitându-te, decât către cela ce a zis: foc am venit să pun, și ce aș fi voit, dacă acum s'a aprins! că este înfocare a Duhului care înfocază pre inimă: căci focul cel necă materialnic și Dumnezeesc, pre suflete le luminează cu adevărat, și le cearcă din lăuntru, ca pre aurul cel curat în topitoare: pre răutate însă o topește, ca pre niște trestii și spini: că Dumnezeul nostru foc mistuitor este, dând izbândire în focul văpăii celor ce nu îl știu pre el, și celor ce nu ascultă de evanghelia lui: focul acesta a lucrat între Apostoli, când grăiâ cu limbi de foc: focul acesta a strălucit împrejur prin slavă pre Pavel, mintea lui o a luminat, iar pre simțirea vederii o a înegrit, că vederea trupului nu incape pre puterea luminei aceea. Focul acesta s'a arătat lui Moisi în rug: focul acesta în chip de car a răpit pre Ilie: pre lucrarea focului acestuia arătându-o fericitul David ziceà: „Cercă-mă pre mine Doamne și ispitește-mă, înfochează rărunchii mei și inima mea; focul acesta înfierbântà inima lui Cleopa și a celui ce era impreună cu el, când le grăiâ lor Mântuitorul pre cale după înviere: pentru aceasta Anghelii și duhurile cele slujitoare, foc invăpăiat sunt: focul acesta, pre bărna ceea ce este înăuntru în ochi arzându-o, face pre minte curată, ca dobândind pre străvederea cea dupre fire, neîncetat să vază minunile lui Dumnezeu, dupre cela ce zice: „descopere ochii mei și voi cunoaște minunile din legea ta". Deci acest foc, diavolilor este îngrozitor, răutății arzător, al învierei putere, al nemurirei lucrare: a sufletelor sfinților luminare, al cuvântătoarelor puteri întărire. Acest foc ne rugăm să ajungă și la noi, ca totdeauna întru lumină umblând, nici ca cum să ne impiedicăm. (In cuvântul cel despre stăpânire de sine). Insemnează că cuvântul acesta despre stăpânirea de sine, ce se cuprinde în cele aschiticești ale Mar. Vasile, însuși acesta se cuprinde și în voroavele Mar. Macarie Eghipteanul, supra scriindu-se așa: (Vor. 15 a acestuia). Zice insă despre focul acesta și teol. Grigorie: „Știu foc curăitor: Hristos a venit să l pue pre pământ, foc și însuși cu cuvinte de Anagoghie numindu-se, topitor este acesta al materiei, și al relei deprinderi: carele și voește cât mai ingrabă a se aprinde, că dorește graba facerii de bine, fiindcă și cărbuni aprinși de foc dă nouă spre ajutor. (Cuv. la sf. botez). Vezi și subtinsemnarea zicerei: cărbuni aprinși de foc vei grămădi pre capul lui. (Rom. XII 20). A luat insă zicerea aceasta teologul, cărbuni aprinși de foc dă nouă spre ajutor, dela prorocul Issaia ce zice: „Că ai cărbuni aprinși de foc, șezi pre dânșii: aceștia vor fi ție ajutor. (Is. 47, 14).

CAP. XIII.

1. Iubirea de frați petreacă.
2. Iubirea de streini să nu o uitați.

Nu a zis Pavel dobândiți frații mei hristiani, iubirea de frați și iubirea de streini; pentrucă precum se vede, hristianii cei din Evrei aveau aceste fapte bune; ci fiindcă din desele necazuri și ispite se primejduiau a părăsi aceste două fapte bune, pentru aceasta zice lor Pavel acum, că iubirea de frați care o aveți, aceasta să rămâe statornică și nestrămutată pentru voi și luați aminte a nu o lăsă să fugă dela voi: ci și iubirea de streini să nu o uitați; căci fiindcă li s'au răpit averile lor și le-au perdut ei, poate se scumpià și nu găzduià pre săracii frați neospătându-i precum se cuveneà: Sau le zice acestea Apostolul lor pentru ca să-i propăziască în viitorime, a nu fi neiubitori de frați și urâtori de streini.

Că prin aceasta nu au știut oare-cari ospătând anghelii.

Atâta mare lucru este zice, iubirea de streini, și a priimi hristianul pre toți streinii în casa sa, și a nu cercetà carele este bun și carele rău, în cât iubirea de streini aceasta s'au făcut pricină și prilej atât lui Avraam la stejarul Mambri să priimiască pre sf. Treime în chip de trei angheli, și să o ospeteze la masa sa (Fac. 18), cât și luĭ Lot de a priimi pre acei doi angheli în Sodoma și prin aceea a se izbăvi de arderea Sodomei (Fac. 19). Iar zicerea *«n'au știut»*, arată, că și Avraam, și Lot, nu au știu pre aceia ce îi ospătà că sânt angheli, ci prost i-au socotit oamenii: cu toate acestea ei cu nedeosebire i-au priimit ca pre niște streini ospătându-i; care acest lucru, adecă a nu ști cine sânt, și a-i ospătà, aceasta iar arătat mari și numiți, zic, pre Abraam și pre Lot; cà de ar fi știut cà sânt angheli, și i-ar fi ospătat, nu ar fi făcut un lucru atât de mare și de lăudat[1]).

3. Aduceți-vă aminte de cei legați, ca cei ce ați fi impreună legați.

Aduceți-vă aminte, zice, fraților hristiani, de cei legați și închiși, fiindcă și voi sânteți asemenea legați și închiși; căci cel ce este legat și pătimește, acela nu poate a uità pre ceilalți, cari asemenea sânt legați și pătimesc, chiar și de a voi să uite.

[1]) Pentru cei ce priimesc și ospătează pre cei imbunătățiți, vezi la subînsemnarea zicerei: „Vă urează pre voi Gaie, găzduitorul și ospătătorul meu" (Rom. XVI, 23).

De cei necăjiți, ca unii ce și voi sânteți în trup.

Aduceți-vă aminte, zice, hristiani, de cei ce pătimesc rău, ori de închisoare ori de foame ori de alt necaz: căci ori-carele hristian își aduce aminte, că și însuși el are trup asemenea pătimaș ca aceiași, cari pătimesc rău și se necăjesc, negreșit aducerea aminte aceasta îl va face să poarte grijă, și să ajute pre frații săi cei ce rău pătimesc, atât pentru compătimirea aceeași firi, cât și pentru frica: temându-se adecă nu cumva și însuși să se sloboadă dela Dumnezeu să încapă întru asemenea rele pătimiri, pentru nemilostivirea ce au arătat către frații săi.

4. Cinstită este nunta întru toate și patul nespurcat.

Vezi, o cetitorule, cum poartă de grijă Pavel pentru întreaga înțelepciune și curățenia trupului: căci și când a zis mai sus: «*Vânați sfințenia*» (Evr. XII, 14), pentru întreaga înțelepciune și pentru curăția trupului ziceă: și după acestea iarăși va zice pentru curvari și prea curvari. Fie dar, zice, nunta cinstită întru toate, și patul nespurcat: cinstită întrut oți, adecă nu fie cinstită numai la oamenii cei trecuți cu vârsta, iar la cei tineri nu: ci la toți să fie cinstită: sau *întru toate* însemnează, că nunta se cuvine a fi cinstită întru toate chipurile și în toate vremile, adecă să nu fie numai cinstită în vreme de necaz și de nenorocire, iar nu și în vreme de repaos și de bună norocire, ci în fiește-care vreme: nici iarăși să fie cinstită numai despre o parte, iar despre ceealaltă nu, ci cu totuluși tot despre toate părțile se cuvine a fi cinstită și neprihănită[1]). Cu cuvântul acesta însă al

[1]) Și dar de vreme ce nunta se cuvine a fi cinstită și neprihănită, despre toate părțile, și dupre toate chipurile, precum zice Apostolul: apoi nici organe se cuvine a lăsă hristianii să cânte la nunțile lor. Nici a jucă se cuvine și a cântă cântece, și alte nerânduele a face la nunți: pentrucă jocurile și cântecele pricinuesc cinstitei nunți necinste și prihană. Ci despre cuvântul acesta slăbiciunea mea înadins a alcătuit un cuvânt, și vezi-l acela în Hristoithia hristianilor, carele acolo este al treilea. Iar cinstită se zice nunta și patul nespurcat, când cei ce se împreunează după nuntă, atât bărbații cât și femeile, nu numai nu se spurcă prea curvăsătorește cu alte streine fețe, ci și când însuși aceștia nu se spurcă cu mestecări fără de lege și afară de fire, și când se împreună nu pentru îndulciie trupească și desfrânare, ci pentru singura naștere de fii, și când socotesc trupeasca împreunare un semn de duhovnicească unire a lor cu Christos și de sporirea lor cea întru Christos și nemerire (armonie): fiindcă nunta hristianilor celor bine cinstitori de Dumnezeu, nu este numai trupească, precum sânt nunțile, sau mai bine a zice tocmelile păgânilor, ci are rod de duhovnicească făgăduință, precum zice înțeleptul Meletie Pigas. „Însă și lucrul (adecă nunta) celor ce vor a se căsători, nu este neroditor, și fără de duhovnicească făgă-

Apostolului, se rușinează ereticii aceia, cari prihănesc nunta, ca pre un lucru rău; căci iată Pavel o numește cinstită aicea, pentrucă păzește pre oameni întru întreaga înțelepciune a trupului și nu-i lasă să curviască și să preacurviască: pentru aceasta și aiurea, acestași Pavel a zis: «Iar pentru curvii fiește-carele să-și aibă femeea sa: și fieșcarea pre bărbatul său (I Cor. VII, 2).

Iar pre curvari, și pre prea curvari, îi va judecă Dumnezeu.

Curvar se zice acela, ce va cădeă cu femee nemăritată: iar prea curvar se zice acela ce va cădeă cu femeea măritată: cu cercare însă Pavel oprește pre hristiani, de curvie, și de prea curvie: că pre unii ca aceștia zice îi va judecă Dumnezeu, adecă îi va osândi, și îi va osândi în muncă: și cu dreptate îi va munci: căci dacă nunta s'au ertat pentru a nu se face oamenii curvari, și prea curvari, precum mai sus am zis, deci acei câți slobozi fiind nu se căsătoresc, și curvesc și prea curvesc, sau acei câți însurați fiind curvesc și prea curvesc cu alte femei, aceia cu toată dreptatea se osândesc de Dumnezeu în muncă.

5. Neiubitor de argint fie chipul.

Nu a zis Pavel hristianilor să nu aveți nici un argint sau câștig, adecă nu a zis, să fiți cu totul necâștigători; ci au zis că, măcar deși aveți argint, însă să nu fiți robiți de dânșii; ci să-i întrebuințați cu slobodă voe, fără a aveă vre-o împătimire cu dânșii: în cât, deși s'ar întâmplă a-i perde, să nu vă mâhniți că i-ați perdut. Pentru aceasta și mai sus ziceă hristianilor celor din Evrei: «Că răpirea avuțiilor voastre cu bucurie o ați priimit» (Evr. X, 34). Și în scurt, voi, zice, hristianii, atâta de fără împătimire se cuvine a aveă banii și avuțiile noastre, ca cum nu le-ați aveă. Și dupre alt chip încă se înțelege zicerea aceasta, de vreme ce mulți hristiani, după ce au împărțit banii și averile lor la săraci se siliau iarăși să câștige cu prilej și pricină pentru ca să miluiască, pentru aceasta Pavel poruncește lor, ca chipul și socotiala lor să fie neiubitoare de argint; pentru aceasta dupre urmare zice:

duință: că nici este ca tocmelile cele de nuntă ale păgânilor, nu s'ar cădeă a le socoti fiii hristianilor de a se uni trupește, ci vor aveă unirea cea trupească întru a fi un trup, și pre știrea cea dupre trup, și sporirea, ca de unirea lui Christos, și de creșterea cea întru Christos și sporirea cea tainică, ca un oare-care semn: că oare-ce ca acest lucru este taina aceasta: așa hristianii, în trup umblând, nu dupre trup și sporirea cea tainică, ca un oare-care semn: că oare-ce ca acest lucru este taina aceasta: așa hristianii, în trup umblând, nu dupre trup petrec (Cart. III despre hristianism). Vezi și subînsemnarea zicerei: „Iar pentru curvii, fiește-carele aibăși femeea sa" (I-a Cor. VII, 2). Vezi și zicerea: taina aceasta mare este (Efes. II, 32).

Indestulându-vă cu cele ce sânt de față.

Cu cuvântul acesta arată Apostolul chipul, cu care pot hristianii a nu fi iubitori de argint și iubitori de bogăție: iar acesta este dacă hristianii se vor îndestulà cu singure cele ce le au, și nu vor căutà nimica mai mult, afară de trebuința, și cele de nevoe și întăritoare ale vieței lor, căci cel ce caută mai mult decât cea ce îi este de nevoe, acela viderat este iubitor de argint, și iubitor de bogăție.

Că însuși au zis: «Nu te voiu lăsà pre tine; nici te voiu părăsì (Ad. lege XXXI, 6).

Dumnezeu poruncește în a doua lege să nu se teamă nici să se înfricoșeze Istrailtenii, că el nu-i va lăsà neajutoriți, nici îi va părăsì zicând: «Imbărbătează-te și întărește-te, nu te teme, nici să te înfricoșezi, nici să te înspăimântezi de fața lor, căci Domnul Dumnezeul tău cel ce merge înainte, cu voi, între voi este, nici te va lăsà, nici te va părăsì (tij). Așa a zis lui Iacov, că nu îl va părăsì: «nu te voiu părăsì, până ce nu nu voi face eu toate câte am grăit ție» (Fac. XXVIII, 15). Așa și lui Isus al lui Navi: «Nu te voiu părăsì pre tine, nici te voiu trece cu vederea» (Iisus I, 5). Zice și prin Isaia: «Și se vor veseli săracii și cei lipsiți.... lui Domnul Dumnezeu: Eu îi voiu ascultà Dumnezeul lui Israil, și nu îi voiu părăsì pre ei» (Is. LI, 17). Deci această zicere a lui Moise o adaugă și Pavel acum aicea: căci fiindcă urmà a zice oare-carii hristiani, apoi ce să facem, dacă nu avem nici însuși cele de nevoe și întăritoare ale vieței noastre? Pentru aceasta zice Apostolul, că aceasta este cu neputință a se face, cu neputință: fiindcă Dumnezeu singur a zis prin Moise că nu te voiu lăsà pre tine, nici te voiu părăsì; de aceasta este cu neputință adevărat a zice Dumnezeu minciuni. Urmà însă a zice și acei ce au fost crezut dintre Evrei: Ne zici, o fericite Pavle, să ne îndestulăm întru singure cele de față. Dar întru care cele de față să ne îndestulăm, noi, cei ce ni s'au răpit averile noastre, și nu avem nimică? Pentru aceasta le zice Pavel, că chiar de sânt puține cele ce vi se află, care v'au rămas, însă puteți a vă îndestulà într'însele: fiindcă Dumnezeu a zis că nu te voiu lăsà pre tine. Insă măcar că Apostolul aicea zicerea aceasta o a înțeles pentru cele trebuincioase și de nevoe trupului, tu însă iubitule, înțelege-o aceasta că o a zis Dumnezeu și pentru fiește-care altă împrejurare și nevoe, atât a trupului, cât și a sufletului; pentru aceasta să nu te desnădăjdueşti când se va

întâmplà ați urmà ție vre o nevoe sufletească sau trupească ca aceasta, pentrucă Dumnezeu făgăduește a nu te părăsì, ci a ajutà ție, dacă și tu, cu totuluşi tot, vei nădăjdui intr'insul.

6. In cât, nădăjduind noi a zice: Domnul este ajutorul meu, și nu mă voi teme, ce-mi va face mie omul». (Psalm. CXVII, 6).

De vreme ce cuvintele acestea, zice, Dumnezeu le-au zis, adecă că nu te voi lăsà pre tine, nici te voi părăsì, pentru aceasta negreșit credincioase sunt și adevărate. Și dar cu îndrăzneală și cu multă incredințare noi hristianii intru imprejurările noastre să zicem cuvintele lui David. Domnul și stăpânul a toată lumea asta ajutorul meu. Pentru ce dar să mă temem ce-mi va face mie omul? Drept aceea și voi credincioșii cei din Evrei dupre urmare ziceți: că oamenii cei ce au răpit și au luat averile noastre, nu ne vor strâmtori cu lipsa și cu sărăcia.

7. Aduceți-vă aminte de povățuitorii voștri, cari au grăit nouà cuvântul lui Dumnezeu.

Insuși aceasta o scrie și Tesalonichenilor Apostolul, ca să-și aducă aminte adecă de cei ce ostenesc și îi învață pre ei zicând: «Și vă rugăm pre voi fraților, ca să cunoaşteți pre cei ce ostenesc întru voi, și proestiresc vouă intru Domnul, și vă sfătuesc pre voi, și să-i socotiți pre ei mai cu prisosință intru dragoste pentru lucrul lor. (I Tesal. V, 12). Aduceți-vă aminte zice, o hristianilor, de povățuitorii și învățătorii voștrii, cari v'au grăit cuvântul lui Dumnezeu: și precum aceia a împărtășit vouà cuvântul lui Dumnezeu, așa și voi, de aveți chip ajutați-i, pre ei la trebuințele lor cele trupești: că aceasta găcitorește arată prin zicerea *de a-și aduce aminte*, sau zice că să-și aducă aminte hristianii de învățătorii lor, pentru ca să le urmeze faptele și petrecerea cea plăcută lui Dumnezeu[1]).

La a cărora săvârșire a vieţuirei privind să le urmaţi credinţă.

Zicerea «*privind*», va să zică mai cu amănuntul teorisind și cercetând: căci precum ucenicii zugravilor, privind cu luare aminte la Icoană întâi inchipuită, aceea o urmăresc: așa și voi, zice, fraților hristiani văzând plinirea, adecă sfârșitul cel plăcut lui Dumnezeu al petrecerei și al vieţuirei învăţătorilor și

[1]). Vezi și subînsemnarea zicerii de mai sus către Tesalonicheni, I cap. V st. 12. Iar Teofilact tâlcuind înainte zicerea: „Ascultați pre povățuitorii voștrii, zice că pre acestia aicea îi numește episcopi și arhierii.

proestoșilor voștri, urmați și voi credința lor. Zice însă Pavel să urmeze hristianii credința întâi stătătorilor lor: pentrucă din credință se naște și viața cea curată: fiindcă de nu ar fi crezut ei pentru bunătățile cele fiitoare, ci s'ar fi îndoit, nu ar fi arătat viața îmbunătățită și neprihănită: Drept aceea și voi urmând credința învățătorilor voștri, urmați și viața lor cea îmbunătățită. Cu aceste cuvinte însă vindecă Apostolul micșurarea de suflet, și împuținarea credinței credincioșilor celor din Evrei: sau *credință* numește Pavel pre a dogmelor: De aceasta și dupre urmare zice[1]).

8. Iisus Hristos eri, și astăzi acelaș este și în veci.

Fiindcă, precum se vede, erà oare care dintre cei ce au crezut dintru Evrei, cari rău tâlmăceau dreapta credință și ziceau, că altul este Hristos cel ce are să vie, pe carele până astăzi îl așteaptă necredincioșii Evrei: pentru aceasta răsturnând socoteala aceasta Pavel, zice aicea că astăzi Hristos este, carele a fost eri, adecă în toată vremea cea trecută: acestași este, carele este și astăzi, adecă în vremea de față: acestași este iar carele va fi în veacurile cele viitoare, adecă și nesfârșite, și alt Hristos nu va venì. Nu vă amăgiți dar fraților a zice, că alt Hristos are să vie. Sau zicerea aceasta o zice Pavel pentru ca să arate, cum că Hristos precum nu a lăsat neajutorați pre povățuitorii și învățătorii voștri, în vremea trecută, ci pentru toate a ajutat lor, așa, zice, și pre voi vă va ajutà acum. Nu vă împuținați cu credința dar pentrucă acestaș Hristos a fost atuncea, este și acum și va fi în veci[2]).

---

[1]). Iar Teodorit scrie, că Pavel aicea zice pentru Ștefan, cel ucis cu pietre, și pentru Iacob, fratele lui Ioan, carele a murit de sabie: Și pentru Iacob fratele Domnului, și pentru alți Apostoli ce s'au omorît de Iudei: la aceștiea, zice, priviți, fraților, și viața lor cea vrednică de laudă aflându-o, urmați-le credința.

[2]). Iar Nichita sholasticul teologului Grigorie, sholiazând zicerea aceasta a Apostolului, ce o aduce teologul în cuvântul cel la nașterea Domnului, zice așa: „Iar aceasta se zice, *Iisus Hristos eri și astăzi acestași și în veci*, din cea către Evrei: prin zicere se arată, cum că Hristos dupre Dumnezeire, pe câte trele părțile vremei le are, și cum că nu va veni după oare care altul, altul viind: acesta este cel de mai înainte, dupre eri, adecă dupre vremea trecută: și este astăzi, dupre vremea de față, și va fi în veci, dupre viitorime. Iar Teodorit zice: *eri și astăzi* pre omenească fire o a numit, iar vecinică pre dumnezeire o a numit; și aceeașaș a zis, și atuncea acelaș a fost, fiindcă Fiiu unul născut este acesta și întâiul născut. Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim zice așa: „Cuvântul lui Dumnezeu odată născându-se, pururea se naște vrând dupre Duhul, pentru iubirea de oameni celor ce voesc, și se face prunc

9. La învățături de multe feluri, și streine, să nu vă mutați.

Învățături de multe feluri numește Pavel pre cele ce se fac altele de către alți oameni, și altele de către alții, și altele întru altă vreme, iar altele întru alta: iar învățături streine zice pre acelea, ce sunt departe de dreapta dogmă, și de adevărata credință: căci este cu putință a fi învățătură de multe feluri și osebite după vreme, și dupre fața celui ce o zice, a nu fi însă streină și osebită de dreapta dogmă, nici a fi lepădată și neprimită: iar când învățăturile sunt osebite după deosebitele fețe și învățătorii carii le grăesc și dupre osebitele vremi întru care se zic, și sunt tot odată și streine de dreapta dogmă, și de adevărata credință, atuncea, zice, voi hristianii, se cuvine a vă păzì de acelea învățături, și a nu le primì: fiindcă adevărul este de un fel și simplu, și privește la un singur pravăț: iar minciuna este de multe feluri și mult împiestrită, și împarte pre minte la multe locuri. Vezi însă, o cetitorule, și zicerea: «*Mutați*», ce o zice Pavel, care este o zicere ce se obicinuește a se zice la oamenii cei deșerți și ușori de minte carii se poartă încoace și încolea, precum poartă vântul paele și alte erburi ușoare: care aceasta și aiurea o zice Apostolul: «Ca să nu mai fim prunci înviforându-ne și purtându-ne de fiește care vânt al învățăturei. (Efes. IV, 14[1]).

Că mai bine este cu darul să întăriți inima, nu cu mâncările, dintru care nu s'au folosit cei ce au umblat întru ele.

Acestea, ce zice acum Apostolul, sunt învățăturile pre cari mai sus le-a numit de multe feluri și streine: cu cuvintele acestea însă gâcitorește arată pre cei ce legiuià evreeștile pândiri și mâncările. Deci zice, că noi hristianii se cuvine a ne întări cu Darul, adecă cu credința evangheliei, și a ne increpre sineși. Intru aceea lucrând faptele bune, și atâta arătându-se, în cât știe a'l încăpeà cel ce îl primește:... așa pururea și arătându-se Dumnezeu, Cuvântul cu chipurile împărtășirilor pururea rămâne dupre covârșirea tainei tuturor nevăzut: pentru aceasta dumnezeescul Apostol înțelepțește cercetând pre puterea tainei zice: „Iisus Hristos și eri și astăzi acestași în veci: știind dea pururea vreme taina, și mai odinioară învechindu-se, o va cuprinde mintea. (Cap. VIII din a treia sută din teologhii).

[1]). Iar Teodorit: zice că învățături streine a numit pre cele protivnice celor evanghelicești. Deci poruncește lor a stărui intru darul învățăturei, și a părăsi pândirile cele ale legii: că nimănea, zice, din acestea au dobândit folos.

dință că nici o mâncare este necurată, ci toate sunt curate a-
celuia ce crede în Hristos. Deci avem trebuință să avem cre-
dință adevărată, și nu pândiri de mâncări Pentrucă aceia ce
au umblat dupre mâncări, adecă au urmat luările aminte a
mâncărilor totdeuna, aceia nici un folos au luat în sufletul lor,
pentrucă au rămas afară din credința lui Hristos și au slujit
legii cei nefolositoare. Incă și dupre alt chip se înțelege a-
ceasta: că ce se foloseau zice, Evreii din luările aminte a ne-
curatelor mâncări, de vreme ce însuși ei erau atât de spurcați
și necurați, în cât pentru necurăția lor, nu puteau a se im-
părtăși din jertfele ce se aduceau lui Dumnezeu de către preoți,
pentru păcat și pentru greșală? «că preotul zice, cel ce o va
aduce aceasta o va mâncă· în loc sfânt se va mâncă, în curtea
cortului mărturiei. (Lev. VI, 26).

10. Avem jertfelnic, din care a mâncă nu au stăpâ-
nire cei ce slujesc cortului.

Fiindcă mai sus a zis Apostolul, că noi hristianii nu se cu-
vine a luă aminte mâncările, pentru a nu se păreà cele ale
voastre, adecă ale darului nou, cum că sunt lesne defăimate,
pentrucă nu au luări aminte, zice, că și noi hristianii avem
luări aminte, dar nu la mâncările cele de acest fel, ci la jert-
felnic, și la jertfirea cea fără de sânge a făcătorului de viață
trupului Domnului: fiindcă din această jertfă nu este ertat să
mănânce nici însuși preoții legii vechi, până când slujesc cor-
tului, adecă închipuirilor legei celei trecătoare, și care se strică
și nu slujesc adevărului și lucrurilor: Pentrucă și cortul acest
fel de lucru este, trecător și care se strică. Sau *cort* zice pre
lumea aceasta, căreia cei ce îi slujesc, adecă cei ce se închină,
și îndoesc patimile, aceia nu pot a se împărtăși din jertfa cea
fără de sânge a trupului Domnului, precum nici Evreii cei vechi
nu se împărtășiau din jertfele legii, ca niște nevrednici[1]).

11. Pentrucă ale căror dobitoace sângele pentru pă-
catele care se bagă de arhiereul între cele sfinte, ale a-
celora trupurile se ard afară de tabără.

[1]) Aceastași Teodorit zice, că de vreme ce biserica Evreilor stă încă în vremea aceea, și se jertfiă necuvântătoare dobitoace la dânsa dupre lege, pentru aceasta zice Pavel *„avem jertfelnic; acesta* al nostru jertfelnic este mai cinstit decât cel vechiu; fiindcă acela al acestuia era umbră; acela priimià jertfe necuvântătoare, iar acesta priimește cuvântătoare și dumnezeiască jertfă; pentru aceasta și nici unul din preoții aceea mănâncă jertfa aceasta, de nu va priimi mai întâi credința cea în Christos.

12. Pentru aceasta și Iisus ca să sfințească pre norod
prin sângele său, afară de poartă a pătimit.

Cu aceste cuvinte arată Apostolul, că cele de Evrei respec-
tarisite și cinstite, au fost închipuiri ale noului dar, și zice că
jertfele acelea, din care se opreà a nu mâncà norodnicii Evrei,
nimic erau iar de înfricoșată și cea fără de sânge jertfa tru-
pului Domnului, nici însuși arhiereii legii se împărtășesc, pre
care aceasta o preinsemnà jertfele cele ce de dânșii se pro-
aduceau[1]). Căci precum sângele acela îl băgà arhiereul în sfin-
tele sfintelor, și stropeà dintr'insul cu degetul său de șapte ori
în fața curățitorului, iar trupurile dobitoacelor acelora se ardeau
afară din tabăra norodului[2]), cu un chip ca acesta și Hristos
pătimind pentru păcatele lumei, sângele său l'a proadus ca ar-
hiereu în lăuntru, în sfintele sfintelor, adecă în cer la Părintele,
iar trupul său s'a răstignit afară din tabără, adecă afară de ce-
tatea Ierusalimului. Deci arhiereii noului dar, făcând pomenire
a jertfei aceleia a Domnului, intru fiește care liturghie, bagà
sângele Domnului în lăuntru în sfintele noastre, adecă în sfân-
tul altar (luând adecă vinul cel în locul chipului sângelui, dela

[1]) Pentrucă nici leviții puteau a mâncà din jertfele acelea, ale cărora sângele se aduceà în lăuntru în sfintele sfintelor, precum zice Gheorghie Coresie; jertfele acelea însă proînsemnà pre jertfa trupului Domnului.

[2]) Vezi despre acestea la cap. XVI, Levit. unde se zice că Aaron să iià un vițel pentru păcatul său, și un țap pentru păcatul norodului, si să-i junghie, și luând din sângele lor să intre în sfintele sfintelor, și să stropească din el de șapte ori cu degetul său în fața curățitorului: iar trupurile acelora să le ardă afară din tabăra norodului: „Și vițelul cel pentru păcat, și țapul cel pentru păcat, al căror sângele s'a băgat spre a se curăți întru cel sfânt, îl vor scoate afară din tabără, și le vor arde cu foc, și peile lor, și coarnele lor, și baliga lor" (Lev. XVI, 17). Și la cap. IV al cei Leviticești asemenea se scrie să se junghie vițelul cel proadus pentru păcatul arhiereului: asemenea și vițelul cel proadus pentru păcatul a toată tabăra norodului, și apoi să se ardà cu totul: și unul și altul împreună cu peile și cu pântecele și capul afară din tabără la loc curat. Iar Coresie zice, că și leviții spânzurà jertfele afară de cetatea Ierusalimului, și de celelalte cetăți în pustie. Zice însă și Teodorit: vedeți închipuirea și alăturați adevărul, și asemenarea teorisiți-o: că legea a poruncit a se junghià juniță roșie, și din sângele acesteia a luà arhireul, și înaintea curățitorului a stropi cu degetul de șapte ori: pre aceastà juniță afară din tabără arzându-o cu totul, luà praful, și prin acesta pre cei ce se numeà necurați îi curățà: aceasta însà împlineà pre Evreilor insemneazà pre numele cel roș; și afară de poartà s'a pironit pre cruce: și sângele lui curățește sufletele noastre, iar în locul prafului nouà ni se face insuși făcătorul de viață trup.

sfinţita proscomidie, şi intrând îl aduc pre el la jertfelnic, adecă asupra sfintei mese), ca în lăuntru în cer: şi pentru aceasta şi arhiereilor legei, nu le este ertat a mâncă dela jertfelnicul acesta, şi dela duhovnicească masă, fiindcă sunt de alt neam, şi fiindcă nu cugetează ceva mai înalt decât lumea dar noi hristianii nu suntem acest fel de lumeşti cugetători[1]).

13. Deci să eşim către el afară din tabără, ocara lui purtându-o.

Fiindcă afară de poarta cetăţii Ierusalimului a pătimit Hristos că eşind, zice, a aflat pre un om chirineu anume Simon, pre acesta l'a silit ca să ridice crucea lui (Mat. XXVII, 32). Şi iarăşi: «Şi purtând crucea sa a eşit la locul ce se zice al căpăţânei, carele evreeşte se zice Golgota (Ioan XIX 17). Şi de vreme ce Hristos zice, s'a răstignit afară de cetatea Ierusalim, pentru aceasta şi noi hristianii, ucenicii şi următorii lui Hristos, să urmăm lui, şi să eşim şi noi din poarta cetăţei adecă afară din lumea aceasta, şi din poftele şi patimile lumei, pentru ca să purtăm ocara şi necinstea stăpânului şi învăţătorului nostru, adecă pentru ca împreună să pătimim şi noi cu dânsul, şi împreună să ne necinstim de oamenii cei lumeşti şi de pământ cugetători, ca unii ce ne improtivim faptelor şi cugetărilor lor: şi Domnul nostru, ca un osândit şi tâlhar s'a răstignit afară din cetate: şi noi ucenicii lui, să nu ne ruşinăm a eşi afară din lume, şi din cele strălucite şi cinstite ale lumei, din bogăţie adecă, din slavă, şi din îndulciri, măcar şi necinste de ar urmă nouă din aceasta, dela cei ce cugetează cele ale lumei[2]). Cu aceste cuvinte însă îndeamnă Apos-

[1]). Fiindcă şi în lege cărnurile berbecului săvârşirei singur Aaron şi fii săi le mânca: şi nu vre unul de alt neam: „Şi vor mâncă cărnurile berbecului, Aaron şi fiii lui şi pânile cele din Cană.... şi cel de alt neam nu va mâncă dintr'insele. (Eş. XXIX, 32).

[2]). Zice însă Coresie cum că Apostolul însemnează patru oare care în jertfele acestea, adecă în cele ce se ardeă de tot afară de tabără: literă, alegorie, tropologhie şi anogoghie: şi *dupre slavă* zice, că dobitoacele se ardeau de tot afară de tabără şi de cetate, ca Evreii să-şi lepede păcatele, socotind că păcătoşii se scot afară din cetatea Ierusalimului: iar *dupre alegorie* (adecă zicere una în loc de alta) cum că şi Hristos, urma să se răstignească afară de cetatea Ierusalimului, precum şi acelea se ardeau afară din cetate, şi cum că sângele dobitoacelor acelor însemnă pre sângele lui Hristos, cel ce ştergeă tot păcatul: iar *tropologhiceşte* (adecă cu închipuire), înţelege Pavel că hristianii, cei ce vor să se apropie la jertfelnicul tainelor şi să se împărtăşească, sunt datori a eşi afară din lucrurile cele lumeşti ale lumei, precum şi biserica cântă în heruvimiceasca laudă, zicând: *toată grija cea lumească să o lepădăm, ca pre*

tolul pre hristianii acei din Evrei, să sufere relele ce le-au pricinuit lor necredincioşii Evrei, ori ocări de ar fi acelea, ori răpiri ale averilor lor.

14. Că nu avem aicea cetate stătătoare, ci să căutăm pe cea fiitoare.

Cu aceste cuvinte anagoghiceşte formăluеşte Pavel că se cuvine noi hristianii să eşim afară din poartă, adecă afară din lumea aceasta, şi din patimile şi cugetările lumei: căci noi, zice, ucenicii lui Hristos, nici o împărtăşire avem cu lumea aceasta; pentrucă lumea este stricăcioasă şi zadarnică şi vremelnică: iar noi suntem nemuritori şi fără de sfârşit. De aceasta şi suntem datori să fugim de lumea aceasta vremelnică, şi să alergăm la cetatea cea fiitoare şi nestricată patrie a noastră, adecă la cer: căci şi aiurea acestaş Pavel ziceà: «Petrecerea noastră se află în cer». (Filip. III, 20).

15. Printr'însul dar să proaduceau jertfă de laudă pururea lui Dumnezeu, adecă roada leuzelor ce se mărturisesc numelui lui.

Printr'însul, adecă prin Hristos, ca prin arhiereu dupre omenire, înălţăm *noi Hristianii lui Dumnezeu Părintelui* jertfă de laudă[1]), adecă slavă cuvântare, şi mulţămire: căci noi mulţămim Părintelui, pentrucă a dat pre iubitul său fiiu ca să ne sfinţească pre noi. Acest cuvânt însă l'a zis Pavel pentru neputinţa şi nedreptatea hristianilor celor din Evrei: fiindcă şi al

împăratul tuturor să'l primim. Iar *anagoghiceşte* (adecă după o înaltă socotinţă), înţelege Pavel că hristianii aicea nu au cetate stătătoare, ci se cuvine să caute pre cea viitoare şi cerească, şi pentru aceasta se cuvine a se purtă improtiva diavolului, improtiva trupului şi improtiva lumei.

[1]). Şi în Testamentul cel vechi era jertfă de mântuire şi de laudă, care era închipuire a slavocuvântărei şi a mulţămirei lui Dumnezeu, ce i se aduce în vremea Darului; precum despre jertfa aceasta arată capul VII al cei Leviticeşti, zicând aşa: „Aceasta este legea jertfei de mântuire, pre care o vor proaduce Domnului: de o va proaduce pre ea pentru laudă, şi o va proaduce preste jertfa laudei pâini din semidali (făină de grâu aleasă) făcute cu untdelemn, şi turte nedospite unse cu untdelemn, şi semidali prăjită cu untdelemn: preste pâinile cele dospite va proaduce darul său pentru jertfa de laudă şi de mântuire" (Levit VII, 11) care dumnezeescul Chiril tâlcuindu-o zice: Pre jertfa laudei David nu o numeşte păhar de mântuire. (Psalm. CXV, 13). Proaducem şi noi dar laude dupre mulţime, adecă în biserici, ca întru unirea Duhului, şi ca într'un trup şi într'un suflet împreună adunându-ne prin credinţă, şi facem slavocuvântarea de multe ori, şi câte unul liniştindu-ne prin casă şi ziua şi noaptea. Despre jertfa aceasta ziceà David: „Jertfa laudei mă va slăvi pre mine. (Psalm 49).

Fiiului dar a fost cel ce ne-a sfinţit pre noi, este arătat din aceasta, din cinstea cea întocmai ce o are Fiiul împreună cu Părintele, precum însuşi Fiiul ziceà: «Ca toţi să cinstească pre Fiiul, cum cinstesc pre Tatăl, cela ce nu cinsteşte pre Fiiul, nu cinsteşte pre Tatal cela ce l'a trimis pre el. (Ioan V, 23).

Deci această slavocuvântare şi mulţămire către Dumnezeu şi Părintele este un rod al buzelor celor ce mărturisesc, adecă se mărturisesc şi slavocuvintează[1]) numele lui. Drept aceasta nici din jertfa aceasta a laudei şi a slavocuvântărei ceii către Dumnezeu şi a mulţămirei pot a se împărtăşi Arhiereii Legei ceii Vechi, fiindcă nici pot a mulţămì şi a slavocuvântà pre Dumnezeu pentru sângele Fiiului lui aceia, cari nu s'au sfinţit cu dânsul pentrucă au rămas întru necredinţă. Vezi însă, iubitule, că Pavel îndeamnă iarăşi pre hristianii cei din Evrei, să mulţămiască lui Dumnezeu, şi să nu cârtească pentru necazurile ce pătimesc, nici să zică vre un cuvânt semeţ şi aspru din micşurarea lor de suflet şi din împuţinarea credinţei lor.

16. Iar facerea de bine şi împărtăşirea să nu o uitaţi.

Unde sânt acum hristianii cei ce pun de pricină că sânt săraci şi pentru aceasta nu miluesc pre fraţii lor? Auzi ce porunceşte Apostolul hristianilor celor ce din Evrei crezuse, celor cu totul săraci, şi cărora li se răpise averile, că le porunceşte adecă să nu uite milostenia, ci totdeuna să-şi aducă aminte şi să o lucreze; pre această milostenie însă o numeşte împărtăşire. Iar pentruce pricină o numeşte pre ea împărtăşire, am spus aiurea: şi vezi tâlcuirea şi subinsemnarea zicerei: «Pentru împărtăşirea voastră în Evanghelie» (Filipis. I, 5)[2]) şi tâlcuirea şi subinsemnarea zicerei: «Că de s'au împărtăşit neamurile întru cele duhovniceşti ale lor» (Rom. XV. 27).

Că cu jertfe ca acestea se îmblânzeşte Dumnezeu.

---

[1]) *Mărturisirea* Scriptura de multe ori o ià în loc de slavocuvântare şi de laudă; asemenea şi zicerea mărturisescu-mă, în loc de slavocuvintez: „Cu mărturisire (adecă cu laudă şi cu slavă) şi cu mare cuviinţă te-au îmbrăcat" (Psalm CV, 2). „Mărturisiţi-vă Domnului, că este bun" (Psalm CXVII, 1), adecă slavocuvântaţi-l.

[2]) Zice însă şi Teodorit: „Jertfa tacerei de bine o au numit *împărtăşire*, că şi Domnul a zis; „Faceţi-vă vouă prieteni din Mamonaua nedreptăţei, ca când vă veţi lipsì să vă priimiască pre voi în locaşurile lor" (Luca XVI, 9). Şi dumnezeescul Apostol zice: Prisosul vostru să fie spre lipsa acelora, ca şi prisosul acelora să se facă spre a voastră lipsire, pentru ca să se facă potrivire (II Cor. VIII, 18). Deci *împărtăşire* este şi răsplătire, că unul adecă dă bani, iar altul dă blagoslovenie şi este mai mare decât ce i se dă.

Cu acest-fel de jertfe, zice, atât ale slavocuvântărei către Dumnezeu şi ale mulţămirei, cât şi cu ale milosteniei cei către săraci, să bucură şi se odihneşte Dumnezeu şi bine îi plac căci cel ce este bine mulţămitor către Dumnezeu, acela arătat e că este şi milostiv, fiindcă cunoaşte care faceri de bine, şi ce milă s'au învrednicit a luà dela Dumnezeu.

17. Ascultaţi de povăţuitorii voştri.

Aicea Apostolul Pavel scoate cuvântul pentru Episcopi şi Arhierei; şi după ce mai nainte laudă cu cuvântul care l'au zis mai sus, cum că ei sânt credincioşi şi vrednici de a se râvnì de către cei ce privesc, zicând: «Aduceţi-vă aminte de povăţuitorii voştri.... şi privind la săvârşirea petrecerei lor, urmaţile credinţa» (la stih 7); după ce mai nainte i-a lăudat, zic, pentru aceasta, acum aicea zice: «Că supuneţi-vă unor Arhierei şi Episcopi ca acestora ai voştri, fraţii mei hristiani; ci a zice cineva: dar ce? Se cuvine a ne supune fieşte-căruia povăţuitor şi arhiereu şi stăpânitor, măcar şi rău de ar fi? Răspundem: Dupre ce zici, hristiane, că arhiereul şi povăţuitorul tău este rău? De este dupre credinţă rău, adecă de are dogme ereticeşti şi hulitoare, fugi de dânsul măcar de ar fi şi anghel din cer: iar de este rău dupre viaţă şi petrecere, supune-te lui, că despre unii ca aceştia zice Domnul: «Că pre scaunul lui Moise au şezut cărturarii şi fariseii. Deci toate câte ar zice vouă să ţineţi, ţineţi-le şi faceţi-le, iar dupre faptele lor nu faceţi, că ei zic şi nu fac» (Mat. XXIII, 3)[1]).

Iar despre ereticii Episcopi şi povăţuitori şi stricaţii în credinţă au zis mai sus Pavel să nu ne purtăm cu învăţăturile

---

[1]) De aceasta a zis dumnezeescul Hrisostom despre Iereu şi Arhiereu că de are vre o dogmă răsvrătită, măcar anghel de ar fi, nu te supune iar de învaţă drept, nu luà aminte la viaţa lui ci la graiuri (Voroava a 2-a la cea a doua către Timotei). Şi iarăşi zice: „Au nu ştii ce este preotul? Anghelul Domnului este; că au doar ale sale zice? De îl defaimi pre el, nu pre dânsul îl defaimi, ci pre Dumnezeu carele l'a hirotonit. Şi de unde e arătat, că Dumnezeu l'a hirotonit pre el, zice? Drept acea, de nu ai această socotială, nădejdea ta s'au zădărnicit, căci de nu lucrează Dumnezeu nimic printr'însul, nici scăldătoare (adecă botez) ai, nici de taine te împărtăşeşti, nici de blagoslovenii te îndulceşti, dar nu eşti hristian. Dar ce, zice? Pre toţi Dumnezeu îi hirotoneşte? Dumnezeu adecă nu pre toţi hirotoneşte; însuşi însă lucrează prin toţi, şi de ar fi ei nevrednici, pentru a se mântui norodul; că dacă prin măgar şi prin Valaam, prin un om spurcat pentru folosul norodului Dumnezeu a grăit, cu mult mai vârtos prin preoţi (tij). Vezi şi însemnarea zicerei: „Că toate ale voastre sânt, ori Pavel, ori Apolos, ori Kifa (I Cor. III, 21).

lor: «La învățături de multe feluri și streine (de credință și de dreptele dogme adecă streine) să nu vă abateți (la stih 9). Și pentruce trebue să ne supunem arhiereilor celor răi despre petrecere, iar nu răi dupre credință? Pentrucă arhiereul acela ce să politevsăște rău, nici o dată va sfătui pe alții ca să se politevsiască rău; pentrucă și insuși făcând fapte rele se rușinează: că arătată este aceasta, pentrucă insuși el toate chipurile le întrebuințează, ca să'și ascundă despre oameni faptele cele rele ce le face, apoi cele ce le ascunde, cum poate a le învăță altora? Iar arhiereul acela ce are credința rea, este cu neputință el până în sfârșit a nu propovedui și norodului, ereticească socotiala acea, care o are în inima sa.

Și supuneți-vă lor.

Cu zicerea aceasta arată Apostolul curățitoarea supunere și ascultare care sânt datori hristianii sá arate către arhiereii și dascălii lor: în cât nu numai prin cuvânt sá asculte, ci și prin fapte sá-i slujiască pre ei de ar cere trebuința[1]).

Că aceștia priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au a dà seamă pentru voi.

Auzá Arhiereii și Preoții și Igumenii (adecă povățuitorii), cuvintele acestea ale Apostolului: că precum se cuvine norodul și hristianii a fi bine ascultători lor, așa asemenea și ei se cuvine a fi cu priveghere pentru norod. Sirguindu-se și îngrijindu-se pentru mântuirea lor, precum și păstorii oilor priveghează pentru turma lor, precum este scris: și păstorii erau în locul acela, îngrijind și păzind streji de noapte, împrejurul turmei lor (Luca II, 8). Căci și Arhiereii și Igumenii, au sá deà seama

[1]) Pentru aceasta și purtătorul de Dumnezeu Ignatie scriá către *Smirneni* zicând: „Toți urmați Episcopului, ca Iisus Părintelui său celui ceresc și preotului ca Apostolilor, iar de diaconi rușinați-vă, ca de porunca lui Dumnezeu. Nimănea fără de Episcop sá facă ceva din cele ce se cuvin în biserică". Și în cea către *Policarp* așa scrie zicând: „de Episcopi luați aminte, ca și de voi Dumnezeu: eu mă pun în locul sufletelor celor ce se supun Episcopului, Presviterului și Diaconului". Și în cea către *Efeseni* zice: „Sá ne silim a nu ne impotrivi Episcopului, ca sá fim supuindu-ne lui Dumnezeu". Și în cea către *Magnisieni* zice: „Spre cinstea lui Dumnezeu, celui ce ne vá (voește) pre noi, este de cuviință a ascultá pre Episcopul dupre nici o fățărie; că nu pre Episcopul acest ce se vede amăgește cineva, ci pre Dumnezeul cel nevăzut îl amăgește". Și iarăși zice acestași: „Când vă supuneți Episcopului, mi se pare că nu viețuiți dupre om, ci dupre Iisus Christos, carele a murit pentru noi". Și iarăși: „Fiii luminei cei adevărate, fugiți de impărțire și de relele învățături, și unde este păstorul, acolo ca niște oi urmați".

lui Dumnezeu, pentru păcatele ce fac hristianii cei supuși lor.

Ca cu bucurie sá o facă aceasta, iará nu suspinând: că nefolositor lucru este vouá aceasta.

Te supui și tu, hristiane, zice, Arhiereului tău, și de odihnești pre preotul și pre proestosul tău, faci lui mai ușoará pre greutatea purtárei de grije, ce o are pentru mântuirea ta, fiindcă el priimește bucurie când tu te supui lui, iar de-i zici improtivă și te arăți fără omenie, el cu neomenia ta aceasta, va privegheà și va purtà grijá pentru sufletul tău. Insá, de nu vei îndreptà nesupunerea ta, Arhiereul și proestosul tău va suspinà către Dumnezeu improtiva ta; și suspinarea lui nu va fi ție de folos, ci îți va fi foarte vătămătoare și págubitoare. Vezi insá, Iubitule, că Apostolul Pavel nu iartá Arhierului și proestosului sá izbândiască asupra nesupușilor cu alt chip, de cât *cu singură suspinarea,* care suspinarea acesta, Arhiereului adecă și proestosului, pricinuește blândețá și îndelungá rábdare, iar nesupusului și celui neindreptat, mai mult îi aprinde pre focul muncei, fiindcă îndeamnă pre Dumnezeu spre a se face mai asprù pedepsitor al nesupusului aceluia. Tu dar hristiane, carele nu te supui Arhiereului și proestosului, nu te face nebágător de seamá pentrucá este numai suspin, izbânda lui cea asupra ta, ci pentru aceasta teme-te mai mult, pentrucá suspinul acesta párut mic, ajunge la urechile Domnului, și te dá pre tine urgiei lui.

18. Rugați-vă pentru noi, că nădájduim că bună conștiință avem întru toți.

De vreme ce unii prihăneau pre Pavel, cum că invață cá hristianii sá se depárteze dela obiceiurile Legei Vechi, și pentru aceasta îl vrájmășiau pre el mulți Evrei credincioși; pentru aceasta, nici numele sáu l'au pus la începutul Epistoliei acesteea, precum am prozis în pricina Epistoliei. De vreme ce și cei credincioși dintre Evrei, nu suferiau nici sá auzá numele lui Pavel. Deci desvinovățindu-se acum către dânșii, mai întâi îi roagá sá se roage lui Dumnezeu pentru dânsul; care obișnuim a,o cere dela cei ce ne iubesc; și al doilea arată, cá el este nevinovat de prihana ce îi fac. Pentru aceasta și zice, cá întru toți avem bună conștiință, adecá nu numai întru credincioșii cei din neamuri, ci și întru voi cei ce din Evrei ați crezut, cá nici un lucru am făcut cu fățárnicie; ci conștiința noastrá este curată, și nu ne mustrá cá v'am vrájmășit, sau cá am făcut vre un lucru rău impotriva voastrá, sau cá v'am prihănit cu nedreptate.

Binevoind a petrece.

Noi, zice, voim să ne politevsim bine, adecă fără impiedi-
care, și fără a pricinui vre o sminteală: fiindcă și cuvântul a-
cesta, ce eu îl zic vouă, că legea s'a făcut nelucrătoare și a
încetat, nu este cuvânt pricinuitor de sminteală, sau de vrăj-
maș al vostru, și protivnic: pentrucă cu acesta învăț, că s'a
implinit legea și s'a sfârșit, și arăt că umbroasa scriere a luat
deplinătatea și s'a făcut închipuire amărunțită. Și dar cum este
îndepărtare de lege învățătura mea? și cum nu sunt eu făcă-
tor de bine al vostru, carele caut pre toți să vă aduc la de-
plinătate, și să vă despart dela umbră și dela așezarea cea
pruncească a legei?

19. Iar mai mult mă rog să o faceți aceasta, ca cu-
rând să mă întorc la voi.

Cu acest cuvânt arată Pavel, că întâi, că cu covârșire iu-
bește pre credincioșii cei din Evrei, și pentru aceasta voește
așa mult, și îi roagă ca cu fierbințeală să se roage lui Dum-
nezeu, și cu toată silința, ca cu un ceas mai înainte să meargă
la dânșii. Și al doilea arată, că să bizuește în conștiința sa, cum
că nu are nici o patimă, și pentru aceasta voește să meargă și
să se îndulcească de dânșii, care nu o ar face de ar cunoaște
intru conștiința sa vre o răutate improtiva lor.

20. Iar Dumnezeul păcii.

După ce mai întâi a cerut Pavel rugăciunile celor credincioși
dintre Evrei, și cu cererea aceasta i-au cinstit pre ei, dupre
urmare așa se roagă și insuși pentru dânșii; Dumnezeu, zice,
este Dumnezeu al păcii, de aceasta nu se cuvine voi ucenicii
Irinarhului (adecă începătorului păcii) Christos, să aveți vrajbă
și ură asupra mea, și mai ales să aveți vrajbă nu din vederea
mea (adecă fără a mă vedea), ci dintr'un singur gol auz de mine.

Cela ce a ridicat din morți pre păstorul oilor cel mare
(Is. LXIII, 11).

Cu aceste cuvinte adeverează Apostolul credincioșilor celor
din Evrei pre dogma cea pentru inviere; a luat însă zicerea
aceasta de la prorocul Isaia, ce zice: «Unde suind din marea
(adecă din patimi și din iad), sau din morți, (precum aicea Pa-
vel a tâlmăcit) pre păstorul oilor? Unde este cel ce a pus în-
tru dânșii pre Duhul cel sfânt?» (Is. LXIII, 11). Iar fiindcă sunt
și alți păstori mici, pentru aceasta Pavel pre Christos l'a zis
păstor mare: pentrucă mulți prorocі sunt păstori, și învățători,
dar însă chiar unul este învățătorul Christos, precum singur o

a zis (Mat. XXIII, 10). Și unul este bunul și adevăratul păs-
tor, dupre a căruia urmare sunt și ceilalți păstori: «Că eu sunt
zice, păstorul cel bun, și cunosc pre ale mele, și mă cunosc
de ale mele (Ioan. X, 14).

Intru sângele testamentului veșnic, pre Domnul nos-
tru Iisus Christos.

Adecă Dumnezeu carele a sculat din morți pre Iisus Chris-
tos carele a murit și s'a vărsat sângele său, pentru ca să deă
și să întărească nouă Testamentul Evangheliei, nu carele se
strică și încetează, precum a fost al Legii Vechi, ci carele pu-
rurea veșnicește și petrece în veci: Sau și așa se înțelege zi-
cerea: Dumnezeu a sculat pre Christos din morți, cu sângele
unui testament veșnic: căci după ce a inviat Christos, sângele
lui s'a dăruit nouă, în loc de testament sau diată: și de nu
ar fi inviat Christos sângele lui nu ar fi fost nouă în loc de
testament veșnic.

21. Să vă deplinească pre voi intru tot lucrul bun.

Dumnezeu, zice, cel ce a sculat pre Christos din morți, o
de va deplini pre voi, fraților, intru tot lucrul bun! Arată însă
cu acest cuvânt Pavel cum că, cei ce crezuse dintre Iudei au
fost început fapte bune, însă aveau trebuință și de a se arătà
depliniți intru aceste: care lucru roagă pre Dumnezeu a se face
intru dânșii. Vezi însă, hristiane, cum că noi se cuvine să în-
cepem faptele cele bune, și atuncea să cerem dela Dumnezeu
să ne dăruiască și sfârșitul lor[1]).

Ca să faceți voea lui.

Cela ce intru toată fapta bună se va arătà desăvârșit, zice,
adecă deplinit, acela face și voea lui Dumnezeu și nu cela ce
face binele pe jumătate, și nu îl săvârșește.

Făcând intru voi ceea ce e bine plăcut înaintea sa,
prin Iisus Christos: căruia slava în vecii vecilor, Amin.

Drept, aceea, când facem noi hristianii binele, Dumnezeu îl
face intru noi prin Iisus Christos, mijlocitor adecă întrebuin-
țându'l pre Christos și lucrător: căci Christos carele a lucrat
mântuirea noastră din început, ce mirare este de se face mij-
locitor și intru lucrarea virtutelor și a faptelor bune? S'au și
ce lucru de mirare este desăvârșit el intru noi voea Părintelui

[1]). Vezi la zicerea: Cela ce a făcut început intru voi de fapte bune.
(Filipis. I, 2) și subtînsemnarea zicerei: „Iar Dumnezeu este cel ce lu-
crează intru voi, și a voi, și a lucrà (Filip. II, 13); adecă începutul și
sfârșitul faptelor bune dela Dumnezeu este.

său, întărindu-ne pre noi întru faptele bune? Vezi însă, iubitule, că după ce a zis Apostolul zicerea: «*bine plăcut*» a adaus și aceasta «*înaintea lui*» pentrucă cu adevărat atuncea bine plăcem lui Dumnezeu, când ne vom arătà buni înaintea sa, și nu când ne vom arătà buni înaintea oamenilor: de aceasta și către Avraam a zis Dumnezeu: «Eu sunt Dumnezeul tău: arată-te bine plăcut înaintea mea, și fii neprihănit» (Fac. XVII, 1). Și David încă ziceà: *dupre curăția mâinilor mele înaintea ochilor lui* (Psalm. XVII, 25). Și Isaia zice: «Lepădați vicleșugurile voastre înaintea ochilor mei» (Is. I, 16).

22. Și vă rog pre voi, fraților, suferiți cuvântul mângâerii.

Vezi o cetitorule, că ceea ce nu a scris Pavel la alții care-va în celelalte epistolii ale lui, aceasta o scrie în această epistolie către credincioșii cei din Evrei? Și nu zice suferiți cuvântul sfătuirei, ci *al mângâerei*, adecă cuvântul cel de mângâere, care l'am scris vouă și al îndemnării, pentru ca să răbdați: fiindcă epistolia aceasta o a scris către oamenii cari se necăjiau și pătimiau rău.

Fiindcă prin puține am scris vouă.

Cu toate că a zis atâtea multe cuvinte Pavel în epistolia aceasta, însă le numește foarte puține, alăturându-se adecă cu acelea, câte doreà încă a mai zice: ca cum ar zice lor: măcar deși sunteți împuținați cu sufletul, însă suferiți-mă: fiindcă puține sunt cuvintele mele, și nu puteți a zice că ați obosit de lungimea cuvintelor mele: care lucru vedem că îl pătimesc cei împuținați cu sufletul: căci însușirea acelor împuținați cu sufletul este a nu suferì îndelungat cuvânt, ci a obosì ascultând.

23. Cunoașteți pre fratele Timotei slobozit.

Fiindcă nu avea vrajbă asupra lui Timotei cei ce crezuse din Evrei, pentru aceasta îl trimete pre el Pavel la dânșii[1]). De unde însă era slobozit Timotei? Poate că să fi fost închis în temniță, si să se fi slobozit de acolo: sau că s'a slobozit adecă s'a trimis dela Atina de unde s'a fost aflat.

Cu carele (de va veni curând), vă voiu vedeà pre voi.

Și cuvântul acesta este îndestul a îndupleca pre credincioșii cei din Evrei, pentru ca să conteneasca vrajba, ce avea asupra lui Pavel: fiindcă le face cunoscut, că Apostolul era gata să

[1]). Teodorit însă zice cum că cu Timotei a trimis Pavel epistolia aceasta, pentrucă urmà să'l fi iubind pre el, ca pre unul ce s'a fost tăiat împrejur, și să se fi bucurat de venirea lui.

meargă la dânșii împreună cu ucenicul său Timotei; și poate să fi urmat a merge spre împlinire, și a merge și la Ierusalim dela Roma, Pavel: căci mai înainte fiind legat și închis de Neron, în urmă s'a lăsat din legături, și dela Roma a mers la Ispania, și de acolo poate să fi mers la Ierusalim, precum am zis la început în pricina epistoliei acesteia.

24. Imbrățoșați pre toți povățuitorii voștri și pre toți sfinții.

Vezi, o cetitorule, pre Pavel, cum cinstește pre credincioșii cei din Evrei, fiindcă prin aceștia urează pre povățuitorii și proestoșii și învățătorii lor; pentrucă mai cu drept cuvânt era a trimite epistolia aceasta la proestoși și la povățuitorii lor, și prin povățuitorii și proestoșii lor să ureze de obște și pre tot norodul cel supus acelora: Pavel însă face dinprotivă, ca mai cu înțelepciune să vindece pre cei mai neputincioși întru socoteală cu protimisirea aceasta.

Vă îmbrățișază pre voi cei dela Italia.

Atâta vă iubesc, zice, și vă îmbrățișez frații mei hristiani, în cât nu numai eu vă urez, ci și întru ceialalți dorul vostru cel mult l'am sădit; pentru aceasta și ei vă iubesc din atât depărtat loc, și pentru dragostea voastră vă hiritisesc[1]).

25. Darul cu voi cu toți. Amin[2]).

De vreme ce Darul lui Dumnezeu este un obștesc bine, pentru aceasta și Pavel obștește îl roagă pre acesta tuturor, și proestoșilor, și supușilor. Dar carele este darul acesta? Fără numai ertarea păcatelor, curățirea patimilor, și împărtășirea Sf. Duh. Iar cum, și cu ce chip va fi darul acesta cu voi? Adecă de nu veți necinsti Darul acesta cu fapte necinstite: și de nu veți viețui cu nevrednicie de el; pentrucă Darul Sf. Duh rămâne întru noi, când avem fapte bune, și se depărtează de noi când nu viețuim după poruncile lui Dumnezeu celui ce a dat nouà Darul acesta. Dar însă o de am cunoaște și noi darul acesta, și câte bunătăți prin darul acesta am luat, și așa

[1]) Iar Teodorit așa zice: „A arătat de unde a scris Epistolia (adecă din Italia) și întru aceeași vreme a arătat că Evangheliceasca propovăduire în scurtă vreme a alergat până acolo și că neamurile, după făgăduința cea către Avraam, au dobândit blagoslovenie.

[2]) Insemnează că dupre Teodorit zicerea: „Darul cu voi cu toți, Amin“, care obișnuește Apostolul Pavel a o scrie în Epistoliile sale, era orația cea din partea sa, pentru aceasta și cu însuși mâna sa o scriâ; și aceasta în loc de fiți sănătoși, care obișnuim și noi acum a scrie în Epistoliile noastre.

COTTON
COTTON
CAP 25